

ESPERO

INTERNACIA REVUO DE LA KULTURA UNO-
LIGO DE POPOLOJ — OFICIALA ORGANO DE LA
KLERIGA LIGO „VJESTNIK ZNANIA“
REDAKTORO-ELDONANTO V.V. BITNER.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА
НА ЕЖЕМѢСЯЧНЫЙ ЖУРНАЛЬ
„Espero“.

Въ годъ съ пересылкою . . . 4 р. — к.
” ” за границу . . . 10 фран.
” ” безъ пересылки. . . 3 р. 50 к.
1/4 года съ пересылкой. . . 1 ” — ”

Допускается разсрочка: Подписчики „Вѣстн. Знанія“ получаютъ „Espero“ (на обыкновенной бумагѣ) безплатно, (совмѣстная подписка см. обложку «В. Зн.») Редакція „Вѣстника Знанія“ Невск. пр. д. № 147.

LA ABONPAGO
DE ĈIUMONATA ĴURNALO
„Espero“.

Por la jaro kun transsendo . 4 r.
” ” en eksterlando . 10 fran
” ” ” sen transsendo . 3 r. 50
1/4 da jaro kun transsendo . 1 ” —

La abonantoj de „Vjestnik Znania“ ricevas „Espero“ senpage (sur ordinara papero). La redakcio „Vjestnik Znania“. St.-Peterburgo, Nevskij pr., d. № 147.

Образовательныя путешествія.

Нѣсколько словъ народнымъ учителямъ, бывшимъ на собраніи въ редакціи „Вѣстн. Зн.“ 29-го іюня.

Не могу не выразить сожалѣнія, что литературныя дѣла и вопросы обезпеченія большей продуктивности просвѣтительной работы Союза „Вѣстникъ Знанія“, ради которыхъ мнѣ пришлось ѣздить въ Германію, Бельгію, Францію и Австрію, удержали меня за границей дольше, чѣмъ я рассчитывалъ. Благодаря этому я возвратился лишь къ самому разъѣзду народныхъ учителей изъ Петербурга, гдѣ они слушали лекціи на устроенныхъ для нихъ лѣтнихъ курсахъ.

Предполагавшіяся для подписчиковъ и гостей—народныхъ учителей экскурсіи, лекціи и прогулки въ сопровожденіи специалистовъ по музеямъ и др. образовательнымъ учрежденіямъ въ мое отсутствіе состояться не могли. Правда, послѣ моего возвращенія на собраніи въ редакціонномъ залѣ, гдѣ участвовало около полудораста пріѣзжихъ народныхъ учителей, мною былъ поднятъ вопросъ о лекціи С. К. Исакова по живописи въ музеѣ Александра III и по

Klerigaj vojagoj.

Kelkaj paroioj al popolaj instruistoj, kiuj estis en la kunveno en la redakcio de „Vjestn. Zn.“ 29 an de l'junio.

Belgion, Francujon kaj Aŭstrion, detenis min eksterlande pli longan tempon ol mi intencis. Dank' al tio ĉi mi revenis nur al memdisveturado de la popolaj instruistoj el Peterburgo, kie ili aŭskultis lekcionjn en la aranĝitaj por ili someraj kursoj.

La supozitaj por abonantoj kaj gastoj—popolaj instruistoj ekskursoj, lekcionoj kaj promenadoj en muzeoj kaj al. klerigaj institutoj en la akompanado de specialistoj dum mia foresto ne povis esti aranĝitaj. Certe, post mia reveno dum la kunveno en la redakcia salono, kie partoprenis preskaŭ cent kvindek alvenintaj popolaj instruistoj, mi ekscitis demandon pri lekcio de S. K. Isakov pri la pentrarto en la muzeo de Alaksandro III kaj pri la muziko de N. D. Bernstein en la kurorto Sestoreck, kun partopreno de orkestro kaj apartaj kantistoj, kantistinoj kaj muzikantoj. Sed okazis, ke la plej granda parto de la kursanoj uzi la inviton de la Redakcio ne povis, ĉar ĝi devis forveturi: tie ĉi esprimi-

музыкѣ Н. Д. Бернштейна въ Сестро-рѣцкомъ курортѣ, съ участіемъ оркестра и отдѣльныхъ пѣвцовъ, пѣвицъ и музыкантовъ. Но оказалось, что большая часть курсистовъ воспользоваться приглашеніемъ Редакціи не могла, такъ какъ должна была уѣхать: тутъ сказалося не только вполнѣ естественное утомленіе отъ непривычнаго богатства впечатлѣній, выпавшихъ на долю курсистовъ въ столицѣ, но и истощеніе матеріальныхъ средствъ у большинства съѣхавшейся молодежи.

Тѣмъ не менѣе, могу сказать съ увѣренностью, — а это я заключаю изъ словъ самихъ слушателей, — что присутствовавшіе на собраніи народныя учителя и учительницы, съ которыми я подѣлился нѣкоторыми впечатлѣніями своей заграничной поѣздки и ожидаемыми ея реальными послѣдствіями, все-таки кое-что унесли въ тѣ глухіе уголки провинціи, гдѣ имъ судьбою суждено поддерживать священныи огонь знанія, разнося его по убогимъ избамъ и раздувая тлѣющіе угольки въ животворящее пламя жажды ученія. Они уѣхали домой съ надеждою, что быть можетъ на будущій годъ кое-кому изъ нихъ удастся побывать за границей или, по меньшей мѣрѣ, въ Петербургѣ и поучиться тамъ тому, чего не можетъ дать книга. Тогда, вооруженные этими познаніями, они понесутъ ихъ въ свою очередь въ народъ и будутъ его учить опыту болѣе просвѣщенныхъ странъ...

Матеріальная сторона организаціи путешествій. Одною изъ цѣлей моей поѣздки за границу было желаніе подгото-вить почву для тѣхъ образовательныхъ путешествій членовъ Союза „Вѣстникъ Знанія“, которыя я надѣюсь организовать при поддержкѣ моихъ читателей. Дѣло это, однако, очень нелегкое и потребуетъ не мало энергіи, запасы которой у одного человека, конечно, ограничены. Поэтому, излагая здѣсь въ общихъ чертахъ основные принципы, на которые, на мой взглядъ, должно быть обращено вниманіе при организаціи будущихъ путешествій этого типа, я призываю читателей не только къ обсужденію вопроса, но и къ активному его осуществленію. Въ особенности могутъ быть полезны здѣсь лица, много путешествовавшія за границей и знакомыя съ тамошнею жизнью, всякіе интеллигенты, имѣющіе много свободнаго времени, знающіе хорошо Петербургъ и его окрестности *); тѣ же

*) Было бы, конечно, хорошо, если бы москвичи, кievляне, варшавляки, рижане и

гис ne sole la tute natura lacigo pro nekuti- ma riĉeco de impresoj, aperintaj al la kur- sanoj en la ĉefurbo, sed ankaŭ konsumigo de materialaj rimedoj de la plej granda parto de l'kunveturinta junularo.

Tamen, mi povas diri kun plena certeco, — kaj tion ĉi mi konkludas el paroloj de la mem aŭskultintoj, — ke estintaj en la kunveno popolaj gsteinuistoj, kun kiuj mi dividis kelkajn impresojn de mia eksterlanda vojaĝo kaj atendatajn ĝiajn realajn sekvojn, — tamen, ion forportis en tiujn surdajn anguletojn de provinco, kie al ili sorto difinis subtenadi la sanktan fajron de la scio, disportante ĝin en malriĉajn dometojn kaj disblovante bruletan- tajn karbetojn en vivkreantan flamon de l'avi- da deziro de lernado. Ili veturis hejmen kun espero, ke, povas esti, la venontan jaron al iuj el ili prosperos esti en la eksterlando aŭ, almenaŭ, en Peterburgo kaj tie lerni tion, kion ne povas doni libro. Tiam, armitaj per tiuj ĉi scioj, ili portos ilin svice en la popo- lon kaj instruados ĝin sperton de la pli kleraj landoj...

Матеріальная flanko de organizacio de vojaĝoj.

Unu el celoj de mia vojaĝo en la eksterlandon estis la deziro prepari fundamente por tiuj klerigaj vojaĝoj de la membroj de la Ligo „Vjestnik Znania“, kiujn mi esperas organizi kun helpo de miaj legantoj. Tiu ĉi afero estas, tamen, tre nefacila kaj postulos nemal multe da energio, kiu estas provizita en unu homo, kompreneble, en limigita kvanto. Tial, priskribante tie ĉi en generalaj linioj fundamentajn principojn, al kiuj, laŭ mia opinio, oni devas turni atenton dum organizado de estontaj vojaĝoj de tiu ĉi tipo, mi alvo- kas la legantojn ne sole al diskutado de la demando, sed ankaŭ al aktiva efektivigado de ĝi. Aparte povas esti utilaj tie ĉi perso- noj, multe vojaĝintaj eksterlande kaj konataj kun la tiea vivo, ĉiaj inteligentuloj, havantaj multe de libera tempo, konantaj bone Peter- burgon kaj ĝiajn ĉirkaŭaĵojn; *) tiuj do el ili, kiuj posedas alilandajn lingvojn kaj dezi- ros fari konforman kurson, estos tute nean- stataŝeblaj en la supozata afero.

Pri tio, ke vojaĝo estas unu el la plej poten- caj rimedoj por pliriĉigo de la spirito per scioj, ke ĝi havas grandegan klerigan signi- fon, — pri tio ĉi malcerte oni devas multe pa- roli. Sed ordinaraĵ vojaĝoj, kiam vojaĝanto venante en fremdan landon, plej ofte konatiĝas kun ĝi per vizitado de muzeoj, galerioj kaj al., tiel nomataj rimarkindaĵoj, kiam kun popola vivo li renkontiĝas, promenante sur la plej belaj stratoj de urbo, enirante en kafejojn kaj res- toraciojn aŭ rigardante el fenestroj de sia hotelo preterpasantojn, — tiaj vojaĝoj, kvan- kam eĉ ili havas klerigan signifon, tamen ne

*) Estus, certe, bone, se moskvanoj, kievanoj, varsoviaj, riganoj kaj loĝantoj de al. gran- daj centroj, kun riĉa historia pasinteco, an- kaŭ ekvolus aliĝi al al komuna afero... Kaj, kiu scias, eble la provincaj okazos pli aĝe- maj en tiu ĉi rilato?

изъ нихъ, которые владѣютъ иностранными языками и пожелаютъ пройти соотвѣтственный курсъ, являясь положительно незамѣтными въ предполагаемомъ дѣлѣ.

О томъ, что путешествіе является однимъ изъ могущественнѣйшихъ средствъ къ обогащенію ума познаниями, что оно имѣетъ громадное образовательное значеніе,—объ этомъ врядъ ли приходится распространяться. Но обычныя путешествія, когда туристъ, прѣвзжая въ чужую страну, по большей части знакомится съ нею посредствомъ посѣщенія музеевъ, галлерей и др., такъ называемыхъ, достопримѣчательностей, когда съ народною жизнью онъ сталкивается, флиаируя по красивѣйшимъ улицамъ города, заходя въ кафѣ и рестораны или глѣзѣ изъ оконъ своей гостиницы на прохожихъ,—такія путешествія, хотя и имѣютъ образовательное значеніе, однако, не могутъ принести той пользы, какую они могли бы оказать при умѣломъ руководствѣ.

Въ еще худшемъ положеніи оказываются тѣ путешественники, которые недостаточно знаютъ или вовсе незнакомы съ языкомъ посѣщаемой страны. Предполагая даже въ такомъ путешественникѣ достаточную степень наблюдательности, нельзя не выразить опасенія, что онъ можетъ оцутиться въ положеніи того легендарнаго нѣмца-путешественника по Россіи, который, прѣвзжая по русской деревнѣ во время страды, когда все взрослое населеніе уѣзжаетъ на поля, часто находящіяся на далекомъ разстояніи отъ деревни, а дома остаются лишь дѣти да сидѣнціе на печи старики,—увидѣлъ ребятъ, которые, играя въ „котель“, прыгали на одной ногѣ и старались „загонять“ камень въ расчерченныя на пескѣ дѣлѣнія. Любопытный иностранецъ спросилъ ямщика, что это такое.—„Знамо дѣло, мальчишки“...—отвѣтилъ ямщикъ. Нѣмца этотъ отвѣтъ, надо полагать, не особенно удовлетворилъ, но, чувствуя, при непониманіи языка, бесполезность дальнѣйшихъ вопросовъ, онъ производилъ свои наблюденія самостоятельно. При этомъ его вниманіе, между прочимъ, поразили всюду покосившіеся заборы. Все это тщательно заносилось въ записную книжку. Въ результатъ, когда вышло изъ печати описаніе путешествія, то въ немъ можно было встрѣтить такого рода строки: ...Въ Россіи встрѣчаются мѣ-

жители др. крупныхъ центровъ, съ богатымъ историческимъ прошлымъ, тоже захотѣли присоединиться къ общему дѣлу... И, кто знаетъ, не окажутся ли провинціалы болѣе дѣятельными въ этомъ отношеніи?

povas porti tiun utilon, kiun ili povus fari, se ekzistus sperta gvidado.

En ankoraŭ pli malbona stato okazas tiuj vojaĝantoj, kiuj nesufiĉe konas aĵ tute ne estas konataj kun la lingvo de vizitata lando. Supozante eĉ en tia vojaĝanto sufiĉan gradon de observemeco, oni ne povas ne esprimi timon, ke li povas okazi en stato de tiu legendula germano-vojaĝanto en Ruslando, kiu, traveturante rusan vilagon dum la tempo de la plej varmega laborado, kiam la tuta plenaĝa loĝantaro foriras sur kampojn, kiuj ofte troviĝas en malproksima spaco de vilaĝo, kaj hejme restas sole infanoj kaj sidantaj sur forno maljunuloj,—ekvidis infanojn, kiuj ludante „kaldronon“,* saltadis sur unu piedo kaj penadis „enpeli“ stonon en desegnitajn sur la sablo dividitajn lokojn. La sciama alilandulo demandis veturigiston, kio estas tio ĉi.— „Znamo djelo, malĉiki“**)... — respondis la veturigisto. La germanon tiu ĉi respondo, kredeble, ne tre kontentigis, sed, sentante, pro nekompreno de la lingvo, la sentulecon de pluaj demandoj, li faradis siajn postajn observojn memstare. Dum tio ĉi lian atenton, interĉetere, admiris ĉie malrektigitaj bariloj.

Ĉio tio ĉi estis zorgeme notata en notlibreto. En rezultato, kiam aperis el presado la priskribo de la vojaĝo, en ĝi oni povis renkonti tiajn liniojn... En Ruslando renkontigas en kelkaj lokoj vilaĝoj kun videble degeneranta loĝantaro, tre malaltkreska. La loĝantoj de tiaj ĉi vilaĝoj konstruas malrektajn barilojn, saltas sur unu piedo kaj estas nomataj „malĉiki“... Ĉia okaze, se Dumas povis skribi pri Ruslando, ke en ĝi kreskas oksikoko, sub kies ombro estas bone dum varmega tempo ripozi, se la „kompetenta konanto“ de Ruslando Voguĝ skribis, ke en „trojka“ (veturilo kun trio da ĉevaloj) oni enjngas kvaron da ĉevaloj, se Maŭro lokaj permesis al si skribi, ke sur la stratoj de Peterburgo „bojaroj“ (antikvaj nobeluloj de la Moskva Rusujo) ĉasadis cervojn, kaj sim., tiam kial do nia, nekonanta lingvojn vojaĝanto el Ĉuĥloma aŭ Bobrujsk ne povas en la eksterlando fari konkludon, ke, por ekzemplo, blankaj bastonoj de anglaj policanoj servas por regali per ili senatente vagantajn aŭ neobeantajn urbanojn, ke francoj, ofte sidantaj vintre en ĉambroj en cilindroj, nepre estas hebreoj, k. t. p.

Plu, dum diskutado de la demando pri eksterlandaj klerigaj vojaĝoj, en kiuj partoprenados ankaŭ personoj kun nesufiĉaj materiaj rimedoj, por kiuj ĉiu groŝo havas signifon, oni devas turni atenton al la plej ebla malkarigo de tiuj ĉi vojaĝoj.

Estas mem kompreneble, ke por garantiigo de la sukceso de tiaj vojaĝoj, kies farado devas havi kelkajn neordinarajn kondiĉojn, necesa estas konforma organizacio. Necesa estos la tuta vico de preparaj laboroj, en kiujn partopreni estas invitataj ĉiuj, sin

* Speco de infana ludo.

** „Estas certe, tio ĉi estas knaboj“ (=malĉiki).

стами деревни съ явно вырождающим-ся населениемъ, очень маленькаго роста. Жители этихъ деревень строятъ косые заборы, прыгаютъ на одной ногѣ и называются „Мальтшики“... Во всякомъ случаѣ, если Дюма могъ писать о Россіи, что въ ней произрастаетъ клюква, въ тѣни которой хорошо въ жару отдыхать, а „знаюкъ“ Россіи, Вогюэ, что тройки запрягаются четверкою лошадей; если Мавръ Локой позволялъ себѣ писать что по улицамъ Петербурга «бояре» охотились на оленей, и т. п., то почему же нашему, незнающему языковъ чухломскому или бобруйскому туристу за границей не вывести заключенія, что, скажемъ, бѣлые палки англійскихъ полисменовъ служатъ для того, чтобы угощать ими заѣзжавшихъ или неповинующихся обывателей, что французы, нѣрѣдко сидящіе зимою въ комнатахъ въ цилиндрахъ, непременно евреи, и т. д.

Далѣе, при обсужденіи вопроса о заграничныхъ образовательныхъ путешествіяхъ, въ которыхъ будутъ принимать участіе и лица съ недостаточными матеріальными средствами, для которыхъ каждый грошъ имѣетъ значеніе, приходится обратить вниманіе на возможно большее удешевленіе этихъ поѣздокъ.

Само собою понятно, что для обезпеченія успѣшности такого рода путешествій, совершеніе которыхъ должно быть обставлено нѣкоторыми необычными условиями, необходима соотвѣтственная организація. Предстоитъ цѣлый рядъ подготовительныхъ работъ, къ участію въ которыхъ приглашаются всѣ, интересующіеся этимъ важнымъ вопросомъ. Съ своей стороны я, конечно, позаботился объ обезпеченіи успѣха дѣла, войдя въ соглашеніе съ французскимъ обществомъ для распространенія во Франціи иностранныхъ языковъ (Société pour la propagation des langues étrangères en France). Это общество ежегодно отправляетъ своихъ членовъ-пансионеровъ для усовершенствованія въ языкахъ въ разныя страны. Но въ Россію, несмотря на то, что русскій языкъ довольно охотно изучается членами Общества, до сихъ поръ послѣднее не рисковало отправлять своихъ членовъ. Причиной этого, какъ мнѣ объяснилъ мой давнишній пріятель вице-президентъ общества, д-ръ Деникеръ, ученый, извѣстный и русской публикѣ по переводу одного его большаго труда по этнографіи,—является, прежде всего, дороговизна жизни въ Россіи для иностранца, незнакомаго съ нашими условиями, съ другой—отсутствіе у насъ соотвѣтственныхъ организацій, которыя могли

interessantaj per tiu ĉi grava demando. Mialflanke mi, kompreneble, zorgis pri la garantiĝo de sukceso de la afero, entrepreninte interkonsenton kun la franca societo por la propagando en Francujo de alilandaj lingvoj (Société pour la propagation des langues étrangères en France). Tiu ĉi societo ĉiujare sendas siajn membrojn—zorgatojn por pliperfektiĝo en lingvoj en diversaj landoj. Sed en Ruslando, malgraŭ tio, ke la rusa lingvo estas sufiĉe volonte ellernata de membroj de la societo, ĝis nun tiu ĉi lasta ne riskis sendadi siajn membrojn. Kaŭzo de tio ĉi, kiel al mi klarigis mia delonga amiko vic-prezidanto de la Societo, d-ro Deniker, la sciencisto, konata ankaŭ al la rusa publiko dank' al traduko de unu lia granda laboraĵo pri etnografio,—estas, plej antaŭe, la kareco de vivo en Ruslando por alilandulo, nekonsata kun niaj kondiĉoj, de alia flanko—la malesto de ni de konformaj organizacioj, kiuj povus plifaciligi al alilandaj gastoj la plej produktoportan ekspluaton de ilia estado en Ruslando.

Konsciante la signifon de aranĝado de interligoj kun tiaj speciaj organizacioj, mi esprimis al s-ro Deniker mian pretecon plifaciligi la reciprokan intersanĝadon de servoj, de unu flanko, de nia Ligo kaj de la redakcio de „Vjestnik Znanja“, dum vizitado de Ruslando de francoj—membroj de la „Société pour la propagation des langues étrangères“,—de la alia—de tiu ĉi societo, kiam membroj de nia Ligo veturos eksterlanden.

En tiu ĉi afero la zorgado de la ambaŭ organizacioj devas, la plej ĉefe, esprimiĝi en tio, ke al alveturantaj gastoj estos garantiata la pli malkara loĝejo, estos donataj al ili tradukistoj, kondukantoj kaj plifaciligita estos eniro en tiujn institutojn, en kiujn en ordinaraj kondiĉoj penetri estas nefacile.

Estas mem kompreneble, ke personoj, havantaj mezajn rimedojn, ne tiom devas zorgiĝi nin, kiel tiuj malriĉuloj, kiuj veturas eksterlanden por sparaĵoj, faritaj per multaj singenoj. Kaj tial la veturantoj en eksterlandan klerigan vojaĝon devas esti pretaj al, se oni tiel sin esprimus, „studenta komforto“, ne pli. Nature estas, sekve, ke alveturantaj alilanduloj devos loĝiĝi ne en hoteloj, sed en inteligentaj familioj, kaj, al mi ŝajnas, por francoj, kiuj alveturados al ni por pliperfektiĝo en la rusa lingvo, al ni estos multe pli facile ĉion aranĝi, ĉar la unuan tempon tiaj gastoj estos nemultaj kaj kono de la franca lingvo ĉe ni estas multe pli disvastigita, ol en Francujo kono de la rusa, ne parolante jam pri tio, ke mezaj rimedoj de franca vojaĝanto de tia tipo estas nekompareble pli altaj ol rimedoj de la rusa *).

Estas sendube, ke problemo de materiala aranĝo de alveturintaj rusoj, membroj de la ligo „V. Znanja“, kiuj povos okazi en granda

*) Tie ĉi, kompreneble, oni devas preni en atenton ankaŭ tiun reciprokan utilon en rilato de la ellernado de lingvoj—franca kaj rusa,—kiu estos rezultato de la loĝigado en familioj de la gastoj—francoj.

бы облегчить иностранным гостям наиболее продуктивное использование их пребывания в России.

Сознавая значение установления связей с такого рода организациями, я выразил г-ну Деникеру готовность облегчить взаимный обмен услугами, с одной стороны, нашего Союза и редакции „Вѣстника Знания“, при посещении России французами-членами „Société pour la propagation des langues étrangères“,—с другой—этого Общества, когда члены нашего Союза пойдут за границу.

При этом, забота об их организации должна, главным образом, выразиться в том, чтобы обезпечить приѣзжимъ гостямъ болѣе дешевой пансіонъ, дать имъ переводчиковъ, путеводителей и облегчить доступъ въ учреждения, въ которыхъ при обычныхъ условіяхъ попасть не легко.

Само собою понятно, что лица, располагающія среднимъ достаткомъ, не столько должны озабочивать насъ, какъ тѣ бѣдняки, которые ѣдутъ за границу на бережения, сдѣланныя путемъ многихъ лишений. А потому отправляющіеся въ заграничное образовательное путешествие должны рассчитывать на, такъ сказать, „студенческий комфортъ“, не болѣе. Естественно, стало быть, что приѣзжимъ иностранцамъ придется селиться не въ гостиницахъ, а въ интеллигентныхъ семьяхъ, и мнѣ кажется, французовъ, которые будутъ приѣзжать къ намъ для усовершенствованія въ русскомъ языкѣ, намъ будетъ гораздо легче устраивать, такъ какъ въ первое время такихъ гостей будетъ и немного, и знаніе французскаго языка у насъ гораздо болѣе распространено, чѣмъ во Франціи русскаго, не говоря уже о томъ, что средній достатокъ французскаго путешественника такого типа несравненно выше средствъ русскаго.*)

Не подлежитъ сомнѣнію, что задача матеріальнаго устройства приѣзжихъ русскихъ, членовъ союза „В. Знания“, которыхъ можетъ оказаться значительное количество, на примѣръ, одинъ — два вагона, а то и цѣлый поѣздъ, — представляется нелегкою. Но иностранцы зато привыкли къ такому рода посѣщеніямъ, они имѣютъ долговѣстнѣй въ этомъ отношеніи опытъ (упомянутое Общество, какъ легализованная организація, существуетъ съ апрѣля 1891 г.) и могутъ

*) Здѣсь, конечно, приходится принять во вниманіе также и ту взаимную пользу въ отношеніи изученія языковъ—французскаго и русскаго,—которая явится слѣдствіемъ поселенія въ семьяхъ гостей—французовъ.

kvanto, ekzemple, unu—du vagonoj, kaj eble la tuta vagonaro,—ne estas facila. Sed alilanduloj tamen kutimis al tiaspecaj vizitoj, ili havas longjaran en tiu ĉi rilato sperton (la nomita Societo, kiel legaligita organizaciekzistas de 1^a aprilo 1891) kaj povas renkonti helpon de aliaj parencaj laŭ celoj organizacioj *): ni do devos ankoraŭ ĉion fari de la komenco.

Demando pri organizacio de kondukantaro.

En tiu ĉi afero sur la unua plano oni devas zorgi ne sole pri la materiala flanko de l' organizacio de klerigaj vojaĝoj, — la flanko trecege grava, sed ne unuagrada, — sed pri la garantigo de sukceso de vojaĝoj en kleriga rilato por ke, elspezinte certajn rimedojn, ekskursanto ne bedatru poste, ke li veturis en la eksterlandon. Kaj kvankam tio ĉi estas stranga, sed zorgado de la Ligo „Vjestnik Znania“ en tiu ĉi rilato devos esti etendita ne sole sur la eksterlandon, sed ankaŭ sur Ruslandon: ni devos pensi pri tio, ke alveturantoj, ni diru por ekzemplo, en Peterburgon aŭ Moskvon povu ĉirkaŭ rigardi tiujn ĉi urbojn kun la plej eble malgranda elspezo de rimedoj kaj tempo kaj kun la plej granda produkto.

— Ĉu mi povas enskribi min tuj en nombron de dezirantoj partopreni en la supozata unua kleriga vojaĝo en la eksterlandon?—demandis min unu el popolaj instruistoj, adiante konsiderojn, kiujn mi dividis kun la ĉestantoj en la kunveno 29-an de junio en la redakcio de „Vjestn. Znania“.

Kaj kiam ni ekparolis pri rimedoj por la vojaĝo, tiu ĉi simpatia popola instruisto diris:

— Certe, mi havas nun neniamajn ŝparaĵojn, sed, eksciinte pri estontaj en Peterburgo kursoj, mi vivis per pano kaj akvo, sparis kvindek rublojn kaj alvenis tien ĉi. Nun mi scias, ke oni intencas vojaĝon en la eksterlandon, kaj mi ree vivos duonmalsate, ŝparos necesajn rimedojn kaj veturos...

El tiuj ĉi vortoj vi, legantoj, povas vidi, kian kontingenton de ekskursantoj oni povas konduki la avido de sciado, kaj kian grandegan respondecon prenos sur sin personoj, kiuj gvidados la vojaĝojn. Sekve, antaŭ ol komenci tiun ĉi aferon, ni devas tre multe pripensi, kion ni intencas kontradi al niaj ekskursantoj en Eŭropo. Ja tien veturos ne simplaj sciivoluloj, ne sole sciamaj homoj, sed oni povas tiel diri, la reprezentantoj de la popolo, sentanta sian poststarecon, sian malriĉecon spiritan kaj materialan, kiuj deziras elĉerpi el vojaĝo en fremdajn landojn la plej eble grandan praktikan profiton por tiu forgesita anguleto de Ruslando, el kiu prosperis eliri al nia ekskursanto en larĝan vastecon de l' eks-

*) Ni permesu al ni esprimi nian kredon, ke ankaŭ eksterlandaj esperantistaj rondetoj kaj societoj ne rifuzos sian helpon al la franca Societo. Ni dezirus ricevi pri tiu ĉi demando leterajn sciigojn de l' esperantistaj societoj.

встрѣтить поддержку со стороны другихъ родственныхъ по цѣлямъ организаций *); намъ же еще предстоитъ все дѣлать сначала.

Вопросъ объ организации путешествія.

При этомъ на первомъ планѣ приходится заботиться не только о матеріальной сторонѣ организации образовательныхъ экскурсій, сторонѣ крайне важной, но не первостепенной, а объ обеспеченіи успѣха путешествій въ образовательномъ отношеніи, чтобы, потративъ извѣстныя средства, экскурсантъ не жалѣлъ потомъ, что вѣдиль за границу. И какъ это ни странно, но забота Союза „Вѣстникъ Знанія“ въ этомъ отношеніи должна будетъ распространиться не только на заграницу, но и на Россію: намъ придется подумать о томъ, чтобы пріѣзжающіе, скажемъ, въ Петербургъ или Москву могли осмотрѣть эти города съ наименьшею затратою средствъ и времени и наибольшую продуктивностью.

— Нельзя ли записаться сейчасъ же въ желающіе участвовать въ предполагаемой первой образовательной экскурсіи за границу?—спросилъ меня одинъ изъ народныхъ учителей, выслушавъ соображенія, которыми я подѣлился съ присутствовавшими на собраніи 29-го іюня въ редакціи „Вѣстн. Знанія“.

И когда зашла рѣчь о средствахъ на путешествіе, то этотъ симпатичный народный учитель скачалъ.

— Конечно, у меня нѣтъ теперь никакихъ сбереженій, но узнавъ о предстоящихъ въ Петербургѣ курсахъ, я жилъ на хлѣбъ и водѣ, скопилъ пятьдесятъ рублей и пріѣхалъ сюда. Теперь я знаю, что предполагается экскурсія за границу, и я опять буду жить впроголодь, соберу нужныя средства и поѣду...

Изъ этихъ словъ вы, читатели, можете видѣть, на какой контингентъ экскурсантовъ можно рассчитывать, къ какому самопожертвованію способна вести жажда знанія, и какую громадную отвѣтственность возьмутъ на себя лица, которыя будутъ руководить экскурсіями. Значить, прежде, чѣмъ браться за это дѣло, надо очень и очень подумать надъ тѣмъ, что мы намѣрены показывать нашимъ экскурсантамъ въ Европѣ. Вѣдь туда

терланда vivo, kaj kien tiu ĉi modesta popolo instruistino, subhirurgo aŭ malriĉa, vivanta preskaŭ nur per pano kaj acida trinkaĵo, bienhavo, studento, oficiro,—devos reveni por poste transdoni siajn sciaĵojn al ĉirkantaĵoj, infni al ili en senco de ŝango de l' antaŭa malprogresema rilatado al demandoj de l'grava praktika signifo.

Estas, sekve, videble, ke gvidantoj de vojaĝo ne povas sin limigi per kondukado al rimarkindaĵoj de eksterlandaj urboj, sed estos necesa ankoraŭ io alia.

En efektivo, ni estas ja terure malriĉaj kaj, kio estas la plej turasa, en ni estas premita ia ajn elmonro de l' iniciatemo. Resti en tia stato estas neeble, kaj tial ĉiu, kiu veturas eksterlanden ne sole por plezuro, devas peni por veturigi hejmen la tutan provizon de observoj, kiuj povos alporti al liaj sampatrujaĵoj certan gradon de praktika utilo. Sed estas mem kompreneble, ke oni povas observi kaj observi: Por ke observado havu seriozajn rezultatojn, estas necese s ĉi observadi, multon koni kaj fari observojn laŭ antaŭe pripensita sistemo, eĉ plano. Por ordinara vojaĝanto, de neniu gvidata, tio ĉi estas apenaŭ atingebla. Sed ankaŭ la vojaĝojn, pri kiuj ni tie ĉi parolas, ankaŭ ne facile estos organizi en dezirata direkto, ĉar oni devas ankaŭ prepari ĝustajn gvidantojn, kaj ankaŭ al kondiĉo de kolektiva vojaĝo en granda grado plimalfaciligas plenumon de programo en tiu direkto, kiu garantias la plej grandan produktecon de vojaĝo. Tie ĉi en multaj okazoj oni devos sin limigi per simpla monro de fakto kaj klarigo de ĝiaj interrilatoj kun aliaj fenomenoj kaj kondiĉoj.

Ni supozu, por ekzemplo, ke partio de ekskursantoj sub gvidado de kleraj kondukantoj, transveturis la limon apud Verjbolovo kaj sin direktas al Berlino. Dum la vojo, observante el vagono la kultadon de kampoj, planon de bienoj, veston de vilaganoj kaj staciaj oficistoj aŭ soldatoj, la gvidantoj de vojaĝo povas komuniki mason da utilaj sciigoj, turni atenton al multegaj ordinare forĝitantaj detaloj, tre karakteraj kaj instruantaj, legi okaze de ili la tutajn lekciojn. Sed eĉ la mem montado de tiaj, ekz., fenomenoj, kiel pureco de vosto, kelkaj celkonformaj aplikajoj en atributoj de la laboranta vilagano, la zorge-meco de kultado de la tero kaj cet.,—povas alkonduki al multaj konsideroj, elvoki paralelajn komparojn el nia vivo kaj eksciti deziron pli proksime rigardi la ekinteresintan fenomenon, por kio estos necesa, povas esti, halto sur ia malgranda stacio por viziti unu el modelaj mastrajoj. Simple observado el fenestro en ian postan korton, kie, por ekzemplo ni diru, oni segas lignon, kondukas vin al penso pri tre necelkonforma maniero de tiu sama laboro ĉe ni, kie du homoj por disgegi ŝtipon, tiras antaŭen kaj malantaŭen grandegan, maloportunan kun grandaj dentoj segilon, kiu antaŭ ol ĝi komencos segi postulas grandan elspezon de laboro kaj tempo por traigo de „vojetoj“; dume, tiun saman laboron

*) Мы позволимъ себѣ выразить увѣренность, что и заграничные эсперантскіе кружки и общества не откажутъ въ своемъ содѣйствіи французскому Обществу. Желательно было бы получить по этому вопросу письменныя сообщенія отъ эсперантскихъ обществъ.

поѣдутъ на простые любопытные, не только любознательные люди, но, такъ сказать, представители народа, чувствующаго свою отсталость, свою жѣдную духовную и материальную, желающіе извлечь изъ поѣздки въ чужіе края возможно большую практическую пользу для того заброшеннаго уголка Россіи, изъ котораго удалось выбраться нашему экскурсанту на широкій просторъ заграничной жизни, и куда эта скромная народная учительница, фельдшеръ или захудалый перебивающійся съ хлѣба на квасъ помѣщикъ, студентъ, офицеръ,—должны будутъ возвратиться, чтобы потомъ передать свои познанія окружающимъ, повліять на нихъ въ смыслѣ измѣненія прежняго рутиннаго отношенія къ вопросамъ важнаго пракческаго значенія.

Очевидно, стало быть, руководители экскурсіи не могутъ ограничиться путеводительствомъ по достопримѣчательностямъ заграничныхъ городовъ, а понадобится еще кое-что и другое. Въ самомъ дѣлѣ, вѣдь мы же страшно бѣдны и, что страшнѣе всего, въ насъ забыто всякое проявленіе инициативы. Оставаться въ такомъ положеніи немыслимо, а потому всякій, кто ѣдетъ за границу не для одного только удовольствія, обязанъ подумать о томъ, чтобы привезти домой цѣлый запасъ наблюдений, могущихъ принести соотечественникамъ извѣстную степень практической пользы. Но само собою понятно, что можно наблюдать и наблюдать. Для того, чтобы наблюдение имѣло серьезныя послѣдствія, необходимо у мѣть наблюдать, много знать и производить наблюдения по заранѣе обдуманной системѣ, даже плану. Для обыкновеннаго путешественника, никѣмъ не руководимаго, это едва ли достижимо. Но и экскурсіи, о которыхъ адѣсь говорится, тоже не легко будетъ организовать въ желаемомъ направленіи, такъ какъ придется еще подготовить соответственныхъ руководителей, да и условія коллективнаго путешествія въ значительной степени затруднятъ выполнение программы въ томъ направленіи, которое обезпечивало бы наибольшую продуктивность поѣздки. Тутъ во многихъ случаяхъ придется ограничиться простымъ указаніемъ на фактъ и объясненіемъ его взаимоотношеній къ другимъ явленіямъ и условіямъ.

Допустимъ, напримѣръ, что партія экскурсантовъ, подъ руководствомъ образованныхъ путеводителей, перѣхала границу у Вержболова и направляется къ Берлину. По дорогѣ, наблюдая изъ вагона за обработкою полей, устройствомъ усадебъ, одеж-

germano faras unu duoble pli rapide kaj kun malpli granda lacigo, uzante malgrandan segilon kun tre simpla almetaĵo. Kompreneble, gvidanto de vojaĝo devas turni atenton al tiu ĉi plimalgrandigo de laboro preskaŭ kvarebla. Kien ajn oni rigardus, ĉie oni rimarkas celadon al plimallongigo kaj plifaciligado de laboro. Prenu eĉ simplan veturigistatan vipon. Nia veturigisto tenas ĝin en manoj, per kio li ĝenas siajn movojn kaj malfaciligas por si direktadon de ĉevalo; ne estas mirinde, ke, volante liberigi sian manon, li ĉiam submetas vipon jen sub sidejon, jen sub antaŭtukon kaj ofte perdas. La pariza, same kiel ceteraj okcidentaj veturigistoj, havas por vipo apartan tubeton de la dekstra flanko sur kondukado, dank' al kio manoj restas liberaj, kaj vipo, ni diru tie ĉi ĝustaloke, de tre bela kaj celresponda formo, estas ĉiam videbla, kaj por preni ĝin en la manon sufiĉa estas nur malgranda movo. Diferenco inter nia direktado de ĉevalo kaj la tiea ricevigas, dank' al tio ĉi, tre granda: maldiligenta ĉevalo iras pli egalpase, ĉar vipo ĉiam estas pretigita, kaj por ĉi oni ne devas forte sin klini...

Ĉio tio ĉi estas tiaj malgrandaĵoj, pri kiuj hontinde estus skribi, se mi ne havus deziron nome turni atenton al signifo de tiu ĉi flanko de la afero: ja el malgrandaĵoj knmetigas la tuta nia vivo; elektraĵoj tramvojoj kaj lumigo, diversaj telefonoj, telegrafoj kaj ceteraj grandaj elpensadoj estas uzataj de ni sen apartaj penoj, kaj se ili ne ricevas univرسالان uzadon tiel rapide kiel eksterlande, tio havas kazon ne en nekono de ilia utileco, sed en aliaj cirkonstancoj; ĉiuj tiuj ĉi grandaj elpensadoj parolas mem pri si, sed jen malgrandaĵoj similaj al la notitaj, malgrandaĵoj, per kiuj estas riĉa la malnova kulturo, de kiuj en la vivo dependas tiom multa, tute ne estas rimarkataj aŭ do ĉe ni mankas decidemeco forligigi de malnovaj, malprogresemaĵoj manieroj. Tie ĉi necesaj estos personaj ekzemploj, konvinkoj, eĉ certa batalado, al kiu multaj homoj, kredeble, eĉ ne iros, ĉar tro malgrandaj, por la unua rigardo, estas la rezultatoj, sed tio ĉi estas eraro,—multe pli granda merito de inteligentulo estos la anstataŭigo en lia regiono, ni diru por ekzemplo, de la necelkonforma maniero de segado de ligno aŭ de uzado de l'antaŭa tatara maloportuna vipo—per la nova, ol anstataŭigo, ni supozu, de petrolo aŭ gaso per elektreco.

Tiuj ĉi malgrandaĵoj ekzemploj, pro kiuj ni petas de niaj legantoj pardonon, estas, kompreneble, nur ilustrado de tiu fundamenta penso, ke veturanto en la eksterlandon kun kleriga celo devos pli multe rigardadi malgrandaĵajn fenomenojn de la praktika vivo, tio do kion viziti ordinare oni opinias necesega por vojaĝanto en la eksterlando—diversaj muzeoj, galerioj k. cet., tion ĉi, kompreneble, estas tre interese rigardi, kaj certe ĉiu ne senigos sin de plezuro rigardi la „rimarkindaĵojn“, sed kurage oni povas diri, ke grandan utilon de tio ĉi, aparte en okazo de ordinara

дою поселянъ и станціонныхъ служащихъ или солдатъ, руководители экскурси могутъ сообщить массу полезныхъ свѣдѣній, обратить вниманіе на множество обычно ускользающихъ мелочей, крайне характерныхъ и поучительныхъ, прочесть по поводу ихъ цѣлыя лекціи. Но и само по себѣ указаніе на такія, напр., явленія, какъ чистота одежды, нѣкоторыя цѣлесобразныя приспособленія въ снаряженіи работающаго поселянина, тщательность обработки почвы и пр.,—способны навести на многія размышленія, вызвать параллельныя сопоставленія изъ нашей жизни и возбудить желаніе поближе присмотрѣться къ заинтересовавшему явленію, для чего понадобится, быть можетъ, остановка на какой-нибудь мелкой станціи, чтобы посвятить одно изъ образцовыхъ хозяйствъ. Простое наблюденіе изъ окна на какой-нибудь задній дворъ, гдѣ производится, скажемъ, пила дровъ, наводитъ васъ на мысль о крайне нецѣлесообразномъ способѣ той же работы у насъ, гдѣ двое людей для того, чтобы распилить полѣно, водятъ взадъ и впередъ громадную, неуклюжую съ большими зубьями пилу, которая, прежде чѣмъ начнетъ пилить, требуетъ большой затраты труда и времени на проведеніе „дорожки“; между тѣмъ, ту же работу нѣмецъ дѣлаетъ одинъ вдвое скорѣе и съ меньшимъ утомленіемъ, пользуясь небольшою пилою съ очень простымъ приспособленіемъ. Конечно, руководитель экскурси долженъ обращать вниманіе на это сокращеніе труда почти вчетверо. Куда ни взглянешь, всюду замѣчается стремленіе къ сокращенію и облегченію работы. Возьмите хоть простой извозчикій кнутъ. Нашъ извозчикъ держитъ его въ рукѣ, чѣмъ стѣсняетъ свои движенія и затрудняетъ для себя управленіе лошадыю; неудивительно, что, желая освободить руку, онъ постоянно подкладываетъ кнутъ то подъ сидѣніе, то за фартукъ и часто теряетъ. Парижскій, какъ и другіе западные извозчики, имѣютъ для кнута особую трубку съ правой стороны на козлахъ, благодаря чему руки остаются свободными, и кнутъ, кстаи сказать, очень красивой и цѣлесообразной формы, постоянно на виду, а чтобы ваять его въ руку достаточно лишь незначительнаго движенія. Разница между нашимъ управленіемъ лошадыю и тамошнимъ получается, благодаря этому, очень большая: лѣтняя лошадь идетъ ровнѣе, такъ какъ кнутъ всегда наготовѣ, и за нимъ не приходится сильно наклоняться...

Все это такія мелочи, о которыхъ стыдно было бы писать, если бы у

malprofunde kuranta rigardado, malcerte iu elportos *).

Sed sub lerta gvidado la rigardado de diversaj muzeoj kaj cet., eĉ se la tempo estas nesufiĉe longa, povas multe plivastigi spiritan horizonton de ekskursantoj. Estas mem kompreneble, ke por tia afero necesaj estas ne ordinaraĵaj gvidistoj, amase starantaj ĉirkaŭ hoteloj kaj kafejoj kaj penantaj kapti en siajn retojn simplulojn—alilandulojn, sed kleraj homoj, finintaj krom tia ĉi konforman kurson. Aparte tio ĉi estas grava rilate al Ruslando, kie ne estas eĉ tia ĉi armeo de malkleraj, sed bone dresitaj kondukistoj al „rimarkindaĵoj“, kaj estas neniaĵ presitaj gvidlibroj, se ni ne kalkulos, kompreneble, sentalentajn „priskribojn“, aldonatajn al planoj de urboj.

Jen tie ĉi ĝuste ni starigas rekte antaŭ demando, kiu estos kondukantoj de alilanduloj, kiuj povas en proksima estonteco veni al ni por pliperfektigi en la lingvo kaj konatigi kun Ruslando. De alia flanko, ankoraŭ pli granda bezono en sciantaj homoj estas sentata por mem rusoj, kiuj deziras konatigi kun trezoroj de niaj grandaj centroj kaj alvenas kun tiu ĉi celo el provinco. Ja kiel ajn estu tio ĉi nekredebla, sed en Peterburgo, kiel, certe, ankaŭ en aliaj urboj, tute ne estas personoj, bone konataj kun historio de ĉefa urbo de sia regiono, kun trezorejoj de ĝiaj historiaj antikvaĵoj kaj cet. Kaj ĉiu provincano en la plej bona okazo uzas montrojn de sia konata tiea loĝanto aŭ katalogon, tute, kompreneble, senutilajn de la vidpunkto kleriga.

Specialaj kursoj por preparado de kleraj gvidistoj de vojaĝoj.

El tie ĉi estas klare, ke se ni decidis nin okupi per organizacio de klerigaj vojaĝoj kaj, estas mem kompreneble, ne sole de l'eksterlandaj, sed ankaŭ de la vojaĝoj tra Buslando, al ni estas necese plej antaŭe zorgi pri la kreo de kadroj de kleraj gvidantoj, kies la plej granda parto devos posedi ankaŭ alilandajn lingvojn por kontentigi demandadon de gvidantoj de la flanko de alilandaj vojaĝantoj, kiuj, sendube, devos la estontan tempon alveturadi en granda nombro en Ruslandon. Tio ĉi estas tiom grava demando, ke la Popola Akademio devos sin okupi per ĝi plej antaŭe; necese estas krei specialajn kursojn kun vasta programo, kiu povus kontentigi la plej postulemajn vojaĝantojn kaj samtempe donadi tian klerecon al personoj, irantaj en la kursojn, kiu ne sole estus aldono al ĉia supra klereco, sed ĝis certa grado eĉ anstataŭo de ĝi por personoj, ne ricevintaj la lastan.

Mem estas kompreneble, ke, ekscitante tiun ĉi demandon sur la paĝoj de nia revuo, ni havas intencan nur altiri al ĝi la atenton de la societo kaj konatigi la legantojn kun tiuj gvidantaj ideoj, kiuj devos, laŭ nia opinio,

*) Ridinde, ekz., estus pensi, ke trarigardon de Luvro dum kelkaj tagoj oni povas opinii serioza afero, se por tio ĉi estas necesaj se ne jaroj, tiam almenaŭ monatoj...

меня не было желанія именно обратить вниманія на значеніе этой стороны дѣла: вѣдь изъ мелочей складается вся наша жизнь; электрическіе трамваи и освѣщеніе, разные телефоны, телеграфы и прочія великія изобрѣтенія примѣняются нами безъ особаго труда и если не входятъ во всеобщее употребленіе столь быстро, какъ за границей, то причиною этого является не незнаніе ихъ пользы, а другія обстоятельства; всѣ эти великія изобрѣтенія говорить сами за себя, а вотъ мелочи вродѣ упомянутыхъ, мелочи, которыми богата старая культура, отъ которыхъ въ жизни зависитъ такъ много, совершенно не замѣчаются или же у насъ не хватаетъ рѣшимости отвязаться отъ старыхъ, рутинныхъ приемовъ. Здѣсь нужны будутъ личныя примѣры, убѣжденія, даже цѣлая борьба, на которую многіе, пожалуй, и не пойдутъ, ибо ужъ слишкомъ незначительны, на первый взглядъ, результаты, но это ошибка,—гораздо большею заслугою интеллигента явилась бы замѣна въ его околodкѣ, скажемъ къ примѣру, нецѣлесобразнаго способа пилки дровъ или пользованія прежнимъ татарскимъ неуклюжимъ кнутомъ—новымъ, чѣмъ замѣне, положимъ, керосина или газа электричествомъ.

Эти мелкіе примѣры, за которые мы просимъ у читателей извиненія, являются, конечно, лишь иллюстраціею той основной мысли, что вѣдущимъ за границу съ образовательною цѣлью надо будетъ побольше присматриваться къ мелкимъ явлениямъ практической жизни, а то, что обыкновенно считается обязательнымъ посѣтить туристу за границей—разные музеи, галлерей и пр., это, конечно, очень интересно посмотреть, и навѣрно каждый не откажетъ себѣ въ удовольствіи полюбоваться „до-стопримѣчательностями“, но смѣло можно сказать, что пользы отъ этого, въ особенности при обычномъ бѣгломъ обзорѣ, врядъ ли кто-нибудь вынесетъ много *).

Но при умѣломъ руководствѣ осмотръ разныхъ музеевъ и пр., даже при недостаткѣ времени, можетъ значительно расширить духовный горизонтъ экскурсантовъ. Само собою понятно, что для такого дѣла нужны не обычные гиды, толпящіеся вокругъ гостиницъ и кафе и пытающіеся поймать въ свои сѣти простаковъ-иностранцевъ, а образованные люди, про-

esti metitaj en la fundamenton de l' generala plano de la projektataj kursoj, la detala do prilaboro de la demando postulos partoprenon de multaj specialistoj.

Nature estas, ke plej antaŭe la kursoj, same kiel ĉia alia lerninstituto, devos en sia programo havi lernobjektojn de du specoj—fundamentajn, devajn por ĉiuj gekursanoj kaj helpajn. Tiel, tenante en atento, ke celo de lernantoj en la kursoj estas estonta gvidado de personoj, vizitantaj nekonatan urbon aŭ landon, oni devos emeti en la programon, intercetere, ankaŭ tiajn lernobjektojn, kiujn havas neniu lerninstituto, ekz., organizado de vojaĝoj, konatigo kun leĝoj de diversaj landoj pri tiu ĉi demando, tien ĉi eniras ankaŭ la demando pri aranĝado de publikaj kunvenoj; praktiko de la gvidado de amasoj; konatigo kun vojoj de komunikado de diversaj regnoj, kun fervojaj reguloj k. t. p., kun kondiĉoj de la vivo en tiuj aŭ aliaj urboj kaj cet., la oratoria arto generale kaj speciale la pedagogia elokventeco, konatigo kun speciala literaturo en la regiono de kondukado dum vojaĝoj k. t. p.

Al la nombro de fundamentaj lernobjektoj apartenas, certe, la historio, geografio, fundamentoj de la regna rajto kaj politiko, la politika ekonomio, statistiko, historio de la literaturo, arĥeologio k. t. p. Ĉio, kion scii devas klera homo por konscia rilatado al fenomenoj de la efektiva vivo, devas eniri en la nombron de fundamentaj lernobjektoj de la programo.

De alia flanko, sendube estas, ke ĉiu el lernantoj devos elekti por si specialecon, ĉar ne facile estas egale bone konigi ĉiujn landojn; estas neeble ankaŭ esti bona gvidanto eĉ en unu urbo; tiu, kiu scias ĉion bonajn klarigojn en pentrajaj galerioj kaj muzeoj de objektoj de l'arto kaj kulturo, malfacile estos sufiĉe scianta en zoologia aŭ paleontologia muzeo; tiu, kiu povas facile esplori objektojn kaj modelojn, montratajn en vilaĝindustria, teknika, mara aŭ alia speciala muzeo, kredeble, ne kontentigos la sciamon de l'interesantoj sin per objektoj, konservataj en etnografia, astronomia aŭ historia muzeoj, k. t. p. El tie ĉi estas klare, ke la kursoj devas esti dividitaj almenaŭ en kvar fakojn: generalan, rusan, alilandan kaj specialan. En la generala oni devas instrui tiajn lernobjektojn, kiuj donas fundamentan klarecon, intercetere, alilandajn liugvojn; la rusa—devas detale konatigi kun la historio de Ruslando, ĝia regna kaj sociala ordo, financoj, popola klerigo, statistikaj donitoj en diversaj regionoj, ekonomia vivado de la loĝantaro, profesiaj organizacioj, la plej gravaj fabrikoj, okupigoj, rusa arĥeologio k. t. p., Al tio ĉi, certe, apartenas ankaŭ ellernado de la historiaj monumentoj, muzeoj kaj et. rimarkindaĵoj en apartaj urboj, en iliaj ĉirkaŭaĵoj kaj en la tuta Ruslando. Nature estas, ke depende de la supozata estonta agado en tiu aŭ alia loko ĉiu donados al ĝi pli multe da atento, ol al ceteraj, en kiujn, povas esti, li neniam devos veturi.

*) Смѣшно, напр., думать, что осмотръ Лувра въ теченіе нѣсколькихъ дней можетъ считаться серьезнымъ дѣломъ, когда на это нужны если не годы, то хоть мѣсяцы...

шедшие кромѣ того соотвѣтственный курсъ. Въ особенности это важно въ отношеніи Россіи, гдѣ не имѣется даже этой арміи невѣжественныхъ, но хорошо дрессированныхъ путешественниковъ по достопримѣчательностямъ, и гдѣ нѣтъ никакихъ печатныхъ руководствъ, если не считать, конечно, бездарныхъ „описаній“, прилагаемыхъ къ планамъ городовъ.

Вотъ тутъ-то мы и становимся лицомъ къ лицу съ вопросомъ, кто будетъ являться путешественниками иностранцевъ, могущихъ въ недалекомъ будущемъ явиться къ намъ совершенствоваться въ языкъ и знакомиться съ Россіею. Съ другой стороны, еще большая потребность ощущается въ знающихъ людяхъ для самихъ русскихъ, желающихъ познаться съ сокровищами нашихъ крупныхъ центровъ и прѣвшающихся съ этою цѣлью изъ провинціи. Въдѣ какъ это ни невѣроятно, но въ Петербургѣ, какъ конечно, и въ другихъ городахъ, совершенно нѣтъ лицъ, хорошо знакомыхъ съ исторіею своего областного города, съ хранилищами его историческихъ древностей и пр. И каждый провинціалъ въ лучшемъ случаѣ пользуется указаниями своего знакомаго мѣстнаго жителя или каталогомъ, совершенно, конечно, бесполезными съ точки зрѣнія образовательной.

Спеціальныя курсы для подготовки образованныхъ руководителей экскурсій.

а и поѣздокъ по Россіи, то необходимо прежде всего позаботиться о созданіи кадровъ образованныхъ путешественниковъ, значительная часть которыхъ должна будетъ владѣть и иностранными языками, чтобы удовлетворить спросъ на путешественниковъ со стороны иностранныхъ туристовъ, которые несомнѣнно должны современнымъ прѣвзжать въ большомъ числѣ въ Россію. Это настолько серьезный вопросъ, что Народная Академія должна будетъ имѣть заняться въ первую голову; необходимо создать особые курсы съ широкою программой, могущую удовлетворить самымъ высказательнымъ туристамъ и вмѣстѣ съ тѣмъ давать такое образование лицамъ, поступающимъ на эти курсы, которое не только являлось бы дополненіемъ всякаго высшаго образования, но и до известной степени замѣною его для лицъ, не получившихъ послѣдняго.

Само собою понятно, что, поднимая настоящій вопросъ на страницахъ на-

En la alilanda fako la instruado devas esti, kompreneble, alkonformigita al diritaj en tiu ĉi artikolo postuloj, sed krom tio ĉi la kursanoj devas ricevi laŭeble tiujn samajn sciojn pri elektitaj por ellernado landoj, kiel la kursanoj de la rusa fako—pri Ruslando.

En la speciala fako oni devos instrui, krom la notitaj lernobjektoj, havantaj senperan signifon por personoj, sin preparantaj esti gvidistoj de vojaĝoj kaj kondukantoj, ankoraŭ tiaj, kiel, ekz., geologiaj vojaĝoj en ĉirkantaĵoj de Peterburgo, Moskvo kaj cet. (tie ĉi estos donataj detalaj priskriboj de lokajoj, iliaj planoj, marsrutoj, montroj al interesaj objektoj kaj modeloj kaj cet.) historiaj vojaĝoj en la plej gvavajn en la historio de Rusujo lokojn k. t. p.

El tiu ĉi mallonga nomaro de la notitaj objektoj de la instruado en la kursoj la legantoj povas vidi, kiom meritas kunsenton la priskribita de ni plano de tiu parto de la estonta Popola Akademio, de kiu, al ni ŝajnas, oni devas komenci fondon de tiu ĉi instituto.

Se al ni prosperos konvinki la legantojn, ke la projektata afero meritas tiun ĉi kunsenton, tiam por la realigo oni bezonos monon, ĉar sen subteno de la societo, per miaj propraj rimedoj, ni povas fari tre malmulte.

Ĝis nun tio malmulta, kio esti farata de mi en la afero de l'organizacio de la Ligo „Vjestn. Zu“, aranĝado de lekcionoj kaj cet., kostis por la societo nenium kopekon; la rondetoj kaj filioj de la Ligo prenadis membrenportojn ekskluzive por siaj bezonoj, nenium enportante en la kason de la „Vjestnik Znanja“,—ĉiujn elspezojn por lekcionoj (ĉiam senpagaj) mi faradis el miaj personaj rimedoj. Certe, mi eĉ plu laborados en tiu sama direkto, kaj sur tiuj samaj fundamentaj principoj se la societo ne revokiĝos kaj ne helpos al mi en la afero, al kiu oni ne povas ne kunsenti. Sed tiam mia laboro, precipe, se malestos plu morala subteno, pro kiu mi ĝis nun ankaŭ ne povis esti fiera, estos kredeble Sizifa laborado, kiu, povas esti, nur tre malrapide iros antaŭen.

Kaj ĉia malrapideco en tia afero, estas tre malutila, ĉar ĝi faras malbonan moralan impreson sur ĉirkaŭantojn, kaj la aferon ĝi kondukas al pere. Necesaj estos, sekve, oferoj kaj oferoj grandaj. Ni, certe, ne havas niajn Karaĝi aŭ Guld ojn, sed ĉe ni multon faras homoj, oferantaj monon, domojn kaj bienojn por „piaj aferoj“, ekz., en la Administrejon de institutoj de l'Imperiestrino Maria, administratan, kiel ĉiuj niaj regnaj institutoj, sur bjurokraciaj fundamentoj, sen ia ajn partopreno de la societa voto, per sola potenco de „estraro“, kiu mem decidis, per kio feliĝi la popolo. Se niaj oferantoj estus pli informataj pri sorton de kapitaloj, donataj de ili por „piaj aferoj“, tiam tiuj ĉi oferoj estus, kompreneble, pli multaj,—de la alia flanko, se oferantoj estus pli konsciaj, iliaj kapitaloj estus direktataj al aferoj, kiuj havus por la popolo multe pli grandan

шого журнала, мы имѣемъ намѣреніе лишь привлечь къ нему вниманіе общества и познакомить читателей съ тѣми руководящими идеями, которыя должны, на нашъ взглядъ, лечь въ основу общаго плана проектируемыхъ курсовъ, детальная же разработка вопроса потребуетъ участія многихъ специалистовъ.

Естественно, что прежде всего курсы, какъ и всякое другое учебное заведеніе, должны въ своей программѣ имѣть двоякаго рода предметы—основные, обязательные для всѣхъ курсистовъ и курсистокъ и вспомогательные. Такъ, имѣя въ виду, что задачей учащихъся на курсахъ является будущее руководство лицами, посѣщающими незнакомый городъ или страну, придется включить въ программу, между прочимъ, и такіе предметы, какихъ ни одно учебное заведеніе не имѣетъ, напр., организація экскурсій, знакомство съ законоположеніями разныхъ странъ по этому вопросу, сюда относится и вопросъ устройства публичныхъ собраний; практика руководства массами; знакомство съ путями сообщенія разныхъ государствъ, желѣзно-дорожными порядками и т. п., условіями жизни въ тѣхъ или иныхъ городахъ и пр., ораторское искусство вообще и специально педагогическое краснорѣчіе, знакомство съ спеціальною литературою въ области путеводительства и т. д.

Къ числу основныхъ предметовъ относятся, конечно, исторія, географія, основы государственнаго права и политики, политическая экономія, статистика, исторія искусствъ, исторія литературы, археологія и т. д. Все, что необходимо знать образованному человѣку для осмысленнаго отношенія къ явленіямъ дѣйствительной жизни, должно войти въ основные предметы программы.

Съ другой стороны, не подлежитъ сомнѣнію, что каждый изъ учащихъся долженъ будетъ избрать себѣ спеціальность, такъ какъ нелегко одинаково хорошо изучить всѣ страны; нельзя также быть хорошимъ руководителемъ въ одномъ даже городѣ; тотъ, кто сумѣетъ давать толковья объясненія въ картинныхъ галереяхъ и собраніяхъ предметовъ искусства и культуры, врядъ ли окажется достаточно освѣдомленнымъ въ зоологическомъ или палеонтологическомъ музеѣ; тотъ, кто свободно будетъ разбираться въ предметахъ и образцахъ, выставленныхъ въ сельско-хозяйственномъ, техническомъ, морскомъ или иномъ спеціальномъ музеѣ, должно быть, не удовлетворитъ любознательности интересующихся предметами, хранящимися въ этнографи-

utilon kun nekompareble malpli grandaj elspezoj.

Kaj tie ĉi, sekve, oni devas reveni al tio sama, de kio ni komencis: pli multe da klerigo. Tiel ni ĉiam turnigas en logika cirklo,—ni estas malriĉaj, ĉar ni estas malkleraj, kaj malkleraj, ĉar—estas malriĉaj... Oni devas, sekve, veni, fine, al konscio, ke plej produktema estas la elspezado por la popola klerigado. Certe, al ĝi de ĉiuj flankoj oni baras la vojon, sed des pli multe devas la societo helpadi al laborantoj sur tiu ĉi areno; ja tie, kie malhele brulas aŭ tute estingigas petrolaj regnaj lanternoj, logantaro devas bruligadi siajn proprajn—gasajn aŭ elektrajn.

Ekregu do la lumo, kaj malaperu la mallumo!

V. Bitner.

чискомъ, астрономическомъ или историческомъ музеяхъ, и т. д. Отсюда ясно, что курсы должны дѣлиться по меньшей мѣрѣ на четыре отдѣленія: общее, русское, иностранное и спеціальное. Въ общемъ должны проходить такіе предметы, которые дадутъ основное образованіе, въ томъ числѣ иностранные языки; русское—должно подробно знакомить съ исторіей Россіи, ея государственнымъ и социальнымъ устройствомъ, финансами, народнымъ образованіемъ, статистическими данными въ разныхъ областяхъ, экономическимъ бытомъ населенія, профессиональными организаціями, важнѣйшими фабриками и заводами, промыслами, русскою археологіею и т. д. Сюда, конечно, относится и изученіе историческихъ памятниковъ, музеевъ и др. достопримѣчательностей въ отдѣльныхъ городахъ, ихъ окрестностяхъ и по всей Россіи. Естественно, что въ зависимости отъ предполагаемой будущей дѣятельности въ той или иной мѣстности каждый будетъ удѣлять ей болѣе вниманія, чѣмъ остальнымъ, въ которыя, быть можетъ, ему никогда и не придется вѣздить.

На иностранномъ отдѣленіи преподаваніе должно быть, конечно, приспособлено къ изложеннымъ въ настоящей статьѣ требованіямъ, но сверхъ того курсисты должны получать по возможности тѣ же свѣдѣнія объ избранныхъ для изученія странахъ, какъ и находящіяся на русскомъ отдѣленіи о Россіи.

На спеціальномъ отдѣленіи придется преподавать, кромѣ упомянутыхъ предметовъ, имѣющихъ непосредственное значеніе для лицъ, готовящихся быть руководителями экскурсій и путеводителями, еще и такіе, какъ, напр., геологическія экскурсіи въ окрестностяхъ Петербурга, Москвы и пр. (здѣсь будутъ даваться де-

тальные описанія мѣстностей, ихъ планы, маршруты, указанія на интересные предметы и образцы и пр.), историческія экскурсіи въ важнѣйшія въ исторіи Россіи мѣстности и т. д.

Изъ этого краткаго перечня намѣченныхъ предметовъ преподаванія на курсахъ читатели могутъ видѣть, насколько достоинъ сочувствія набросанный нами планъ того отдѣленія будущей Народной Академіи, съ котораго, намъ кажется, слѣдуетъ начать основаніе этого учрежденія.

Если намъ удастся убѣдить читателей, что затѣваемое дѣло заслуживаетъ этого сочувствія, то для осуществленія понадобятся деньги, такъ какъ безъ поддержки общества, на свои личныя средства, я могу сдѣлать очень немного. До сихъ поръ то немного, что было дѣлаемо мною въ дѣлѣ организаціи Союза „Вѣстн. Зн.“, устройству лекцій и пр., не стоило обществу ни копейки; кружки и отдѣлы Союза взымали членскіе взносы исключительно на свои нужды, ничего не внося въ кассу „Вѣстника Знанія“,—всѣ расходы по лекціямъ (всегда безплатнымъ) я производилъ изъ своихъ личныхъ средствъ. Конечно, я буду и дальше работать въ томъ же направленіи и на тѣхъ же началахъ, если общество не откликнется и не поможетъ мнѣ въ дѣлѣ, которому нельзя не сочувствовать. Но тогда моя работа, въ особенности, при отсутствіи даже моральной поддержки, которою я до сихъ поръ тоже не былъ очень избалованъ, будетъ едва ли не Сизифовою работою, которая развѣ очень медленно пойдетъ впередъ. А всякая медленность въ такомъ дѣлѣ крайне вредна, такъ какъ оказываетъ плохое моральное впечатлѣніе на окружающихъ, а дѣло ведетъ къ

гибели. Нужны будутъ, стало быть, пожертвованія и жертвованія крупныя. Мы, конечно, не имѣемъ своихъ Карнеги или Гульдовъ, но у насъ много дѣлаютъ люди, жертвующіе деньги, дома и имѣнія на „богоудобныя дѣла“, напр., въ Вѣдомство учрежденій Императрицы Маріи, управляющееся, какъ всѣ наши казенныя учрежденія, на бюрократическихъ началахъ, безъ всякаго участія общественнаго голоса, одною властью „начальства“, которое само рѣшаетъ, чѣмъ осчастливить народъ. Если бы наши жертвователи были болѣе освѣдомлены насчетъ судьбы капиталовъ, отдаваемыхъ ими на „богоудобныя дѣла“, то этихъ пожертвованій было бы, конечно, больше,—съ другой стороны, при большей сознательности жертвователей ихъ капиталы направлялись бы на дѣла, которыя имѣли бы для народа гораздо больше пользы при несравненно меньшихъ затратахъ.

И здѣсь, стало быть, приходится вернуться къ тому же, съ чего мы начали: побольше образованія. Такъ мы вѣчно вращаемся въ логическомъ кругу,—мы бѣдны потому, что необразованы, и необразованы потому, что бѣдны.. Надо, значитъ, прийти, наконецъ, къ сознанию, что самая производительная затрата—это на народное образованіе. Правда, ему со всѣхъ сторонъ ставятся препоны, но тѣмъ болѣе должно общество помогать труженикамъ на этомъ поприщѣ; вѣдь тамъ, гдѣ тускло горятъ или совсѣмъ тухнутъ керосиновые государственные фонари, обывателямъ приходится зажигать свои собственные—газовые или электрическіе.

Да вопарится же свѣтъ, и разсѣется тьма!

В. Битнеръ.

La vilaĝo „Jasnaja Polana“.
Деревня Ясная Поляна.

Левъ Николаевичъ Толстой *).

Къ его 80-тилетию.

(Краткій биографическій очеркъ).

Въ 1908 году, 28 августа, исполнится 80 лѣтъ со дня рожденія Льва Николаевича Толстого. Какъ ни трудно въ такомъ краткомъ очеркѣ изобразить эту богатую событиями жизнь, постараемся указать хотя на самыя выдающіяся событiя изъ жизни Л. Н.-ча и намѣтить главнѣйшiя ступени его духовнаго развитiя.

Левъ Николаевичъ происходитъ со стороны отца отъ древняго графскаго рода Толстыхъ, а со стороны матери отъ еще болѣе древняго рода князей Волконскихъ.

Онъ рано лишился своихъ родителей. Матери своей онъ совсѣмъ не помнитъ, она умерла когда ему было полтора года, принесла на свѣтъ его младшую сестру, Марiю Николаевну. Но представленiе о своей матери, по рассказамъ родныхъ, онъ сохранилъ самое вѣрное, восторженное. Онъ считалъ ее какъ бы святою и даже молился ей въ трудныя минуты своей жизни. Нѣкоторыя черты ея характера изображены имъ въ княжнѣ Марьѣ Волконской, въ романѣ Война и Мирь.

Отецъ онъ помнитъ хорошо, какъ умнаго, благороднаго, добраго и справедливаго человека, но онъ умеръ, когда К. Н.-чу было 6 лѣтъ. Его тетушка или вѣрнѣе, дальняя родственница, Татьяна Александровна Ергольская, на рукахъ которой остался Л. Н.-чъ послѣ смерти матери и потомъ отца и съ которой онъ прожилъ большую часть своей жизни, вполне замѣнила ему мать.

„Влiянiе Татьяны Александровны, говоритъ Л. Н.-чъ въ своихъ воспоминанiяхъ, было въ томъ, что еще въ дѣтствѣ она научила меня духовному наслажденiю любви. Она не словами учила меня этому, а всѣмъ своимъ существомъ заражала меня любовью. Я видѣлъ,

*) Календарь для всѣхъ. 1908 г.

Lev Nikolaeviĉ Tolstoj.

Por lia 80-jara jubileo.

(Mallonga biografia skizo).

En la jaro 1908-a la 28-an de aŭgusto, finiĝos 80 jaroj de la tago, kiam naskiĝis L. N. Tolstoj. Ne facile estas per tia mallonga skizo prezenti tiun riĉenhavan vivon,—tamen ni penas iom konigi almenaŭ la plej eminentajn okazintaĵojn el la vivo de L. N. kaj noti la ĉefajn gradojn de lia spirita evolucio.

De flanko de sia patro L. N. devenas de l'antikva grafa gento de Tolstoj, kaj de flanko de l'patrino—de l'ankoraŭ pli antikva—de princoj Volkonski.

Li frue perdis siajn gepatrojn. Sian patrinon li tute ne memoras, ŝi mortis, kiam li havis unu jaron kaj duonon, naskinte lian pli junan fratinn Marja Nikolaevna. Tamen, laŭ la rakontoj de l'parencoj, li konservis en sia animo la plej delikatan kaj ravan imagon de sia patrino. Li konsideris ŝin kvazaŭ sanktulino kaj eĉ preĝis al ŝi dum malfacilaj minutoj de sia vivo. Kelkaj trajtoj de ŝia karaktero estas donitaj de li al la princino Marja Bolkonskoja el la romano „Milito kaj Paco“.

La patron li bone memoras, kiel inteligentan, noblan, bonan kaj justan homon, sed li mortis kiam L. N. estis en aĝo de 9 jaro. Lia onklino, aŭ pli certe malproksima parenicino Tatjana Alaksandrovna Ergolskaja, kiu zorgadis pri li post la morto de l'patrino, kaj poste—de l'patro kaj kun kiu li travivis la plej grandan parton de sia vivo, tute anstataŭis por li la patrinon.

„La influo de Tatjana Alaksandrovna—diras L. N. en siaj rememoroj,—konsistis en tio, ke ankoraŭ dum la infaneco ŝi instruis al mi la spiritan

чувствовалъ, какъ хорошо было любить и поновля счастье любви“.

Кромѣ родителей и потомъ тетушекъ, семья Л. Н-ча состояла изъ 4-хъ братьевъ и сестры. Каждый изъ братьевъ представлялъ собою интересный, выдающийся своеобразный характеръ.

Одинъ изъ нихъ старшій, Николай, былъ добраго мягкаго характера, съ литературными дарованиями и съ склонностью къ философіи. Другой, Сергѣй, отличался пылкимъ характеромъ, благородствомъ души и сильно увлекался всевозможными страстями. Третій, Дмитрій, былъ серьезный, религиозный человекъ, готовый съ самоотверженіемъ служить ближнему. Младшая сестра Л. Н-ча, Марья, отличалась музыкальными способностями.

И вотъ Л. Н-чъ какъ бы совмѣстилъ въ своей богатой натурѣ, отдѣльныхъ въ его братьяхъ, черты характера: литературныя способности и философское направленіе Николая, страстность и благородство Сергѣя, религиозность и христіанскія стремленія Дмитрія и любовь къ музыкѣ своей сестры.

Будучи ребенкомъ, Л. Н. отличался неровностями характера и своеобразными выходками: то онъ собирался летать, то выпрыгивалъ изъ второго этажа, то пытался обогнать тройку лошадей, то предавался отчаянію, оттого что онъ некресивъ, то уносился мечтами въ создаваемый его пылкимъ воображеніемъ идеальный, блаженный міръ.

Послѣ смерти отца, воспитаніемъ дѣтей Толстыхъ временно завѣдывала тетка, сестра отца, гр. Александра Ильинишна Остенъ-Сакенъ, но она умерла черезъ 4 года и опека перешла къ ихъ другой теткѣ Пелагеѣ Ильинишнѣ Юшковой. Она увезла ихъ всѣхъ въ Казань, гдѣ она жила со своимъ мужемъ и по возрасту своему всѣ четыре брата поступили въ Казанскій университетъ. До университета они учились дома. У нихъ были гувернеры, иѣмцы и французы. Одинъ изъ нихъ нѣмецъ Федоръ Ивановичъ Рессель, описанъ Л. Н-чемъ подъ именемъ Карла Ивановича Мауера въ его повѣсти „Дѣтство“, а другой, французъ Просперъ Сень-Томъ, описанъ въ „Отрочествѣ“ подъ именемъ Сень-Жерома.

Въ университетѣ Левъ Николаевичъ учился плохо. Его пылкая, непокорная натура никакъ не могла уложиться въ требованія опредѣленныхъ рамокъ казеннаго учебнаго заведенія, онъ никакъ не могъ учиться аккуратно всему по немножку, какъ требовалось программой. Какъ только онъ увлекся какимъ нибудь предметомъ, такъ отдавался ему весь, читалъ, писалъ сочиненія, бесѣдовалъ съ профессоромъ, а остальные предметы запуская, получалъ неудовлетворительные баллы, а требованія начальства считалъ стѣсненіемъ своей свободы. Все это поведо къ тому, что онъ университета не кончалъ; первый годъ онъ слушалъ лекціи на факультетѣ восточныхъ языковъ, потомъ перешелъ на юридическій и наконецъ, когда старшіе братья его, кончивши университетъ, уѣхали изъ Казани, окъ

ĝuadon de l'amo. Ne per vortoj ŝi ĝin instruadis al mi, sed per tuta sia estaĵo inokuladis al mi la amon. Mi vidis, sentis, kiel bone estis ami kaj mi komprenis la feliĉon de l'amo“.

Krom la gepatroj kaj poste onkinoj, la familio de L. N. konsistis el 4 fratoj kaj unu fratino.

Ĉiu el la fratoj prezentis interesan eksterordinaran originalan karakteron.

Unu el ili, la plej grandaĝa, Nikolaj, havis bonan, kvietan karakteron, literaturajn talentojn kaj inklinton al la filozofio. La dua Sergej distingigis per flama karaktero, nobleco de l'animo; lin forte allogis ĉiuspecaj pasioj. La tria Dmitrij, estis serioza, religiema homo, preta memofere servi al proksimumo. La pli juna fratino de L. N. Marjo, estis rimarkinda pro siaj muzikaj kapabloj.

Kaj jen L. N. kvazaŭ kunigis en sia riĉa naturo tiujn karakterajn trajtojn, kiujn ĉiu el liaj fratoj posedis aparte: la literaturajn kapablojn kaj filozofian tendencon de Nikolaj, la pasiecon kaj noblecon de Sergej, la religiecon kaj kristanajn celadojn de Dmitrij kaj la amon al muziko de sia fratino.

Estante infano, L. N. montradis ŝanĝeman karakteron kaj originalajn strangaĵojn: jen li intencas flugi, jen li elsaltas el la dua etaĝo, jen li penas kuri pli rapide ol trio da ĉevaloj, jen lin ekkaptas malespero pro tio, ke li estas ne bela, jen liaj revoj forportas lin en idealan, feliĉan mondon, kreadan de lia flama fantazio.

Post la morto de l'patro, la edukadon de l'infanoj de Tolstoj kelkatempe direktis onklino, fratino de l'patro, gr. Aleksandra Iljiniŝna Osten-Saken, sed post 4 jaroj ŝi mortis, kaj la zorgado estis transdonita al ilia alia onklino Pelageja Iljiniŝna Juškova. Ŝi forveturigis ilin ĉiujn en Kazanon, kie ŝi loĝis kune kun sia edzo. Kiam la aĝo, ĝin permesis, ĉiuj kvar fratoj fariĝis studentoj de la Kazana universitato. Anlaŭ la universitato ili lernadis hejme. Ili havis guvernistojn, germanojn kaj francojn. Unu el ili, germano Pjodor Ivanoviĉ Ressel, estis priskribita de L. N. sub la nomo de Karl Ivanoviĉ Maŭer en lia rakonto „Infaneco“, kaj alia, franco Prosper Sen-Tomâ, estas prezentita en „Knabaj jaroj“ sub la nomo de Sen-Jerom. En la universitato L. N. lernis malbone. Lia flama nehumila naturo neniel povis sin submeti al la postuloj de l'oficiala instituto: li tute ne povis lerni akurate iomete ĉion kiel postulis la programo. Se lin allogis ia scienca objekto,—li fordonadis sin tutan al ĝi, li legis, verkis, interparolis kun la profesoro, sed forgesadis

тоже бросилъ ученые и поселился въ Ясной Полянѣ, съ добрымъ намѣреніемъ помогать чѣмъ можетъ своимъ крѣпостнымъ крестьянамъ. Это было въ 1847 году. Но помогать, совершать дѣло любви по отношенію къ своимъ рабамъ, оставляя ихъ рабами. нельзя. Л. Н-чъ скоро почувствовалъ фальшь своего положенія и прекратилъ это дѣло. Объ освобожденіи крестьянъ тогда еще мало кто думалъ. Л. Н-чъ описалъ этотъ свой опытъ въ повести: „Утро помѣщика“. Неудовлетворенный этимъ дѣломъ, онъ сталъ искать другого дѣла, бродя за многія дѣла, бросалъ ихъ и не находилъ покоя.

Это несчастное время конца сороковыхъ годовъ было страшнымъ временемъ для Л. Н-ча. Нѣсколько разъ онъ былъ на краю гибели. То предавался онъ необузданному разгулу, то впадалъ въ мрачное отчаяніе, доходившее до самоистязанія, и не хватало у него силъ самому выбраться изъ этой пучины. Какъ утопающій хватается за соломинку, онъ хватался за малѣйшій виѣшній поводъ, который могъ бы его вырвать изъ затягивавшей его среды.

Наконецъ благоприятный случай представился ему. Старшій братъ его Николай пріѣхалъ въ отпускъ съ Кавказа, гдѣ онъ служилъ офицеромъ въ артиллеріи въ одной изъ пограничныхъ станицъ Терской области. Когда кончился отпускъ брата, Л. Н-чъ вмѣстѣ съ нимъ весной 1851 года поѣхалъ на Кавказъ.

Оба брата прібыли въ станицу Старогладовскую, гдѣ служилъ Николай Николаевичъ. Сначала Л. Н-чъ жилъ тамъ частнымъ человѣкомъ и, какъ волонтеръ, участвовалъ въ набѣгахъ на чеченцевъ. Наконецъ родные уговорили его поступить на службу и онъ, сдавъ въ Тифлисѣ экзамены, опредѣлился юнкеромъ въ ту же артил. бригаду, гдѣ служилъ его братъ.

Жизнь на Кавказѣ оставила во Львѣ Н-чѣ лучшія воспоминанія молодости, поэзіи, чудной природы, полудикихъ, но дѣльныхъ, добродушныхъ терскихъ казаковъ, а главное воспоминаніе о зарожденіи при всей этой чудной обстановкѣ первыхъ творческихъ силъ.

Тамъ, на Кавказѣ, написана была имъ первая повѣсть „Исторія моего дѣтства“, подписанная скромно только начальными буквами Л. Н. Т. и офбненная по достоинству поэтомъ Некрасовымъ, тогдашнимъ редакторомъ журнала „Современника“, гдѣ она и была напечатана въ сентябрьской книжкѣ 1852 г.

На Кавказѣ Л. Н-чъ въ первый разъ почувствовалъ свое призваніе. Въ своемъ дневникѣ, весной 1852 года онъ дѣлаетъ такую замѣтку:

„Есть во мнѣ что-то, что заставляетъ меня вѣрить, что я рожденъ не для того, чтобы быть такимъ, какъ всѣ“.

Нѣсколько разъ жизнь его на Кавказѣ, благодаря военному времени, подвергалась опасности. Но зато эта же кавказская жизнь дала Л. Н-чу матеріалъ для его художественныхъ рассказовъ: „Набѣгъ“, „Рубалѣса“,

la ceterajn objektojn,—ricevadis malbonajn atestciferojn (atestaĵojn) ĉe l'ekzamenoj. kaj la postulojn de l'es-traro li konsideradis kiel ĝeno de sia libereco. Ĉio tio ĉi kaŭzis tion, ke li ne finis la universitaton, la unuan jaron li aŭskultadis la lekciojn ĉe la fakultato de orientaj lingvoj, poste li ŝanĝis tiun fakultaton por la jurista, kaj fine, kiam liaj pli grandaĝaj fratoj fininte la universitaton estis forveturintaj el Kazano, li same ĉesis la studadon kaj venis loĝadi en Jasnaja Polana, kun bona intenco helpi, kiel povos, al siaj servutuloj. Ĝi estis en la jaro 1847. Sed helpadi, fari la aferon de l'amo rilate al siaj sklavoj lasante ilin en sklaveco, ne estas eble. L. N. baldaŭ eksentis falsecon de sia situacio kaj ĉesis tiun ĉi agadon. Pri la liberigo de l'servutuloj tiutempe pensis ankoraŭ malmultaj. L. N. priskribis tiun ĉi sian eksperimenton en la rakonto: „Mateno de bienhavanto“. Nekontentigita de tiu ĉi agado, li penadis serĉi ion alian, komencadis multajn entreprenojn, ne finante ilin kaj ne trovante la kontentigon.

Tiu ĉi malfeliĉa tempo de l'fino de l'kvardekaj jaroj estis terura tempo por L. N. Kelkafoje li estis preskaŭ sur la limo de pereco. Jen li sin fordonas al sanlima diboĉado, jen lin ek-kaptas malluma malespero, li turmentadas sin mem kaj ne povas trovi sufiĉe da fortoj, por eliri el tiu ĉi profundaĵo. Kiel la dronanto kaptas pajleron, tiel li kaptadis ĉiu plej malgravan eksteran pretekston, kiu povus eltiri lin el la pereiganta lin vivo.

Fine, favora okazo aperis al li. Lia plej grandaĝa frato Nikolaj, forlasita de sia estraro, alvenis el Kaŭkazo, kie li servadis, kiel artileria oficiro en unu el la epud limaj stanicoj *) de l'Tera regiono. Post la fino de la lasita al lia frato tempo L. N., kune kun li en la printempo de l'jaro 1851 forveturis en Kaŭkazon.

Ambaŭ fratoj venis en la stanican Starogladovskaja, kie servis N. N. Komence L. N. vivis tie, kiel privatulo, kaj, kiel memvolulo, partoprenis en kelkaj atakoj kontraŭ ĉeĉenoj **), Fine, la parencoj admonis lin enregistriĝi por la servado, kaj li farinte ekzamenojn en Tifliso, fariĝis junko **) en la sama artileria brigado, kie servis lia frato.

La vivo en Kaŭkazo restis en la animo de L. N. kiel la plej bona rememoro pri la juneco, poezio, belega natura

*) Kazaka vilaĝo.

**) Kaŭkaza nacio.

***) Suboficiro el nobeloj.

„Встрѣча въ отрядѣ“, и наконецъ для лучшей его повѣсти „Казакѣ“. Герой этой повѣсти, Оленинъ, воплощаетъ въ себѣ многія черты характера самого Л. Н-ча того времени.

Льву Н-чу хотѣлось не разъ слиться съ тою первобытною жизнью, которая его окружала на Кавказѣ, но привычки воспитанія, потребности ума и сердца, все, что называютъ именемъ культуры, не допустили его до

duonsovaĝaj, sed sinceraj, bonanimaj teraj kozakoj kaj ĉefe, la rememoro pri tio, kiel meze de tiu mirinda ĉirkaŭaĵo naskiĝis liaj unuaj kreantaj fortoj.

Tie, en Kaŭkazo li skribis sian unuan novelon „Historio de mia infaneco“, modeste subskribitan sole per la komencaj literoj: L. N. T. kaj taksita laŭ sia indeco de l'poeto Nekrasov, tiama

L. N. Tolstoj.
Л. Н. Толстой.

этого, и жизнь среди скучныхъ военныхъ переходовъ, лагерей, офицеровъ, картежной игры начала томить его, и онъ снова сталъ искать переменъ. Наконецъ, ему удалось перепроститься въ Дунайскую армію въ штабъ князя Горчакова. Это было въ мартѣ 1854 года. При оставленіи Кавказа онъ былъ произведенъ въ офицеры.

Л. Н-чъ участвовалъ въ штурмѣ Сидлистріи, который не былъ оконченъ вслѣдствіе приказа фельдмаршала снять осаду и начать отступленіе. Долгое, скучное отступ-

redaktoro de l'revuo „Sovremennik“ (Nuntempulo), kie ĝi estis presita en la septembra libro de l'jaro 1852. En Kaŭkazo L. N. je l'unua fojo eksentis sian alvokon. En sia taglibro, printempe de l'jaro 1852, li faras jenan notadon „Estas en mi io, kio igas min kredi, ke mi naskiĝis ne por esti tia kiel ĉiuj“, Kelkafoje lia vivo en Kaŭkazo, dank'al la milita tempo, troviĝis en danĝero. Sed, rekompence, tiu sama kaŭkaza vivo donis al L. N. materialon por liaj

леше Дунайской арміи послѣ неудачнаго похода конечно не могло удовлетворить пылкаго молодого офицера, жаждавшаго подвиговъ и дѣятельности. Въ это время уже началась осада Севастополя и Л. Н.-чѣ переправился туда. Онъ прибылъ въ Севастополь въ ноябрѣ 1854 года. Ему пришлось испытать много невгодъ и въ опасныхъ вылазкахъ и въ скучной резервной сторожевой службѣ. Не смотря на постоянную смертельную опасность, это время оставило въ Л. Н.-чѣ самыя свѣтлыя воспоминанія.

Внутренняя жизнь его снова стала сильно работать и онъ записываетъ въ своемъ дневникѣ такое пророчество о самомъ себѣ:

„Разговоръ о божествѣ и вѣрѣ наделъ меня на великую громадную мысль, осуществленію которой я чувствую себя способнымъ посвятить жизнь. Мысль эта—основаніе новой религіи, соответствующей развитію человечества, религіи Христа, но очищенной отъ вѣры и таинственности, религіи практической, не обещающей будущее блаженство, но дающей блаженство на землѣ“.

Яркія картины боевой севастопольской жизни, весь трагизмъ положенія людей добрыхъ, любящихъ, находящихся въ состояніи дикихъ звѣрей, съ ожесточеніемъ бросающихся другъ на друга для взаимнаго истребленія—все это съ необыкновенной правдивостью и глубиной описано Л. Н.—чемъ въ его „Севастопольскихъ разсказахъ“.

Послѣ сдачи Севастополя Л. Н.—чѣ былъ отправленъ курьеромъ въ Петербургъ съ отчетомъ о ходѣ военныхъ дѣлъ и больше уже не возвращался къ арміи. Съ прїездомъ въ Петербургъ, осенью 1855 года, для Л. Н.—ча начинается новая жизнь среди кружка лучшихъ писателей того времени, большею частью сотрудниковъ журнала „Современникъ“. Л. Н.—чѣ, хотя и давалъ въ этотъ журналъ свои произведенія, никогда не могъ стать въ этой средѣ своимъ, а оставался чужимъ. Кромѣ того онъ часто вступалъ въ полемику съ членами этого кружка, рѣдко выражая свое мнѣніе, и скорѣе совсѣмъ отъдѣлился отъ нихъ.

Искренняя натура Л. Н.—ча не могла вынести того раздвоенія и фальши, которое онъ замѣчалъ въ лучшихъ представителяхъ тогдашней русской литературы. Неудовлетворенный этимъ избраннымъ обществомъ, онъ отправился въ свое первое заграничное путешествіе, повидимому не имѣвшее никакой серьезной цѣли. Но для него оно было только внѣшнимъ поводомъ разрыва съ тяготившимъ его образомъ жизни, а внутреннія силы его продолжали свою разрушительную и созидательную работу.

Въ Парижѣ, 6-го апрѣля 1857 года, Л. Н.—чѣ присутствовалъ при смертной казни. Это ужасное зрѣлище произвело на него нехладное впечатлѣніе. Въ послѣдующихъ своихъ сочиненіяхъ онъ нѣсколько разъ вспоминаетъ объ этомъ. Вотъ какъ онъ говоритъ объ этомъ въ „Исповѣди“:

„Когда я увидалъ, какъ голова отдѣлилась

artplenaj rakontoj: „Subita atako“, „Hakado de arbaro“, „Renkonto en taĉmento“, kaj, fine, por la plej bona libro novelo „Kozakoj“. La heroo de tiu ĉi novelo, Olenin enkorpiĝas en si multajn trajtojn del'karaktero de L. N. mem de tiu epoko. Ne unu fojon L. N. deziris kunigi kun tiu primitiva vivo, kiu ĉirkaŭis lin en Kaŭkazo sed la kutimoj de l'edukado, la bezonoj de l'spirito kaj de l'koro,—ĉio, kion oni nomas kulturo ne permesis ĝin al li, kaj la vivado inter enuaj militaj marŝadoj, tendaradoj, oficiroj, kartludado ekde la lin kaj li denove komencis serĉi ian ŝanĝon. Fine, li sukcesis ricevi permeson servi en la Dunaa armeo en la stabo de l'prince Goriĉakov. Ĝiestis en la jaro 1854. Farlasante la Kaŭkazon, li estis farita oficiro.

L. N. partoprenis en la atakego de Sili. Tiu atako ne estis finita, ĉar la milita marŝalo ordonis ĉesigi la sieĝon kaj komenci la returniron. Longa, enua formarŝado de l'Dunaa armeo post la malsukcesa militiro, certe, ne povis kontentigi la flaman junan oficiro, aŭvide dezirantan heroojn kaj agadon. Tiutempe jam komenciĝis la sieĝo de Sevastopolo kaj L. N. petis permeson aliĝi al la sieĝatoj. Li alvenis en Sevastopolon en novembro de l'jaro 1854. Tie li suferis multe da malagrabloj dum la danĝeraj elirataj kaj la enua rezerva garda servado. Spite la konstanta minaco de l'morto, tiu tempo lasis en L. N. la plej lumajn rememorojn.

Lia interna vivo ree intensive eklaboris kaj li notas en sia tagolibro jenan profetaĵon pri si mem: „La interparolo pri dio kaj kredo elvokis en mi grandan, grandegan ideon, al realigado de kiu mi sentas min kapabla dediĉi mian vivon. Tiu ĉi ideo—fondo—de nova religio respondanta al la evolucio de l'homaro, de Krista religio, purigita de mistera kredo, de religio praktika, ne promesanta estontan feliĉegon, sed feliĉiganta sur la tero“.

Vivplenaj pentraĵoj de l'batala sevastopola vivado, la tura tragedia situacio de l'homoj bonaj, amantaj, sin trovantaj en la stato de sovaĝaj bestoj, kruele sin ĝetantaj unu sur alian por reĉiproka ekstermado—ĉion tion ĉi kun eksterordinara vereco kaj profundeco L. N. priskribis en siaj sevastopolaj rakontoj.

Post kapitulaco de Sevastopol, L. N. estis sendita, kiel kuriero en Peterburĝon kun raporto pri fluado de l'militaj aferoj, kaj li ne reiris plu al la armeo. De l'alveno en Peterburĝon, aŭtune de l'jaro 1855, por L. N. komenciĝas nova vivo meze de l'rondeto de l'plej bonaj tiamaj verkistoj, la pleje kunlaborantoj

отъ тѣла, и то и другое въ разъ застучало въ ящикѣ, и поваль—не умомя, а всёмя существомъ,—что никакія теоріи разумности существующаго прогресса не могутъ оправдать этого поступка“.

Такимъ образомъ въ самомъ центрѣ цивилизаціи и всяческаго прогресса Л. Н.—чъ увидалъ разлагающуюся язву его, вѣру людей въ жестокое насилие, а не въ добро, и потому всякая иллюзія блага этого прогресса была для него разрушена.

Пропустествовавъ полгода, Л. Н.—чъ вернулся въ Россію и, проѣхавъ черезъ Петербургъ, поселился въ Ясной Полянѣ.

Разрывъ его съ писательской средой не замедлилъ отразиться на отношеніи къ нему литературной критики. Цѣлый рядъ прекрасныхъ рассказовъ, напечатанныхъ имъ въ концѣ 50-хъ годовъ, прошли почти незамѣченными, что заставило одного болѣе добросовѣстнаго критика написать статью о произведеніяхъ Л. Н.—ча, подъ заглавіемъ: „О явленіяхъ въ русской литературѣ, пропущенныхъ современной критикой“.

Л. Н.—чъ сознавалъ это „отлученіе“ себя отъ литературной церкви и записалъ въ своемъ дневникѣ въ октябрѣ 1857 года:

„Петербургъ сначала огорчилъ, потомъ оправилъ меня. Репутація моя пала или чуть скрипнуть, и я внутренно сильно огорчился. но теперь я спокоенъ, я знаю, что у меня есть что сказать и силы—сказать сильно, а потому, что хочется говори, публика. Но надо работать добросовѣстно, положить всё свои силы, тогда... Пусть плюютъ на алтарь“.

Такимъ образомъ онъ уже тогда сознательно установилъ свою независимость отъ общественаго мнѣнія и этимъ завоевалъ себѣ неограниченную свободу.

Въ Ясной Полянѣ онъ занялся хозяйствомъ и возобновилъ школу, которую онъ началъ еще въ 1849-мъ году. Занятія съ дѣтми всегда увлекали Льва Николаевича, но ему хотѣлось вести это дѣло съ полнымъ сознаниемъ его важности и во всеоружіи современныхъ научно-педагогическихъ знаній. Онъ занялся чтеніемъ, заведъ сношенія съ педагогами и посѣщалъ образцовыя школы. Не удовлетворяясь этимъ, онъ рѣшилъ познакомиться съ постановкой школьнаго дѣла въ Европѣ и задумалъ новое заграничное путешествіе. Мы не знаемъ скоро ли бы онъ предпринялъ его, но тяжкая болѣзнь любимаго старшаго брата, уже отправленнаго врачами за границу, принудила его ускорить эту побѣдку, и онъ вновь выѣхалъ за границу въ іюлѣ 1860 года, на этотъ разъ въ обществѣ сестры Маріи Николаевны съ ея дѣтми. Они спѣшили навѣстить больного брата, жившаго въ Седенѣ, получивъ тревожныя извѣстія о его здоровьи.

Больного скоро перевезли на югъ Франціи, въ городъ Пьеру, гдѣ онъ черезъ мѣсяць скончался на рукахъ Л. Н.—ча.

Смерть любимаго брата имѣла для него огромное значеніе. Она поставила его лицомъ къ лицу съ главнѣйшими жизненными

de l'revuo „Sovremennik“. L. N. estis akceptata en tiu rondeto, kiel ĝia membro, sed baldaŭ multaj el ili disreviĝis je li, ĉar L. N., kvankam donadis siajn verkojn por tiu revuo, neniam povis ligi intimajn rilatojn kun ĝiaj kunlaborantoj, sed restis ĉiam fremda al iliaj interesoj. Krom tio, li ofte disputis kun anoj de tiu ĉi rondeto, akre esprimante sian opinion, kaj baldaŭ tute apartiĝis de ili.

La sincera naturo de L. N. ne povis elportadi tiun disdubiĝon kaj nenaturecon, kiun li rimarkadis en la plej bonaj reprezentantoj de l'tiama rusa literaturo. Ne kontentigita de tiu eminenta societo, li far ve tu ris sian unuan eksterlandan vojaĝon ŝajne, sen ia ajn serioza celo. Sed por li ĝi estis nur ekstera preteksto por forlasi la premantan vivmanieron, liaj internaj fortoj dume daŭrigadis sian detruan kaj kreaan laboron.

En Parizo, la 6-an de aprilo 1857, L. N. ĉeestis dum morta ekzekuto. Tiu terura vidaĵo faris sur lin neforgeseblan impreson. En liaj postsekvintaj verkoj li kelkajn fojojn rememoras pri tio. Jen, kion li diras pri tio en la „Konfesado“, „Kiam mi ekvidis, kiel la kapo apartiĝis de l'korpo, kaj ambaŭ ekfrapis en kesto, mi komprenis.—ne per la spirito, sed per la tuta estaĵo.—ke neniam teorioj, proklamantaj la raciecon de l'ekzistanta progreso, povas pravigi tiun ĉi agon“.

Tiamaniere, en la centro mem de civilizacio kaj de ĉiuspeca progreso, L. N. ekvidis ĝian putranta ulceron: kredon de homoj en kruelan perforton, sed ne en bonon, kaj tial ĉiu iluzio pri la bonfareco de tiu progreso malaperis por li.

Vojaĝinte duonon da jaro, L. N. revenis en Rusujon kaj veturinte trans Peterburgo ekloĝiĝis en „Jasnaja Polana“.

La apartigo de l'verkista rondeto rapide ŝanĝis rilaton de l'literatura kritiko al li. Tuta vico da belaj rakontoj, presitaj de li en la fino de l'50 aj jaroj, estis preskaŭ nerimarkitaj. Tio igis unu justan kritikiston skribi artikolon pri la verkoj de L. N., sub titolo: „Pri la fenomenoj en la rusa literaturo, neekrimarkitaj de l'nuntempa kritiko“, L. N. konsciis tiun sian ekskomunikon de l'literatura eklezio kaj skribis en sia tagolibro, en oktobro de l'jaro 1857: „Peterburgo komence ĉagrenis min, poste montris mian pravecon. Mia reputacio falis aŭ apenaŭ kraketas. Kaj mi treege ĉagreniĝis interne de l'animo, sed nun mi estas trankvila, mi scias, ke mi havas, kion diri,—kaj havas fortojn por diri forte, kaj poste la publiko diru, kion ajn ĝi volos. Sed mi devas labori konsciencie, oferi ĉiujn

вопросами и вызвала в нем неудержимую потребность решить их так или иначе. И эта потребность, это искание решения с тех пор не покидала его; отодвигаемая временно различными житейскими заботами, она продолжала расти в нем и крепнуть, пока не была удовлетворена полным решением.

Как только впечатленье о смерти брата успело настолько ослабнуть, что дало ему возможность думать о своих делах, Л. Н.—чъ продолжал свое путешествие и главною целью его было осмотреть школы и беседы с лучшими европейскими педагогами того времени. Л. Н.—чъ посещал школы Германии, Франции, Англии, присматривался к практикѣ, знакомился с теоріями; но никакія увѣренія педагоговъ, никакія образцовыя школы не могли его убѣдить, что принятыя въ Европѣ системы наилучшія и примѣнныя въ Россіи. И всѣ его изученія и опыты привели его только къ большей увѣренности въ томъ, что въ дѣлѣ народнаго образованія въ Россіи нужно идти совершенно своеобразнымъ и самостоятельнымъ путемъ. И возвратившись въ апрѣлѣ 1861 года въ Россію, Л. Н.—чъ съ новыми силами и страстнымъ увлеченіемъ отдался школьному дѣлу.

Въ 1861 году отъ школьныхъ занятій его еще отвлекала взятая имъ на себя обязанность мирового посредника. Л. Н.—чъ, сторонникъ освобожденія крестьянъ, въ этой должности сталъ открыто на сторону народа. Видя какъ помѣщики-крѣпосники стараются всѣми силами удержать свои привилегіи, Л. Н.—чъ употребилъ всю силу своего вліянія, противодействуя имъ, защищая свободу и интересы крестьянъ. Такъ какъ многія спорныя дѣла между помѣщиками и крестьянами ему приходилось решать не въ пользу помѣщиковъ, то онъ скоро возбуждалъ къ себѣ сильную вражду среди дворянъ стараго закала, они стали тормозить его дѣятельность, писали на него доносы и даже оскорбляли его на мировыхъ сѣздахъ явнымъ пренебреженіемъ къ его мнѣнію. Видя, что онъ не въ силахъ бороться съ своими противниками, онъ оставилъ эту должность и ограничилъ свою дѣятельность народной школой.

Чтобы съ большей свободой и самостоятельностью излагать и прилагать свои взгляды, онъ кроилъ школы, въ которой училъ самъ со своими помощниками, сталъ издавать журналъ «Ясная Поляна», въ которомъ писалъ статьи по важнѣйшимъ вопросамъ воспитанія, образованія и обученія и помѣщалъ отчеты школьной дѣятельности своей и нѣкоторыхъ учителей соседнихъ школъ, работавшихъ подъ его руководствомъ.

Сущность педагогическихъ взглядовъ Л. Н.—ча заключается въ томъ, что образованіе должно быть свободно, что способъ передачи знаній долженъ быть основанъ на опытѣ и тотъ способъ долженъ быть признанъ наилучшимъ, при посредствѣ котораго крестьянскія дѣти скорѣйшимъ и легчайшимъ способомъ могутъ усвоить нужныя для нихъ, для ихъ жизни знанія. Поэтому

miajn fortojn, tiam.. oni kraĉu sur altaron!"

Tiamaniere li jam tiam konscie starigis sian sendependecon de l'publika opinio kaj per tio, akiris por si senliman liberecon.

En Jasnaja Polana li sin okupis per mastrajo kaj renovigis la lernejan instruadon, komencante de li ankoraŭ en la jaro 1849. La okupadoj kun la infanoj ĉiam allogis L. N., sed li volis konduki tiun aferon kun plena konscio de ĝia graveco kaj kun tuta armilaro de nuntempaj sciencepedagogiaj scioj. Li sin okupis per legado, komencis interrilatiĝi kun pedagogoj kaj viziti la modelajn lernejojn. Ne trovante en tio sufiĉan kontentigon, li decidis konatigi kun la organizacio de la lerneja instruado en Eŭropo kaj ekintencis fari novan fremdlandan vojaĝon. Ni ne scias, ĉu li baldaŭ efektivigis ĝin, sed grava malsano de l'amata pli grandaĝa frato, jam sendita de l'kuracistoj eksterlanden, devigis lin rapidigi tiun vojaĝon, kaj li denove veturis en la alilandon en julio, de l'jaro 1860, tiun ĉi fojon en kompanio de l'fratino kun siaj infanoj. Ili rapidis viziti la malsanan fraton, loĝantan en Soden, ĉar ili ricevis maltrankviligajn novaĵojn pri lia farto. La malsanulo estis baldaŭ transveturigita en sudon de Francujo, en la urbon Hiero, kie li post unu monato mortis sur mano de L. N.

La morto de l'amata frato havis por li grandegan signifon. Ĝi starigis antaŭ li la ĉefajn demandojn de l'vivo kaj elvokis en li nedetenigeblan bezonon solvi ilin tiel aŭ alie. Kaj, tiu ĉi bezono, tiu ĉi serĉado de solvo de tiu tempo neniam lin forlasis; prokrastata dume pro diversaj zorgoj pri la vivado, ĝi ĉiam kreskis en li kaj fortigis, ĝis kiam ĝi ricevis plenan solvon. Tuj kiam la impresoj pri la morto de l'frato estis tiom malplifortiginta, ke li povis pensi pri siaj aferoj, L. N. daŭrigis sian vojaĝon, en kiu li ĉefe celis vizitadi la lernejojn kaj interparoladi kun la plej bonaj pedagogoj de tiu tempo. L. N. vizitis multajn lernejojn de Germanujo, Francujo, Anglujo, observante la praktikon kaj konatigante kun la teorioj, sed neniam certigadoj de l'pedagogoj neniam modelaj lernejoj povis lin konvinki, ke la sistemoj, akceptitaj en Eŭropo, estas la plej bonaj kaj povas esti uzataj en Rusujo. Ĉiuj liaj studadoj kaj eksperimentoj ankoraŭ pli konvinkigis lin pri tio, ke por la popola instruado en Rusujo oni devas elekti tute originalajn kaj memstarajn metodojn. Kaj reveninte en aprilo de l'jaro 1861 en Rusujon, L. N. kun novaj fortoj kaj pasieco sin aldonis al la lerneja instruado. En la

онъ совершенно отрицалъ какъ принудительное образование, такъ и искусственный, выработанный въ мѣстнаго опыта, болѣею частью заимствованный съ запада системы образования, а также всякаго рода составленные образованными людьми и правительственными чиновниками программы обучения въ которыхъ заранѣе рѣшалось, что нужно знать народу, не спрашивая у него самого, желаетъ ли онъ этому обучаться и признаетъ ли онъ это полезнымъ.

Конечно, и эта дѣятельность и эта проповѣдь, обличающая лицемеріе жрецовъ науки съ одной стороны и сторонниковъ тьмы невѣжества съ другой, вызвала противъ него новое гоненіе. Ученые педагоги и литераторы, за немногими исключеніями, презрительно молчали, не удостоивая вниманія эти „барскія чудачества“, а служители тьмы писали доносы на Л. Н.—ча, какъ на возмутителя общественной тишины и безопасности.

Вся эта борьба утомила Л. Н.—ча и надорвала его силы. Онъ серьезно захворалъ, и, опасаясь чахотки, унесшей уже его двухъ братьевъ, поѣхалъ лѣтомъ 1862 года въ Самарскую губернію на кумысъ лѣчиться и отдыхать.

Между тѣмъ темныя силы продолжали работать, и въ его отсутствіе въ Ясную Поляну нагрянули жандармы съ обыскомъ, все перевернули и перепортили, перепугали и разстроили грубымъ нахальствомъ его тетюшку и сестру, оставшихся въ Ясной Полянѣ, ничего не нашли и, пригрозивъ новымъ обыскомъ, уѣхали продолжать свое дѣло по другимъ соседнимъ школамъ, руководимымъ Львомъ Николаевичемъ.

Л. Н.—чъ узнавъ объ этомъ уже на обратномъ пути въ Москвѣ, и былъ крайне оскорбленъ и возмущенъ этимъ наглымъ нападеніемъ. Негодованіе его ярко отразилось въ его письмахъ того времени къ его другу графиню А. А. Толстой, въ которыхъ онъ проситъ ее сообщить объ этомъ кому сѣдуетъ. Но эти проявленія негодованія были бесплодны. Непоправимое было сдѣлано, порядокъ занятій въ школѣ и отношенія съ населеніемъ были нарушены и Л. Н.—чу такъ и не удалось снова возстановить все дѣло въ его прежнемъ видѣ.

Но кромѣ этихъ внѣшнихъ событій, внутренняя жизнь не давала Л. Н.—чу также покоя. Требования его къ себѣ были такъ велики, искренность его самознанія была такъ безопадна, что даже такая безкорыстная и самоотверженная дѣятельность, какую онъ велъ, его не удовлетворяла. Больше всего его мучило отсутствіе поагоа, гармоничнаго міросозерпанія, которое могло бы дать отвѣты на вопросы о смыслѣ жизни, о назначеніи человѣка, вопросы, которые онъ всегда ставилъ ребромъ и полуотвѣты на которые его не удовлетворяли.

Еще другая сторона жизни безпокоила его. Стремленіе его къ семейной жизни, которую онъ такъ часто лелѣлъ въ своихъ мечтахъ, еще не было удовлетворено, и все это при-

жаро 1861 de liaj okupadoj pri la lernejo lin forlogis la nova ofico de paciga interaganto: L. N., adepto de la liberigo de l'servutuloj, en tiu ĉi ofico farigis rekte defendanto de l'popolo. Vidante, ke la bienhavantoj, adeptoj de l'servutaj ordoj penadas per ĉiuj fortoj konservi siajn privilegiojn, L. N. uzadis la tutan forton de sia influo, kontraŭstarante ilin, defendante la liberecon kaj interesojn de l'kamparanoj. Ĉar multajn disputadojn inter bienhavantoj kaj vilaĝanoj li juĝadis ne por la profito de l'bienhavantoj, tial li baldaŭ altiris al si fortan malamon de nobeluloj adeptoj—de malnovaj tradicioj,—ili komencis ĉiel malakcefi lian agadon, ili skribis denunciaĵojn kontraŭ li kaj dum l'kunvenoj de l'pacaj juĝistoj eĉ ofendadis lin per videbla malŝato de liaj opinioj. Vidante, ke li ne havas fortojn por sukcese batali kontraŭ siaj kontraŭuloj, li forlasis tiun oficon kaj koncentrigis tutan sian agadon en la popola skolo. Por pli libere kaj memstare eldiri siajn opiniojn kaj meti ilin en praktikon; krom la lernejo, kie li instruis li mem kun siaj helpantoj, li komencis eldoni la revuon „Jasnaja Polana“, en kiu li skribis artikolojn pri la plej gravaj demandoj de l'edukado, klerigado kaj instruado, plie, li presis en ĝi raportojn pri la lerneja agado de si mem kaj de kelkaj instruistoj de l'najbaraj lernejoj, laborintaj sub lia gvidado.

La esenco de pedagogiaj opinioj de L. N. konsistas en tio, ke la klerigado devas esti libera, ke la metodo por komuniki la sciaĵojn devas esti bazata sur la sperto, kaj tiu metodo devas esti konfesata la plej bona, dank' al kiu la kampulaj infanoj per la plej rapida kaj facila maniero povas akiri sciojn, kiujn ili bezonas por sia vivo. Tial li tute malkonfesadis la devigan klerigadon tiel same, kiel la artefaritajn ellaboritajn senloka sperto, la pleje imititajn de l'Okcidento, sistemojn de klerigado,—plie ĉiuspecajn, elpensitajn de kleruloj kaj de registaraj oficistoj programojn de l'instruado, en kiuj estis jam antaŭdecidita, kion devas scii la popolo, ne demandante lin mem, ĉu li deziras tion lerni kaj ĉu li konfesas ĝin utila.

Kompreneble, ankaŭ tiu ĉi agado kaj tiu predikado, montranta la hipokritecon de l'pastroj de l'scienco unuflanke, kaj de l'adeptoj de l'mallumo de malklereco aliflanke, elvokis kontraŭ li novan persekutadon. Instruitaj pedagogoj kaj literaturistoj; escepte mallultaj, malŝate silentadis, ne indigante per atento tiujn ĉi „nobelulajn strangajojn“, kaj la servistoj de mallumo skribadis denunciaĵojn kontraŭ L. N.,

водило его въ безпокойное состояніе, изъ котораго душа его мучительно искала каго-либо исхода.

И вотъ одна сторона его жизни, одна область тревогъ и сомнѣній, вскорѣ получила удовлетвореніе. Л. Н.—ча сталъ посѣщать съ дѣтства знакомую ему семью доктора Берса, тамъ были три молодые дочери невѣсты. Л. Н.—ча страстно влюбился въ младшую изъ нихъ, Софію, также сильно полюбившую его, сдѣлавъ предложеніе, не безъ труда получилъ согласіе отца, очень быстро, черезъ недѣлю вѣнчался съ нею, и счастливые супруги уѣхали въ Ясную Поляну устраивать свое новое гнѣздо, гдѣ ихъ встрѣтила любящая тетушка Татьяна Александровна и часто посѣщавшій ихъ братъ Л. Н.—ча Сергѣй

kiel agitanto kontraŭ societa trankvileco kaj sendanĝereco. Tuta tiu ĉi batalado lacigis L. N. kaj malbone influis al liaj fortoj. Li serioze malsaniĝis, kaj timante la ftizon, jam, forportintan liajn du fratojn, li veturis somere de l'jaro 1862 en Samaran gubernion, por sin kuracadi per kumiso *) kaj ripozadi.—Dume, la mallumaj fortoj daŭrigis sian laboron, kaj en lia foresto, al Jasnaja Palana surprize venis ĝendarmoj por traserĉado: ĉion renversinte kaj difektinte, ili ektimigis kaj maltrankviligis per malĝentila aroganteco lia onklinon kaj fratinojn, restintajn en Jacnaja Polana, nenion trovis, kaj minacante fari baldaŭ novan traserĉa-

Grafo L. N. Tolstoj inter sia familio.
Графъ Л. Н. Толстой въ кругу своей семьи.

Николаевичъ Толстой. Это произошло 23 сентября 1862 года.

Событіе это перевернуло весь образъ жизни Л. Н.—ча. Утоливъ одну изъ законнѣйшихъ, чловѣческихъ потребностей семейной жизни, семейнаго очага, оно временно отдалило друга болѣе глубокіе запросы жизни и освободило къ новой дѣятельности его художественныя, творческія силы.

Для Л. Н.—ча начался тотъ періодъ, о которомъ онъ говоритъ въ предисловіи къ своимъ воспоминаніямъ, а именно: „третій, 18-тилѣтній періодъ, отъ женитьбы и до моего духовнаго рожденія, который съ мірской точки зрѣнія можно назвать нравственнымъ, т.-е. въ эти 18-ть лѣтъ я жилъ правильной, честной семейной жизнью, не предаваясь никакимъ осуждаемымъ общественнымъ мнѣ-

don, forveturis daŭrigi sian abomenan agadon en aliaj najbaraj lernejoj, gvidataj de L. N., L. N. eksciis pri tio ĉi jam dum la revena vojo en Moskvon kaj estis treøge ofendita kaj indignita per tiu ĉi aroganta atako. Lia indigno klare montriĝis en liaj tiamaj leteroj al lia amikino grafino A. A. Tolstoj, en kiuj li petas ŝin, komuniki pri tio al influ povaj personoj. Sed tiuj ĉi elmontroj de indigno restis senfruktaj. La neriparebla afero estis farita: la okupadoj en la lernejoj kaj rilatoj kun loĝantaro malordigis kaj L. N. ne suk-

*) Lakto de ĉevalinoj, uzata en orientaj gubernioj de Rusujo.

нием порокамъ, но всѣ интересы котораго ограничивались эгоистическими заботами о семьѣ, объ увеличеніи состоянія, о приобретении литературнаго успѣха и всякаго рода удовольствіями“.

И вотъ какъ только Л. Н.—чѣ зажилъ этой „мірской жизнью“, міръ снова счелъ его своимъ, снова привѣтливо ему улыбнулся и наградила его невиданной литературной славой.

Въ первые годы своей житейской жизни Л. Н.—чѣ начинаетъ писать свое самое большое и самое важное литературное произведение, историческій романъ „Воина и Миръ“. Огромныя художественныя силы были положены имъ на разработку мельчайшихъ подробностей быта высшаго русскаго общества и народной жизни въ то время, когда Россія вела нескончаемыя войны съ Наполеономъ, Франціей и съ другими государствами Европы.

Движеніе народовъ, расходившееся подобно волнующемуся океану, бросающему свои огромныя волны то къ одному, то къ другому берегу—это внезапное, никакими человѣческими соображеніями необъяснимое передвиженіе столѣтнихъ человѣческихъ массъ то съ запада на востокъ, то съ востока на западъ, послужило для Л. Н.—ча матеріаломъ для выраженія своего взгляда на исторію и на значеніе власти.

Результатъ, къ которому онъ пришелъ, былъ слѣдующій: Великія историческія событія управляются невидимыми и непостижимыми для насъ верховными силами. Провидѣніемъ, какъ говорятъ вѣрующіе люди, историческими законами, какъ ихъ называютъ невѣрующіе. Власть же или люди, мнящіе себя руководителями этихъ событій, на самомъ дѣлѣ являются слѣпыми орудіями этихъ непостижимыхъ силъ.

Чѣмъ больше воображаетъ себя человѣкъ властителемъ, тѣмъ ничтожнѣе становится онъ передъ вѣчными законами правды—примѣръ: Наполеонъ. Чѣмъ глубже проникаетъ человѣкъ въ эти предвѣчные законы, чѣмъ охотнѣе подчиняется имъ и старается лишь выполнить волю народа (гласъ народа—гласъ Божій), тѣмъ болѣе становится этотъ человѣкъ великимъ—примѣръ: Кутузовъ.

Олицетвореніе русскаго народа представлено въ видѣ скромнаго, тихаго, добродушнаго солдата Каратаева, все терпящаго, ни на что не жалующагося и всемірнѣ служащаго, всѣхъ утѣшающаго, трудолюбиваго и радостнаго.

Всѣ эти мысли очень не нравились кружку тогдашнихъ либеральныхъ писателей и многіе изъ нихъ пытались высмѣивать автора ихъ. Но сила художественнаго творчества, проявленнаго Л. Н.—чемъ въ этомъ произведеніи, была такъ велика, что всѣ эти высмѣиванія потонули въ морѣ похвалъ и восторговъ, положившихъ на Льва Николаевича печать генія.

70-е годы застаютъ Л. Н.—ча снова за педагогикой. Онъ пишетъ свою азбуку, заводитъ снова у себя на дому школу для крестьянскихъ ребятъ, произво- дитъ опыты сравнитель-

cecis plu restarigi la aferon en la antaŭa formo.

Sed, krom tiuj eksteraj faktoj la interna vivo same ne permesadis al L. N. ripozadi. Liaj postuloj al si mem estis tiel grandaj, la sincereco de lia memkonscio estis tiel senindulga, ke eĉ tia neprofitema kaj memoferanta agado, kiun li prenis sur sin, ne kontentigadis lin. La pleje lin turmentis la foresto de plena harmonia mondriĝado, kiu povus respondi al demandoj pri la senco de l'vivo, pri la difino de l'homo—al demandoj kiujn li ĉiam faris rekte, kaj la duonrespondoj ne povis lin kontentigi.

Ankoraŭ alia flanko de l'vivo maltrankviladis lin. Lia deziro de familia vivo, pri kiu la tiel ofte revadis, ne estis ankoraŭ kontentigita kaj dank' al ĉio tio ĉi, lin ekkaptadis maltrankvileco, el kiu lia animo turmente serĉadis ian ajn eliron. Kaj jen unu flanko de lia vivo, unu parto de maltrankviloj kaj duboj trovis baldaŭ sian kontentigon. L. N., komencis vizitadi la familion de doktoro Bers; tie estis tri junaj filinoj, en aĝo de fianĉinoj. L. N. pasie enamigis en la plej junan el ili, Sofion, same forte lin ekamintan, faris proponon de edziĝo, post kelkaj penadoj ricevis la konsenton de l'patro, tre rapide post unu semajno, fariĝis jam edziĝa soleno, kaj la feliĉaj geedzoj forveturis en Jasnaja Polanaj, por konstruadi sian novan neston,—kie ilin renkontis la amanta onklino Tatjana Aleksandrova kaj la frato de L. N. Sergej Nikolaevič Tolstoj, kiu ankaŭ ofte vizitadis ilin. Tio okazis la 23-on de septembro 1869.

Tiu ĉi okazintaĵo ŝanĝis la tutan vivmanieron de L. N. Kontentiginte unu el la plej naturaj homaj bezonoj,—bezono de familia vivo, familia rifuĝejo,—ĝi forpuŝis ĝis pli malfrua tempo aliajn pli profundajn demandojn de l'vivo kaj liberigis per la nova aktiveco liajn artajn, kreajn fortojn.

Por L. N. komenciĝis tiu periodo, pri kiu en la antaŭparolo al siaj rememoroj li diras la jenon: „la tria 18-jara periodo de l'edziĝo ĝis mia spirita naskiĝo, kiun de l'monda vidpunkto oni povus nomi morala—tie dum tiuj 18 jaroj mi vivis per regula, honesta familia vivo, min ne donante al iaj malviritoj, kondamnataj de l'publika opinio, sed ĉiuj interesoj de kiu estis limigitaj per la egoistaj zorgoj pri la familio, pri la pligrandigo de l'havo, pri la akiro de l'literatura sukceso kaj per ĉiusepacaj plezuroj“.

Kaj jen tuj, kiam L. N. komencis tiun „mondan vivadon“, la mondo denove konfesis lin sia, denove afable rid-

наго обученія въ Московскомъ Комитетѣ Грамотности и, наконецъ, переноситъ споръ въ прессу, печатая въ „Отечественныхъ Запискахъ“ (январь 1874 г.) статью подъ заглавіемъ: „О народномъ образованіи“. Статья эта вызвала бурю негодованія и восторга. Выдающіеся падагоги раздѣлились на двѣ партіи, одни были за Толстого, другіе за Бунакова и Евтушевскаго, чьи методы отрицалъ Л. Н.—чъ. Между прочимъ защитникомъ педагогическихъ взглядовъ Л. Н.—ча выступилъ въ „Отечественныхъ Запискахъ“ Н. К. Михайловскій, открыто ставшій на его сторону.

Параллельно съ этими педагогическими занятіями шла большая творческая работа, созданіе новаго художественнаго произведенія, романа „Анна Коренина“.

Въ этомъ романѣ, эпиграфомъ которому онъ выставилъ изреченіе: „Мнѣ отмщеніе, и Азъ воздамъ“, выражена та мысль, что человекъ, нарушившій нравственный законъ, карается той высшей силой, которая установила эти законы. Рядомъ съ типами нарушителями закона онъ выставилъ типы, исполняющіе законъ жизни и пользующіеся жизненнымъ счастьемъ и благополучіемъ. Въ изображеніи семейныхъ радостей и невзгодъ мы встрѣчаемъ много чертъ, напоминающихъ дѣйствительную семейную жизнь самого Л. Н.—ча. Кромѣ того, въ этомъ романѣ выведенъ типъ Левина, во многомъ выражающаго характеръ самого Л. Н.—ча съ его вѣчнымъ исканіемъ правды, съ его любовью къ природѣ, къ народу, съ его желаніемъ слиться съ нимъ, съ его минутами отчаянія и наконецъ удовлетворенія, которое онъ находитъ въ словахъ, сказанныхъ его работникомъ, что надо жить для души, для Бога.

Въ эти же 70-е годы Л. Н.—чъ совершилъ нѣсколько разъ поѣздки во вновь купленное имъ Самарское имѣніе. Лѣтомъ 1873 года, живя тамъ, Л.—чъ обратилъ вниманіе на бѣдственное положеніе крестьянъ Самарской губерніи, которымъ вслѣдствіе полнаго неурожая отъ засухи грозилъ страшный голодъ. Это бѣдствіе было тѣмъ болѣе чувствительно, что нѣсколько предыдущихъ плохихъ годовъ поглотили всѣ имѣвшіеся запасы. Л. Н.—чъ произвелъ статистическое обследованіе окружающихъ селеній и, собравъ нужная данныя, изложилъ ихъ въ открытомъ письмѣ къ редактору „Московскихъ Вѣдомостей“, призывая русское общество къ помощи бѣдствующему населенію. Статья вызвала свое дѣйствіе. Одною изъ первыхъ откликнулась императрица. За ея крупнымъ пожертвованіемъ взносы полились рѣкой и въ короткое время было собрано болѣе милліона рублей, помощь была оказана своевременно и населеніе было спасено отъ полнаго разоренія, болѣзней и вымирания.

Но вотъ и этотъ, спокойный, дѣятельный періодъ приближается къ концу и тоска понежному снова овладѣваетъ Львомъ Николаевичемъ, мысль о смерти не покидаетъ его, и неизбежное уничтоженіе, которымъ угрожаетъ

al li kaj rekompencis lin eksterordinara literatura gloro.

Dum la unuaj jaroj post sia edziĝo, L. N. komencis skribi sian plej grandan kaj plej gravan literaturan verkon, historian romanon „Milito kaj Paco“, Grandegaj artaj fortoj estis uzitaj de li por la plej detala prezento de la moraro do l'altklasa rusa societo kaj de l'popola vivado dum tiu tempo, kiam Rusujo faris senfinajn militojn kun Napoleono. Francujo kaj kun aliaj regnoj de Eŭropo.

La movado de l'popoloj, simile al la ondiĝanta oceano, ĵetanta siajn grandegajn ondojn jen al unu bordo, jen al alia—tiu subita, per neniam homaj konsideroj klarigebla transmovado de l'centmilaj homaj masoj jen de l'Okcidento al la Oriento, jen de l'Oriento al la Okcidento, servis por L. N. kiel materialo, por esprimi sian opinion pri la historio kaj signifo de l'potenco. La rezultato, al kiu li venis, estis la jena. La grandaj historiaj okazintaĵoj estas regataj de nevideblaj kaj nekomprenblaj al ni supraj fortoj de l'Providenco, kiel diras la kredantoj—de l'historiaj leĝoj, kiel ilin nomas nekredantoj. La potenculoj aŭ la homoj, sin opiniantaj gvidistoj de tiuj okazintaĵoj, en la realeco aperas, kiel blindaj iloj de tiuj nekomprenblaj fortoj. Ju pli la homo sin imagas, kiel potenculo, des pli malgrandega li fariĝas antaŭ la eterna leĝoj de l'Vero, ekzemplo: Napoleono. Ju pli profunde la homo penetras en tiujn eternajn leĝojn, ju pli volonte li sin submetas al ili kaj penas plenumi sole la volon de l'popolo (popola voĉo—Dia voĉo),—des pli granda fariĝas tiu homo—ekzemplo: Kutuzov.

La tipo de l-rusa popolo estas figurita per la persono de modesta, kvieta, bonanima soldato Karataev, ĉion suferanta, pri nenio plendanta kaj al ĉiuj servanta, ĉiujn konsolanta, laborema kaj ĝojema.

Ĉiuj tiuj ĉi pensoj tre ne plaĉis al la rondeto de tiamaĵ liberalaj verkistoj kaj multaj el ili penadis moki ilian aŭtoron. Sed la forto de l'arta kreeco, montrata de L. N. en tiu ĉi verko, estis tiel granda, ke ĉiuj tiuj ĉi mokaĵoj dronis en la maro de laŭdoj kaj de ravoj, kiuj, metis sur L. N. sigelon de genio.

La 70-aj jaroj trovas L. N. denove en la pedagogio. Li skribas sian „Azbukon“*) (alfabetan libron), denove aranĝas en sia domo lernejon por la kampulaj infanoj, faras la provojn de l'kompara instruado en la Moskva Komitato de l'Popola Instruado kaj fine, daŭrigas la disputadon per la preso,

*) „A. z. b. u. k. o. n.“—la 2 unuaj literoj de l'antikva rusa alfabeto.

она, заставляя Льва Николаевича употреблять отчаянные усилия въ исканіи отвѣта на вопросъ: зачѣмъ я живу? и что выйдетъ изъ всей моей жизни?

Конецъ 70-хъ годовъ былъ самымъ острымъ моментомъ его душевнаго кризиса.

Эти жизненные вопросы съ перваго дня сознательной жизни никогда не покидали Льва Николаевича. Въ дневникъ его, который онъ началъ писать 18 лѣтъ, на первыхъ страницахъ уже ставятся философскія задачи. На Кавказѣ лежа въ камышахъ, подкарауливая кабана, онъ рѣшаетъ проблему счастья, на четвертомъ бастионѣ среди разрывающихся вокругъ него гранатъ и стонувъ раненыхъ, подъ постоянной угрозой смерти, онъ думаетъ о преобразованіи христіанской религіи. У постели умирающаго брата эти вопросы достигаютъ страшнѣйшей остроты, и онъ колеблется между двумя рѣшеніями—ничтожествомъ и вѣчностію. И вотъ, подобно тому, какъ на тлѣющей костеръ наваливаютъ кучу хвороста и онъ какъ будто тухнетъ, такъ и на Льва Николаевича во время его приближенія къ рѣшенію этого мірового вопроса навалилась куча земныхъ благъ, семейное счастье, слава, богатство, общественная дѣятельность, куча горячаго матеріала, который должно было прожечь тлѣющее подъ нимъ пламя. И подобно Соломону на вершинѣ славы своей, подобно царевичу Сидарту, окруженному всѣми благами и соблазнами міра, онъ прожегъ весь этотъ матеріалъ своимъ сознаниемъ и сказалъ: все суета. Онъ снова остался одинъ передъ вѣчнымъ вопросомъ: зачѣмъ онъ живетъ и какой смыслъ жизни міра и его самого? Жизнь его остановилась и онъ сталъ мучительно искать выхода изъ этого ужаснаго безнадежнаго положенія. И прежде всего онъ обратился къ книгамъ и къ книжникамъ, къ кругу людей, окружавшихъ его, и получилъ отвѣтъ, все развивается, развивается и ты. Но это показало ему насмѣшкой, а не отвѣтомъ; тогда онъ обратился къ людямъ, называющимъ себя посредниками между Богомъ и людьми. И они сказали ему: повѣрь намъ и мы откроемъ тебѣ тайны неба. И онъ увидалъ, что люди эти знаютъ меньше, чѣмъ онъ, и скрываютъ свое невѣжество, и страданія его продолжались. И онъ былъ близокъ къ отчаянію, къ самоубійству.

„Въ это же время,—говоритъ Л. Н.—чѣ въ своей исповѣди,—со мной случилось слѣдующее. Во время этого года, когда я почти всякую минуту спрашивалъ себя: не кончить ли петлей или пудей,—во все это время, рядомъ съ тѣми ходами мыслей и наблюденій, о которыхъ я говорилъ, сердце мое томилось мучительнымъ чувствомъ. Чувство это я не могу назвать иначе, какъ исканіемъ Бога“.

Во время влѣхъ исканій Л. Н.—чѣ замѣтилъ въ душѣ своей колебанія отъ полнаго отчаянія къ неизмѣримой радости бытія и онъ замѣтилъ кромѣ того, что эти колебанія совпадали съ рѣшеніемъ его разума и чувства объ отверженіи Бога или признаніи его. И онъ сказалъ себѣ:

presente en „Oteĉestvennyja Zapiski“ (Patruja Kroniko), Januaro de l'jaro 1874, artikolon, titolitan: „Pri la popola instruado“ Tiu ĉi artikolo elvokis ventegon de indigno kaj ravo. La famaj pedagogoj dividigis je du partioj: la unuj estis por Tolstoj aliaj por Bunakov kaj, Evtuĝevskij, kies metodojn neigis L. N. Interalie, la defendon de pedagogiaj opinioj de L. N. skribis en „Oteĉestvennyja Zapiski“ N. K. Mihajlovskij, sin montrante, kiel lian publikan partionon.

Samtempe kun tiuj ĉi pedagogiaj okupadoj fariĝis granda krea laboro,—kreo de nova arta verko,—romano „Anna Karenina“.

En tiu ĉi romano, por kies epigrafo li prenis la aforismon. „Al mi apartenas la revenĝo, kaj Mi venĝos“, estas esprimita tiu ideo, ke homo, rompinta moralan leĝon, estas punata de tiu su. pra forto, kiu starigis tiujn leĝojn. Apud la tipoj—rompantoj de l'leĝo, li prezentis tipojn, plenumantajn la leĝon de l'vivo kaj ĝuantajn feliĉon kaj bonstaton. En la priskribo de l'familiaj ĝojoj kaj malĝojoj ni renkontas multajn trajtojn, rememorantajn la efektivan familian vivon de L. N. mem. Krom tio, en tiu ĉi romano estas penrita la tipo de Levin, per multaj trajtoj esprimanta la karakteron de L. N. mem, kun lia eterna serĉado de l'vero, kun lia amo al la naturo, al la popolo, kun lia deziro aliĝi al ĝi, kun liaj minutoj de malespero kaj, fine, de kontentiĝo, kiun li trovas en la vortoj, diritaj de lia laboristo, ke oni devas vivi por la animo, por Dio.

En la samaj 70 jaroj L. N. faris multfoje vojaĝojn en la ĵus aĉetitan de li Samaran bienon. Somere de l'jaro 1873, loĝante tie, L. N. turnis sian atenton al la mizera stato de l'kampanoj en la Samara gubernio, kiuj, sekve de treege molbona rikolto pro sekeco, estis minacataj de l'terura malsato. Tiu ĉi mizero estis tiom pli akrsentebla, ke kelkaj antaŭaj malbonaj jaroj jam englutis ĉiujn faritajn provizaĵojn. L. N. faris statistikan esploradon de l'ĉirkaŭantaj vilaĝoj kaj, kolektinte la necesajn informiaĵojn, skribis ilin en publika letero al la redaktoro de „Moskovskija Vedomosti“ (Moskvaj Sciigoj), alvokante la rusan societon helpi al la suferanta loĝantaro. La artikolo havis sukcesan efikon. Unu el la unuaj respondon de l'imperiistrino. Sian grandan oferdonon sekvis multegaj aliaj kaj dum mallonga tempo estis kolektita pli, ol miliono da rubloj; la helpo estis donita ĝustatempe, kaj la loĝantaro estis savita de plena ruineco, de l'malsanoj kaj elmortado.

Sed ankaŭ tiu ĉi trankvila aktiva periodo havas sian finon, kaj tede iom post iom denove ekkaptas. L. N. la ideo pri

„Что же такое эти оживления и умирания? Вѣдь я не живу, когда теряю вѣру въ существованіе Бога, вѣдь я бы уже давно убила себя, если бы у меня не было смутной надежды найти его. Вѣдь я живу, истинно живу только тогда, когда чувствую его и ищу его. Такъ чего же я ищу еще? воскликнуть во мнѣ глосось; такъ вотъ онъ. Онъ есть то, безъ чего нельзя жить. Знать Бога и жить—одно и то же. Богъ есть жизнь.“

И онъ спасся отъ отчаянія, жизнь вернулась къ нему.

Найдя вѣру въ Бога, Л. Н.—чѣ сталъ искать вокругъ себя проявленія этой вѣры. Ему было вполнѣ естественно принять вѣру народную, слиться съ нимъ. Эта мысль о слияніи въ Богѣ со всей массой народной была особенно радостна и свойственна ему. Главныя основы христіанской религіи: смиреніе, простота, признаніе своей жизни въ волю Бога—были присущи народу. Но подобно тому, какъ живя съ казаками, при всей любви своей къ ихъ первобытнѣйшей жизни, онъ не могъ тогда слиться съ ними, какъ и теперь, при всей своей сознательной религіозной любви къ народу, къ этой вѣрующей въ Бога массѣ людей—онъ не могъ слиться съ нимъ, потому что воспитанный въ немъ разумъ требовалъ сознательной работы, а эта сознательная работа отталкивала его отъ принимаемыхъ народомъ суевѣрій.

Тогда онъ обратился къ богословской наукѣ. Но эта наука еще сильнѣе оттолкнула его отъ себя, чѣмъ суевѣрія народа. Она оскорбила его нравственное чувство, такъ какъ онъ увидалъ всю сознательную ложь, которой переполнены церковныя теологическія краткаты. Результатомъ изученія имъ богословія явилось замѣчательное по искренности и смѣлости сочиненіе подъ названіемъ: „Критика православнаго догматическаго богословія“.

Тогда Л. Н.—чѣ обратился къ источнику христіанской религіи, къ Евангелію.

Читая русской переводъ Евангелія, онъ пришелъ въ недоумѣніе отъ множества темныхъ, необъяснимыхъ мѣстъ, часто противорѣчащихъ общему духу Евангельскаго ученія. Онъ обратился къ толкованіямъ и пораженъ былъ еще болѣе. Толкованія уничтожали весь смыслъ христіанскаго ученія. По этимъ толкованіямъ выходило, что Христосъ запретилъ убійство, но разрѣшилъ иногда убивать. Заповѣдалъ любить враговъ и разрѣшилъ войны. Проповѣдывалъ поклоненіе Богу въ духѣ и истинѣ и вмѣстѣ съ тѣмъ установилъ цѣлый рядъ обрядовъ, таинствъ всякаго рода внѣшнихъ, совсѣмъ уже недуховныхъ условій поклоненія. Христосъ заповѣдалъ братство, и вмѣстѣ съ тѣмъ благословилъ власть и угнетеніе и т. д. И всѣ эти противорѣчія съ обѣихъ сторонъ подкрѣплялись евангельскими текстами.

Предположивъ, что русскій и церковнославянскій тексты заключаютъ въ себѣ искаженія оригинала, Л. Н.—чѣ обратился къ изученію греческаго подлинника. Справляясь въ лучшихъ изслѣдователяхъ проис-

ла morto ne forlasas lin, kaj neevitebla neniigo, per kiu ĝi minacas igas L. N. fari ekstremajn penadojn por serĉi respondon al la demando: Por kio mi vivas? Kaj kian rezultaton havos tuta mia vivo?

La fino de l' 70-aj jaroj estis la plej akra momento de lia anima krizo.

Tiuj ĉi demandoj pri la senco de l' vivo de l' unua tago de lia konscia vivo neniam forlasadis L. N. En lia tagolibro, kiun li komencis skribi 18 jara de l' unuaj paĝoj jam starigis filozofiaj problemoj. En Kaŭkazo, kuŝante meze de l' kanaro atendante, kiam aperos la ĉasota apro, li solvas la problemon de l' feliĉo; en la kvara, bastiono meze de l' eksplodantaj ĉirkaŭ li grenadoj kaj ĝemoj de l' vunditoj sub la konstanta minaco de l' morto, li meditas pri la reformado de l' kristana religio. Apud la lito de l' mortanta frato tiuj demandoj atingis la plej grandan akrecon, kaj li ŝanceliĝas inter du solvoj: nenieco kaj eterneco! Kaj jen, simile al tio, kiel bruletantan lignaron oni surŝutas per amaso da seka branĉaro, kaj ĝi kvazaŭ estingiĝas,—tiel sur L. N. dum lia alproksimiĝo al la solvo de tiu ĉi universa demando surŝutiĝis amaso da teraj bonoj familia feliĉo, gloro, riĉeco, societa agado,—amaso da brula materialo, kiun devis trabruli la bruletanta sub li flamo. Kaj simile al Salomona, je l' apogeo de sia gloro; simile al la reĝido Sidarta ĉirkaŭita de ĉiuj bonoj kaj allogoj de l' mondo,—li trabrulis tutan tiun ĉi materialon per sia konscio kaj diris: ĉio estas vantaĵo. Denove li restis sola antaŭ la eterna demando por kio li vivas kaj kian senco havas la vivo de l' mondo kaj de li mem.

Lia vivo haltis, kaj li komencis turmente serĉadi eliron el tiu terura senespera animo stato. Kaj antaŭ ĉio, li sin turnis al la libroj kaj al la libroskiantoj, al ĉirkaŭantaj lin homoj kaj ricevis la respondon: ĉio disvolviĝas, disvolviĝu ankaŭ Vi. Sed tio ŝajnis al li mokaĵo, sed ne vera respondo,—tiam li sin turnis al homoj sin nomantaj peruloj inter Dio kaj homoj. Kaj ili diris al li: kredis al ni, kaj ni malkaŝos al vi la misteron de l' ĉielo. Kaj li vidis, ke tiuj homoj scias malpli, ol li sed kaŝas sian malklerecon, tial liaj suferoj daŭris. Kaj li estis proksima al malespero, al memmortigo.

„En tiu sama tempo,—diras L. N. en sia „Konfesado“ kun mi okazis la jeno. Dum tiu ĉi jaro, kiam mi preskaŭ ĉiunminute demandis min ĉu ne devas mi finiĝi la vivon per pendiĝo aŭ kuglo,—la tutan tiun ĉi tempon, samtempe kun tiuj alternadoj de pensoj kaj observoj pri kiuj mi parolis, mia koro estis premata de turmenta sento. Tiun senton

хождения Евангелий, французскими и немецкими экзегетами свободных теологических школъ, Л. Н.—чѣ сдѣлалъ новый переводъ Евангелий на современный понятный всякому простому читателю русский языкъ. И къ его большой радости противорѣчя исчезли и получилось цѣльное благое учение. Результатомъ этого изслѣдованія явился большой трудъ: „Соединение и переводъ 4-хъ Евангелий“. По просьбѣ одного изъ друзей своихъ, Л. Н.—чѣ сдѣлалъ извлеченіе изъ этого труда, которое онъ назвалъ „Краткое изложеніе Евангелія“. Тогда миръ наступилъ въ душѣ его, и онъ оглянулся на окружающее его общество.

Россия переживала тогда тревожное время. 1-го марта 1881 года былъ убитъ Александръ II. Убийцъ судили и приговорили къ смертной казни. Эта предстоящая казнь не давала покою Л. Н.—чу и онъ написалъ письмо новому Царю, умоляя его поступить по закону Христа, помиловать убійцъ своего отца, въ этомъ Л. Н.—чѣ видѣлъ спасеніе Россіи. Но письмо это осталось безъ отвѣта.

А между тѣмъ извѣстность Л. Н.—ча заставляла его отвѣчать на многочисленные вопросы о перемѣнѣ, происшедшій въ его жизни. Отрекшійся отъ міра, онъ снова сталъ во враждѣ съ нимъ, но теперь у него въ рукахъ было непобѣдимое оружіе—свѣтъ истины, и съ этимъ оружіемъ въ рукахъ онъ выступилъ на борьбу. И вотъ, какъ бы въ отвѣтъ на всѣ эги запросы, онъ написалъ сочиненіе: „Въ чемъ моя вѣра“, которое въ одно и то же время служитъ и изложеніемъ его міросозерцанія и пониманія христіанства и обличеніемъ стараго міра, погрязшаго во лжи, насиліи и развратѣ.

Сочиненіе это также какъ, и предыдущее „Исповѣдь“, было напечатано и уничтожено русской цензурой. Теперь его знаетъ весь читающій міръ.

Въ 1882 году была перепись въ Москвѣ. Къ этому времени семья Л. Н.—ча переехала на зимнее время въ Москву. Л. Н.—чѣ обратился къ московскому обществу съ воззваніемъ, въ которомъ предлагалъ воспользоваться переписью, чтобы хорошо ознакомиться съ городской нищетой и братски придти ей на помощь. Онъ самъ привялъ на себя обязанности заведующаго переписнымъ участкомъ, выбралъ самый бѣдный кварталъ и погрузился въ омутъ городской нищеты, изслѣдовавъ ее до самаго дна. Московское общество не совсѣмъ искренно откликнулось на призывъ его. Молодые люди присоединились съ видимымъ интересомъ къ его изслѣдованію бѣдности, богатые прислали ему денежные пожертвованія, но никто не двинулся съ своего мѣста, никто не сдѣлалъ попытку измѣнить свое положеніе, свою жизнь, никто не сознвалъ въ себѣ самомъ источникъ общественнаго зла. Всѣ благотворительныя попытки Л. Н.—ча окончились ничѣмъ и онъ глубоко задумался надъ неудачей и надъ причинами общественнаго недуга. Онъ написалъ книгу „Такъ что же намъ дѣлать“, въ которой яркими красками

mi ne povas nomi alie, ol la serĉado de Dio“.

Dum tiuj serĉadoj L. N. rimarkis en sia animo ŝancelojn de plena malespero al nemezurebla ĝojo de ekzisto, kaj plie, krom tio li rimarkis: ke tiuj ĉi ŝanceloj estis samtempaj kun la decidoj de lia prudento aŭ sento pri la neigo aŭ jesigo de Dio. Kaj li diris al si: „Kion do signifas tiuj ĉi reviviĝoj kaj malviviĝoj?“

Mi ja ne vivas, kiam mi perdas la kredon je l'ekzisto de Dio; mi jam antaŭ tre longa tempo min mortigus se mi ne havus malklaran esperon trovi lin. Mi ja vivas vere vivas sole tiam, kiam mi sentas lin kaj serĉas lin. Kion do mi serĉas ankoraŭ ekkrisi en mi la voĉo: jen li estas. Li estas tio, sen kio oni ne povas vivi. Koni Dion kaj vivi estas la samo. Dio estas la Vivo mem. Kaj li sin savis de malespero, la vivo revenis al li.

Trovinte la kredon al Dio, L. N. komencis serĉi ĉirkaŭ si la elmontrojn de tiu kredo.

Al li ŝajnis tute nature akcepti la popolan kredon, kunfluigi kun la popolo. Tiu ĉi ideo pri la kuniĝo en Dio kun la tuta maso da popolo tute aparte ĝojigis kaj kontentigis lian animon. La ĉefaj fundamentoj de l' kristana religio: la humileco, simpleco, submeto de sia vivo al la volo de Dio—estis propraj al la popolo.

Sed simile al tio, kiel, vivante kun la kozakoj, spite tuta sia amo al ilia primitiva vivo li ne povis tiam kuniĝi kun ili—tiel same nuntempe, spite tuta sia konscia religia amo al la popolo al tiu kredanta Dion maso da homoj li ne povis kuniĝi kun ĝi, ĉar la prudento, edukita en li postuladis konscian laboron, kaj tiu ĉi konscia laboro depuŝis lin de l' superstiĉo, konfesata de l' popolo.

Tiam li sin turnis al la teologia scienco. Sed tiu ĉi scienco ankoraŭ pli forpuŝis lin de ĝi, ol la superstiĉoj de l' popolo. Ĝi ofendis lian moralan senton, ĉar li vidis la tutan konscian mensoĝon, de kiu la ekleziaj teologiaj traktaĵoj estas tutplenaj. Kiel rezultato de lia teologia studado aperis la rimarkinda pro la sincereco kaj kuraĝeco verkota, sub la nomo“. „Kritiko de l' ortodoksa dogmatika teologio“.

Tiam L. N. sin turnis al la fonto de l' kristana religio—al la Evangelio.

Legante la rusan tradukon de l' Evangelio, li estis frappe mirigita de multegaj malklaraj, nekfarigeblaj fragmentoj, ofte kontraŭdirantaj al ĝenerala spirito de l' Evangelia doktrino. Li sin turnis al la komentarioj kaj estis frapita ankoraŭ pli. La komentarioj nenigadis la tutan sencan de l' kristana

изобразилъ все зло жизни богатаго, образованнаго класса, удалившагося отъ простоты природы и развращающаго своей ложной жизнью рабочій народъ, служащій ихъ роскоши и заражающійся отъ нихъ ихъ распущенностью. Въ своемъ обличеніи современнаго устройства общества онъ касается ложнаго ученія міра, ложной науки, искусства. служащихъ и оправдывающихъ общественное зло, призываетъ людей къ труду, къ покаянію и заключаетъ книгу воззваніемъ къ женщинамъ богатыхъ классовъ, въ рукахъ которыхъ воспитаніе молодого поколѣнія, а стало быть и спасеніе людей, если онѣ поведутъ ихъ къ познанію и проведенію въ жизнь Евангельскаго закона любви.

doktrino. Laŭ tiuj komentarioj oni devis konfesi, ke Kristo malpermesis la mortigon, sed permesis lafoje mortigi. Li ordonis ami la malamikojn kaj permesis la militojn. Li predikis la adoradon de Dio en spirito kaj vero kaj kune kun tio starigis tutan vicon da ritoj, sakramentoj kaj ĉiuspecaj eksteraj tute jam ne spiritaĵaj kondiĉoj de adorado.

Kristo ordonis la fratecon kaj kune kun tio tenis la reĝadon kaj premadon? Kaj ĉiuj tiuj ĉi kontraŭdiroj de ambaŭ flankoj estis konfirmataj per evangeliataj tekstoj.

Supozinte, ke la rusa kaj eklezie-

La domo de la gr. L. N. Tolstoj en Moskvo de flanko de la ĝardeno.
Домъ гр. Л. Н. Толстого въ Москвѣ со стороны сада.

И самъ Л. Н.—чѣ при первой возможности возвращается въ деревню, беретъ за соху, топоръ, косу, сапожное шило и принимаетъ серьезное участіе къ крестьянскихъ работахъ, бросаетъ куреніе, употребленіе вина и мяса и, не покидая семьи своей, разрываетъ окончательно свои связи съ высшими міра сего. Многіе русскіе люди слѣдуютъ его примѣру, и начинается новое движеніе въ народѣ, имѣвшее очень важныя послѣдствія.

Въ это время вокругъ Л. Н.—ча уже начинается образовываться кружокъ его единомышленниковъ. На обращеніе многихъ образованныхъ людей, тронутыхъ проповѣдью Л. Н.—ча, на ихъ вопросъ, что имъ дѣлать, какъ помочь обездоленнымъ, Л. Н.—чѣ отвѣчалъ, что если они не могутъ бросить прежнюю грѣховую жизнь и родиться къ новой, простой, трудовой жизни, имъ остается одинъ исходъ

slava tekstoj enhavas en si kripligojn de l'originalo, L. N. sin turnis al la studado de greka originalo. Informiĝante ĉe la plej bonaj esplorantoj pri la deveno de l'Evangelioj, ĉe la francaj kaj germanaj komentariistoj, de liberaj teologiaj skoloj. L. N. faris novan tradukon de l'Evangelio en la nuntempan rusan lingvon, kompreneblan al ĉiu simpla leganto.

Gojege li vidis, ke la kontraŭdiroj malaperis kaj oni havas harmonian instruadon pri la Vera Bono.

Kiel rezultato de tiu ĉi esplorado aperis granda laboro: „Unuigo kaj traduko de la kvar Evangelioj“. Pro la peto de unu el siaj amikoj, L. N. faris eltiraĵon el tiu ĉi verko kiun li nomis: „Mallonga rakonto de l'Evangelio“. Tiam

Закхей Мытаря, простившаго часть долга своимъ должникамъ и жертва котораго все же вызвала добрую улыбку Христа „Дайте хоть что-нибудь изъ вашего духовнаго имущества голодному и жаждущему духовной пищи народу“, говорилъ имъ Л. Н.—чъ.

И вотъ образовался издательскій кружокъ „Посредникъ“, поставившій себѣ цѣлью сдѣлать доступными народу произведенія русской и европейской мысли и искусства Л. Н.—чъ первый далъ, примѣръ и принялся за художественную переработку житій святыхъ, прологовъ, народныхъ легендъ, многіе русскіе писатели и художники послѣдовали за нимъ и „Посредникъ“ въ нѣсколько лѣтъ распространилъ въ народѣ десятки миллионовъ дешевыхъ книжекъ, выражающихъ ту или другую сторону ученія Христа въ его чистомъ, не искаженномъ видѣ. Многіе общественные дѣятели приписываютъ весьма серьезное влияние этихъ книжекъ на просвѣтленіе народнаго сознанія.

Накопецъ, Л. Н.—чъ принялся за философское изложеніе основъ своего міросозерцанія и написалъ книгу „О жизни“, также какъ большая часть его религиозныхъ произведеній, запрещенную русской цензурой и распространяющуюся въ различныхъ болѣе или менѣе искаженныхъ отрывкахъ. Въ этой книгѣ основнымъ принципомъ жизни имъ выставляется самостоятельная любовь. За это время, т. е. въ концѣ 80-хъ и въ началѣ 90-хъ годовъ, Львомъ Николаевичемъ былъ написанъ еще цѣлый рядъ болѣе или менѣе крупныхъ статей, перемежавшихся съ художественными произведеніями, изъ которыхъ наибольшее значеніе имѣли: драма „Власть тьмы“ и повѣсть „Крейцера соната“.

Левъ Николаевичъ принялъ также горячее участіе въ борьбѣ съ пьянствомъ и даже основалъ общество трезвости, подъ названіемъ „согласіе противъ пьянства“; присоединеніе къ этому обществу состояло въ добровольномъ обѣщаніи прекратить употребленіе спиртныхъ напитковъ. Имъ же написанъ рядъ статей въ этомъ направленіи.

Въ это время Россію постигаетъ выдающійся по своимъ размѣрамъ неурожай и какъ послѣдствіе его—народное бѣдствіе—голодь. Опять Л. Н.—чъ поднимаетъ свой голосъ и личный примѣръ его вызываетъ огромное общественное движеніе въ пользу голодающихъ.

Л. Н.—чъ, во-первыхъ, самъ, осенью 1891 года, съ нѣкоторыми изъ членовъ своей семьи отправился въ центръ одной изъ наиболѣе пострадавшихъ мѣстностей, въ Давковскій уѣздъ, Рязанской губерніи, и съ небольшими средствами, имѣвшимися въ его распоряженіи началъ помощь наиболѣе нуждающимся посредствомъ открытія по деревнямъ столовыхъ и безплатнымъ снабженіемъ ихъ продуктами. Графиня Толстая обратилась печатно съ воззваніемъ къ обществу о помощи въ этомъ дѣлѣ, и Л. Н.—чъ въ цѣломъ рядѣ статей разъяснилъ всю важность

paco venis en lian animon, kaj li ek-rigardis la societon, kiu lin ĉirkaŭadis.

Rusujo travivadis tiam maltrankvilan tempon. La 1-an de marto de l' jaro 1881-a estis mortigita Aleksandro II-a. La mortigintojn oni juĝis kaj kondamnis al morto. Tiu ĉi atendata ekzekuto maltrankviligadis la konsciencjon de L. N., kaj li skribis leteron al la nova Caro, petegante lin agi laŭ la leĝo de Kristo, pardoni la mortigintojn de lia parto: en tio L. N. vidis la savon de Rusujo, sed tiu ĉi letero restis sen respondo.

Dume, la gloro de L. N. devigadis lin respondi multenombrajn demandojn pri la ŝanĝo okazinta en lia vivo. Rifuziĝinta de la vanta mondo, li denove troviĝas en malamikaj rilatoj kontraŭ ĝi, sed nun li posedis nevenkeblan batalilon, la lumon de l' vero, kaj kun armilo li komencis la bataladon. Kaj jen kvazaŭ respondante al ĉiuj tiuj ĉi demandoj, li skribis verkon: „En kio konsistas mia kredo“, kiu havas duoblan celon: ĝi prezentas lian mondrigardon kaj komprenadon de l'kristaneco, montrante samtempe la kulpojn de l'ĉirkaŭanta homa societo, dronanta en mensogo, perforto kaj malĉasteco.

Tiu verko tiel same, kiel la antaŭe-verkita „Konfesado“, estis presita kaj ekstermita de l'rusa cenzuro. Nun ĝin konas la tuta leganta mondo.

En la jaro 1882-a estis kalkulado de la loĝantaro en Moskvo. Tiutempe la familio de L. N. transloĝiĝis en Moskvon, por pasigi tiel la vintran sezonon. L. N. sin turnis al la moskva societo kun alvoko, en kiu li proponis uzi la kalkulado por bone konatiĝi kun la urbaj mizeruloj kaj fratece helpi ilin. Li mem fariĝis administranto de unu el la kalkulotaj kvartaloj, elektis la plej malriĉan kvartalon kaj dromiĝis en la profundejon de l' urba mizero, esplorinte ĝin ĝisfunde. La moskva societo ne tute sincere respondis al ĝia alvoko. Junaj homoj aliĝis kun videbla intereso al lia esplorado de l' mizero: la riĉuloj sendis al li monferojn, sed neniu moviĝis de sia loko, neniu faris provon ŝanĝi sian situacion, sian vivmanieron, neniu konsejis precize en si mem la fonton de l' societa malbono.

Ĉiuj bonfaraj provoj de L. N. finiĝis per nenio kaj li profunde pensigis pri la malsukceso kaj la kaŭzoj de l' societa malsano. Li skribis libron. „Kion do ni devas fari“, en kiu li vivkoloro pentris la tutan malbonon de l' vivo en la riĉa, instruita klaso de l' societo, foriĝinta de l' simpla natura vivado kaj malvirtiganta per sia malvera vivmaniero la laboristan klason, servantan por ĝia lukso kaj infektiĝanta de ĝia malbonmoreco. En sia kulpigado de

этого вопроса о помощи голодным и своими советами направил эту деятельность на правильный путь. Пожертвования всякаго рода стали притекать в изобилии, пострадавшія мѣстности покрывались цѣлой сѣтью добровольныхъ частныхъ организацій. Правительство и Красный Крестъ были также вызваны къ деятельности, а за границей, въ Европѣ и Америкѣ, образовались комитеты для помощи голодающимъ въ Россіи, которые и вызвали значительныя пожертвования деньгами и хлѣбомъ. И острота народнаго бѣдства была значительно смягчена.

Общественная дѣятельность Л. Н.—ча не останавливала его литературныхъ работъ. И вотъ во время помощи голодающимъ онъ пишетъ свое главное, основное сочиненіе, въ которомъ онъ во всю ширь и глубину развиваетъ свои взгляды на жизнь личную и общественную и на отношеніе между ними. Онъ пишетъ свою книгу: «Царствіе Божіе внутри васъ», или христіанство не какъ мистическое ученіе, а какъ новое жизнепониманіе. Въ этой же книгѣ онъ отвѣчаетъ критикамъ его книги „Въ чемъ моя вѣра“, написанной 10 лѣтъ ранѣе. Кромѣ того онъ резюмируетъ вообще ея влияніе, вызванное ею сочувствіе и разногласіе, указываетъ на обнаруженныя ею, мало извѣстныя, но столь же сильныя аналогичныя теченія въ исторіи человѣчества, особенно въ Америкѣ и въ различныхъ христіанскихъ сектахъ, и наконецъ снова излагаетъ свое мировоззрѣніе, обличающее существующія насилія и ложь и ставящее новые идеалы братской, связанной любовью жизни человѣчества.

За этимъ крупнымъ произведеніемъ снова слѣдовалъ цѣлый рядъ болѣе или менѣе мелкихъ статей, предисловій и др. произведеній, отвѣчающихъ болѣею частью на современныя, жгучіе вопросы. Къ этому же времени относится его замѣчательный трактатъ: „Что такое искусство?“

Крупнымъ явленіемъ въ срединѣ 90-хъ годовъ, въ которомъ Льву Ник.—чу пришлось играть видную роль, было духоборческое движеніе на Кавказѣ.

Вызванное отчасти мѣстными внутренними причинами, отчасти общимъ ростомъ религіознаго сознанія, не прерывающимся въ средѣ этихъ замѣчательныхъ людей, поддержанное по всей вѣроятности распространѣвшимися среди нихъ изданіями „Посредника“, у духоборцевъ возникло религіозно-общественное броженіе, выразившееся въ столь близкихъ ко взглядамъ Л. Н.—ча явленіяхъ, какъ, напр., вегетаріанство, сожженіе оружія и отказъ отъ воинской повинности, что многими изслѣдователями этого движенія, какъ правительственными, такъ и либеральными, оно прямо окрещено Толстовскимъ движеніемъ.

Неповиновавшихся правительству духоборцевъ долго томили въ ссылкахъ, въ тюрьмахъ, жестоко мучили въ дисциплинарныхъ батальонахъ и наконецъ отпустили за границу. Разореннымъ генеріями, имъ не съ

l' nuntempa konstruo de l' societo li preparolas la malveran instruadon de l' nuntempa civilizacio, la malveran sciencan kaj arton, subtenantajn kaj pravigantajn la societian malbonon; li alvokas la homojn por laboro, pentofaro kaj finas la libron per alvoko al la virinoj de l' riĉaj klasoj, de kiuj dependas la edukado de l' juneg generacioj, sekve, la savo de l' homoj, se ili kondukados la edukatojn al la kono kaj praktikado en la vivo de l' Evangelia lego de l' amo.

Kaj L. N. mem profitas la unuan okazon, por reveni en vilaĝon, komencas plugi, haki, falĉi, fari botojn kaj serioze partoprenas en kampulaj laboroj; li ĉesas fumi uzi vinon kaj vianĉon kaj, ne forlasante sian familion, senrevene rompas ĉiujn rilatojn kun altklasuloj. Multaj rusoj sekvas lian ekzemplon, kaj komenciĝas nova irado al la popolo, havanta tre gravajn rezultatojn.

Tiutempe ĉirkaŭ L. N. iom formiĝas rondeto de liaj samideanoj. Kiam multaj kleruloj, kortuŝitaj de l' predikado de L. N., sin turnis al li kun la demando, kion ili devas fari, kiel ili povas helpi al malriĉuloj—L. N. respondis, ke se ili ne povas forlasi la antaŭan pekan vivadon kaj renaskiĝi al nova simpla, laborema vivmaniero, ili povas sole imiti Zakheon depagiston, pardonintan parton da ŝuldoj al siaj ŝuldantoj; lia oferaĵo tamen igis Kriston rideti bonkore. „Donu almenaŭ ion el via spirita havo al la popolo malsatanta kaj soifanta la spiritan nutraĵon, diris al ili L. N.

Kaj jen formiĝis eldonista rondeto „Posrednik“ (Peranto), celanta fari atingeblaj al la popolo verkojn de l' rusa kaj eŭropa penso, kaj arto. L. N. donis ekzemplon la unua kaj komencis arte renovigi la vivpriskribojn de l' sanktuloj, la prologojn (ekleziajn legolibrojn), la popolajn legendojn. Multaj rusaj verkistoj kaj pentristoj sekvis lian ekzemplon, kaj „Posrednik“ dum kelkaj jaroj disvastigis meze de l' popolo la dekojn de milionoj da malkaraj libretoj, esprimantaj jenan aŭ alian flankon de l' Krista instruado en ĝia sendifektita pureco. Multaj societaj agantoj konfirmas tre seriozan influon de tiuj libretoj al la lumiĝado de l' popola konscio.

Fine L. N. ekintencis prezenti la fundamentojn de sia mondrigardo en filozofia formo kaj skribis la libron „Pri la Vivo“, simile al la plej granda parto de liaj religiaj verkoj, kondamnitan de la rusa censuro kaj disvastigitan en diversaj pli aŭ malpli difektitaj fragmentoj. En tiu ĉi libro kiel fundamenta principo de l' vivo, de li estas rekomen-

чѣмъ было двинуться въ путь и на помощь имъ пришелъ Л. Н.—чъ.

Давно отказавшись отъ личнаго употребленія денегъ и не имѣя ихъ въ своемъ распоряженіи, Левъ Н.—чъ отдалъ на помощь духовора́мъ говораръ за вновь написанный имъ романъ „Воскресенье“. Эта художественная работа давно уже была начата имъ, но онъ не рѣшался кончать ее для своего собственнаго удовлетворенія и когда ему представился случай спасти быть можетъ не одну сотню человѣческихъ жизней, онъ досрочно закончилъ его и отдалъ издателямъ, прося дать ему какъ можно больше, чтобы оказать помощь угнетеннымъ. Его починъ вызвалъ къ участию въ этомъ дѣлѣ многихъ лицъ. Пришли на помощь и англійскіе квакеры и общими дружными усиліями страдавшіе люди были вырваны изъ рукъ ихъ мучителей. Около 8 тысячъ разоренныхъ духовора́въ благополучно переправились на нѣсколькихъ океанскихъ параходахъ въ Канаду.

Романъ «Воскресенье» кромѣ этой практической дѣли, кромѣ огромнаго нравственнаго и эстетическаго удовлетворенія читателей вызвалъ еще и другое, неожиданное, громадной важности событіе.

Въ этомъ романѣ, написанномъ со всею силою художника стоящаго на высшей нравственной точкѣ зрѣнія, безошадно обличается церковная ложь и государственное насилие. Это обстоятельство, плохо скрытое отъ общества цензурными урѣзками, снова возобновало правящія сферы. Для огражденія народа отъ обмана, была рѣшена крайняя мѣра—отлученіе Толстого отъ церкви.

Извѣстный указъ Синода, 20 февраля 1901 г., обличая лжеученіе Толстого и констатируя его упрство и нераскаянность, лишалъ его покровительства церкви и церковнаго погребенія, въ случаѣ его смерти.

Безтактность и неаппетитъ этой мѣры вскорѣ обнаружилась. Льву Николаевичу это доставило случай отвѣтить новымъ и замѣчательнымъ по силѣ, простотѣ и искренности изложеніемъ своихъ релігіозныхъ взглядовъ, а все русское общество обнаружило единодушное сочувствіе ему, выразившееся въ многочисленныхъ письмахъ, адресахъ, приношеніяхъ и личныхъ выраженіяхъ симпатій.

Слѣдующимъ значительнымъ событіемъ въ жизни Л. Н.—ча была перенесенная имъ тяжкая болѣзнь, начавшаяся еще въ Ясной Полянѣ и возобновившаяся въ Крыму, куда онъ уѣхалъ для отдыха и восстановления потерянныхъ силъ.

Эта болѣзнь, снова вызвавшая взрывъ симпатій, сочувствій и собогдѣзнованій во всемъ образованномъ мірѣ, который съ волненіемъ одно время ждалъ со дня на день извѣстія о его кончинѣ, возвысила Л. Н.—ча на новую духовную ступень проникновенности, спокойствія и мягкости, которую замѣчаютъ теперь въ немъ всѣ, вступающіе въ сношеніе съ нимъ.

data memstara amo. Dum tiu tempo, t. e. fine de l' 80-aj kaj komence de l' 90-aj jaroj L. N. skribis ankoraŭ tutan vicon de pli aŭ malpli grandaj artikoloj kun artaj verkoj, el kiuj la plej grandan signifon havis dramo „Potenco de mallumo“ kaj novelo „Sonato de Kreŭcer“.

L. N. montris ankaŭ varmegan simpatian al la batalado kontraŭ la drinkemeco kaj eĉ fondis la societon de sobreco, sub la nomo „unuigo kontraŭ la drinkemeco“, la aligo al tiu societo, konsistis en memvola promeso ĉesi la uzadon de alkoholaĵ trinkaĵoj. Li skribis ankaŭ kelkajn artikolojn por la sama celo.

Tiu tempe en Rusujo okazas eksterordinara malbona rikolto, kaj ĝia sekvo—popola mezero malsato. Ree L. N. faras publikan alvokon, kaj lia persona ekzemplo elvokas grandegan societian movadon je l' profito de malsatuloj.

L. N., unue, li mem, aŭtune de l' jaro 1891 kun kelkaj el siaj familianoj veturis al la centro de unu el la plej suferintaj regionoj, en la Dankovan distrikton de l' Rjazana Gubernio kaj kun malgrandaj rimedoj en sia disponado, li koleris helpi al la plej bezonantaj, malfarmante en vilaĝoj komunajn manĝotabulojn kaj senpage liverante la nutraĵojn, necesajn por tio. Lia edzino presigis alvokon al la societo pri la helpo al tiu agado, kaj L. N. per multaj artikoloj klarigis la tutan gravecon de tiu ĉi demando pri la helpo al la malsatuloj, kaj per siaj konsiloj direktis tiun agadon sur la ĝustan vojon. Giuspecaj oferaĵoj alfluadis en sufiĉego; la suferintaj regionoj kovriĝis per tuta reto de memvolaj privataj organizacioj. La Registro kaj la Ruĝa Kruĉo estis ankaŭ elvokitaj al la agado, kaj eksterlande, en Eŭropo kaj Ameriko, formiĝis komitatoj, por helpo al la malsatantoj en Rusujo; dank, al ili, fariĝis grandaj oferaĵoj de mono kaj greno. Kaj la akreco de l' popola mizero estis treege plimalgrandigita.

La societa agado de L. N. ne haltigis liajn literaturajn laborojn. Kaj dum lia helpado al la malsatuloj li skribas sian ĉefan, fundamentan verkon, en kiu li tutfunde elmontras siajn opiniojn pri la vivo persona kaj societa kaj pri la rilato inter ili. Li skribas sian libron: „Regno Dia estas interne de vi“, aŭ „Kristaneco ne kiel mistika instruado, sed kiel nova vivkomprenado“. En la sama libro li respondas al la kritikistoj de lia libro: „En kio konsistas mia kredo“, skribita 10 jarojn pli frue.

Krom tio, li resumas entute ĝian influadon, la simpatiojn kaj malkonsentojn,

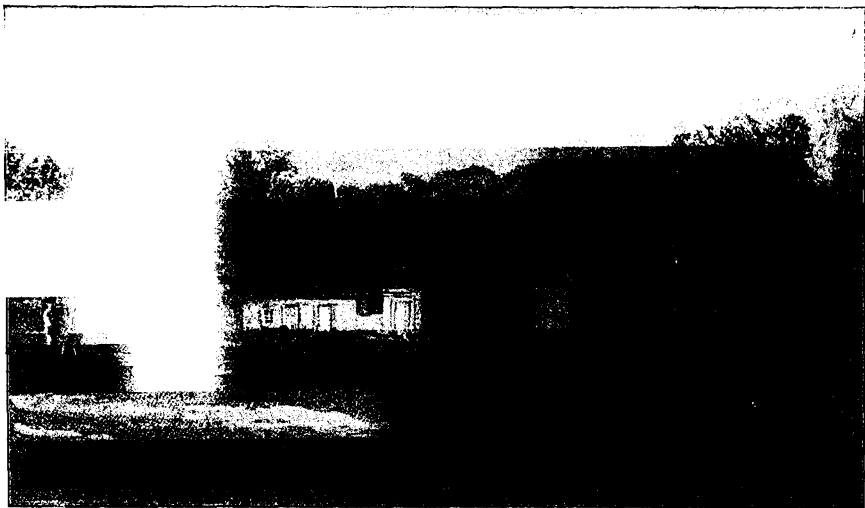
Рядъ статей, которыя онъ пишетъ, опривившись отъ болѣзни, носятъ характеръ предсмертныхъ словъ или завѣщаній. Таковы его обращенія къ Царю, къ доховенству, къ рабочему народу, къ политическимъ дѣятелямъ, къ офицерамъ и солдатамъ. Въ 1904 году вспыхиваетъ русско-японская война, Л. Н. не пропускающій почти ни одного выдающагося событія, чтобы такъ или иначе не отозваться на него, пишетъ свое „Одумайтесь“.

Въ же это время Л. Н. не забываетъ о духовномъ голодѣ народа и составляетъ для „Посредника“ книжку „Мысли мудрыхъ людей“. Затѣмъ ему приходитъ на мысль расширить эту книжку и дать читателю не только отдѣльныя мысли, но дѣльные трактаты, философскія и художественныя статьи, лишь

elvokitajn de ĝi; li signas la elmontritaĵojn per ĝi, malmulte konatajn, sed samforte analogiajn movadojn en la historio de l' homaro, precipe en Ameriko, kaj en diversaj kristanaj sektoj, kaj fine, denove prezentas sian mondrigardon, kulpigantan la ekzistantajn perforton kaj mensogon, kaj donantan novajn idealojn de l' fratecaj ligitaj per amo interrilatoj de l' homaranoj.

Tiun ĉi grandan verkon resekvis tuta vico de pli aŭ malpli malgrandaj arkoloj, antaŭparoloj kaj aliaj verkoj-respondantaj la plejparte la nuntem, pajn brulajn demandojn.

En la sama tempo aperis lia rimarkinda traktato: „Kio estas la arto?“

Епигрејо еп ла биепоп „Јаснаја Пољана“.
Въѣздъ въ имѣніе „Ясная Поляна“.

бы они ярко и ясно выражали основныя жизненныя понятія. Онъ собираетъ огромный матеріалъ изъ всей всемірной литературы, древней и новой, распределяетъ его по днямъ, недѣлямъ и мѣсяцамъ и такимъ образомъ составляется особаго рода нравственная энциклопедія, которую онъ назвалъ „Кругъ чтенія“ и для этого сборника пишетъ самыя ряды новыхъ художественныхъ разсказовъ.

Наступаетъ роковой для Россіи 1905 годъ и русское общество и за нимъ постепенно и рабочий народъ и часть крестьянъ втягиваются въ политическую борьбу. Конечно, по своему міросозерцанію Л. Н.—чѣ не могъ принять участія въ этой борьбѣ и всѣ усилія его были направлены та то, чтобы проснувшееся общественное и народное сознание направить не на измѣненіе внѣшнихъ формъ жизни, а на реформу нравственныхъ основъ, изъ которыхъ неизбежно вытекутъ и новыя

La signifplena fenomeno meze de l' 90-ja, jaroj, en kiu L. N. ludis eminentan rolon, estis la duhobora movado en Kaŭkazo. Elvokita parte per lokaj internaj kaŭzoj, parte per la komuna kreskado de religia konscio, neniam ĉesanta inter tiuj rimarkindaj homoj, subtenata, kredeble, per la eldonaĵoj de „Posrednik“ (Peranto), disvastiĝintaj inter ili,—ĉe la duhoboroj aperis religiesocia movado, esprimiginta en la vegetarismo, brulado de l' armilaro kaj rifuzado de l' milita servado. Tiuj fenomenoj tiel similis al la realigado de l' vivrigardoj de L. N., ke multaj esplorantoj de tiu ĉi movado—la registaraj, tiel same, kiel la liberalaj, nomis ĝin Tolstojana movado.

La neobeintajn al la registaro duhoborojn oni longatempe premadis en ekziloj, malliberejoj, oni kruele turmen-

формы. И этому вопросу он посвящает ряд статей. „Конец вѣка“, „Единое на потребу“ и т. д. Наконецъ въ самомъ остромъ современномъ вопросѣ, аграрномъ, Л. Н. выступаетъ съ рѣзкимъ осужденіемъ земельной собственности, этого „Великаго грѣха“ и предлагаетъ введеніе одинаго налога по системѣ Генри Джорджа.

Несочувствіе Л. Н.—ча современной политической борьбѣ вызвало нѣкоторое охлажденіе къ нему современнаго прогрессивнаго общества. Но мы вполне увѣрены, что это охлажденіе лишь временное, что общественное сознание, находящееся теперь въ экстазѣ борьбы, скорѣй просвѣтитъ и снова оценитъ великую службу, которую служилъ русскому обществу, русскому народу и всему человечеству Левъ Николаевичъ Толстой.

1-го іюля 1907 года.
Онек près Genève.

П. Бирюковъ.

tadis en disciplinaj batalionoj kaj, fine oni permesis al ili foriri eksterlanden. Turmentitaj de l'persekutadoj, ili ne havis rimedojn, por forveturi, kaj al ili helpis L. N., De longe rifuzinte la personan kradon de l'mono kaj ne havante ĝin en sia dispono,—L. N. donis, por helpi al la duhoboroj la honoraron (pagon) por la jus verkita de li romano „Reviviĝo“. Tiu ĉi arta laboro jam de longe estis komencita de li, sed li ne povis decidiĝi ĝin fini por sia propra kontentigo, sed kiam prezentigis la okazo savi, eble, pli ol unu centon da homaj vivoj,—li rapidis ĝin fini kaj donis al la eldonistoj, petante doni al li kiel eble pli multe, por helpi al la premeĝituloj. Lia iniciativo instigis multajn personojn partopreni en tiu ĉi afero. Venis kun helpo ankaŭ anglaj kvakeroj kaj dank' al komunaj amikaj penadoj la suferintaj homoj estis liberigitaj de siaj turmentintoj. Ĉirkaŭ 8 miloj da mizerigitaj daŭboroj sukcese transveturis en Kanadon, sur kelkaj oceanaj ŝipoj.

La romano „Reviviĝo“, krom tiu ĉi praktika celo, krom grandega morala kaj estetika kontentigo de legantoj, elvokis ankorau alian, neatenditan, gravecplenan okazintaĵon.

En tiu ĉi romano, skribita per la tuta forto de l'arta verkisto staranta ĉe la plej alta morala vldpunkto, senindulge estas kulpigataj, la eklezia mensogado kaj la regna perforto. Tiu cirkonstanco, malbone kaŝita de l'societo per la cenzuraj fortrancaĵoj, denove mallrankviligis la regantajn sferojn.

Por malhelpi, ke la popolo estu delogita, oni decidis uzi la plej gravan rimedon: la eklezio proklamis la ekskomunikon de Tolstoj.

La ĉiekonata edikto de l'Sinodo, publikigita la 20-an de februaro, en la jaro 1901-a, kondamnante la herezon de Tolstoj kaj konstatante lian obstinecon kaj nepentemcon,—proklamis lin senigata de l'eklezia protektado kaj enterigo post lia morto.

La sentakto kaj senracieco de tiu ĉi savrimedo estis baldaŭ pruvita. Al L. N. ĝi liveris ĝustan pretekston por respondi per nova kaj rimarkinda pro siaj forto, simpleco kaj sincereco prezento de siaj religiaj opinioj, kaj la tuta rusa societo montris al li unuaniman kunsenton sin esprimintan per multenombraj aprobat leteroj, privataj kaj kolektivaj, donacoj kaj personaj elmontraj de simpatio.

Post tio, grandan signifon por la vivo de L. N. havis lia grava malsano, komenciĝinta ankoraŭ en „Jasnaja Polana“ kaj renoviĝinta en Krimeo, kien li forveturis por ripozoj kaj restarigi la perditajn fortojn.

Tiu ĉi malsano, elvokinta novan eksplodon de simpatioj,—kaj kondolencoj en la tuta civilizita mondo, kiu dum kelka tempo maltrankvile atendadis de tago al tago sciiĝon pri lia morto, altigis L. N. ĝis nova spirita grado de penetremeco, kvietemeco kaj dolĉemeco, kiun rimarkadas nun en li ĉiuj, havantaj interrilatojn kun li.

La artikoloj, kiujn li skribas post resaniĝo, havas karakteron de antaŭmorta paroladoj aŭ testamentoj. Tiaj estas liaj admonadoj al la Caro al la pastraro, al la laboristaro, al la politikaj agantoj, al la oficiroj kaj soldatoj. En la jaro 1904-a ekflamas la rusojapano milito, L. N., preterlasante preskaŭ nenan signifan okazintaĵon, por eldiri sian opinion, skribas sian admonon: „Rekonsiliĝu“. Samtempe L. N. ne forgesas la spiritan malsaton de l'popolo kaj verkas por la firmo „Posrednik“ (Peranto) libreton „Pensoj de l'saĝuloj“. Poste, al li enfalas en la kapon la ideo plivastigi tiun ĉi libreton kaj doni al la leganto ne sole izolaĵajn pensojn, sed tutajn traktatojn, filozofajn kaj artajn artikolojn, kiuj lumige kaj klare esprimas fundamentajn komprenojn de l'vivo. Li kolektas grandegan materialon el la tuta ĵutmonda literaturo antikva kaj moderna, dismetas ĝin por ĉiuj tagoj, semajnoj kaj monatoj: tiamaniere formiĝas aparta morala enciklopedio, kiun li nomis „Rondo de legado“ por tiu kolekto li mem skribis kelkajn novajn artplenajn rakontojn.

Venas la fatala por Rusujo jaro 1905-a; la rusa inteligentularo sin aldonas tute al politika batalado, ĝin sekvas iom post iom la laboristaro kaj

parto da kamparanoj. Sendube pro sia vivrilato, L. N. ne povis partopreni en tiu ĉi batalado, kaj ĉiuj liaj penadoj estis direktitaj al tio, ke la vekiginta societa kaj popola konscio sin turnu ne al la ŝanĝo de l'eksteraj formoj de l'vivo, sed al la reformo de l'moralaj fundamentoj: tia reformo neeviteble ŝanĝos la eksterajn formojn mem. Al tiu ĉi demando li dediĉas la artikolojn „Fino de l'pasinto“—„Sola estas necesa“, k. t. p. Fine, pri la plej akra nuntempa demando,—tera, L. N. skribas broŝuron „Granda peko“, kie li fortege kondamnas la terposedaĵon kaj proponas enkonduki unu solan imposton, laŭ la sistemo de Henri Ĝorĵ.

La malaprobo de la politika batalado, montrita de L. N., iom forpuŝis de li la nuntempan progresivan societeton. Sed ni estas tute certaj, ke tia forpuŝigo restos nur dum kelka tempo, ke la societa konscio, kiu estas nun en ekstazo de la politika batalado, baldaŭ lumigos kaj denove komprenos laŭvalore la grandan servadon kiun faras L. N. Tolstoj al la rusa inteligentularo, rusa popolo kaj la tuta homaro.

P. Birjukov.

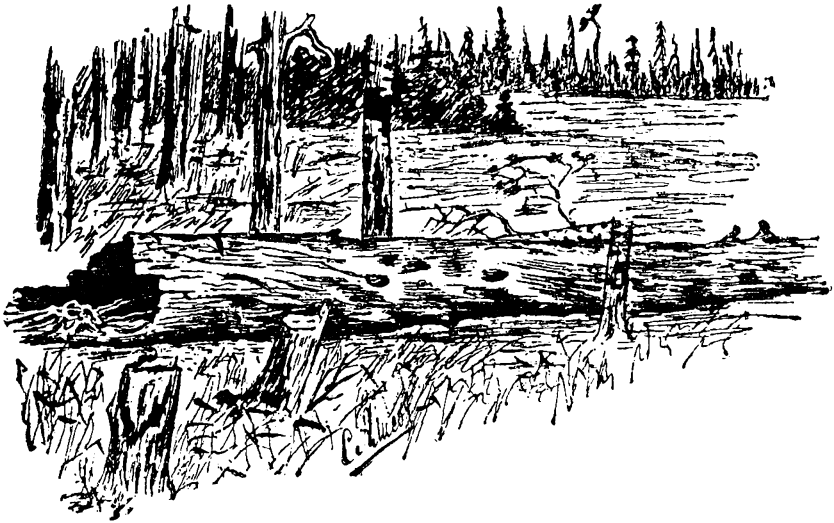
Esperantigis

Anna Ŝarapov.

Списокъ соч. Л. Н. Толстого, изданныхъ Редакціей «Вѣстн. Знанія» въ 1906 г.

Разрушение ада и восстановление его.—Обращение къ духовенству.—О религиозномъ воспитаніи.—Отвѣтъ на опредѣленіе синода отъ 20—22 февраля 1901 г. и на полученные по этому случаю письма.—Опредѣленіе святѣйшаго синода, отъ 20—22 февраля 1901 года.—Какъ читать Евангеліе и въ чемъ его сущность?—Къ рабочему народу.—Письмо къ крестьянину о землѣ.—Письмо къ нѣмецкому журналисту Е. Шмидту.—Проектъ японскаго общества.—Проектъ Генри Джорджа.—Великій грѣхъ.—Исповѣдь.—Мысли о Богѣ.—Къ политическимъ дѣятелямъ.—Письмо къ редактору англійск. газеты.—Письмо къ редактору нѣмецкаго журнала.—Работникъ Емельяиъ и пустой барабанъ.—О смыслѣ жизни.—Дорого стоять.—Трудъ, смерть и больнѣ.—Стыдно.—О самоубійствѣ.—Что такое религія и въ чемъ сущность ея?—Конецъ вѣка.—I. Конецъ вѣка, уничтоженіе стараго: признаки и причины.—II. Значеніе побѣды японцевъ.—III. Сущность революціоннаго движенія въ Россіи.—IV. Основная причина предстоящаго переворота.—V. Последствія непріятія заповѣди непротівленія.—VI. Первая виѣшняя причина предстоящаго переворота.—VII. Вторая виѣшняя причина предстоящаго переворота.—VIII. Каково будетъ положеніе людей, отказавшихся отъ повиновенія?—IX. Какая дѣятельность людей будетъ содѣйствовать предстоящему перевороту?—X. Устройство общества, освободившагося отъ насильческаго правительствѣ.—XI. Что станетъ съ цивилизаціей XII. Свободы и свобода.—Заключеніе.—О жизни Гл. I—XXXV.—Заключеніе.—Прибавленіе 1-е.—Прибавленіе 2-е.—Прибавленіе 3-е—О смыслѣ жизни. Мысли.—Требованія любви.—Противъ войны.—Голодъ, или не голодъ.—О разумѣ, вѣрѣ и молитвѣ. Три письма.—Христіанское ученіе.—Ч. I. Древнія вѣроученія и новое живнцепониманіе.—Ч. II. О

грѣхахъ.—Ч. III. О соблазнахъ.—Ч. IV. Обманы вѣры и осозноженіе отъ нихъ.—Ч. V. Освобожденіе отъ соблазна.—Ч. VI. Борьба съ грѣхами.—Ч. VII. О молитвѣ.—Ч. VIII. Заключеніе.—Ученіе 12-ти апостоловъ.—О непротівленіи злу зломъ. (Письмо къ NN).—О борьбѣ со зломъ (Письмо къ революціонеру).—Царство божіе.—О любви къ Богу и ближнему (Письмо къ И. Г.).—Обращеніе къ людямъ—братьямъ (Начало неоконченной статьи).—О вѣраxъ (Черновой набросокъ вступленія къ предполагаемому изложенію главныхъ религиозныхъ ученій).—Къ молодымъ людямъ (Черновой набросокъ начала неоконченной статьи противъ пьянства).—О ручномъ трудѣ (Письмо къ французу).—Къ картиѣ Н. Н. Ге «Последняя бесѣда Христа съ учениками».—О благотворительности (отрывокъ изъ черновой статьи, начатой для журнала «Дѣтская помощь»).—Работо нашего времени. Ч. I.—Эпиграфы.—Введеніе.—37-ми часовая работа грузчиковъ.—Равнодушіе общества.—Оправданіе существующаго положенія наукою.—Утверженіе эконо. науки о необходимости для сельск. рабочихъ прожд. черезъ фабр. дѣятельность.—Причина ошибочности этого утвержденія.—Несостоятельность социалистическаго идеала.—Культура или свобода.—Работо среди насъ.—Въ чемъ рабство?—Узаконеніе о податяхъ, землѣ и собственности.—Узаконенія служатъ причиной рабства.—О религіи (Отрывокъ изъ письма къ Фрею).—Въ казematѣ (Отрывокъ изъ «Воскресенія», выброшенный авторомъ).—Чьи мы? (Неоконченная статья).—Три сына (Набросокъ притчи).—Такъ что же намъ дѣлать?—«О хлѣбномъ трудѣ». Предисловіе къ сочиненію Т. М. Бондарева подъ тѣмъ же заглавіемъ.—Двѣ войны.—Мысли (Выдержки изъ нѣкоторыхъ частныхъ писемъ и разн. бумагъ Л. Н. Толстого.

П. Гиршбейманъ.

Осенью.

Когда онъ въ послѣдній разъ былъ за городомъ, хлѣбъ на поляхъ уже поспѣлъ для жатвы. Безбрежный, волнующийся океанъ колосьевъ, залитый золотистыми лучами солнца, сообщил его больному сердцу какой-то таинственный, необъятный трепеть... Сильно забилось его сердце, когда онъ приблизился къ полю... И его усталый взоръ потупился въ землю. Кругомъ, посреди всѣхъ этихъ зеленыхъ и желтыхъ колосьевъ дасково и жадостно выглядывали небеснаго цвѣта васильки и нѣжно кивали ему головками:

„Бери насъ, большое дитя!“ Съ большимъ усилиемъ онъ нарвалъ маленький букетикъ цвѣтговъ, и усталыми зигаобразными шагами пошелъ назадъ-домой...

* * *

Послѣднее время онъ сталъ пугаться своей постели, въ которой, не вставая, проводилъ мучительно-скучные дни и бессонныя ночи. Полулежа, полусидя на постели, съ башмаками на ногахъ и шапкой на головѣ, онъ ждалъ той счастливой минуты, когда чарующая природа, окропленная росой, освѣжитъ его немощные члены. Подобно одинокому путнику, заблудившемуся глубокой темной ночью, онъ жаждалъ наступленія того радостнаго момента, когда онъ снова сможетъ выйти въ поле... Надежды его осуществились... Еще разъ роса его освѣжила, и природа приласкала.

* * *

Послѣ долгаго періода дождей и вѣтровъ, погода, казалось, прояснилась. Въ одинъ изъ, такихъ дней онъ вышелъ изъ дому и направился за городъ. Онъ надѣялся дойти до по-

P. Girsbejman.

Dum aŭtuno.

— El la lingvo hebrea.

Kiam li lastan fojon estis post urbo, la greno sur la kampoj jam maturigis por rikolto. Senborda, ondiganta oceano de l'spikoj, superversita de oraj radioj de la suno, elvokis en lia malsana koro ian misteran, neirkatpreneblan tremon...

Forte ekbatis lia koro, kiam li alvenis el la kampo... Kaj lia laca rigardo mallevigis al la tero. Ĉirkaŭe, inter ĉiuj tiuj ĉi verdaj kaj flavaj spikoj afable kaj kompateme elrigardadis ĉielkoloraj cejanoj kaj karese svingadis en lian flankon siajn kapojn:

„Prenu nin, malsana infano!“

Kun grandaj penoj li kolektis malgrandan bukedon de floroj kaj per lacaj zigzagaj paŝoj foriris returnen—hejmen...

* * *

La lastan tempon li komencis timi sian liton, en kiu, restanta kuŝi li pasigadis turmente—enuajn tagojn kaj sendormajn noktojn. Duonkusante, duonsidante sur la lito kun ŝuoj sur la piedoj, kaj kun ĉapo sur la kapo, li atendis tiun feliĉan minuton, kiam la ĉarma naturo, kovrita de roso, vigligos liajn malfortajn membrojn. Simile al sola migranto, perdinta vojon dum profunda, malluma nokto, li avide deziris venon de tiu ĝoja momento, kiam li ree povos eliri en kampon...

Liaj esperoj efektiviĝis... Ankorat' unu fojon la roso lin fresigis kaj la naturo ekkaresis.

* * *

Post longa periodo de pluvoj kaj ventoj, la vetero, ŝajnis, krarigis. En unu el tiaj tagoj li eliris el sia domo kaj sin direkris

лей до солнечнаго заката. Но, когда онъ пришелъ туда, дивныя краски дневнаго ландшафта парижской-природы уже тускнѣли и видоизмѣнились... День медленно угасалъ... А вмѣстѣ съ нимъ умирали и терла свою обаятельную прелесть вся природа...

Въ безсиліи, въ отчаяніи онъ прислонился къ изгороди у поля, сжалъ зубы, и устремилъ свой, полный нѣжности и мольбы взоръ на западную часть неба, гдѣ закатившееся солнце оставило коричневатое пятно, точно послѣдній лучъ его вѣры и надежды...

* * *

Мелкій осенній дождь и вѣтеръ уже не въ первый разъ пронизывали угрюмую, почернѣвшую землю...

Кругомъ по всей окрестности, опустѣлыя поля казались мрачными и унылыми... Голыми и одинокими смотрѣли верхушки камней, вросшихъ въ землю; кто-то среди холодной ночи сорвалъ съ нихъ зеленый покровъ... Тамъ и сямъ мѣрно раскачивались почернѣвшіе, подустнившіе кустарники, выросшіе вмѣстѣ съ хлѣбомъ... Но во время жатвы безпощадный серпъ пощадилъ ихъ, оставивъ на произволъ судьбы, чтобы они потомъ свѣжили подъ осеннимъ дождемъ... На межѣ двухъ полей стоитъ длинный, черный, скривившійся набокъ крестъ... И онъ чувствуетъ, какъ навигается холодная ночь... Покорно гнется онъ къ землѣ, проситъ, чтобы его окутали... Ему холодно... Съ шумомъ и гамомъ проносятся низко надъ землею стада дикихъ гусей... Громко и властно предвѣщаютъ они:

«Сегодня ночью будетъ холодно, улетимъ скорѣ!»

Маленькія полевая птички, пріютившіяся гдѣ-то подъ скалой, услышавъ крикъ гусей, расправляютъ свои крылышки и улетаютъ далеко-далеко... Скоро онѣ скрываются изъ виду... Сама земля какъ-бы стала меньше, скорчилась... Небо опускается на землю... Оно старается утѣшить печальную землю, чтобы она не тосковала о прошломъ... Откуда-то струится гнилая сырость, перемѣшанная съ запахомъ пожелтѣвшихъ и опавшихъ листьевъ... Непроницаемый мракъ наполняетъ пустоту небомъ и землею... Мракъ все растетъ и растетъ, становится все тяжелѣе и тяжелѣе... Коричневое пятно въ западной части неба уже исчезло... На его мѣстѣ вышло сѣрое свинцовое облако... Медленно, медленно облекаетъ оно въ свой черный покровъ всю землю... Медленно, медленно заключаетъ оно въ свои объятія все небо...

Въ безсиліи опустился онъ у изгороди и, прижавъ лицомъ къ холодной осенней землѣ, тихо заплакалъ...

Съ еврейскаго перевелъ Я. Ша—ръ.

post la urbon. Li esperis veni al la kampoj antaŭ la suna subiro. Sed kiam li venis tien, belaj koloroj de l'taga pejzaĝo de la regiono—naturaĵo jam malklarigadis kaj sangigigadis... La tago malrapide estingigadis... Kaj samtempe mortadis kaj perdadis sian allogantan ĉarmecon la tuta naturo...

En senforteco, en senespero li kliniĝis al barilo apud la kampo, kunprenis la dentojn kaj direktis sian, plenan de kareso kaj petego, rigardon al okcidenta parto de ĉielo, kie la malaperinta suneto restigis brunan makulon, kvazaŭ lastan radion de lia kredo kaj espero...

* * *

Malgranda aŭtuna pluvo kaj vento jam ne unuan fojon tratrudis la malafablan nigrintan teron...

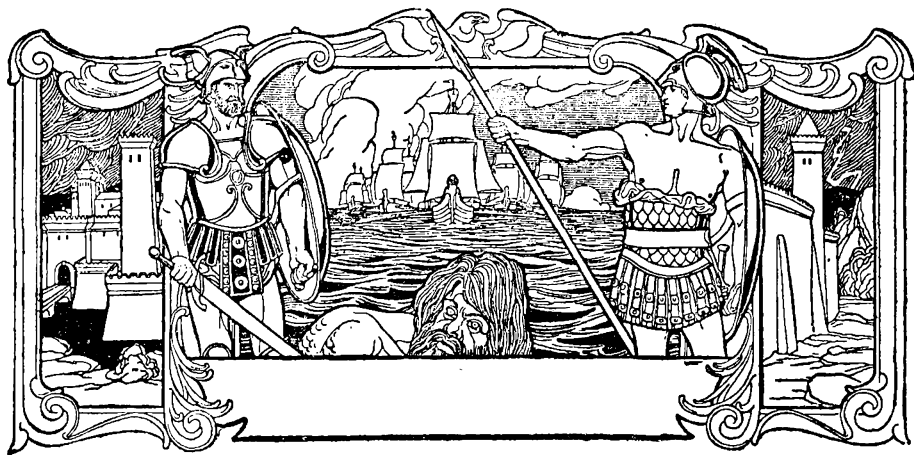
En la tuta ĉirkaŭaĵo malplenigitaj kampoj saĝnis mallumaj kaj malgajaj... Nudaj kaj solaj saĝnis supraĵoj de ŝtonoj, enkreskintaj en la teron: iu en la mezo de malvarma nokto forŝiris de ili verdan kovrilon... Tie kaj tie ĉi regulmezure balanciĝis nigrintaj, duonputrintaj arbitaĵoj, kreskintaj kune kun greno... Sed dum rikolto senindulga rikoltilo ne tuŝis ilin, lasinte al volo de la sorto, ke ili poste putriĝu sub aŭtuna pluvo... Sur la limo de du kampoj staras longa, nigra, kliniĝinta flanken kruco... Kaj ĝi sentas, kiel surmoviĝas malvarma nokto humile fleksiĝas ĝi al la tero petas ke ĝin oni enkovris... Al li estas malvarme... Kun bruo kaj krio flugas malalte super la tero amaso de sovaĝaj anseroj...

Lutite kaj potence antaŭdiras ili:
„Hodiaŭ nokte estos malvarme, ni forflugu rapide!“

Malgrandaj kampaj birdetoj, trovintaj rifugon ie sub ŝtonego, ekaŭdinte la krimon de anseroj, etendas siajn flugiletojn kaj forflugas malproksimen—malproksimen...

Baldaŭ ili kaŝiĝas de rigardoj... La memtero kvazaŭ farigis pli malgranda, kunpremiĝis... La ĉielo mallevigas sur la teron... Ĝi penas konsoli la malĝojan teron, ke ĝi ne sopiru pro la pasinteco... De ie fluetas putra malsekeco, miksitita kun laodoro de flaviĝintaj kaj defalintaj folioj... Nepenestrebla mallumo plenigas malplenaĵon inter la ĉielo kaj la tero... La lumo ĉiam kreskas kaj pligrandiĝas, farigigas ĉiam pli peza kaj peza. La bruna makulo sur la okcidenta parto de la ĉielo jam malaperis... Sur ĝia loko elnaĝis griza plumba nubo... Malrapide, iom post iom kovras ĝi per sia nigra kovrilo la tutan teron... Malrapide ĉirkaŭprenas ĝi en siajn brakojn la tutan ĉielon... En senforteco sin mallevis li apud la barilo kaj, alpremite sian vizagon al malvarma aŭtuna tero, mallutite ekploris...

Esperantigis V. R—d—ŝ.

Парвусъ.

Европейцы въ своихъ колоніяхъ*).

Автомобиль въ Монголіи.—Движеніе среди туземцевъ центральной Африки и политика по отношенію къ туземцамъ.—Хозяиничае „акидовъ“ и классовыя противорѣчія.—Христіанство и колониальная политика.

Буряты образовали въ Монголіи акціонерное общество и обратились къ правительству въ Пекинъ съ просьбою дать имъ концессию на устройство автомобильнаго сообщенія черезъ степи. Изъ различныхъ техническихъ и коммерческихъ соображеній легко предсказать, что если это предпріятіе осуществится, то устроителямъ его придется въ первую очередь распрощаться со своими серебряными монетами, накопленными ими подъ шкурами своихъ юрты. Но въ высшей степени характерно для распространяющагося теперь по всему міру духа индустриализма уже одно то, что инициатива устройства современныхъ путей сообщенія могла возникнуть среди кочевниковъ, этихъ далекихъ отъ всего міра областей, что и среди нихъ нашлись люди, которые взяли за осуществленіе этой идеи по капиталистическому образцу.

Нѣтъ больше дикарей. Даже негры центральной Африки уже пришли въ соприкосновеніе съ капиталистической культурой. Таинственное покрывало изъ первоначально окружавшее бѣлыхъ пришельцевъ, разорвано. Негры знаютъ уже давно, что волшебная сила бѣлыхъ становится ихъ собственнымъ достояніемъ, чуть только они

*) Предлагаемая статья носитъ нѣсколько отрывочный характеръ, такъ какъ онъ представляетъ, собственно говоря, рядъ выдержекъ изъ колониально-политическихъ обозрѣній, помещаемыхъ авторомъ въ журналѣ „Neue Zeit.“ Редакція.

Parvus.

Europanoj en siaj kolonioj *).

Aŭtomobilo en Mongolujo.—La movado inter enlandanoj de la Centra Afriko kaj politiko rilate al ili.—La mastrado de „Akidoj“ kaj klasaj kontraŭdajoj.—La kristaneco kaj kolonia politiko.

Buratoj fondis en Mongolujo akcian societeton kaj sin turnis al la registaro en Pekin kun peto, ke ĝi donu al ili koncesion por aranĝo de aŭtomobila movado tra stepoj. Laŭ diversaj teknikaj kaj komercaj konsideroj estas facile antaŭdiri, ke se tiu ĉi entreprenado efektiviĝos, ĝiaj aranĝantoj devos plej antaŭe adiaŭi kun siaj arĝentaj moneroj ŝparitaj de ili sub feloj de siaj jurtoj **).

Sed en plej alta grado estas karaktera por disvastiganta nun tra la tuta mondo spirito de l'industrialismo jam tio, ke iniciato de aranĝo de nuntempaj vojoj de komunikado povis naskiĝi inter migrantaj gentoj de tiuj ĉi malproksimaj de la tuta mondo regionoj, ke ankaŭ inter ili okazis homoj, kiuj komencis realigi tiun ĉi ideon laŭ kapitalista maniero.

La sovaĝuloj plu ne ekzistas. Eĉ negroj de la centra Afriko, jam estas tuŝitaj de la kapitalista kulturo. Mistera vualo, dum antaŭa tempo ĉirkaŭanta blankajn venintojn, estas disŝirita. La negroj konas jam delonge, ke sorĉa forto de blankuloj fariĝas ilia propra havaĵo, apenaŭ nur ili eklernas uzi fajlopafan batalilon. De tie ĉi venas

*) La proponata artikolo havas iom fragmentan karakteron,—ĉar ĝi prezentas propre dirante, vicon da citaĵoj el kolonie-politikaj trarigardoj, presataj de la aŭtoro en la revuo „Neue Zeit“.

**) Tiel oni nomas dometojn de siberiaj gentoj.

научаются употребленію огнестрѣльнаго оружія. Отсюда стремленіе вооружаться, которое точно такъ же характерно для движенія туземцевъ Африки, какъ для Китая стремленіе къ постройкѣ желѣзныхъ дорогъ и созданію арміи, отвѣчающей требованіямъ современности. При этомъ обнаруживается, что туземцамъ чрезвычайно облегчаетъ употребленіе оружія именно ихъ первобытная культура. Тамъ, гдѣ охота еще не стала, какъ въ цивилизованной Европѣ, спортомъ для князей и биржевыхъ королей, гдѣ она еще является важною отраслью промышленности для населенія,—она до извѣстной степени замѣняетъ всеобщую воинскую повинность.

Съ распространеніемъ огнестрѣльнаго оружія въ Африкѣ возрасла сила сопротивленія туземцевъ противъ европейской колонизаціи. Оружіе, раньше порабоцавшее негра, теперь дѣлаетъ его мятежникомъ. Если отчаянное сопротивленіе зулусовъ и тѣ пораженія, которыя они наносили англичанамъ, въ 1879 году могли еще считаться исключеніями, то съ тѣхъ поръ исключеніе стало правиломъ. Представленіе о томъ, будто Африка населена голыми людьми, которыхъ можно по произволу согнать въ одно стадо подъ свою палку, уходитъ въ область легенды. Теперь все болѣе и болѣе приходится считать съ вооруженнымъ сопротивленіемъ народовъ Африки, которое представляетъ значительную и все болѣе и болѣе растущую силу. Это показала война съ Махди, отступленіе итальянцевъ изъ Абессиніи, также какъ и война нѣмцевъ съ гереро; въ настоящее время объ этомъ свидѣтельствуетъ борьба французовъ въ Марокко.

Конечно, это оказываетъ благотворное дѣйствіе на социальное воспитаніе европейскихъ колоніальныхъ министровъ. Такъ, напримѣръ, въ началѣ войны съ гереро въ германскихъ правительственныхъ сферахъ еле могли дожидаться момента, когда представится поводъ выступить съ вооруженною силой также и противъ овамбо, главнаго племени въ германской юго-западной Африкѣ. Въ настоящее же время эти сферы съ содроганіемъ помышляютъ о такой возможности и всею душою были бы рады, если бы удалось избѣжать ея.

На ряду съ экономическими основаніями, диктуемыми необходимостью сохраненія туземцевъ ради цѣлей ихъ эксплуатаціи, важнымъ моментомъ, предписывающимъ правительствамъ болѣе осторожную политику по отношенію къ туземцамъ, являются возстанія негровъ. Этимъ и объясняется,

penado sin armigi, kiu tiel same estas karaktera por la movado de enlandanoj de Afriko, kiel por Ĥinuĵo—celado al konstruado de fervojoj kaj kreado de armeo, respondanta al postuloj de l'nuntempeco.

Samtempe montriĝas, ke al enlandanoj treege faciligas uzadon de bataliloj ĝuste ilia primitiva kulturo. Tie, kie ĉasado ankoraŭ ne fariĝis, kiel en la civilizita Eŭropo, sporto por princoj kaj borsaj reĝoj, kie ĝi ankoraŭ estas grava branĉo de l'industrio por loĝantaro,—ĝi ĝis certa grado anstataŭigas ĝeneralan militan devon.

Kun la disvastiĝo de fajropafaj bataliloj en Afriko pligrandiĝis la forto de kontraŭstaro de l'enlandanoj kontraŭ la Eŭropa koloniigo. Batalilo, ĝis nun sklaviginta negron, nun faras lin ribelulo. Se la kuraĝegon kontraŭbatalon de zuluso kaj tiujn venkojn, kiujn ili tenis super la angloj, en 1879 jaro oni povis ankoraŭ opinii esceptoj,—de tiu do tempo la escepto fariĝis regulo.

La ideo, ke en Afriko loĝas kvazaŭ nudaj homoj, kiujn oni povas arbitre kulpeli en unu amason sub sian bastonon foriras nun en regionon de legendoj. Nun ĉiam pli kaj pli oni devas havi aferon kun armita kontraŭbatalo de la popoloj de Afriko, kiu prezentas signifajn kaj ĉiam pli kaj pli kreskantan forton. Tion ĉi montris la milito kontraŭ „Mahdi“, reiro de italoj el Abesinuĵo, same kiel la milito de germanoj kontraŭ „herero“; en la nuna tempo tion ĉi atestas la batalado de francoj en Maroko.

Kompreneble, tio ĉi faras bonan influon al sociala edukiĝo de eŭropaj koloniaj ministaroj. Tiel ekzemple, dum la komenco de la milito kontraŭ herero en la germanaj registaraj sferoj oni apenaŭ povis atendi, momenton, kiam aperos preteksto elpaŝi kun armita forto ankaŭ kontraŭ ovambo, la plej ĉefagento en la Germana Sud-Okcidenta Afriko. En la nuna do tempo tiuj ĉi sferoj tremante pensas pri tia ebleco kaj tutanime estus ĝojaj, se al ili prosperus eviti ĝin.

Kune kun ekonomiaj rezonoj diktantaj neceson de konservigo de l'enlandanoj pro celoj de ilia ekspluatado, grava momento, ordonanta al la registaroj pli singardeman politikon rilate al la enlandanoj, estas ribeloj de negroj. Tio ĉi ja klarigas, kial paroladoj de ministroj de kolonioj estas tiel plenaj de humaneco kaj bonaj intencoj. Sed ĝis nun ĉiuj penoj de humana politiko rilate al la enlandanoj restis senesperaj iluzoj. Kolonia politiko, kontentiganta la enlandanoj, ĝis nun ne estas ankoraŭ elpensita.

почему рѣчи министровъ колоній такъ полны гуманности и благихъ намѣреній. Но до сихъ поръ всѣ попытки гуманной политики по отношенію къ туземцамъ оказывались безнадежными иллюзіями. Колоніальная политика, удовлетворяющая туземцевъ, до сихъ поръ не избрѣтена.

До послѣдняго времени любимѣйшей манерой колоніальныхъ правительствъ было замѣщать князей или начальниковъ туземныхъ племенъ людьми изъ чужого племени. Ничѣмъ не связанные съ племенемъ, во главѣ котораго они оказывались поставленными, вооруженные громаднѣею властью, эти туземные чиновники были преданными холопами правительства и гнуснѣйшими тиранами надъ своими подчиненными. Однако же, когда туземцы Восточной Африки возстали съ оружіемъ въ рукахъ противъ хозяйничанья этихъ цвѣтныхъ чиновниковъ, такъ называемыхъ „акидовъ“, то и въ германскомъ министерствѣ колоніальныхъ дѣлъ поняли, что здѣсь нужно завести другіе порядки. Въ послѣднемъ докладѣ о Восточной Африкѣ мы читаемъ: «Подробному обсужденію со стороны правительства подверглось примѣненіе цвѣтныхъ чиновниковъ въ мѣстномъ управленіи, такъ какъ по поводу возстанія съ разныхъ сторонъ подымались упреки противъ такъ называемаго хозяйничанья акидовъ. Упреки эти нашли отчасти доступъ и въ официальную докладную записку, предложенную рейхстагу. На недостатки этого учрежденія указывалось также и со стороны окружныхъ управленій.

Чтобы помочь этому горю, прежде всего рѣшили замѣнить чужеплеменныхъ акидовъ вождями даннаго племени. Но на практикѣ это оказывается уже не такъ легко выполнить. Прислушаемся къ докладу: „Это возможно однако лишь въ томъ случаѣ, если въ округѣ сохранились еще вожди, которые при достаточной благонадежности обладаютъ и необходимымъ для этого авторитетомъ въ глазахъ своихъ соплеменниковъ. Въ прибрежныхъ областяхъ такая условія больше не встрѣчаются. Съ начала германскаго владычества въ этихъ мѣстахъ, старались устрашить такихъ племенныхъ вождей или уничить ихъ вліяніе. Въ прибрежныхъ округахъ и въ прилегающихъ къ нимъ областяхъ больше уже не имѣется уважаемыхъ родовыхъ вождей; управленію придется, стало-быть, обходиться акидами.“

Но откуда же оно взялось, это противорѣчіе между желаемымъ и возможнымъ, передъ которымъ такъ безпомощно теперь стоятъ германское

Ĝis la lasta tempo plej amata maniero de koloniaj registaroj estis anstataŭado de princoj aŭ estroj de enlandaj gentoj per homoj el fremda gento. Per nenio kunligitaj kun gento, kies ĉefoj ili estis faritaj, kaj ricevintaj grandegan potencon, tiuj ĉi enlandaj oficistoj estis aldonitaj servistoj de registaro kaj plej abomenaj tiranoj super siaj submetuloj.

Tamen, kiam la enlandanoj de l'Orienta Afriko ribeliĝis kun bataliloj en la manoj kontraŭ mastrado de tiuj ĉi kolorhaultaj oficistoj, tiel nomataj „akidoj“, tiam ankaŭ en la germana ministrejo de koloniaj aferoj oni komprenis ke tie ĉi estas necese aranĝi aliajn ordojn. En lasta raporto pri la Orienta Afriko ni legas: „Detale estis diskutita, de la registaro la uzado de kolorhaultaj oficistoj en loka administrejo ĉar pro la ribelo de diversaj flankoj venis riproĉoj kontraŭ tiel nomata, mastrado de akidoj. Tiuj ĉi riproĉoj trovis iom eniron ankaŭ en oficialan raporton, prezentitan al la reichstag (parlamento). La difektojn de tiu ĉi instituto montradis ankaŭ regionaj „administrejoj“.

Por hepli al tiu ĉi malfeliĉo, plej antaŭe oni decidis anstataŭi fremdlandajn akidojn per estroj el la memdonita gento. Sed en la praktiko tio ĉi estas jam ne tiel facile plenumi. Ni aŭskultu la raporton: „Tamen tio ĉi estas ebla nur en tiu okazo, se en regiono konserviĝis ankoraŭ kondukantoj, kiuj krom sufiĉa konfidindeco havas ankaŭ necesan por tio ĉi aŭtoritaton en okuloj de siaj samgentanoj. En apudbordaj regionoj tiaj kondiĉoj plu ne renkontiĝas.

De la komenco de la germana potencado en tiuj ĉi lokoj, tie oni penadis forigi tiajn gentajn estrojn aŭ detruii ilian influon. En apudbordaj distriktoj kaj en najbaraj al ili regionoj plu jam ne ekzistas estimataj gentaj estroj; sekve, la administraĵo devos kontentigi per akidoj“.

Sed de kie do ĝi aperis, tiu ĉi kontraŭeco inter dezirata kaj ebla, antaŭ kiu tiel senhelpe nun staras la germana ministrejo de koloniaj aferoj? En la komenco oni penadis per ĉiuj rimedoj de malice malamikiĝi estrojn kontraŭ iliaj samgentanoj. Per sabaĉeto, friponado, alkoholo, per nuda perforto, ruzeco aŭ malkaŝita trompo oni alkondukadis ilin al tio, ke ili perfidadis al sia popolo, fordrinkadis kaj preskaŭ tute senpage vendadis neapartenantajn al ili terojn kaj senbridigadis ĝis lastaj limoj sian propran profitamon. Tion ĉi atestas la historio de Samuelo Maherero en la germana Sudokcidenta Afriko, pri tio sama rakontas historio ankaŭ de multaj aliaj. Ne

министерство колониальных дѣлъ? Сначала старались всѣми средствами коварства вооружить вождей противъ ихъ соплеменниковъ. Подкупомъ, мошенничествомъ, алкоголемъ, голымъ насиліемъ, хитростью или явнымъ обманомъ приводили ихъ къ тому, что они измѣняли своему народу, проматывали и за безцѣнокъ спускали принадлежавшія имъ земли и разназдывали до послѣднихъ предѣловъ свое собственное корыстолюбіе. Объ этомъ свидѣтельствуетъ исторія Самуила Магереро въ Нѣмецкой Юго-Западной Африкѣ, о томъ говоритъ исторія и еще многихъ другихъ. Немудрено, что такимъ путемъ былъ разрушенъ авторитетъ вождей. И теперь, когда этотъ авторитетъ пригодился бы, у туземцевъ уже нѣтъ довѣрія къ своимъ вождямъ. А тамъ, гдѣ вожди оставались вѣрны своему народу, тамъ ихъ просто на просто устраняли.

Докладъ утѣшаетъ насъ тѣмъ, что во внутреннихъ округахъ дѣло еще не зашло такъ далеко. „Здѣсь есть вожди, которые еще пользуются значительною властью и вліяніемъ на своихъ соплеменниковъ. Цѣлесообразно будетъ предпочитать ихъ для нуждъ управленія чужеплеменнымъ цвѣтнымъ чиновникамъ“. Не трудно понять, что эти болѣе благоприятныя условія во внутреннихъ округахъ будутъ исчезать тамъ по мѣрѣ того, какъ туда будетъ проникать вліяніе колониальной политики. И именно превращеніе вождей въ колониальныхъ чиновниковъ и является лучшимъ средствомъ подорвать ихъ авторитетъ у ихъ соплеменниковъ.

Никогда не слѣдуетъ упускать изъ виду, что дѣйствіе проникающаго въ колоніи капитала на туземцевъ не равно. Происходитъ разграбленіе земли и народа, но отдѣльныя лица изъ туземцевъ сами при этомъ достигаютъ почестей и богатства. Больше всего шансовъ извлечь для себя выгоды изъ завоевательныхъ походовъ капиталистическаго хозяйства имѣютъ именно вожди. И сознательной задачей колониальной политики является именно превращеніе найденныхъ у туземцевъ первобытныхъ политическихъ условій въ капиталистическое отношеніе эксплуатаціи. Но этимъ самымъ у первобытнаго политическаго строя этихъ дикарей вырывается изъ подъ ногъ его историческая почва, исчезаетъ его связь съ народными традиціями и остается только отвратительное сочетание необузданнаго варварскаго деспотизма съ безграничной капиталистической эксплуатаціей.

mirinde estas, ke tiamaniere estis detruita la aŭtoritato de estroj. Kaj nun, kiam tiu ĉi aŭtoritato estus taŭga, la enlandanoj jam ne havas konfidon al siaj estroj. Sed tie, kie estroj restis fidelaj al sia popolo, tie ilin oni simple forigadis.

La raporto konsolas nin per tio, ke en internaj distriktoj la afero ankoraŭ ne fariĝis tiel serioza. „Tie ĉi estas estroj, kiuj ankoraŭ havas signifan potencon kaj influon al siaj samgantoj. Celkonforme estos preferi ilin por bezonoj de l'administrado, ol fremdgentajn kolorhaŭtajn oficistojn“. Ne malfacile estas kompreni, ke tiuj ĉi pli favoraj kondiĉoj en la internaj distriktoj malaperados tie egale kun la penetrado tien de la influo de kolonia politiko. Kaj nome transformado de estroj en koloniajn oficistojn estas la plej bona rimedo por malpligrandigi ilian aŭtoritaton ĉe iliaj samgantoj.

Neniam oni devas forgesi, ke influo de penetranta en koloniojn kapitalo al enlandanoj ne estas egalmesura. Oni disrabas teron kaj popolon, sed apartaj personoj el enlandanoj en sama tempo mem atingas honorajn kaj riĉecon. Plej multe da ŝancoj eltiri por si profitojn el akirantaj militiroj de kapitalista rabado havas nome la estroj. Kaj konscia problemo de la kolonia politiko estas nome transformado de trovitaj ĉe enlandanoj primitivaj politikaj kondiĉoj en la kapitalistan rilaton de ekspluatado. Sed per tio mem de la primitiva politika ordo de tiuj ĉi sovaĝuloj oni forprenas ĝian historian fundamenton, malaperigas ĝian kunligon kun popolaj tradicioj, kaj restigas nur abomenan kombinon de senbrida barbara despotismo kun senlima kapitalista ekspluatado. Ke en la germana ministrejo de koloniaj aferoj oni bone konscias tiujn ĉi socialajn kontraŭaĵojn, tion ĉi montras jena karakterita citato el la raporto, en kiu oni parolas pri misioj kaj kiu estas bonega aldono al ĉapitro pri kristaneco kaj kolonia politiko.

„Anstataŭ dediĉi en unuaj jaroj ĉiujn penojn precipe al kristanigo de mem estroj, kio poste, kiel pruvas la ekzemplo de Uhandu, tiras post si ankaŭ kristanigon de ĉiuj ĉirkaŭantaj ilin personoj, — la misiistoj preskaŭ ĉiuloke rifuzas sin de tiun ĉi entreprenon, kiel de la tute senespera, pro la multedzineco de tiuj ĉi homoj, kaj okupadas sin per la kristanigo de la plej lastaj el iliaj submetitoj, kiuj vivas en monogamio (unuedzineco) ne pro pli alta moraleco, sed pro sia malriĉeco“...

„Krom tio ĉi en misioj trovas por si rifuĝon en multaj lokoj nome tiaj enlandanoj, kiuj pro iaj kaŭzoj vivas en

Что въ германскомъ министерствѣ колониальныхъ дѣлъ хорошо сознаютъ эти социальныя противорѣчія показывается слѣдующая характерная выдержка изъ доклада, въ которой говорится о миссіяхъ, въ которой является прекраснымъ дополненіемъ къ главѣ о христіанствѣ и колониальной политикѣ:

„Вмѣсто того, чтобы въ первые годы посвятить всѣ усилія главнымъ образомъ попыткамъ обращенія самихъ вождей, что затѣмъ, какъ доказываетъ примѣръ Уганды, влечетъ за собою обращеніе и всѣхъ окружающихъ ихъ лицъ,—миссіонеры почти повсемѣстно отказываются отъ этого предпріятія, какъ совершенно безнадежнаго, въ виду многоженства этихъ людей, и занимались обращеніемъ самыхъ послѣднихъ ихъ подданныхъ, которые живутъ въ моногаміи не въ силу болѣе высокой нравственности, а вслѣдствіе своей бѣдности“....

„Кромѣ того, въ миссіяхъ находятъ себѣ убѣжище во многихъ мѣстахъ именно такіе туземцы, которые по какимъ-нибудь причинамъ находятся въ-неладахъ со своими властями и находятъ у европейцевъ защиту противъ иногда совершенно основательныхъ притязаній своихъ вождей. Миссіонеры выслушиваютъ жалобы провинившихся туземцевъ, они видятъ обычаи и привычки, которые администрація колоніи не можетъ сразу отменить изъ политическихъ соображеній, и постоянно стараются работать въ томъ направленіи, чтобы по возможности быстрѣе создать политическую свободу для отдѣльныхъ членовъ племени, освободя ихъ отъ обязанности по отношенію къ вождямъ. Это стремленіе въ концѣ концовъ нигдѣ не остается тайною для султановъ и вождей. Въ результатъ получается, что у миссій часто возникаютъ все болѣе и болѣе обостряющіеся конфликты съ султанами, которые сначала относятся къ миссіи только недовѣрчиво, а затѣмъ переходятъ къ твердому убѣжденію, что миссія и примыкающіе къ ней обращенные изъ туземцевъ представляютъ своего рода артию перерожденія, стремящуюся отнять у нихъ власть и уваженіе, священные обычаи предковъ, землю и подданныхъ и въ концѣ концовъ уничтожить и ихъ самихъ“.
(Докладъ о Восточной Африкѣ).

Итакъ, миссіонеры, оказываеся, сдѣлали большой промахъ, что оставались передъ многоженствомъ вождей; имъ бы слѣдовало растолковать послѣднимъ это недоразумѣніе насчетъ христіанскаго едиобрачія; имъ бы слѣдовало указать, что и въ

malpaco kun siaj registoj kaj trovas ĉe eŭropanoj defendon kontraŭ ifoje tute justaj pretendoj de siaj estroj. La misiistoj aŭskultas plendojn de kulpiĝintaj enlandanoj, ili vidas morojn kaj kutimojn, kiujn la administracio de la kolonio ne povas en unu fojo forigi pro politikaj konsideroj, kaj konstante penas labori en tiu direkto, por kiel eble pli rapide krei politikan liberecon por apartaj membroj de la gento, liberigante ilin de devoj rilate al iliaj estroj. Tiu ĉi penado, fine, nenie restas sekreto por sultanoj kaj estroj. En rezultato riceviĝas, ke por misioj ofte devenas ĉiam pli kaj pli akriĝantaj konfliktoj, kun sultanoj. kiuj en la komenco rilatas al misio nur senkonfide, poste do venas al fortika konvinko, ke la misio kaj aliĝantaj al ĝi turnitoj al kristanismo el la enlandanoj prezentas siaspecan revolucionan partion, celantan forpreni de ili potencon kaj estimon, sanktajn morojn de iliaj prapatroj, teron kaj subulojn kaj en fina rezultato detruai ankaŭ ilin, mem“.
(La raporto pri la Orienta Afriko).

Tiel, la misiistoj faris, kiel montriĝas grandan eraron, haltinte antaŭ la multedzineco de la gentestroj; ili devus klarigi al la lastaj tiun ĉi neklarecon rilate al la kristana unuedzineco; ili devus montri, ke ankaŭ en kristana societo la unuedzineco ekzistas sole por malriĉuloj, kaj ke ekzemple sultanoj de borso en eŭropaj grandaj centroj scias aranĝi siajn samajn aferojn ankoraŭ pli bone ol negraj princoj en dezerto, kaj ke la tuta tiu ĉi instituto ekzistas nur kun sola celo liberigi virojn de la devo zorgi pri provizado de pli ol unu edzino kaj ŝiaj infanoj. Sed kio jam tute ne taŭgas en senco de kristana kolonia politiko, tio estas ke la misiistoj tiel ceremonie rilatas al kristanigoj. Grava tie ĉi estas nur bapto, sed bapti estas plej bone tutan amason. Estus nur farita la ceremonio de bapto, kaj ĉio cetera aldoniĝos mem, kaj regno kun ĝiaj devigaĵaj rimedoj jam zorgos pri deca porcio da pieco en formo de preĝejaĵaj depagoj k. t. p.

La oficiala raporto penas konsoli nin per tiu cirkonstanco, ke ĉefoj de la eklezio montras pli multe da kompreno de kolonie—politikaj problemoj, kuŝantaj en la fundamento de agado de misiistoj, ol iliaj submetitoj, kiuj perdas vane tempon por legado de la biblio kun negroj; ĝi kun laŭdo parolas pri „moderiganta influo, farata de hierarĥoj al siaj, en flamo de batalado inklinemaj troigadi, submetitoj“.
Por pli granda sukceso en tiu ĉi senco estus dece ankoraŭ rekomendi korekitan por kolonioj eldonon de l'evangelio de Kristo.

Tradukis V. Radis.

христианскомъ обществѣ единобрачіе существуетъ только для бѣдныхъ, а что, напримѣръ, султаны биржи въ европейскихъ крупныхъ центрахъ умѣютъ устраиваться на этотъ счетъ еще лучше, чѣмъ негритянскіе князьки въ пустыняхъ, и что все это учрежденіе существуетъ лишь съ единственною цѣлью избавить мужчинъ отъ обязанности заботиться о содержаніи болѣе, чѣмъ одной жены и ея дѣтей. Но что ужъ совершенно не годится въ смыслѣ христианской колониальной политики, такъ это то, что миссіонеры такъ церемонятся съ обращеніями. Важно тутъ только крещеніе, а крестить лучше всего цѣлой толпой. Только бы былъ совершенъ обрядъ крещенія, а все остальное приложится само собою, и государство съ его принудительными средствами уже позаботится о подлежащей порціи благочестія въ видѣ церковныхъ подачекъ и т. д.

Официальный докладъ старается утѣшить насъ тѣмъ обстоятельствомъ, что главы церкви обнаруживаютъ больше пониманія колониально-политическихъ задачъ, лежащихъ въ основѣ дѣятельности миссіонеровъ, чѣмъ ихъ подчиненные, которые тратятъ время на чтеніе библіи съ неграми; онъ съ похвалою отзывается объ „умѣряющемъ вліяніи, оказываемомъ іерархами на своихъ, въ пылу борьбы склонныхъ къ увлеченіямъ, подчиненныхъ“. Для большаго успѣха въ этомъ смыслѣ слѣдовало бы еще рекомендовать исправленное для колоній изданіе евангелія Христова.

Изъ К. Бальмонта.

Морскія розы—розы бѣлыя;
Онѣ цвѣтутъ во время бурь,
Когда валы освирипылыя
Морскую мучаютъ лазурь,—

И бьютъ ее, взметають съ грохотомъ,
И возмущають ревомъ грозь,
И возвращають съ мертвымъ хохотомъ
Мгновенность пышныхъ бѣлыхъ розъ.

El K. Balmont.

La maraj rozoj—blankaj rozoj;
Ekfloras ili en ventbruo,
Dum sub ondegoj furiozaj
De l'maro tremas supro blua,—

Ĝin batas vent' kun tondro forta,
Turmentas fluojn senripozajn
Kaj naskas kun ridegoj morta
Por viv' momenta blankajn rozojn.

Vsevolod Lojko.

Apo Pjarnjanjen *).

Observatorio sur Marso.

Pala luna nokto sur la planedo Marso profundigis liajn loĝantojn en bonan kvieton. Gaja taga vivo ĉesigis por mallonga ripozo. Eĉ kreskaĵoj kunvolvis folietojn de siaj floroj, por denove disvolvi ilin matene por la ĝojo de la eterna vivo. Eksilentigis sonora kaj solena kanto de kreitaĵoj, kiu sonis tage sur Marso laŭ la bordoj de ĝiaj akvoj. De la kontraŭaj flankoj lumis du lunoj, unu—per la blueta, la alia—per la pale-ruĝa lumo. Ilia brilo lumigadis lagojn, montetojn kaj valojn, kaj sennombraj lumetoj de la nakapteblaj rebriloj kunfluigadis belege kun mistera lumo de la ĉielo, kie, kiel en profundo de la lumo, brilis sennombra multo da steloj. Mirinda harmonio kaj ĉiele—pura sankta, solena sentaĵo reĝis en la naturo de Marso.

— Kiel belega estas ĉi tiu mondo!—eksonis subite mallauta voĉo, rompante profundan mallaŭtecon.

— Kiel belega estas ĉi tiu mondo! Kiel belega estas ĉielo! ripetis alia—pli delikata voĉo.

— Rigardu: la ĉielo kaj tero kunfluigis unu kun la alia. Ilia kuniĝo donas la plej belan pentraĵon, al kiu similan neniam vidis infanoj de la naturo, naskas muzikon de la naturo, majestaj sonoj, fluetantaj en seninterrompa kvieto. Tio estas la afero de grandega Majstro, de la plej bona Artisto, kiu kreas formojn de l'vivo. Nia Majstro kreas plej delikatajn sonojn en ĉi tiu kanto de la naturo, kiu ĉie estas egala, kaj en senfineco de la mondo, kaj en malforta koro de la plej signifiĉa kreitaĵo... Nu, iru ni supren, sur tiun ĉi monton. Mi volas supreniri ĝis la plej alta punkto de nia observatorio. Mi volas studi en tiu ĉi nokto anguleton de ĉi tiu senfineco de ĉi tiu naturo, kreita de nia Kreinto.

Mi sentas, ke en mia brusto naskiĝas pasia deziro ekscii tion, kio estas nekonata en profundo de spaco.

Mia brusto ondiga, kaj deziroj rave bolas. Kiel granda estus mia ĝojo, se mi ektronus ankoraŭ pli da kordoj sur tiu ĉi eterna liro de l'vivo.

Ambaŭ parolantaj sin levis per nea-

ŭdablaj paŝoj sur la monton. Unu el ili estis gracia, brilanta de la ravo junulo, la alia estis maljunulo kies, vizaĝo brilis per kvieto kaj boneco. En la ŝanĝoj de la nokta brillumo ili ŝajnis lumigantaj ombroj, kiuj nur solaj kuraĝis rompi noktan kvietecon. Laŭ serpentina vojo ili atingis la observatorion kaj ĉi tie sin levis sur blankaj ŝtupoj al plej alta supro, de kie oni povis vidi senfinan larĝan horizonton de Marso. Ĉiam tiel same bela estis la stela ĉielo en la senfina alteco.

Vi deziras scii kaj studi,—diris la maljunulo, sin turnante al la junulo kaj rompante liajn revojn.—Scioj estas akirataj per ellernado. Esoloroj estas sojlo tra kiu oni trapasas en trezorejojn de la saĝo. Ellernanto ofte trovas multon da tio, kion li antaŭe ne atendadis.

Ĉar ni staras antaŭ granda Nekonateco, penante trapenetri ekster limojn de nia scio kaj sperto aŭ largigi ilian rondon. En granda muzikilo estas multe da sonoj, sed ne ĉiuj el ili estas bonsonaj. En via animo naskiĝas plej bonaj, puraj sonoj. Ĉu vi scias kio estas kaŝita en profundoj de l'mondo, kiujn vi ne konas? Senlima kaj nekonata vivo fluas el eternaj siaj fontoj. Ni estas nur malgrandaj sableretoj ĉio alia estas granda kaj neklarigebla.

Vi trovos novan anguleton de io. Nekonata kaj trovos ĝin tute ne simila al tio, kion vi sciis antaŭe. Antaŭ vi estas enigmoj, novaj nesolvitaj demandoj, kiuj tiras vin antaŭen.

— Jes, antaŭen, antaŭen! Mi deziras penetri en plej profundajn misterojn de l'vivo.

— Ĉi tion vi atingos neniam, neni- am, sed tamen multon vi povas ekkoni.

Ĉar ju pli multe vi atingos en la regiono de esplorado, des pli vastega estos io Nekonata.

— Sed des pli estas tremanta prola fiereco mia spirito.

Mi ja ankaŭ estas ia parto de ĉi tiu tuto, kies limojn mia saĝo ne povas kompreni. Estas gaje serĉi perlerojn tie, kie, vi scias sin trovas sennombraj trezoroj.

*) См. «Вѣстн. Зн.» 1904 г. № 12.

--Jes, tio ĉi estas vero, --diris la maljunulo. --Sed jen kion mi diros al vi. Ne ĉiam ni trovas belajn perlerojn. Ni trovas ofte malbelajn, senformajn objektojn, kiujn ni ĵetas flanken kolere kaj kun abomeno. Kiu serĉas sciojn, tiu povas trovi ankaŭ tiajn, kiuj kaŭzas al li nur suferojn, malplifortigos lian kredon je la ĉieestanta beno kaj malkvietigos lian koron.

Mi ne sentas kvieton, se la deziro de scio brulas en mia brusto. Tiu ĉi bela mondo bruligas ĉe mi flamon, kiu ne estingiĝos ĝis, streĉante ĉiujn fortojn, mi ne eklevos kovrilon kaŝantan ankoraŭ pli grandajn mirindaĵojn.

— Mi kontradis ĉi tie, en la observatorio, al multaj tiel same forlogiĝantaj junuloj pentraĵojn de la monda vivo.

Mi jam levadis la randojn de kovriloj, kiuj kaŝas profundojn de maroj. Kaj multaj el ili ploris kiel infanoj. Ili venadis ĉi tien supren, ravitaj kaj feliĉaj, kaj revenadis malsupren kun malĝojo en koro.

— Mi ankaŭ volas plori kune kun la aliaj. Ne malpermesu al mi rigardi.

— Do rigardu. Multon vi ne povas ekvidi. Vi ne ekvidos eĉ ĉion, kion mi povas al Vi montri. Mi montrus al Vi unu malgrandan punkton en senlimeco de la Tuto.

Dirinte ĉi tion, li desvolvis grandan karton, sur kiu estis signifitaj steloj. Montrinte ti unmalgrandan punkton sur la

karto, la maljunulo demandis:

— Kia stelo troviĝas sur tiu ĉi punkto?

— Ĉi tie estas tiu planedo, kiun vi nomis Tero, --diris la junulo.

— Jes, mi ĝin tiel nomis. Unu fojon mi estis sur ĝi. Tie ĉi, en observatorio, esplorante ĉielajn korpojn per niaj plej bonaj instrumentoj, mi ekvidis sur unu el planedoj pentraĵojn, kiuj revivigis en mia animo antaŭajn rememorojn. Tio estis Tero. De tia tempo mi atente observadis ĝian movadon.

Post tio la maljunulo tuŝis malgrandan ilon, kaj granda teleskopo de la observatorio de Marso estis direktita sur Teron.

— Rigardu, --diris la junulo.

La maljunulo komencis enrigardi.

— Mi vidas belan planedon. Unujlokoj sur ĝi estas pli mallumaj, aliaj pli klaraj. Inter ili eliĝas aliaj negrandaj makuloj. El tio ĉi mi konkludas, ke tie estas grandaj kontinentoj kaj oceanoj. Sur la kontinentoj oni povas vidi lagojn, montojn, kaj valojn. La tero estas bela kiam oni ekzamenas ĝin per teleskopo.

— Nun ni atente rigardu unu limigitan punkton, --diris la maljunulo kaj kunigis la teleskopon kun alia ilo astronomia, elpensita de la loĝantoj de Marso.

La junulo ekrigardis kun ankoraŭ pli granda atento.

— Mi vidas unu parton de la plej granda kontinento.

Maro ĝin tuŝas de la tri flankoj kaj eltranĉas iliajn bordojn per nerektaj golfoj. Diversa rebrilo de la lumo pravas, kie tie estas malebena deversspeca supraĵo. En valoj estas belega kreskaĵo, kiun oni povas kompari kun riĉa naturo de nia Marso. La loko estas alloga.

Tieaj loĝantoj, certe, estas feliĉaj.

Mi konas tiun lokon. La lastan tempon mi ĝin esploradis ofte. Sed atendu, ni aldonu al nia teleskopo ankoraŭ, helpan instrumenton; tiam ni povos pli detale ĉirkaŭrigardi kelkajn detalojn.

La maljunulo ekpemis butoneton, kaj malrapide komencis sin turni dentradoj, alŝovante partojn de la novaj iloj sur iliajn lokojn. Fortoj de la naturo de Marso, kiujn ĝies loĝantoj komprenis uzi por ĉiuspecaj laboroj, komencis obeeme funkciadi. Maŝino, elpensinta de genio, kolektadis apenaŭ videblaj momentojn de l' movoj kaj kunmetadis el ili verajn vivajn penraĵojn.

La junulo kun ĝojo ekkriis:

— Mi vidas multon da estaĵoj movojn kaj vivon! Tie estas loĝejoj, kiuj similas niajn domojn, kaj loĝantojn—nin. Mi vidas en arbaro dometojn, kaj flanke grandajn belajn konstruaĵojn. En unu loko troviĝas grupo de konstruaĵoj, kiuj altuŝas unu la alian.

— Ĉi tio nomiĝas urbo.

— Sed jen kio estas rimarkinda!

El tiu ĉi loko eliras granda amaso da loĝantoj en regulaj vicoj. Ili transpasas ebenajon, sur kiu estas vidataj kultivitaj kampoj kiel sur Marso. Malproksime de ili estas vidata tia sama amaso turniĝanta kontraŭ la unua. Ili ŝajnas streĉite atendas unu la alian. Sed ili iras, kvazaŭ kontraŭ sia volo. Ŝajnas ke inter ili aero estas trapikita per elirantaj el ili radioj de malico.

— Observu, observu vi, iliajn movojn.

— Nun ili estas proksime unu de la alia,—daŭrigis la junulo post kelke da tempo.—Ili havas en manojiajn objektojn...

Mi ne povas bone esplori ilin.

— Tio estas bataliloj, kiujn ili uzas por la mortigo.

— Por la mortigo!

— Jes, sed rigardu ankoraŭ.

— Ha, Dio mia! ili interbatalas... kaj en antaŭaj vicoj trapikas per la bataliloj unu la alian. Multaj el ili falas; ili falas amase! Fariĝas grandaj remparoj el la falintoj. La aliaj kuras el postaj vicoj kaj anstataŭante la mortigitajn agas tiel same. Ha, ili ja ĉiuj mortigos unu la alian.

— Jes, ili ja tion do volas. Sed ekrigardu en aliajn lokojn.

— Mi vidas sur la alia flanko de la monteto similan grupon da loĝantoj.

Ili havas batalilojn ankoraŭ pli grandegajn...

Tiuj ĉi bataliloj estas starigitaj kiel vicoj sur fortikigitaj lokoj. Malproksime, en la valo, sin trovas kontraŭ ili tia sama grupo kun similaj fortikaĵoj. En ambaŭ flankoj ekflamas fajroj; kaj tie, kie fajroj aperas la loĝantoj falas amase. La grupoj maldensiĝas kaj interproksimiĝas. La vicoj malsupreniras de la montetoj kaj rapide direktas sin al la valo. La antaŭaj forkuras, kaj la aliaj persekutas ilin. La forkurantoj eniras en ian konstruon, kiu estas ĉirkaŭita de muroj kaj fortikaĵoj. La aliaj haltas antaŭ tiuj ĉi konstruaĵoj. Denove ekflamas fajroj aperas fumo. Grandaj, rondaj objektoj ekbatas murojn, post kiuj troviĝas la forkurintoj.

La muroj falas. Denove falas amase la loĝantoj de l' tero. La aliaj perforte eniĝas tra trabataĵoj en la fortikaĵon. Amaso da loĝantoj mortfalas. Mi vidas, ke la muroj kaj plankoj surversiĝas per ia ruĝa fluidaĵo. Kaj jen flanke, ekbruliĝas konstruaĵoj. La fajro pligrandiĝas kaj bruligas aliajn konstruaĵojn.

La loĝantoj sin jetas ĉiuflanke senorde. La flamo englutas multojn, la aliaj do eliĝas for perforte. Ha, tio estas teruro! Kio ĉi tio estas?

Tio ĉi estas milito.

— Nun ni vidas maron. Sur ĝi naĝas grandaj ŝipoj, kiel sur la akvoj de Marso. Ili estas ordigitaj laŭ du grandaj vicoj; en ili troviĝas loĝantoj de l' tero. Ili naĝas renkonte unu al la alia. Sur ili ankaŭ ekflamas fajroj, kaj ili enkovriĝas de multaj nuboj de fumo. Ĉe unu ŝipo estas trabatita flanko! La ŝipo eksanceliĝis... ĝi subkviĝas. La alia suprenflugas aeron, disrompiĝinte je miloj pecoj! La rompaĵetoj, disĵetitaj objektoj kaj miloj da troviĝantaj sur la ŝipoj estaĵoj naĝas en ondoj. Inter ondoj oni suprenlevas manojn,—vere kun petego pri helpo. Sed neniu rapidas el aliaj ŝipoj por helpi ilin. Neniu povas savi ilin. Por kio ĉio—ĉi? Ne, kovru la teleskopon; mi ne povas plu rigardi ĉi tion.

— Jes, por kio ĉio—ĉi?

Ĉi tio okazas pro tio, ke loĝantoj de l' tero, kiu nomiĝas homoj, malamas unu la alian. Ili intermilitas, mortigante milojn da siaj proksimuloj. Ili havas regnojn kaj permesas ke la fortaj homoj regu kaj malfortaj fariĝu sklavoj.

Volante atingi siajn celojn ili estas pretaj ataki kun bataliloj siajn najbarojn, por depreni pecon da tero aŭ akiri ian materialan utilon.

Mi vidis kiel tuta nacio estis pereigita pro tio ke la alia pli forta popolo ekvolis alproprigi al si kuŝantan en la

tero malvivan ŝtefon, kiun oni nomas oro. Ili havas sennombnan multon da grandaj institutoj kie oni instruas, homojn militi,—dirante alivorte, mortigi siajn proksimulojn. Ili konstruas, dank' al sia genieco grandajn ŝipojn, kiujn ili provizos per teruraj mortigiloj.

Paffante ilin, ili atakas aliajn regionojn kaj popolojn. Ĉion ĉi ili ne opinias malbona agado kaj nejusteco. Ili opinias, ke Dio, kiu kreis nin kaj ilin kaj kiun ni, loĝantoj de Marso kredas, ĉeestas kun ili en milito. Ĉiuj militistaroj petas ĉe li helpon kaj venkintoj gloras lin post siaj mortigoj.

— Ho, mizeraj homoj! Kaj la junulo eksploris.

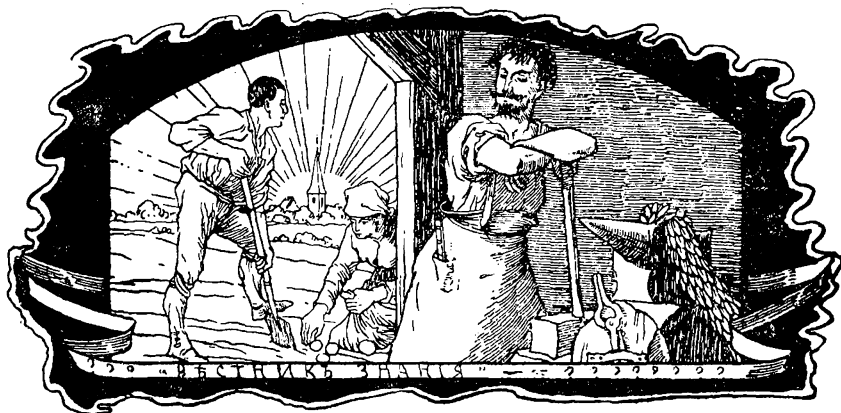
— Tamen ili opinias sin krono de l' kreado,—aldiris la maljunulo,—kaj ili diras, ke ili estas en la centro de l' mondo, kaj ke, ĉio ĉirkaŭe ekzistas nur por ili. Ili kredas ke nenie en la mondo ekzistas pli bonaj kaj pli perfektaj loĝantoj.

— Mi bedaŭras ilin,—diris la junulo,—ĉar ili estas mizeraj kaj vivas en mallumeco. Unu sama Dio kreis ilin. Ili apartenas al la elmonro de tiu sama vivo, kiu fluetas tra senfinco de l'

spaco. Ili ankaŭ estas niaj proksimuloj, ĉar ĉiuj estas kreitaĵoj, sur sennombraj korpoj ĉielaj en senmezureblaj profundoj de l' spaco—estas infanoj de unu sama Patro. Ĉu estas vere ke ili ne povas kompreni, ke ili estas nur sen signifaj sableroj en tiu ĉi tuta senlima vivo, kies potenca pulso rebrilas sur ĉiuj korpoj ĉielaj. Se ili ĉi tion komprenus, ili hontus opinii la loĝantojn de unu sama planedo siaj malamikoj.

Kelkan tempon ili staris senparole sub kristala kupolo de ĉieloj: la maljunulo—enpensigante en antaŭajn rememorojn, kaj la junulo — pripensante novajn, aperintajn antaŭ li, demandojn de l' vivo. Silente, kun seriozaj pensoj, ili malsupreniris de super la observatorio de Marso kaj foriris en la valon. La loĝantoj de Marso ankoraŭ dormis trankvile. La dua luno malaperis el post la horizonto, jetinte al florantaj montetoj lastajn rebrilojn de la brillumo. Anstataŭ ĝi baldaŭ aperis suno, kies radioj, ĉiam kaj ĉiam disbruligante, superversis estingigantan lumon lunan. Belega estis mateno sur Marso, kaj ĝia naturo spiris per eterna paco.

Trad. Nauko.

Международное профессиональное движение.

Зарождение современного европейского профессионального движения относится к эпохѣ 50-хъ и 60-хъ г. г. минувшаго столѣтїя, къ эпохѣ, характеризующейся всеобщей подавленностью демократическихъ элементовъ европейскаго общества и стремительнымъ развитїемъ капитализма, торжествовавшаго свою побѣду надъ «краснымъ призракомъ» 48-го года. Но въ эту глухую пору реакціи одинъ яркій лучъ прорѣзалъ политической небосклонъ, чтобы провести по нему глубокую борозду, не изгладившуюся и тогда, когда самый лучъ уже по-

Internacia profesia movado.

La naskiĝo de l'nuntempa profesia movado eŭropa rilatas la epokon de 50-aj kaj 60-aj j. j. de l'pasinta jarcento, la epokon, karakterizigitan per komuna premiteco de l'demokrataj elementoj de l'eŭropa societo kaj per rapida disvolviĝo de l'kapitalismo, triumfinta sian venkon je la „ruĝa fantomo“ de 48-a jaro. Sed en ĉi tiu senviva tempo de l'reago hela radio tratanĉis la politikan horizonton, por streki sur ĝi profundan sulkon, nebeniĝintan eĉe tiam, kiam la radio mem jam estingiĝis: tio estis la Internacia Asocio Laborista, glora kaj granda, laŭ lasita de ĝi idea heredaĵo, provo „unuigi la eke-

гась: то была Международная Ассоциация Рабочих, славная и великая по оставленному ею идейному наследству попытка «объединить возникающая сами собой движения рабочих классов», обобщить их и придать им единообразие». И эти два события—появление первых профессиональных союзов современного типа и создание единственной по широте размаха интернациональной организации—стоят между собой в тесной внутренней связи: оба они были продуктом развивавшагося вглубь и вширь капитализма. Обобществляя процесс производства, централизуя его, капитализм подготавливал почву для развития рабочих организаций; а объединение экономической жизни, шедшее параллельно успехам капитализма, толкало и рабочих на путь международной солидарности. Символическим в этом смысле является то обстоятельство, что первые шаги к созданию Интернационала были сделаны на всемирной выставке в Лондон—этом празднестве международного капитализма. Трезвое и практическое профессиональное движение, крѣпнувшее в описываемое время в Англии, не замедлило прикнуться к Международной Ассоциации и оно-то, главным образом, и послужило опорой мощи и влияния этой последней.

Какое значение придавали духовные отцы Интернационала—Маркс и Энгельс—участию в Международной Ассоциации профессиональных союзов, это показывают их постоянные усилия привлечь эти последние в ее ряды; в своем стремлении распространить влияние Интернационала на все проявления экономической, главным образом, профессиональной борьбы рабочего класса, они не останавливались перед широкой материальной поддержкой профессиональных организаций из средств Межд. Асс., как только в той или другой стране разгоралось болѣе или менѣе крупное столкновение труда и капитала.

Интернациональ просуществовал недолго—основанный в 1864 г., он окончательно распался в 1876, подточенный внутренними распрями, главным же образом, вследствие несоответствия постройки, возведенной усилиями „вождей“, объективным условиям исторического момента. Для прочности ее не было налицо основного условия: достаточно развившагося, сильного, организованнаго движения в отдѣльных странах. Съ другой стороны, начинавшее крѣпнуть—и в значительной степени под ее влиянием—рабочее движение

stantajn per si mem movojn de l'laboristaj klasoj, komunigi ilin kaj doni al ili unuformecon“. Kaj ĉi tiuj du fariĝoj,—apero de l'unuaj profesiaj unuigoj de la nuntempa tipo kaj kreo de l'sola, laŭ amplekso de l'intenco, internacia organizacio,—havas inter si mallongan internan kunligon: ili ambaŭ estis produkto de l'disvolviĝinta flanken kaj prafunden kapitalismo. Societigante la proceson de l'produktado, encentrigante ĝin, la kapitalismo preparadis fundamenton por la disvolviĝo de l'laboristaj organizacioj; kaj la unuigo de l'vivo ekonomia, irinta paralele kun la sukcesoj de l'kapitalismo, puŝis kaj la laboristojn sur la vojon de l'internacia solidareco. En ĉi tiu senco simbola estas tiu cirkonstanco, ke la unuaj paŝoj al la kreo de l'Internaciano estis faritaj dum la tutmonda ekspozicio en Londono—dum ĉi tiu festo de l'internacia kapitalismo. La sobra kaj praktika profesia movado, fortikiĝinta en la priskribata tempo en Anglujo, ne malrapidis aliĝi al la Internacia Asocio kaj ĝi, ĉefe, servis kiel apogo por la potenco kaj influo de tiu ĉi lasta.

Kian signifon donis la spiritaĵoj de l'Internaciano — Marks' kaj Engels'-al la partopreno de profesiaj unuigoj en la Internacia Asocio, tion elmontras iliaj konstantaj penoj altiri tiujn ĉi lastajn en ĝiajn vicojn; en sia celado disvastigi la influon de l'Internaciano je ĉiuj elmontroj de l'ekonomia, precipe, profesia batalo de l'laborista klaso ili ne haltis antaŭ neceso doni vastan materian subtenon al la profesiaj organizacioj el la mono de l'Int. As., tuj kiam en tia aŭ alia lando ekflamis pli malpli granda batalrenkonto de l'laboro kaj de l'kapitalo.

La Internaciano ekzistis nelonge—fondita en 1864-a j., ĝi tute disfalas en 1876-a j., subtranĉita per la internaj malpacoj, sed precipe, en sekvo de l'nekonformeco de l'konstruaĵo, konstruita per la penoj de l' „kondukantoj“, nekonformeco rilate je l'objektiva kondiĉoj de l'historia momento. Forestis fundamenta kondiĉo de ĝia fortececo: sufiĉe disvolviĝinta, forte organizita movado en la apartaj landoj. De l'alia flanko,—la komencinta fortikiĝi,—kun ĝia influo en sufiĉe alta grado,—movado laborista neeviteble devis antaŭ ĉio sin turni al fondado de centroj naciaj, do por la proksimiga unuigo de ili, estinta la celo de l'ĉiuj penoj de l'Internaciano en tiu epoko ankaŭ ne estis preparita fundamento. Tiamaniere, la neekzisto de l'fortikaj naciaj organizacioj senigis la Internacian Asocion je l'necesa apogo sur la masojn; ilia disvolviĝo dum la komenco estis disfaliĝanta ĝin, ĉar en ĉi tiu periodo la

неизбѣжно должно было прежде всего обратиться къ созданию національных центровъ; для тѣснаго же объединенія ихъ, составлявшаго цѣль всѣхъ стремленій Интернационала, въ ту эпоху еще не была подготовлена почва. Такимъ образомъ, отсутствие прочныхъ национальных организаций лишило Международную Ассоціацію необходимой опоры въ массахъ; развитіе ихъ—на первыхъ порахъ клонилось къ ея распаденію, такъ какъ въ этотъ періодъ социально-экономическіе интересы отдѣльныхъ странъ еще не достаточно прочно были спаяны въ горнѣ капиталистическаго развитія. Эти внутреннія противорѣчія неминуемо должны были сыграть роковую роль въ исторіи Межд. Асс.

Интернациональ просуществовалъ недолго—но идейная роль, сыгранная имъ, огромна. Благодаря Интернационалу, рабочее движеніе уже при первыхъ своихъ шагахъ встрѣтилось съ идеей международной солидарности; идея эта пустила глубокіе корни въ движеніи, и, черпая свою силу въ неуклонномъ органическомъ процессѣ экономического развитія, корни эти со временемъ дали могучіе побѣги. Интернационаломъ же были формулированы основные принципы той программы социальныхъ реформъ, проведеніе которой и понынѣ составляетъ великую задачу профессиональнаго движенія: достаточно напомнить, какую роль играетъ давленіе профессионально организованныхъ рабочихъ въ борьбѣ за сокращеніе рабочаго дня и другія реформы, хотя бы осуществляемыя въ законодательномъ порядкѣ. Всѣ эти требованія нашли свое болѣе или менѣе полное выраженіе въ деклараціяхъ Межд. Асс., являясь личнымъ связующимъ звеномъ между дѣятельностью Интернационала и послѣдующимъ рабочимъ движеніемъ.

Не одна страница исторіи должна была быть перевернута, прежде чѣмъ могли съ полной силой проявиться тѣ тенденціи къ интернациональному сплоченію, которыя присущи рабочему движенію вообще и профессиональному въ частности, тенденціи, такъ ярко предвосхищенныя Интернационаломъ. Но и промежуточные—70-ые и 80-ые годы даютъ, въ области профессиональной организаціи рабочаго класса, рядъ спорадическихъ попытокъ—установить болѣе или менѣе прочныя связи между професс. союзами отдѣльныхъ странъ. Объединенія эти возникаютъ по случайнымъ поводамъ, въ силу тѣхъ или иныхъ конкретныхъ обстоятельствъ. Особенно восприимчивыми къ идѣе международнаго соглашенія являются союзы тѣхъ профессій, которыя не обладаютъ опре-

сочие-экономіаіе интересовъ де л'апартаіе ландој естис анкорај не суфіче фортіке кунлутітај ена ла фандформо де л'капіталіста діволвіго. Ѓі тіуј интернај контраіајој неевітебле деіс луді фаталан ролон ена ла исторіо де л' Інт. Ас.

La Internaciano ekzistis nelonge, sed la idea rolo, ludita de ĝi, grandega estas. Dank'al la Internaciano la movado laborista jam ĉe unuaj siaj paĝoj renkontis la ideon de l' internacia solidareco; ĉi tiu ideo profunden enradikiĝis en la movadon, kaj tiuj ĉi radikoj, ĉerpante sian forton en la senĉesa organika proceso de l' ekonomia disvolvigo, produktis fortajn markotojn. De l' Internaciano do estis formulitaj la fundamentaj principoj de tiu programo de socialaj reformoj, kies efektiveco ĝis nun estas granda temo de l' profesia movado: sufiĉas rememorigi, kian rolon ludas la influo de l' profesie organizitaj laboristoj en la batalo pro la mallongigo de l' taglabortempo kaj pro aliaj reformoj, eĉ se ili estas efektivitaj per eldonado de leĝoj. Ĝi ĉiuj postuloj estis pli-malpli plene esprimitaj en la deklarioj de l' Int. As., estante ankoraŭa ĝenero, kunliganta la agadon de l' Internaciano kun la sekvonta laborista movado.

Ne unu paĝo de l' libro de l' homistorio transturnigis antaŭ ol povis plentforte elmontriĝi tiuj tendencoj je l' internacia unuigo, kiuj estas apartenantaj al la laborista movado entute kaj al la profesia aparte, tendencoj, kiuj estis tiam brile antaŭadoptitaj de l' Internaciano. Sed la mezaj jaroj—70-aj kaj 80-aj donis, rilate je l' profesia organizigo de l' laborista klaso, vicon de sporadikaj provoj meti pli-malpli fortikajn kunligojn inter la profesiaj unuigoj de apartaj landoj. Ĉi tiuj unuigoj fariĝas pro okazaj igoj, pro tiaj aŭ aliaj konkretaj cirkonstancoj. Precipe adoptemaj la ideon de l' internacia interkonsento estas la unuigoj de tiuj profesioj, kiuj ne havas difinitan lokan aŭ nacian koloron kaj facile inokuligas en la diversaj landoj. Okupanta sin je tiaj ĉi profesioj la maso laborista distingigas pro movebleco, la laboristoj tre ofte ekiras serĉi prosperon—pli profitdonajn kondiĉojn del' aplikado de sia laboro—en najbarajn landojn. Veninte en fremdlandon, en nekonatajn kondiĉojn de l' vivo kaj de l' laboro, la laboristo—estinta en sia patrolando ano de profesia unuigo—nature celas rilatadi kun loka organizacio, ne disigante samtempe de l' patrolanda unuigo. De alia flanko, laŭ intereso de l' organizitaj lokaj laboristoj estas tiel aŭ alie reguligi la alfluron de l' alilandaj sammetianoj: tiamaniere preparigas la necesaj kondiĉoj por interril-

дѣленнымъ мѣстнымъ или националь-нымъ колоритомъ и легко прививаются въ различныхъ странахъ. Занятая въ такихъ профессіяхъ рабочая масса отличается подвижностью, рабочіе сплочены и рядомъ отправляются искать удачи—болѣе выгодныхъ условий приложенія своего труда—въ сосѣднія страны. Попавъ на чужбину, въ незнакомыя условия жизни и труда, рабочій—у себя на родинѣ членъ профессиональнаго союза—естественно стремится войти въ сношенія съ мѣстной организаціей, не порывая въ то же время и съ отечественнымъ союзомъ. Съ другой стороны, въ интересахъ организованныхъ мѣстныхъ рабочихъ лежитъ такъ или иначе урегулировать притокъ иностранныхъ соотечественниковъ въ ремеслу: такимъ образомъ подготовляются необходимыя условия для сношеній двухъ организацій, находящихся по разнымъ сторонамъ границы. Возможно, что извѣстную роль тутъ играетъ болѣе высокое умственное развитие, которымъ рабочіе подобной профессіи обязаны странствующему образу жизни. По большей части профессіи этого типа носятъ болѣе или менѣе рѣзко выраженный ремесленный характеръ. — Одной изъ старѣйшихъ международныхъ организацій обладаютъ перчаточники; представители этой профессіи изъ Германіи, Вѣны, Праги и Скандинавіи уже въ самомъ началѣ 70-хъ г.г. работали извѣстныя формы объединенія; однако, только въ 1891 г., на конгрессѣ въ Брюсселѣ, было положено начало прочному Интернаціональному союзу перчаточниковъ. Тогда же былъ основанъ международный секретариатъ, издающій въ Парижѣ органъ союза „Le Gantier“.—Къ началу 70-хъ г. г. восходитъ зарожденіе международной

tado de du organizacioj, sin trovantaj sur diversaj flankoj de l'limo. Estas eble, ke certan rolon ludas tie ĉi plia disvolviĝo de l' prudento, kiun ŝuldas la laboristoj de simila profesio al la vaga vivmaniero. La pleje, profesioj de ĉi tiu speco havas pli-malpli akre esprimitan karakteron de metio. Unu el la plej malnovaj internaciaj organizacioj posedas la gantistoj; la reprezentantoj de ĉi tiu profesio el Germanujo, Vieno, Praga' kaj Skandinavujo jam en la komenco mem de 70-aj jaroj ellaboris certajn formojn de l' unuiĝo; tamen nur en 1891 j., dum Bruxelles'a kongreso estis fondita fortika Internacia unuiĝo de l' gantistoj.

Tiam same estis fondita internacia sekretariaro, eldonanta en Parizo la organon de l' unuiĝo—„Le Gantier“. En la komenco de l' 70-aj j. j. havas sian komencon la internacia organizacio de l' laboristoj—povistoj, sed malfacilaj politikaj kondiĉoj (leĝo kontraŭ la socialistoj en Germanujo, kie estis la ĉefa kerno de l'unuiĝo) malhelpis gian pluan disvolviĝon. Saman sorton havas kaj analogiaj provoj en kelkaj aliaj metioj; tamen la fundamenta kaŭzo de l' neprospero estis neekzisto de sufiĉe fortaj organizacioj en la apartaj landoj. Nur ĉe 90-aj j. j. la afero de internacia unuiĝo de l' laboristaj unuiĝoj laŭ apartaj profesioj starigis sur firmam fundamenton, preparitan per la tuta iro de l' ekonomia evolucio de Eŭropo.

La lasta jardeko de l' pasinta jarcento estas tempo de rapida kreskado de l' profesiaj unuiĝoj en la plejmulto da Eŭropaj regnoj. Fortikigante kaj disvastigante sian organizacion, la laboristaj sindikatoj akiras grandan influon je l' fluado de la vivo industria, fariĝas grava faktoro de ĝi.

К. Менье. Углекопы.

Discreskante kaj disvastigante la re-

организации рабочих гончарного производства, но тяжелая политическая условия (закон против социалистов в Германии, где было главное ядро союза) помешали ей дальнейшему развитию. Та же участь постигла и аналогичные попытки в некоторых других производствах; однако, основной причиной неуспеха являлось отсутствие достаточно сильных организаций в отдельных странах. Только к 90-м г. г. дело интернационального объединения рабочих союзов по отдельным профессиям стало на твердую почву, подготовленную всем ходом экономической эволюции Европы.

Последнее десятилетие минувшего века является временем быстрого роста профессиональных союзов в большинстве государств Европы. Упрочая и расширяя свою организацию, рабочие синдикаты приобретают значительное влияние на течение промышленной жизни, становятся важным фактором ее.

Разрастаясь и расширяя сферу своего влияния, профессиональное движение в то же время консолидируется: местные организации соединяются в более крупные союзы, постепенно приобретающие характер национальных центров для той или другой профессии. Профессиональное движение этого времени — уже не агломерать спорадически возникающих, лишенных прочной связи объединений, как это было в эпоху интернационала, а ряд стройных организаций, с большей или меньшей полнотой охватывающих всех рабочих данного производства, сознательно борющихся за улучшение своего положения.

Освобождаясь путем такой консолидации от слишком мелких местных интересов, рабочее движение мало-по-малу поднимается и над специфически национальными особенностями — не вследствие каких-либо „идеологических“ тенденций, а исключительно под влиянием естественного экономического процесса, сглаживающего таковыя различия тем быстрее, чем дальше подвигается капитализация национального производства. Таким образом, в основных своих чертах рабочее движение различных стран приобретает все большее единообразие — увеличивается взаимное понимание, международное объединение дѣлается психологически возможным.

Тот же исторический процесс дѣлает это объединение не только психологически возможным, но и экономически необходимым. Через новейшую экономическую историю

гигионен de sia influo, la profesia movado fortikiĝas samtempe: la lokaj organizacioj kuniĝas en pli grandaj unuiĝoj, paŝo post paŝo akirantaj la karakteron de naciaj centroj por tia aŭ alia profesio. La profesia movado de ĉi tiu tempo—jam ne estas aglomerato de sporadikaj naskiĝantaj, senigitaj je fortika kunligo, kiel tio estis dum l'epoko de l'Internaciano, sed vico da belkreskaj organizacioj, pli—malpli plene enhavantaj ĉiujn laboristojn de certa metio, konscie batalantaj por la plibonigo de sia stato.

Liberigante per tia ĉi konsolidacio de l'tro ne gravaj lokaj interesoj, la movado laborista iom post iom superiĝas kaj super la specifice naciaj apartigaĵoj, ne en sekvo de iaj „ideologiaj“ tendencoj, sed ekskluzive laŭ la influo de l'natura ekonomia proceso, des pli balbaŭ ebeniganta tiajn apartigaĵojn, ju plu iras la kapitaligado de l'nacia produktado. Tiamaniere la laborista movado de diversaj landoj akiras ĉiam plian unuformecon de siaj fundamentaj trajtoj—la reciproka kompreno pligrandiĝas, la internacia unuiĝo fariĝas psikologie ebla.

La sama historia proceso igas ĉi tiun unuiĝon ne nur psikologie ebla, sed ekonomie necesa. La novan ekonomian historion kvazaŭ ruĝa fadeno trairas tendenco al kunigo de la tuta monda maŝtaro en unu tuton, en unu grandegan organismon, kies ĉiu parto senteme reagas je ĉia ŝanĝiĝo en kia ajn punkto de l'mondo industria. Pligrandiĝas la dependeco de l'nacia produktado de l'influoj, venantaj el la aliaj landoj; la stato de premo aŭ de ekfloro, krizo aŭ suprenleviĝo—la tuta irado de l'vivo maŝtara de certa lando ĉiam en pli granda grado estas difinita per la eternaj variadoj de l'monda industrio, per la ĉiam ŝanĝiĝantaj kondiĉoj de l'monda bazararo. Kreskas la karakterizanta kapitalistan produktadon nekonstanteco de l'maŝtaraĵoj rilatoj, kaj kune kun ĝi kreskas ankaŭ la nekonstanteco de l'geografia dislokigo de l'laborista maso. La senĉesa variado de l'postulo kaj propono de laboro igas grandiĝi ĝis neniam estinta amplekso la enmigradon kaj formigradon de l'laboristaj masoj. Samtempe kun tio, ĉiam pli sentebala fariĝas la dependo de l'ekonomia enlanda batalo de eksteraj influoj—de konkuro de landoj industriaj, en kiuj nebone pagata estas la laboro, de venigo de malkara laboro forto el eksterlando, k. s. Konate estas, ekzemple, kian rolon ludis en la disvolvado de l'angla profesia movado tiu ekskluzive boninflua stato, kiun Anglujo havis sur la mondbazararo dum la lasta duono de XIX-a jarcento. Ĉi ĉiuj

красной нитью проходить тенденция къ сплочению всего мирового хозяйства въ единое цѣлое, въ одинъ огромный организмъ, каждая часть котораго чутко реагируетъ на всякое измѣненіе въ любомъ изъ пунктовъ промышленнаго міра. Увеличивается зависимость національнаго производства отъ вліяній, идущихъ изъ другихъ странъ; состояніе депрессіи или расцвѣта, кризисъ или подъемъ—весь ходъ хозяйственной жизни данной страны все въ большей степени опредѣляется вѣчными колебаніями мировой промышленности, постоянно измѣняющимися условіями мирового рынка. Растетъ характерная для ка-

okazintaĵoj, naskataj da l' „internaciĝo“ de l'mondo kapitalista, plej esence influas ja la movado de l'porlabora pago kaj je la per strika batalado enlanda.

Tiaj estas la objektivaj kaŭzoj kiuj preparis en 90 aj. j. j. renaskiĝon de l'ideo pri internacia unuiĝo de l'profesiaj laboristaj organizacioj. Vico da novaj temoj, metitaj antaŭ ili de l'vivo, faris ĉi tiun unuiĝon—demando de grandega praktika graveco. Tiaj estis la demandoj pri reguligo de l'afluado de labora forto el la eksterlando pri la prilaboro de l' agmaniero kontraŭ la venigo de l' strikrompantoj, la demandoj, des pli akriĝintaj, ju pli malproksimen en la profundaĵon de l' historio

Sino Ket Kolvito. „Dum maltrankvila tempo“.
Г-жа Катъ Колвйтцъ. „Въ неспокойное время“.

питалистическаго производства неустойчивость хозяйственныхъ отношеній, а вмѣстѣ съ ней растетъ и непостоянство въ географическомъ распределеніи рабочей массы. Безпрестанныя колебанія спроса и предложенія труда доводятъ до небывалыхъ размѣровъ эмиграцію и иммиграцію рабочихъ массъ. Вмѣстѣ съ тѣмъ, все чувствительнѣе становится зависимость экономической борьбы внутри данной страны отъ внѣшнихъ вліяній—отъ конкуренціи индустриальныхъ странъ съ плохо оплачиваемымъ трудомъ, отъ ввоза дешевой рабочей силы изъ-за границы, и т. п. Извѣстно, напр., какую роль сыграло въ развитіи англійскаго профессиональнаго движенія то исключительно благоприятное положеніе,

foriris la estinta apartiĝeco de l' nacie—ekonomia vivo. Kune la progresanta unuiĝado de l' monda mastrajo, notita pli supre, por la profesiaj unuiĝoj ĉiam pli grandan signifon akiris la ebleco de konsentigo de profesiaj elpaŝoj de apartaj landoj, krom tio,—la ebleco de planmezura influo je l' movado en la organizacie poststaraj landoj, elĵetantaj sur la mondbazonon malkaran laboran forton kaj per sia konkurado plimalaltigantaj la porlaboran pagon.

Elvokataj de praktikaj bezonoj de l'vivo, la internaciaj unuiĝoj, nature, antaŭ ĉio naskiĝas en la kadroj de l'apartaj profesioj. De l' fino de 80-aj j. j. unu post la alia naskiĝas internaciaj organizacioj, en kiuj laboristoj de sama profesio, konsciintaj la komunecon de

которое Англия во второй половине XIX вѣка занимала на мировомъ рынкѣ. Всѣ эти явленія, порождаемыя „интернационализацией“ капиталистическаго міра, вліяютъ самымъ существеннымъ образомъ на движеніе заработной платы и на стачечную борьбу въ предѣлахъ каждой страны.

Таковы тѣ объективныя причины, которые подготовили въ 90-хъ гг. возрожденіе идеи международнаго объединенія профессиональныхъ рабочихъ организацій. Рядъ новыхъ задачъ, поставленныхъ передъ ними жизнью, дѣлалъ это объединеніе вопросомъ огромной практической важности. Таковы были вопросы объ урегулированіи притока рабочей силы изъ-за границы, о выработкѣ мѣръ противъ ввоза штрейкбрехеровъ, вопросы, обострившіеся тѣмъ больше, чѣмъ дальше вглубь исторіи отходила былая замкнутость национально-экономической жизни. Вместе съ прогрессирующимъ объединеніемъ мирового хозяйства, отмѣченнымъ выше, для профессиональныхъ союзовъ все большее значеніе приобретала возможность координаціи профессиональныхъ выступленій отдельныхъ странъ, дальѣ, возможность планомерногo воздѣйствія на движеніе въ организаціонно отсталыхъ странахъ, выбрасывающихъ на мировой рынокъ дешевую рабочую силу и своей конкуренціей понижающихъ заработную плату.

Вызываемые практическими потребностями жизни, интернациональные союзы, естественно, прежде всего возникаютъ въ рамкахъ отдѣльныхъ профессій. Съ конца 90-хъ гг., одна за другой возникаютъ международныя организаціи, въ которыхъ рабочіе одной и той же профессіи, сознавшіе общность своихъ интересовъ, изъ разныхъ странъ протягиваютъ другъ другу руки.

Первой прочной международной организаціей былъ Интернациональный союзъ печатниковъ. На 1-мъ конгрессѣ 1889 г. были представлены 74480 организованныхъ рабочихъ изъ Испаніи, Итали, Австріи, Бельгіи, Германіи, Даніи, Англии, Франціи и Сѣв. Америки. Конгрессъ обсуждалъ вопросы объ интернациональной постановкѣ помощи при перепадахъ, основаніи международной кассы сопротивленія, организаціи взаимной поддержки путешествующихъ членовъ союза на случай болѣзни. На 2-мъ конгрессѣ 1892 г. въ Бернѣ былъ учрежденъ международный секретариатъ, дѣятельность котораго, выражающаяся, главн. обр., въ издаваніи международныхъ профессіо-

сїаі intereses, el diversaj landoj etendas unu al la alia la manojn.

La unua fortika internacia arganizacio estis la Internacia unuigo de presistoj. En la 1-a kongreso de 1889 j. estis reprezentitaj 74480 da organizitaj laboristoj el Hispanujo, Italujo, Aŭstrujo, Belgujo, Germanujo, Danujo, Anglujo, Francujo kaj Norda-Ameriko. La kongreso konsideris la demandojn pri internacia aranĝo de l'helpo por la transveturigoj, pri la fondo de internacia kaso de kontraŭstaro, pri la organizo de l'reciproka subteno de l'veturantaj anoj en la okazo de malsano. Dum la 2-a kongreso de 1892 j. en Bern' estis aranĝita internacia sekretariaro, kies agado, esprimiganta, ĉefmaniere, per la eldonado de internaciaj profesie-statistikaj revuoj, daŭras ĝis nun.

Poste, dum 90-oj j. j. vico da internaciaj kongresoj estis kunvokata de l'montlaboristoj, lign-kaj-metallaboristoj, teksistoj, fervojistoj kaj de kelkaj aliaj profesioj. Tamen, ne ĉiuj internaciaj organizaĵoj sin montris vivpovaj; en ĉiuj profesioj observebla estas ĉe tio ĉi la efikado de komuna leĝo, — internacia unuigo nur tiam produktas fortikajn radikojn, kiam ĝi sin apogas sur fortajn naciajn unuigojn.

En 1906-a jaro estis kalkulitaj 38 naciaj unuigoj de diversaj profesioj, kaj kelkaj el ili, — nome, la unuigoj de presistoj, lign-kaj-metallaboristoj kaj fervojistoj — havas por sia uzado internacian presorganon, eldonatan trilingve.

Kunigite, ĉi tiuj internaciaj unuigoj prezentas majestan bildon de la kreskanta unuigo de l'laboristaj masoj, kiu havigas al ni la rajton paroli pri Nova Internaciano de la profesie organizita proletariaro. La agado de ĉi tiu Internaciano sekvas ĉi tiajn fundamentajn temojn:

1) Antaŭ ĉio, la devo de la internaciaj unuigoj estas la prilaborado de ĉiuj demandoj tiel aŭ alie kunligitaj kun la enmigrado kaj elmigrado de laboristaj masoj, de la demandoj, havantaj specifice internacian karakteron, ekz., pri la reguligo de internacia helpo al vojaĝantaj unuigoj, pri la venigo de strikrompistoj, la ellaborado de reguloj por la transiro el unu nacia organizacio en la alian k. c.

2) La batalaj temoj: la organizado de internacia subteno dum la strikoj.

3) Fine, grandegan signifon por la profesia movado havas pure — informaj funkcioj de l'internaciaj unuigoj, aŭ, pli precize, de la ĉefantaj ilin internaciaj sekretariaroj: de ĉi tiuj la laboristoj ricevas ĉiujn sciigojn, rilatantaj la staton de ilia profesio en ĉia lando, aliĝinta al la unuigo precipe pri la stato de la labor-bazaro; la internacia

нально - статистических обзоров, продолжается и поньне.

Далѣ, въ теченіе 30-хъ гг. рядъ интернаціональных конгрессовъ созывается горнорабочими, деревообдѣлочниками, рабочими по металлу, рабочими текстильными, желѣзнодорожными и нѣкот. др. профессіями. Однако, далеко не всѣ интернаціональные организаціи оказались жизнеспособными; во всѣхъ профессіяхъ наблюдается при этомъ дѣйствиіе общаго закона — международное объединеніе только тогда пускаетъ прочные корни, когда оно опирается на сильные національные союзы.

Въ 1906 г. насчитывалось 38 интернаціональных союзовъ различныхъ профессій, причѣмъ нѣкоторые изъ нихъ, — именно, союзы печатниковъ, деревообдѣлочниковъ, рабочихъ по металлу, желѣзнодорожныхъ рабочихъ — имѣютъ въ своемъ распоряженіи интернаціональный печатный органъ, издающійся на трехъ языкахъ.

Въ своей совокупности эти международные союзы даютъ величественную картину растушаго объединенія рабочихъ массъ, картину, которая даетъ право говорить о Новомъ Интернаціоналѣ профессионально организованнаго пролетариата. Дѣятельность этого Интернаціонала прелѣдуетъ слѣдующія основныя задачи:

1) Прежде всего, на обязанности интернаціональных союзовъ лежитъ разработка всѣхъ вопросовъ, такъ или иначе связанныхъ съ эмиграціей и иммиграціей рабочихъ массъ, вопросовъ, носящихъ специфически международный характеръ, напр., объ урегулированіи международной помощи путешествующимъ членамъ союза, о ввозѣ штрейкбрехеровъ, разработка правилъ для перехода изъ одной національной организаціи въ другую, и т. п.

2) Боевыя задачи: организація международной поддержки во время стачекъ.

3) Наконецъ, огромное значеніе для профессиональнаго движенія имѣютъ чисто информациональныя функціи интерн. союзовъ, вѣрнѣе, стоящихъ во главѣ ихъ международныхъ секретариатовъ: отъ этихъ послѣднихъ рабочіе получаютъ всѣ свѣдѣнія, касающіяся положенія ихъ профессіи въ каждой изъ примыкающихъ къ союзу странъ, главнымъ образомъ, о состояніи рынка труда; международная профессиональная статистика незамѣнима для правильнаго функціонирования рабочихъ союзовъ, одну изъ главныхъ задачъ которыхъ со-

profesia statistiko estas neanstataŭebla rimedo de l'regula funkciado de la unuiĝoj laboristaj, kies unu el ĉefaj temoj estas—la konservado de egaleco inter la prostulo kaj propono de l' laboro.

Dum siaj internaciaj kongresoj la profesiaj organizacioj de l'diversaj landoj interproksimiĝas sur la pure-afera, praktika fundamento, konsideras ofte pri la demandoj de pure-teknika karaktero, havantaj signifon kaj intereso nur por la reprezentantoj de certa profesio. Kaj tamen, malgraŭ la ŝajna „mallarĝeco“ de siaj okupoj, la internaciaj kongresoj faras grandan kaj fruktodonan laboron—de l'formado kaj disvolvigado de l'proletaria memkonscio. Ni diru ankaŭ, ke la internaciaj profesiaj kongresoj ne malofte eliras senpere kiel portantoj la ideon de l'internacianismo en ĝia specifice proletaria koloro, kiun Zombart' difinas, kiel proteston „kontraŭ ĉio, kio povas esti komprenata en „ŝovinismo, ĝingoismo, imperiismo“, t. e. kontraŭ celado al la perforta plivastigo de l'regnaj limoj, kontraŭ la nacia vanteco kaj persekuto, kontraŭ ĉia „politiko de l'forto“, kontraŭ ĉiuj planoj de l'almilito“. Kiel ekzemplo el la antaŭnelonge pasinta tempo povas servi la internacia kongreso de l'montlaboristoj en Liege' en 1905 j., akceptinta rezolucion pri la milito kaj paco. Kaj tiu cirkonstanco, ke similaj diroj eliras de laboristaj organizacioj, unuigantaj kiel socialistajn tiel kaj nesocialistajn elementojn, evitantaj la politikon, unu fojon plie atestas la profundan internan unuecon, kuŝantan kiel fundamento de l'emancipacia celado de „l'proletarioj de ĉiuj landoj“, en kia ajn formo elmontriĝus ĉi tiu celado; ĝi atestas profundan enpenetron, en la internon mem de l'laborista maso, de l'grandaj testamentoj, lasitaj al ĝi de la Internacia Asocio Laborista.

Disveturante post internacia kongreso, la laboristaj delegatoj forportas kun si human impreson de l'komunado kun siaj alilandaj kunfratoj, la konscion, ke ili ne estas solaj en la malfacila batalo, ke nedisŝireblaj fadenoj kunligas ilin kun la nekalkuleblaj kolegoj el la aliaj landoj, same batalantaj, same suferantaj kaj same esperantaj. Kaj per nova rebrilo lumas al ili la griza ĉiutaga vivo, per la rebrilo de granda batalo, pri kiu ili aŭdis unu de la alia en la fratara kongreso kaj kies idealojn ili portas en la ilin senditajn masojn.

La XX-a centjaro elmetis novan formon de l'internacia unuiĝado de l' profesie organizita proletario. Sian naskiĝon ĝi ŝuldas parte al influo de l'internaciaj socialistaj kongresoj, ĉiam multe atentintaj la demandon pri la

ставляет сохранение равновесия между спросом и предложением труда.

На своих интернациональных конгрессах профессиональные организации различных стран сближаются на чисто-дѣловой, практической почвѣ, обсуждают зачастую вопросы чисто-техническаго характера, имѣющие значеніе и интересъ только для представителей данной профессіи. И тѣмъ не менѣе, несмотря на кажущуюся „узость“ своихъ занятій, интернациональные конгрессы совершаютъ важную и плодотворную работу — формироваіи и развитія пролетарскаго самосознанія. Къ тому же международные профессиональные

unuigo de l'profesia movado. Sed la decidan rolon kiel ĉiam, ludis la bezonoj de l'movado mem, sekvigitaj de de ĝia necesanta kreskado. Kiel komenca momento de ĉi tiu kreskado devas esti konfesita la naskiĝo en ĉiuj grandaj industriaj landoj de centraj organoj, metantaj al si la temon—unuigi la tutan profesian enlandan movadon kaj veni por helpi al ĝi en ĉiuj tiuj okazoj, kiam necesa estos la konsentita agado de l'unuiĝoj de la diversaj profesioj. La unuigo de ĉi tiuj naciaj centroj en unu „Internacia unuigo de l'centraj sekretariaroj de l'profesiaj organizacioj“ estis nur duma demando kaj efektiviĝis en 1901 j., en la atmosfero de l'ko-

конгрессы нерѣдко выступают непосредственно въ качествѣ носителей идеи интернационализма въ ея специфически пролетарской окраскѣ, которую Зомбартъ опредѣляетъ, какъ протестъ „противъ всего, что подходитъ подѣ понятія шовинизмъ, джингоизмъ, империализмъ“, т. е. противъ стремленій къ насильственному „расширенію государственныхъ границъ, противъ національнаго тщеславія и преслѣдованія, противъ всякой „политики силы“, противъ всѣхъ завоевательныхъ плановъ“. Примѣромъ изъ недавняго прошлаго можетъ служить международный конгрессъ горнорабочихъ въ Льежѣ въ 1905 г., принявшій резолюцію о войнѣ и мирѣ. И то обстоятельство, что подобныя заявленія исходятъ отъ рабочихъ организацій, объединяющихъ

muna leviĝo, ĉirkaŭkaptinta la profesiajn laboristojn de diversaj landoj post la grandega elmonro de l'internacia konsenteco dum la lokaŭto en Danujo en 1899 j., kiam la unuanima subteno de l'tuta eŭropa proletario savis la danajn laboristojn de malvenko. En 1902 j. estis la dua konferenco de l'sekretarioj de l'centraj organoj de diversaj landoj, dum kiu estis aranĝita internacia sekretariaro; ĝiaj funkcioj estis komisitaj al la Ĉefa Komitato de la profesiaj unuigoj germanaj, ĉefata de s. Legin'. De tiu tempo la konferencoj kolektiĝas ĉiun duan jaron. Por ilustrilian agadon ni citu la ĉefajn decidojn de l'lasta konferenco, sidinta en Kristiano la aŭtunon de 1907 j. La organizacioj de diversaj landoj ŝuldiĝis entrepreni anketon pri la daŭro de l'labortago, kies rezultoj estos publikigitaj en sekvonta raporto de l'internacia sekretariaro. Al la organizacioj de ĉiuj landoj oni proponis komuniki unu al la alia la sciigojn pri la stato de l'laborbazaro. Tamen, rilate la demandon pri la provizo per laboro la emigrantajn, la konferenco ne opiniis ebla, ĉe l'nunaj kondiĉoj organizi ĉi tiun aferon

как социалистическіе, так и несоциалистическіе элементы, чуждых политикѣ, лишній разъ свидѣтельствуеъ о глубокомъ внутреннемъ единствѣ, лежащемъ въ основѣ эмансипационныхъ стремленій „пролетаріевъ всѣхъ странъ“, въ какой бы формѣ эти стремленія ни проявлялись, свидѣтельствуеъ о глубокомъ проникновеніи въ самую толщу рабочей массы великихъ завѣтовъ, оставленныхъ ей Международной ассоціаціей рабочихъ.

Разъвѣжаясь послѣ интернациональнаго конгресса, рабочіе делегаты уносятъ съ собой свѣтлое впечатлѣніе отъ общенія со своими иноземными собратьями, сознание, что въ тяжелой борьбѣ они не одни, что неразрывныя нити связываютъ ихъ съ безчисленными товарищами изъ другихъ странъ, такъ же борющимися, такъ же страдающими и такъ же надѣющимися. И новымъ отсвѣтомъ загорается для нихъ сѣрая, будничная работа, отсвѣтомъ великой борьбы, о которой они слышали изъ устъ другъ друга на братскомъ конгрессѣ и идеалы которой они несутъ въ пославшія ихъ массы.

XX вѣкъ выдвинулъ новую форму международного единенія профессионально организованнаго пролетаріата. Своимъ возникновеніемъ она обязана отчасти вліянію международныхъ социалистическихъ конгрессовъ, всегда удѣлявшихъ много вниманія вопросу объ объединеніи профессиональнаго движенія. Но рѣшающую роль, какъ и всегда, сыграли потребности самого движенія, вызванныя непрекращающимся ростомъ его. Основнымъ моментомъ этого роста слѣдуетъ признать возникновеніе во всѣхъ большихъ промышленныхъ странахъ центральныхъ органовъ, ставящихъ своей задачей — объединять все профессиональное движеніе страны и приходить ему на помощь во всѣхъ тѣхъ случаяхъ, когда необходима согласованная дѣятельность союзовъ различныхъ профессій. Объединеніе этихъ национальныхъ центровъ въ одинъ „Международный союзъ центральныхъ секретаріатовъ профессиональныхъ организаций“ было только вопросомъ времени и совершилось въ 1901 г., въ атмосферѣ общаго подъема, охватившаго профессиональныхъ работниковъ различныхъ странъ, послѣ грандіознаго проявленія международной солидарности во время локаута въ Даниіи въ 1899 г., когда единодушная поддержка всего европейскаго пролетаріата спасла датскихъ рабочихъ отъ пораженія. Въ 1902 г. состоялась вторая конференція секретарей цен-

sen malprofito por la lokaj senlaboruloj. Fine, decas rimarkigi la interŝanĝon de opinioj okaze de l'internacia konsento, okazinta en 1906 j. kaj rilatanta la malpermeson uzi la blankan fosforon por la alumetfabrikado. Al la konsento aliĝis la registaroj de Germanujo, Danujo, Francujo, Holandujo, Italujo, Luksemburgo kaj Svisujo. El la reprezentitaj en la konferenco landoj—Anglujo, Aŭstrujo Belgujo, Svedujo kaj Norvegujo rifuzis partopreni la konsenton. Deleĝitoj de tiuj ĉi landoj de l'onomo de siaj organizacioj diris, ke ili ĉi-ajn penojn almetos, por igi siajn registarojn aliĝi al konsento, defendanta la interesojn de l'laboristoj okupitaj en la alumetfabrikado.

La ĉefa merito de l'internacia sekretariaro estas la eldonado de raportoj pri la profesia movado de ĉiuj landoj,—anoj de l'unuiĝo. Donante bildon de l'tuta profesia movado en ĝia tuto, ne laŭ apartaj profesioj, ĉi tiuj raportoj prezentas neanstatuigeblan materialon por historiisto de l'laborista movado kaj por ĝiaj praktikaj agantoj; ili servas, kiel hela pruvo de l'kreskanta organizaciigo de l'proletariaro kaj kiel fonto de l'certeco pri la venonta venko por ĉiuj ĝiaj amikoj.

Ĝis la lasta tempo eliris 4 raportoj, enhavantaj sciigojn pri la profesia movado en la eŭropaj landoj de 1903-a j. ĝis la 1906-a. La raporto de 1906 j. eliris en Germanujo antaŭ kelkaj monatoj; same, kiel la antaŭaj tri eldonoj, ĝi ne donas sciigojn pri la Ruslando, ankoraŭ ne aliĝinta al la internacia sekretariaro, kaj Franclando, kies centra organo „La Confédération générale du Travail“, defendanta la principon de „revolucia sindikalismo“, malvarme rilatas la agadon de l'profesaj organizacioj de ĉefanta en Eŭropo speco. Ni prenas el ĉi liu raporto la sekvantan kolekton de ĉiuj sciigoj pri la kvanto da organizitaj laboristoj.

	Kvanto da ĉiuj organizitaj laboristoj.	Kvanto da aliĝintoj al centraj organizacioj.
Anglujo . . .	2.106.283	630.933
Germanujo . . .	2.115.165	1.689.709
Aŭstrujo . . .	448.270	392.106
Italujo . . .	273.754	—
Svedujo . . .	200.924	144.395
Belgujo . . .	158.116	42.491
Hungarujo . . .	153.332	153.332
Halandujo . . .	128.845	26.227
Danujo . . .	98.482	78.081
Hispanujo . . .	32.405	32.405
Norvegujo . . .	25.339	25.339
Serbujo . . .	5.350	5.350
Bolgarujo . . .	5.000	1.884
Sumo . . .	5.751.265	3.212.252

тральных органов различных стран, на которой были учреждены международный секретариат; функции его были доверены Генеральной Комиссии профессиональных союзов Германии съ Легионом во главѣ. Съ этого времени конференции собираются каждые два года. Для иллюстрации ихъ дѣятельности приведемъ главнѣйшія постановленія послѣдней конференции, заседавшей въ Христиании осенью 1907 г. Организации различныхъ странъ обязались предпринять анкету о продолжительности рабочаго дня, результаты которой будутъ опубликованы въ ближайшемъ отчетѣ междунаго секретариата. Организациямъ всѣхъ странъ было предложено сообразить другъ другу свѣдѣнія о положеніи рынка труда. Тѣмъ не менѣе, по вопросу о присканіи работы эмигрирующимъ рабочимъ, конференція не нашла возможнымъ, при настоящихъ условияхъ, организовать это дѣло безъ ущерба для мѣстныхъ безработныхъ. Наконецъ, слѣдуетъ отмѣтить обмѣнъ мнѣній по поводу междунаго соглашения, состоявшагося въ 1906 г. и имѣющаго въ виду запрещеніе употребленія бѣлаго фосфора въ спичечномъ производствѣ. Къ соглашенію примкнули правительства Германии, Дании, Франціи, Голландіи, Итали, Люксембурга и Швейцаріи. Изъ представленныхъ на конференции странъ — Англія, Австрія, Бельгія, Швеція и Норвегія отказались отъ участія въ соглашеніи. Делегаты этихъ странъ отъ имени своихъ организаций заявили, что они приложатъ всѣ усилія, чтобы побудить свои правительства примкнуть къ соглашенію, защищающему интересы рабочихъ, занятыхъ въ спичечномъ производствѣ.

Главную заслугу междунаго секретариата составляетъ изданіе отчетовъ о профессиональномъ движеніи всѣхъ странъ, примыкающихъ къ союзу. Давая картину всего профессиональнаго движенія въ его цѣломъ, а не по отдѣльнымъ профессіямъ, эти отчеты представляютъ собой незамѣнимый матеріалъ для историка рабочаго движенія и для практическихъ дѣятелей его служатъ яркимъ доказательствомъ растущей организации пролетариата и источникомъ увѣренности въ грядущей побѣдѣ для всѣхъ его друзей.

До послѣдняго времени вышло 4 отчета, содержащихъ данныя о профессиональномъ движеніи въ евро-

Aĭtunon de l'pasinta jaro la raportoj de l'1903-a kaj 1904-a j. j. aperis en la rusa lingvo (eldono de „Nova Mondo“—Novij Mir“). Oni devas varmege saluti ĉi tiun ideon—,eldoni la raportojn, sekvante ilian aperon, ankaŭ en la rusa traduko“, kiu grave servos al la juna rusa profesia movado kaj rapidigos la proceson de ĝia morala alproksimiĝo kun la granda familio de l'internacia proletariato.

E. Janovskij.
Tradukis Ĉensiranto.

пейскихъ странахъ съ 1903 по 1906 г.г. Отчетъ за 1906 г. вышелъ въ Германии нѣсколько мѣсяцевъ тому назадъ; какъ и предыдущіе три выпуска, онъ не сообщаетъ свѣдѣній о Россіи, еще не примкнувшей къ межд. секр., и о Франціи, центральный органъ которой La Confédération générale du Travail, отстаивая принципы революціоннаго синдикализма, холодно относится къ дѣятельности профессиональныхъ организаций господствующаго въ Европѣ типа. Заимствуемъ изъ этого отчета слѣдующую сводку всѣхъ данныхъ о количествѣ организованныхъ рабочихъ.

	Всѣхъ организац. рабочихъ.	Къ центральнымъ органамъ примыкаютъ.
Англія	2.106.268	630.933
Германія . . .	2.115.165	1.689.709
Австрія	448.270	392.106
Италія	273.754	—
Швеція	200.924	144.395
Бельгія	158.116	42.491
Венгрія	153.382	153.382
Голландія . .	128.845	26.227
Данія	98.482	78.081
Испанія	32.405	32.405
Норвегія . . .	25.339	25.339
Сербія	5.350	5.350
Балгарія . . .	5.000	1.884
Итого	5.751.265	3.212.252

Осенью минувшаго года отчеты за 1903 и 1904 г.г. появились на русскомъ языкѣ (изданіе «Новаго Мира»). Слѣдуетъ горячо приветствовать эту идею — издавать отчеты, по мѣрѣ ихъ появленія, и въ русскомъ переводѣ,—которая сослужитъ большую службу молодому русскому профессиональному движенію и ускоритъ процессъ его моральнаго сближенія съ великой семьей междунаго пролетариата.

Е. Яновскій.

Andrej Nemojevski.

Homoj de la kvara dimensio *).

La nokta neĝventego furioze reĝis super la urbo. La pluvo veriŝiĝis kvazaŭ rivero de la nigra ĉielo. Preskaŭ ĉiumomente ekbriladis fulmo, kaj ekbruoj de l' tondro faris bruon de tondrantoj malsupre veturiloj neaŭdebla.

En la ĉambreto de la kvara etaĝo neniu aŭdis frapadon de radoj aŭ tondrojn ĉielajn. Apud lampo ĉirkaŭ tablo sidis tri studentoj kaj kvar studentinoj, okupitaj de l' antaŭekzamena prepara laboro.

Unu el la studentoj klarigadis. Sur lia vizaĝo ne estis junula koloro; la lipoj, estis sensangaj grizkoloraj, la frunton kaj vangojn kovris ŝvito, la nigraj haroj ankaŭ estis malsekaj de la ŝvito, la okuloj havis vagantan vidon. La dekstran manon li etendis antaŭen sur nivelo de la vizaĝo, kunmetinte la fingrojn en certan geston de klarigo.

Kontraŭ li apud la tablo sidis kursistino, personigo de forto kaj saneco. Apoginte sian mentonon sur la manon, ŝi atente aŭskultis la parolinton. Mallongaj haroj, talantaj sur la frunton, faris ŝin simila al knabo, sed la bone maturĝinta brusto montris, ke per sia fizika stato ŝi povas servi kiel modelo de estonta patrino. Kaj de ŝia vizaĝo la laciĝo, aŭ, povas esti, ankaŭ la spirita streĉeco forpelis ian postsignon de l' estinta koloro. La brovoj kuniĝis en sendividan nigran arkon. La mallumaj okuloj, senmove direktitaj en la vizaĝon de l' klariganta studento, iom malsekaj, kvazaŭ de larmoj, — ili jen—jen ekflamiĝadis kiel fajreroj, kaj ilia rigardo estis tiel strange senmova kaj atenta, ke la okuloj, ŝajnis, strabe rigardis. Malgranda sulketo tratanĉis la frunton laŭlarĝo kaj parolis pri koncentrigita penso.

Tri ceteraj kursistinoj ankaŭ kun atento aŭskultis la klarigantan kolegon. Ciu esprimadis atenton laŭ propra maniero. Unu aŭskultis, duonmalferminte la buŝon kaj almetinte fingron al sia malsupra lipo. La dua, kun krapjono en la mano, estis preta enskribi gravan vorton, kiun ŝi atendis. La tria detenis spiradon kaj, deĵetinte sin al dorso de

l' seĝo, kvazaŭ rigidigis en ravo pro la leciono; ankaŭ la sidantaj kontraŭe studentoj aŭdis ĉiu siamaniere. Unu, elmovinte la tutan korpon, antaŭen, aŭskultis kovrinte sian vizaĝon per la manoj. La dua, sin apoginte per la kubuto sur la randon de la tablo, senmove rigardis ian punkton sur la planko, kvazaŭ detie iris la voĉo de l' aratoro, kvazaŭ tie li vidis tiun ĉi manon etenditan antaŭen, kun fingroj, kunmetitaj en la gesto de klarigo.

Sed tie supre, super ili, super tegmento de l' domo, furiozadis la vintra ventego, veriŝiĝis pluvaj riveroj. Ekbruloj de la fulmo ĉiumomente lumigadis travideblajn mallumajn vitrojn, kvazaŭ koŝmaro sin levanta de malsupre, por enrigardi por unu momento en la internon de la ĉambro, kaj malaperi ie supre.

Sed por la malgranda societo la tuta tiu ĉi mondo kun ventegoj, pluvego kaj ekbruoj de la tondro ĉesis ekzisti. Iafoje ŝercante ili nomis sian kvaran etaĝon „mondo de la kvara dimensio“, kaj sin mem „homoj de la kvara dimensio“.

Ĉi tio estis efektive trafa karakterizo de la tuta rondeto. Ĉion ili submetadis al analizo kaj senindulga kritiko, ĉian detalon de socialaj institutoj, ĉian regulon de l' vivo. Kvazaŭ printempa ventego, kiu, elŝiriĝinte el varmigitaj internoj de la tero, rapidas tuj traflugi sur la tuta tera globo, ĉion ĉirkaŭblovi, ĉien penetri—tiel same ili, interrompante de tempo al tempo siajn okupiĝojn flugis en flamo de disputoj ĉiam plu kaj plu antaŭdivenante la centjarondudekunuan, duan sed eĉ tie al ili estis malvaste, kaj ili ekflugis pluen al la centjaro dudektria.

Kaj ofte, reirante malfrue nokte hejmen, kun mirego rigardadis ili la straton, domojn, veturilojn, lanternojn, stratajn vagistojn. Tiel strange ŝajnis, ke ankoraŭ estas ne dudektria centjaro, ke ĉio tio ĉi estas ankoraŭ malnova, malperfekta estanteco. Kaj sur iliaj vizaĝoj aperadis stranga rideto, kvazaŭ muta demando: kion faras ni tie ĉi sur

*) См. „Бѣст. Зп.“ 1904, № 4.

la cero en tiu ĉi poststaranta centjaro?

Nur en hejmo la miron ofte anstataŭadis kolero. Prefere ĉe la studentinoj. La patroj patrinoj, onkloroj—baptaninoj de l' patroj kaj onkloroj—la tuta tiu ĉi realeco sufiĉe maldelike penadis sobriigi ilin de l' sonĝoj de la „kvara dimensio“. Okazadis tre malagrablaj scenoj; kun onkloroj okazadis histerikoj, la patroj ĵetadis ĉion, kio okazis sub la manoj, la patrinoj plorigadis, parolante pri la sociala opinio. Sed pasis du jaroj, kaj hejmaj scenoj ĉesigis, la gejunuloj venkis, kaj la fraŭlinojn, revenantajn preskaŭ en la noktmezo el la „lando de l' kvara dimensio“, renkontadis jam nur mutaj rigardoj de riproĉo.

Tamen, ankaŭ en tiu ĉi „regiono de la kvara dimensio“ okazadis iafaje teruraj ventegoj, ĉar ankaŭ tie ĉi la animoj ne agordiĝis en sonantan akordon de absoluta samideco. Ankaŭ tie ĉi, en tiu ĉi forĝejo, kie en flamo de l' disputoj oni forĝadis denove akson de l' mondo, kie ĉiun penson oni submetadis al vivisekcio (vivtranĉado)—ankaŭ tie ĉi iafaje leviĝadis ventego de l' malkonsento, eksonadis ankaŭ tie ĉi, kiel akra eĥo inter montaj ŝtonegoj, la terurega vorto—„retrogrado“.

Kaj—stanga afero: ĉiam tiu ĉi vorto estis direktata al unu sama persono, kiun dum tiom da horoj kaj kun tia atentego oni rigardis, al tiu figuro, kiu kun levita mano, kun klareprima gestado estis centro de l' ĝenerala atento.

Jes, tiu ĉi studento, la plej maljuna el ili, la plej forta spirito, kapabla ne nur en dudekvara, aŭ kvina, sed certe, ankaŭ en la trideka centjaro fortiri post si la fantazion, kaj eĉ la ideojn de la rondeto,—li iafaje parolis tiel, ke ĉiuj eksaltadis de siaj lokoj kaj alkuradis al li kun pugnoj. Kaj ĉiam unua eksaltadis tiu, knabino, kiu sidis kontraŭ li,—kun mallongaj haroj, falantaj sur la frunton, kun rekta linio de l' brovoj, kun alta brusto, severa vizaĝo kaj stranga mieno.

Li, kun ĉiuj siaj pensoj irinta antaŭ ili, nur en unu sola demando li postrestadis, preskaŭ revenante en la deknaŭan, dekkan, deksesan centjaron. Tio estis la demando pri la stato kaj celo de virino.

Ĉu tial li havis tielan opinionon, ke li devenis el antikva nobela gento de sufiĉe riĉaj terposedantoj kaj ĝis tiom pleniĝis de patriarka edukeco, ke ĉiam vidis antaŭ la okuloj figuron de sia patrino kaj fratino? Ĉu tial, ke antaŭ leviĝi ĝis la alteco de l' kvara dimensio“, li estis preskaŭ ĉiam en societo de viroj, kune kun kiuj li aldonadis sin al diboĉa vivo. Aŭ, povas esti, tio estis io pli natura, simple seksa envio?—Oni ne scias.—Mirinda analizisto, ĉion

pistanta per la forto de sia penso, kio estis bezono de mem lia naturo,—kiam la afero koncernadis virinon, li montriĝadis pura dogmuldo. Ĉian fojon kiam la interparolado venadis al tiu ĉi temo, li forgesadis, ke antaŭ li sidas kvar tute novaj virinaj „tipoj“, eldiradis opiniojn de barbaro, savon por virino, li vidis nur en la edzeco, ĉiu virino, laŭ lia opinio, devos fariĝi patrino, havi multajn filojn, esti anĝelo—gardisto de l' familia fajrujo, roma matrono de l' antikva maniero...

Kaj, kiam li paroladis tion ĉi en la kvara etaĝo ĉio bolis. Vere, li turnis al viro tiajn samajn postulojn, kiujn al virino, postulis virgecon, absolutan moralan purecon. Tio ĉi parte pravigis lin kaj pacigadis kun li. Sed la „kvara dimensio“ ne konfesis ĝenerale la instituton de l' edzeco, ne konfesis edziĝan kontrakton, Venki devas la libera amo, la amo, makuligita de neniaj juĝoj, de niniaj solenaj promesoj, la amo pura justa.

La viro devas havi sian domon, la virino sian. Ili vivas aparte, kiel liberaj societanoj renkontante sin nur tiam, kiam la koro logas ilin unu al la alia. Sed kiel do estos la infanoj? Sed la dudektria centjaro donacos al la homaro tiajn idealajn kolektivajn institutojn, ke ĉiu opinias sia devo meti tien siajn infanojn; jes... tio ĉi estos afero de la devo, prudento kaj honoro.

Sed la junulo kun klariganta gesto de l' etendita antaŭen mano skeptike ridetadis en tiaj okazoj, iafaje eĉ malkaŝe ironiis.

Kaj nur kiam de ĉiuj anguloj de la tablo ĝis li aflugadis la mortigema vorto: retrogrado, tiam li fariĝadis pli serioza, komencadis tondre ataki virojn, iliajn opiniojn, senhonestecon, malpuran seksan vivon. Tiam la aŭskultantaro silentiĝadis ree, li ree akiradis potencon super ĝi, ree fariĝadis potenculo de la „kvara dimensio“...

La horloĝo eksonoris la noktomezon. La ventego ne trankviliĝis. La okupiĝoj finiĝis; la gejunularo leviĝis de l' tablo. Tiuj, kiuj loĝis pli proksime, decidis ne atendi la ĉesigon de l' pluvego kaj iri hejmen.

Neniu studentino permesadis akompani sin. Tion ĉi oni opiniis malhonoro. Ili revenadis ĉiam solaj. De ŝelistoj ilin defendos la polico, kaj kio do alia povas minaci al ili? Pasis jam tempo de vartistinoj, guvernantinoj, kompaniinoj. Du, tri kvar kvartalojn oni povas trakuri tre rapide, la pluvo ne havos tempon por malsekigi, krom tio ĉi ne eble estas atendi ĝis kiam pluvo ĉesigos,—jam estas malfrue: dekdu horoj.

Sur la teritorio de l' „kvara dimen-

sio" restis nur la mastro, la plej maljuna el la studentoj, kaj juna knabino, simila al knabo. Ŝi loĝis en kontraŭkuŝanta rando de l' urbo. La knabino dubis: por veturilo ŝi ne havis sufiĉan monon, ŝiaj botetoj havis tre maldikajn plandojn; la jaketo estas ankaŭ maldika; ŝi certe malsekiĝos, malvarmiĝos. Kaj plej malbona estis tio, ke estas necese trairi trans la ponto. En tiela vetero la kortgardistoj sin kaŝas sub la pordegojn, policanoj foriras de siaj postenoj, iri estas danĝere. Si ĉi minute aliradis al la fenestro por rigardi, ĉu ne trankviliga la ventego. En tiu ĉi atendo pasis la tuta horo.

— Neeble estas iri,—diris ŝi fine.

Kaj, kvazaŭ konfirmante la verecon de ŝiaj vortoj, la pluvo kun nova forto ekbatis la tegmenton kaj ekfrapis sur la fenestroj.

— Mi pasigos la nokton ĉe vi,—sin turnis ŝi al la studento.

Li vigle respondis:

— Mi petas vin. Aranĝu vin kvazaŭ hejme. Mi povas iri por dormi al kolego, tie ĉi proksime sur, la kontraŭan flankon de l' strato.

— Kia sensecaĵo! Mi ja ne povos forpeli vin el via propra loĝejo nur tial, ke mi ne volas iri hejmen por ne malsekiĝi.

— Sed tio ĉi estas do proksime...

— Mi ne volas. Pro kio vi devos malsekiĝi por mi?

— Sed, ja, mi eĉ ne havos tempon malsekiĝi!

— Neniam! Mi ne volas kaj nenio plu! — Nu, estu, kiel vi volas sed sciu nur, ke mi dormas sur kanapo. Liton mi ne havas.

— Mi ankaŭ ne estas kutima al lanugaj kusenegoj.

— Mi tuj faros al vi litaĵon.

La juna homo ekklopodiĝis, turnis la supron de l' kanapo, ricevinta formon de lito, debutonumis rimenojn, metis kusenon sur la loko, elprenis el ŝranko puran tolaĵon kaj sternis. Poste li sin turnis al la knabino:

— Kuŝiĝu... Bonan nokton!

Mem do li sidiĝis al la tablo, turninte la dorson al ŝi, malfermis libron, sin apogis sur la manoj kaj enprofundiĝis en legadon.

La knabino sidetiĝis enpenseme sur la kanapon kaj ŝiaj pensoj forflugis tien en malproksimon.

Sed poste unu minuton ŝi ekkonsejtiĝis, frotis la okulojn kaj ekrigardis la studenton.

— Kaj vi do kiel? Ĉu vi ne intencas dormi?

— Ne. Mi legos.

— Ĝesu fari malsaĝaĵojn! Lasu la libron kaj kuŝiĝu, ĉar alie morgaŭ vi por nenio taŭgos.

Kun tiuj ĉi vortoj ŝi sin kuŝis, ne senvestigante, sur la kanapon.

La studento fermis la libron, levigis de la tablo, prenis de pendingo sian mantelon kaj sternis ĝin sur la planko. La knabino subite turnis la kapon.

— Kion vi faras?

— Mi? Preparas mian litaĵon. La studento sidiĝis kaj ekparolis kolere:

— Ree sensecaĵoj! Kuŝiĝu ci sur la kanapo apud mi.

— Kiel? Apud vi?

— Kial do ne? Ĉu efektive ci devas dormi sur la planko, kiel hundo, nur ĉar mi maldiligentas iri hejmen? kuŝiĝu apud mi kaj dormu.

Ŝi kolere ekbatis per la mano la kanapon kaj mallevis la kapon sur la kusenon.

La studento sciis, ke, se ŝi komencas paroli „ci“, disputi kun ŝi estas senutile. Ne longe pensante, li metis sin apud ŝi.

Subite la knabino almetis la manon al siaj okuloj, faris nekontentan mienon kaj diris.

— Oni devas estingi la lampon, la lumo tranĉas okulojn.

La studento levigis, estingis la lampon kaj kuŝiĝis sur la antaŭan lokon.

Li kuŝis, eltiriginte simile al kordo. En lia kapo estis bruo kiom da tempo daŭris tiu ĉi stato, li ne memoris. Ĉirkaŭe regis mallumo, pleneĝa mallumo. Nur ie alte aŭdiĝis bruo de l' ventego, kaj apud li—trankvila spirado de la juna knabino.

Al li ŝajnis, ke li ekdormis, ke li dormis eĉ sufiĉe longe. Sed ĉu efektive li dormis, tion ĉi li ne sciis. Pli vere tio ĉi estis duonsvena stato, ia subita malforteco de l' spirito.

Kaj el tiu ĉi stato lin vekis mirinda silento.

La pluvo, videble, ĉesiĝis. Jes ĉesiĝis. Kaj la nuboj, ŝajnas, fornaĝis de l' malluma ĉielo, ĉar en la fenestron penetris maldika fasketo de verdaj lunaj radioj. Pala lumo lumigis parton, de la tablo, parton de la planko, du seĝojn; la cetera parto de la ĉambro dromis en densa duonmallumo. Kaj apude ĉiam estos aŭdata tiu ĉi trankvila spirado.

Li ekrigardis en la flankon de l' dorminta knabino.

Ŝia alta brusto levigadis kaj poste malleviĝadis. En ia luna lumo iom eldesegniĝas ŝia profilo.

Tio estis profilo de vera tera virino, de virino elementa, plena de fortoj. Ŝiaj haroj, defalante en nigraj bukletoj, kovris la oreton, malgrandan, mirinde belan. Sur la vizaĝo jen tie ĉi, jen tie brilis malgranda lanugeto. La duonmalfermita buŝo havis neesprimeble ĉarman esprimon. Kaj la frunto?—Nur

nun estis videble, kian ŝi havas saĝan frunton.

Dormetas ankoraŭ tiu ĉi mirinda spirito, dormas tiu ĉi penso, mirinda, prudenta, flugila.

Kaj li eksentis, kiel kara estas por li tiu ĉi neordinara frunto de l'dorminta apud li knabino, kiel ĉarma estas al li tiu ĉi kapo, klara, nobla, dank' al mirinda okazo alkliniĝinta tie ĉi apud li sur la kuseno!

Li ĵetis rigardon sur ŝian bruston. Ĝin povis skulpti nur la artistino, kies nomo estas—juneco. En tiu ĉi brusto ankoraŭ dormis ĉiuj pasioj, kaj tiel dormis, ke tiu ĉi mirinda kapeto eĉ ne sciis pri ilia ekzistado...

Stranga varmeco blovis de la tuta ŝia figuro. Kaj, povas esti, la unuan fojon tiu ĉi homo de l' „kvara dimensio“ ekkomprenis, ke ekster penso, ekster centjaraj problemoj, ekster reguloj de la vivo, ekster ĉiuj tiuj ĉi ideaj disputoj—ekzistas io, nekredible simpla, io enaskita, io, kion oni devas nek per libretoj lerni, nek atingi per la prudento,—sed kio subite alvenas mem, kiel printempo, kiel floro sur arbo, kiel herbo sur kampo—jes, tiu ĉi sento, stranga sento, pri kiu ni legas tiom da poeziaj chef-d'oeuvre-oj, sed, legas, kvazaŭ fablon pri fera epoko...

Kaj povas esti?.. Kio, kio povas esti?..

Povas esti, li eraras?.. Povas... Povas esti—ne, sed la stato,—efektive, estas stranga... Kial, efektive, ŝi ne permesis al li foriri al kolego?

Oni diras... Jes, oni, ke neniu povas kompreni virinon...

Tiela—povas esti, li estas naiva?... Povas esti, estas simple—malsaĝa?..

Silento...

Jen la luna lumo ekglitis sur ŝia brusto. Ankoraŭ unu minuto, brila kaj tiu ĉi brusto aperas en plena brilo. Jes, tio ĉi estas brusto de vera, tera virino.

Kaj li? Li ankaŭ sentas en si veran teran homon. Li sentas, ke en li vekigas—viro.

La sango ebbatis lian kapon. En unu momento, kvazaŭ en cerbo de droninto, trafugis en lia kapo ĉiuj vesperoj, pasigitaj tie apud tiu ĉi tablo, ĉiuj disputoj, ĉiuj opinioj pri celo de virino, pri devoj de viro—ĉio, kion parolis ili—kion li parolis...

Sed alvenis nova ondo kaj dronigis ĉiujn tiuj ĉi imagojn, kvazaŭ literojn, desegnitajn sur apudborda sablo. Li ekrigardis la junan knabinon.

Tiu sama vizaĝo lumigita de la luna lumo. Tiu sama profilo kun mirinda frunto kaj ĉarmoplena buŝo. Tiu sama brusto. De la tuta figuro iras ia varmeco, batas ia sorĉa forto... Sur la brusto kuŝas mano. Kia stranga ŝajnas en ĝi sveniĝo...

Li rapide levigis. La tremado trapi-

kis lian tutan korpon. Li sentis, ke ankoraŭ unu minuto,—kaj li plu ne posedos sin.

Ne, li nun jam ne estas homo, ne estas pensanta persono, direktanta sian vivon laŭ supraj principoj. Li havas en tiu ĉi minuto neniajn konvinkojn. Nun li estas enkorpiĝo de elementoj, ŝi estas centro de bolanta en li ventego; li estas unu parteto de l'naturo, kaj ŝi—la dua. En tiu ĉi ĉambreto, lumigita de la luna lumo, nun regas ia fatala forto. Ĝi renversas, pelas for ĉiujn principojn, ĉiujn teoriojn. Sub ĝian forton subfalis nun homoj de l' „kvara dimensio“.

La juna knabino kuŝis senmove. Sin apoginte sur la maldekstran manon, li per la dekstra prenis ŝian manon.

Ŝi nenion eksentis, ne ekmovetis.

Li faris ekmovon per lipoj, volis diri ion, sed lia spirado haltis. Li pli forte ekpremis ŝian manon.

La knabino dormis, kvazaŭ mortinta. Tiam, tremante per la tuta korpo, li per peteganta movo—nur petego estis en tiu ĉi ekmoto—ektuŝis per la mano ŝian bruston.

Kaj ree li volis ion ekmurmureti. Sed vortoj mortadis sur la buŝo.

Malfacile spirante, kvazaŭ en febro, li alproksimigis sian vizaĝon al la vizaĝo de l'dorminta knabino. Li eksentis varmegon, sopiron, ĉio en li bolis—li ĉirkaŭprenis ŝian bruston, alpremis al si—nun li murmuris jam ion, petegis pri io...

La knabino subite vekigis. Levigis. Frotis la okulojn. Longe rigardis atente lin, kvazaŭ ne komprenante, poste kun pli granda konscio,—fine, kolere ekkriis.

—Malsaĝulo!..

Li ekrigidigis.

Ŝi alproksimigis al li sian vizaĝon, alproksimigis tiun ĉi frunton, traŝanĉitan laŭlarĝe per sulketo, la brovojn, kunfluiĝintajn en sendividan arkon, ekrigardis lin per sia atenta rigardo, tiel atenta, ke ĝi ŝajnis preskaŭ straba, kaj ekmurmuris nelaŭte, klare.

— Brutol!..

Poste ŝi kusigis sur la antaŭan lokon kaj labdaŭ ree ekdormis.

Li do kvazaŭ ŝtonigis.

Li fermis la okulojn. Ĉiuj pensoj subite malaperis el kapo. Ne, ne malaperis. Ili premas lian kranion per fera ringego, ili dispremos ĝin ĝis morto.

Li nenion plu sentos, nenion plu scias. Sed jen li ektermis, preskaŭ ekcaltis sur la piedojn. La, vere, tie en lia ŝranko...

Unu, du, tri—kaj ĉio estos finita...

Ho, nun ja li certe estas kapabla tion ĉi fari. Tio ĉi estas sola eliro el lia stato...

Tuj, levigi de l'kanapo, ekkuri... Sed...
Ne, ne, ne tuj... Kion ŝi ekpensus
pri li?...

Malfacila sonĝo kunmetas liajn pal-
pebrojn. Li perdas memoron pri ĉio,
kio estas kaj kio estis.

Nenio estis, nenion li scias, nenion
memoras, nenion sentas.

Tuta li ŝtoniĝas, la tuta, de l'piedoj
ĝis la kapo. Malaperas la resto de l'kon-
scio, lin ekposedas sonĝo, senforteco.

Kion do li jen sentas, aŭ aŭdas?—iu
paŝadas en ĉambro.

Jes, iu marŝas tie ĉi en la ĉambro.
Al li estas malfacile malfermi la oku-
lojn. Li ankoraŭ dormas. Sed tamen li
sentas, ke trans la alia flanko de liaj
palpebroj jam ne estas nigre, sed grize,
la tuta ĉambro estas plena de griza
lumo.

Sed nun li jam ankoraŭ aŭdas. Jes iu
marŝas en la ĉambro. Estas aŭdata an-
koraŭ ia karaktera muĝado. Ŝajnas,
konata muĝo. Jes, tio ĉi muĝas petrola
kurilo.

La palpebroj, kvazaŭ kungluitaj. Li
provas malfermi ilin. Jen fine li mal-
fermis. Sed ĉio ĉirkaŭe ŝajnas al li ko-
vrita de griza nebulo.

Jen li komencis vidi pli klare, ia fi-
guro kliniĝis super kruĉo, malsekigis
viŝtukon kaj lavas sian vizagon. Nun
ŝi aliras al la tablo. Alportas al la li-
poj glason kun teo kaj trinkas.

Li ekremis. Malklare komencas li
memoriĝi—kie li estas, kun kiu—sed
al li ankoraŭ estas malfacile kompreni.

Li ree fermis okulojn. Jen ŝi aliras,
haltas antaŭ li, prenas lin je ŝultro,
Li malrapide malfermas la okulojn.

Super li estas juna, severa vizaĝo,
la frunto, tratranĉita per sulketo, rigar-
do atenta, preskaŭ straba...

La studentino sin turnas al li.

— Levigu... Nun estas naŭ horoj...
Mi rapidas al la leciono... Ĝis la revi-
do... La teo por vi estas restigita sur
la tablo...

Jen ŝi foriras. La pordo post ŝi fer-
miĝis.

Kaj tiam li—subite sin levis, ekdidis
kaj ĉirkaŭprenis la kapon per la ma-
noj. En lia kapo komencis flugi pen-
soj, kvazaŭ birdoj, kovrintaj maran bor-
don kaj prepariĝantaj forflugi en mal-
proksimajn landojn;—ili distiriĝis en
longa vico, flugas en malproksimon.
Flugas en la dudek—unu centjaron,
en la dudekduan, trian...

Kaj sur siaj flugiloj ili forportas ĉi-
ujn liajn ideojn, sentojn, ĉiujn resonajn
de lia animo...

Nur unu penso ŝanceliĝis en la kam-
poj, turniĝis reen. Sed ĝin renkontis
rigardo tiel rekta, ke preskaŭ ŝajnis
straba...

Kaj en tiu ĉi rigardo estas rebrilinta
penetraĵo. La ĉambro... la tablo... kelkaj
siluetoj ĉirkaŭe kaj unu kun levita ma-
no kaj kun fingroj, kunmetitaj en ges-
ton de argumentado...

Sed jen tiu ĉi mano falis—kaj la ka-
po malleviĝis sur la bruston—ĉiuj si-
luetoj deturniĝis de li...

Li ekkonseliĝis. Ekridetis. Levigis,
sin direktis al la ŝranko, elprenis ion
de tie kaj revenis ree sur la kanapon.

Kaj ree tiu ĉi vico de gruoj. Sed la
antaŭa gruo jam ne ŝanceliĝas. Li flu-
gas antaŭen, kredon kaj fortojn subte-
nas en li tiu ĉi rigardo, direktita sur
li. Li flugas en la estontajn centja-
rojn. Kaj nun ĉio al li ŝajnas tiel simpla.

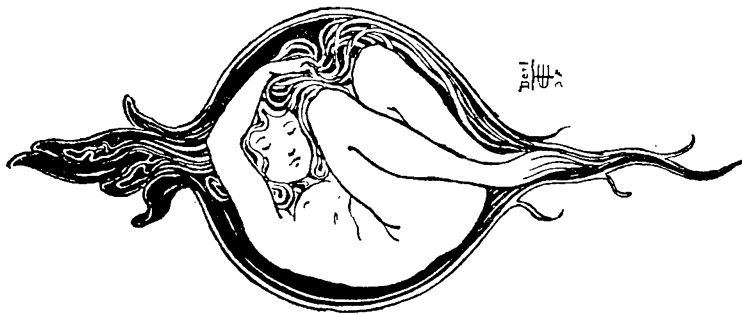
Malsupre antaŭ li estas la tero, ho-
moj, pasintaj tempoj. Ĉu reveni? Ĉu
paroli al ili pri tio ĉi?.

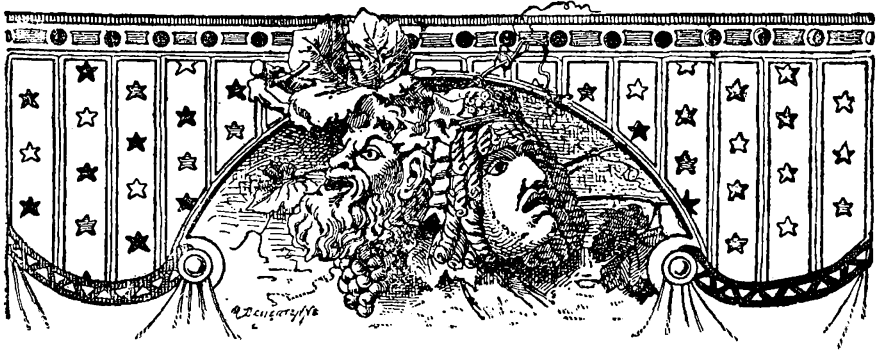
Ne! Ree li ekŝanceliĝos, ree perdos
forton. Ne efektivigis li la idealon de
homo de la kvara dimensio, tial haltu
do li sur la ekstrema limo, restu li tie,
kien alkondukis lin la penso, sur la
plej supra loko...

Nur per tio ĉi li povas savi ceterajn
gruojn...

En tiu ĉi minuto sono de pafado ekso-
noris en la aero, eksonoris la vitroj, kaj
la ĉambro pleniĝis de fumo.

Tradukis C—ri.

Діонео.

Новый театр въ Англии.

Смерть стараго театра кажется теперь многимъ такой очевидной истиной, которую и доказывать нечего... Передъ нами намѣчено даже нѣсколько видовъ возрожденнаго театра. Я напому ихъ раньше, чѣмъ расскажу о крайне интересной попыткѣ въ этой сферѣ, сдѣланной въ Англии.

Намъ дають, прежде всего, абстрагированный театръ съ алгебраическими величинами вмѣсто дѣйствующихъ лицъ. Иные авторы не признають даже и этого, а мирятся не на меньшемъ, какъ на вѣчныхъ двигателяхъ и на силахъ природы. На сцену выводятся Время, Голодь, Смерть...

Намъ предлагаютъ дальше театръ стилизованный, театръ выдуманной жизни. 16 лѣтъ тому назадъ блестящій англійскій писатель Уайльдъ въ діалогѣ «The decay of Lying» доказывалъ, что въ противоположность сѣрому, скучному, прозаичному, глупому «быту», необходимо описывать, такъ сказать, анти-быть. Жизнь должно изображать таковою, какою она никогда не бываетъ, потому что не художникъ подражаетъ жизни, а наоборотъ. «Искусство находить свое собственное совершенство не въ себѣ, а въ себѣ самомъ... Оно не зеркало, а скорѣе покрывало. Искусство знаетъ цвѣты, которыхъ нѣтъ въ лѣсахъ, и птицъ, не водящихся нигдѣ. Оно создаетъ и разрушаетъ міры и можетъ на золотой нити притянуть съ неба мѣсяць... Въ глазахъ искусства природа не нибѣтъ ни однообразія, ни законовъ. По своей волѣ искусство творить чудеса и вызываетъ чудовища изъ глубины моря. Если оно захочетъ, выглядываютъ дриады изъ чащи лѣсовъ, а смуглые фавны улыбаются ему». «Глубокое заблужденіе, что художникъ, будучи, копируетъ жизнь,—продолжаетъ блестящій англійскій писатель.—Великій мастеръ изобрѣтаетъ типъ, а жизнь старается копировать его. Она воспроизводитъ созданный типъ, такъ сказать, въ общедоступномъ изданіи, какъ поступаетъ предприимчивый издатель съ классическимъ произведеніемъ. Ни Гольбейнъ, ни Валдейкъ не нашли въ Англии того, что они дали намъ. Они привезли свои типы съ собою, а жизнь постаралась снабдить ихъ моделями».

Діонео.

Nova teatro en Anglujo.

La morto de l'malnova teatro saĝnas nun al multaj tia klara vero, kiun oni ne devas eĉ pruvi... Antaŭ ni estas montritaj eĉ kelkaj specoj de l'renaskita teatro. Mi rememorigos ilin antaŭ ol mi rakontos pri tre interesa provo en tiu ĉi sfero, farita en Anglujo.

Al ni oni donas, antaŭ ĉio, abstraktigitan teatron kun algebraj grandaĵoj anstataŭ agantaj personoj. Kelkaj aŭtoroj ne konsentas eĉ kun tio ĉi, kaj ne akceptas malpli ol eternajn faktorojn kaj fortojn de la naturo. Sur la scenon estas elkondukataj la Tempo, Malsato, Morto...

Al ni oni proponas plu leatron stiligitan, teatron de l'elpensita vivo. Antaŭ 16 jaroj la brilanta angla verkisto Uajld (Oscar Wilde) en dialogo „The decay of Lying“ pruvas, ke kontraŭe al griza, enua, proza, malsaĝa „moraro“, necese estas priskribadi, se oni tiel sin esprimas, anti—moraron. La vivon oni devas figuradi tian, kia ĝi neniam estas, ĉar ne artisto imitas la vivon, sed kontraŭe. „La arto trovas sian propran perfektecon ne ekster si, sed en si mem... Ĝi estas ne spegulo, sed, pli vere, vualo. La arto konas florojn, kiuj ne ekzistas en arbaroj, kaj birdojn, nenie vivantajn. Ĝi kreas kaj detruas mondojn kaj povas per ora fadeno altiri de la ĉielo la lunon... En la okuloj de l'arto la naturo havas nek unuecon, nek leĝojn. Laŭ sia volo la arto kreas miraklojn kaj elvokos monstrojn el profundaĵo de l'maro. Se ĝi ekvolas, elrigardas driadoj el densaj arbaroj, kaj brunaj faŭnoj ridetas al ĝi.“ „Estas profunda eraro pensi, ke la artisto, kvazata, kopios la vivon,—daŭrigas la brilanta angla verkisto.—Granda majstro elpensas tipon, la vivo do penas kopii ĝin. Ĝi reproduktas la kreitan tipon, tiel dirante, en populara eldono, kiel agas iniciatema eldonisto kun klasika verko. Nek Holbein, nek Vandejk trovis en Anglujo tion, kion ili donis al ni. Ili alportis siajn tipojn kun si, kaj la vivo zorgis provizi por ili modelojn“.

.. Sopenhauer (Schopenhauer) analizis la pesimismom, karakterizantan la nuntempan penon, sed malluma rigardo sur la vivon, laŭ opinio de l'angla verkisto, estas akirita de Hamle-

Шопенгауэр анализировал пессимизм, характеризующий современную мысль, но мрачный взгляд на жизнь, по мнению английского писателя, приобрѣтенъ Гамлетомъ. «Миръ сталъ мрачнымъ, потому что великій авторъ придумалъ меланхолическій типъ. Нигилистъ, этотъ странный мученикъ, неимѣющий вѣры, идущій на эшафотъ безъ энтузіазма и умирающій за то во что не вѣрить,—по мнению английского автора,—чисто литературный типъ, выдуманный Тургеневымъ и дополненный Достоевскимъ. Робеспьеръ сперва зародился на страницахъ Руссо... Литература всегда забѣгаетъ впереди жизни. Художникъ не копируетъ жизнь, а самъ создаетъ форму, въ которую жизнь впоследствии отольется. 19 вѣкъ, какъ мы его знаемъ, выдуманъ Балзакомъ. То же самое можно сказать о средних вѣкахъ. Этотъ періодъ, столь излюбленный поэтами, никогда не былъ похожъ на свое изображеніе въ литературѣ или искусствѣ. Болѣе того, Эллада, какою мы ее знаемъ, создана только поэтами. Стоитъ прочитать комедію Аристофана, чтобы убѣдиться, насколько прекрасная Эллада художниковъ отличается отъ сѣрой, неинтересной Греціи дѣйствительности»^{*)}. «Только великія произведенія искусства, въ сущности, являются живыми существами,—говоритъ Оскаръ Уайльдъ въ другомъ своемъ произведеніи.—Когда цивилизація развивается, и мы достигнемъ высшаго совершенства, избранные умы... все меньше и меньше стануть интересоваться дѣйствительной жизнью и будутъ искать свои впечатлѣнія исключительно только въ произведеніяхъ искусства. Въ самомъ дѣлѣ, живая жизнь ужасно несовершенна въ своей формѣ. Катастрофы ея совершаются въ неурочное время и съ неподобающими людьми. Комедіи ея ужасны, а трагедіи переходятъ постоянно въ фарсъ. Дѣйствіе продолжается или страшно долго, или заканчивается не во время» («The Critic as Artist»). Любопытно, что блестящій авторъ написалъ только три стилизованныя пьесы по тому рецепту, который самъ преподаетъ: „The Duchey of Tadua“, „Salome“ и „Neva or the Nihilists“.

По послѣдней пьесѣ русскій читатель въ особенности видитъ, насколько блестящій англійскій писатель превращаетъ реализмъ и жизненую правду. Во всѣхъ остальныхъ своихъ комедіяхъ Оскаръ Уайльдъ не только писалъ „быть“, но даже отстаивалъ буржуазную мораль. Пусть читатели вспомнятъ пьесы, имѣющіяся, кажется, въ русскомъ переводѣ: „Lady Windermere's Fan“, „A Woman of no importance“, и великолѣпный фарсъ „The importance of being larnest“.

Дальше намъ говорятъ, что возрожденіе наступитъ тогда, когда въ представленіи примутъ участіе и актеры, и зрители. Требуется создатель,—говорятъ намъ,—такія произведенія, которыя захватили бы, такъ сказать, въ одинъ общій хороводъ партеръ, ложи и

то. „La mondo farigis malluma, ĉar la granda aŭtoro elpensis melankolian tipon. Nihilisto, tiu ĉi stranga martiro, ne havanta kredon, iranta sur eŝafodon sen entuziasmo kaj mortanta pro tio, kion li ne kredas,—laŭ opinio de la angla aŭtoro,—estas pure literatura tipo, elpensita de Turgenjev kaj pliplenigita de Dostojevskij. Robespier' (Robespierre) unue naskigis sur paĝoj de Russo' (Rousseau)... La literaturo ĉiam kuras antaŭ la vivo. La artisto ne kopias la vivon, sed mem kreas formon, en kiun la vivo poste fondiĝos. La 19 jarcento, kiel ni ĝin konas, estas elpensita de Balzak'. Tion saman oni povas diri pri la mezaj jarcentoj. Tiu ĉi periodo, tiom amata de poetoj, neniam estis simila al sia prezentado en la literaturo aŭ la arto. Eĉ pli, la Hellado (Grekujo), kiam ni ĝin konas, estas kreita nur de poetoj. Sufiĉe estas legi la komedion de Aristofano por efektive vidi, kiom la bela Hellado de artistoj distingiĝas de la griza, neinteresa Grekujo de l'vivo reala.“^{*)}

„Nur grandaj produktaĵoj de l'arto, en la esenco, estas vivaj ekzistaĵoj,—diras Oskar Uajld en alia sia verko.—Kiam la civilizacio disvolvigos, kaj ni atingos pli altan perfektecon, tiam eminentaj intelektoj... komencos ĉiam malpli kaj malpli sin interesi de l'efektiva vivo kaj serĉados siajn impresojn sole nur en produktaĵoj de l'arto. Efektive, la viva vivo estas tre neperfekta en sia formo. Ĝiaj katastrofoj okazas en negusta tempo kaj kun negustaj homoj. Ĝiaj komedioj estas teruraj, kaj tragedioj transformiĝas ĉiam en farson. La agado daŭras aŭ treege longe, aŭ finiĝas ne gustatempe“ (The Critic as Artist). Rimarkinde estas, ke la brilanta attoro verkis nur tri stiligitajn dramojn laŭ tiu recepto, kiun li mem instruas: „The Duchey of Tadua“, „Salome“ kaj „Neva or the Nihilists“.

Per la lasta dramo rusa leganto aparte vidas, kiel la brilanta angla verkisto maleslimas realismon kaj veron de l'vivo. En ĉiuj ceteraj siaj—komedioj Oskar Uajld ne sole priskribadis la „moraron“, sed eĉ defendadis la burĝan moralon. Rememoru la legantoj dramojn, ekzistantajn, sajnas, en rusa traduko: „Lady Windermere's Fan“, „A Woman of no importance“ kaj belegan farson „The importance of being larnest“.

Plu al ni oni diras, ke renaskiĝo venos tiam, kiam en la prezentado partoprenos kiel aktoroj, tiel ankaŭ rigardantoj. Oni devas krei,—tiel oni parolas al ni,—tiajn verkojn, kiuj eukaptus, tiel dirante, en unu ĝeneralan dancan rondon parteron, logiojn kaj scenon. Jen profunde vera ideo, formuligita ĉe ni tre maltrafe...

Nun ni turnu nin al Anglujo. La teatro ankaŭ tie ĉi, sajnas, tute falis. Bernard Ŝou ne renaskigos ĝin, kiel ne renaskigis Pinero aŭ Oskar Uajld. Sed dum lastaj tri jaroj tie ĉi sin signis ne nova teatro, sed nur tiu vojo,

^{*)} См. Oscar Wilde, Tintentions and the soul of Man, изд. 1908 p.p. 31—47.

^{*)} Rig Oscar Wilde, Tintentions and the soul of Man, eld. de 1908 j., pp. 31—47.

спену. Вотъ глубоко вѣрная мысль, формулированная у насъ крайне неудачно....

Обратимся теперь къ Англии. Театръ и здѣсь, повидимому, окончательно упалъ. Бернардъ Шоу не возродитъ его, какъ не возродитъ Пинеро или Оскаръ Уайльдъ. Но въ послѣдніе три года здѣсь намѣтлся не новый театръ, а только тотъ путь, на которомъ можно искать его. Я говорю о такъ называемыхъ pageants, превратившихся теперь въ своего рода манію. Pageants—это представленіе, въ выработкѣ и постановкѣ которыхъ принимается участіе цѣлый округъ, весь городъ или даже графство. Тексты, музыка костюмы—все это вырабатывается коллективно всѣми классами. Сценой служатъ открытій дугъ, кулисами—кусты, осѣянные цвѣтами, задней декорацией—линія холмовъ на горизонтѣ или ряды вѣковыхъ буковъ и дубовъ. На второй сценѣ выступаютъ 2-3 тысячи актеровъ, которые, когда разгримируются, будутъ сквайрами, работниками, священниками, пекарями, приказчиками, телеграфистками проч. Англійскіе города, кромѣ Лондона, Шеффилда, Ливерпуля и 3-4 другихъ, очень красивы и живописны. Они жили, а не приспособлялись много вѣковъ. Нѣтъ, кажется, англійскаго города, съ которымъ небла бы связана красивая, мрачная или трогательная легенда, который такъ или иначе не игралъ бы роли въ борьбѣ народа за освобожденіе сперва отъ римлянъ, потомъ отъ датчанъ, отъ абсолютизма. С. Олбансъ, наприимѣръ, тѣсно связанъ съ крестьянскимъ возстаніемъ Уота Тейлера; Ковентри не мыслимъ безъ легенды о леди Годивѣ; въ Шервудскомъ лѣсу, близъ Ньюнома, жили удалые изгнанники съ Робинсомъ Гудомъ во главѣ; Уоррикъ связанъ съ революціей 1642 года. Въ черномъ, закопченномъ Лондонѣ чуть ли не каждая улица имѣетъ свою исторію, свою легенду. Тутъ въ давно прошедшія времена былъ дѣсъ, гдѣ водился ядовитый кокарисъ, убитый доблестнымъ рыцаремъ (Кингъ-Стритъ, близъ Ковентъ-Гардена); тамъ крестьяне, подъ предводительствомъ Джека Строя и Уота Кровельщика, штурмовали Тоуэръ; далѣе перковь, у дверей которой проповѣдовалъ Джонъ Болль и т. д. Цѣлый рядъ англійскихъ городовъ тѣсно связанъ съ именами великихъ мореплавателей, писателей, воиновъ, отражавшихъ вѣшнихъ враговъ, борцовъ, погибавшихъ на кострѣ или на плахѣ, отстаивавшая религіозную или политическую свободу народа. Англійскимъ городамъ есть что вспомнить, помимо «генерала Отчаяннаго, вѣхавшаго на бѣломъ конѣ и уничтожившаго прощщеніе». И вотъ три года тому назадъ городъ Rochester вздумалъ инсценировать нѣсколько эпизодовъ изъ своей тысячелѣтней исторіи. Собрали былъ митингъ гражданъ, который назначилъ исполнительный комитетъ. Этотъ, въ свою очередь, вызвалъ мѣстныхъ поэтовъ, хронологовъ и музыкантовъ. Составилась пьеса. Затѣмъ исполнительный комитетъ опять собралъ митингъ всѣхъ гражданъ, и были распределены роли между желающими. Звали всѣхъ. Когда дѣйствующихъ лицъ—

sur kiu oni povas serĉi ĝin. Mi parolas pri tiel nomataj pageants, kiuj fariĝis nun siaspeca manio. Pageants estas prezentoj, en kies ellaborado kaj arangado partoprenas tuta distrikto, tuta urbo aŭ eĉ grafdistrikto. Tekstoj, muziko, kostumoj—ĉio tio ĉi estas ellaborata kolektive de ĉiuj klasoj. La scenon prezentas libera kampo, kulisojn—arbetoj, kovritaj de floroj, malantaŭan dekoracion—linio de montetoj sur la horizonto aŭ vicoj de centjaraj fagoj kaj kverkoj. Sur tiu ĉi sceno agas 2—3 miloj da aktoroj, kiuj, post kiam ili dprenos de si la aktoran eksteraron; estos skvajoj, laboristoj, pastroj, bakistoj, komizoj, telegrafistinoj kaj cet. La anglaj urboj, krom Londono, Šefild, Liverpul kaj 3—4 aliaj, estas tre belaj kaj havas belan situacion. Ili vivis, sed ne alkonformigadis sin dum multaj jarcentoj. Ne ekzistas, ŝajnas, angla urbo, kun kiu ne estus ligita bela, severa aŭ kortuŝanta legendo, kiu tiel aŭ alie ne ludus rolon en la batalado de la popolo por liberigo unue de romanoj poste de danoj poste de l'absolutismo. S. Olbans, **) por ekzemplo, estas firme ligita kun la vilaĝana ribelo de Uot Tejler; Koventri estas nepensebla sen legendo pri ledi (Lady—sinjorino) Godiva; en la Šervuda arbaro, apud Njunem, vivis bravaj elpelitoj kun sia ĉefo Robin Hud; Uorrik estas ligita kun la revolucio de 1642 jaro. En la nigra, fumajigita Londono preskaŭ ĉiu strato havas sian historion, sian legendon. Tie ĉi dum delonge pasinta tempo estis arbaro, kie vivis venena kokatariso, mortigita de kuraga kavaliro (King—Strit, apud Kovent—Garden); tie vilaganoj, havante kiel estrojn Djecon Stroa kaj Uoton Tegmentiston, atakegis Toŝer; plu estas la preĝejo, apud kies pordegoj predikadis Djon Boll k. t. p. Granda vico de anglaj urboj estas firme ligita kun nomoj de grandaj maristoj, verkistoj, militistoj, batalintaj kontraŭ atakoj de eksteraj malamikoj, pereintaj sur brullignaro aŭ sur eŝafodo, defendante la religian aŭ politikan liberecon de l'popolo. La anglaj urboj havas ion por rememori krom „generalo Tro Kuraga, kiu eniris sur blanka ĉevalo kaj detruis la klerecon ***). Kaj jen antaŭ tri jaroj la urbo Roĉester ekintencis prezenti sur sceno kelkajn epizodojn el sia miljara historio. Kunvokita estis mitingo de l'urbanoj, kiu elektis administrantan komitaton. Tiu ĉi, siavice, elvokis lokajn poetojn, ĥronologiistojn kaj muzikantojn. Estis verkita dramo. Poste la administranta komitato ree kunvokis mitingon de ĉiuj urbanoj, kaj disdonitaj estis roloj inter volantoj. Oni alvokis ĉiujn. Kiam agantaj personoj estas 2.000 tiam aktoroj estas necesaj. La agan-

**) Ĉiuj anglaj propraj nomoj en tiu ĉi artikolo estas skribitaj laŭ fonetika sistemo, sed ne laŭ la ortografia. Al tiu ĉi demando pri skribmaniero de propraj nomoj en Esperanto mi intencas dediĉi specialan artikolon en la „Espero“. Tradukinto.

***) El Saltikov-Šedrin.

2,000, актеры нужны. Действующая лица роются въ библиотекахъ, просматриваютъ энциклопедіи, чтобы выработать костюмъ. Личному творчеству дается широкій просторъ. И вотъ были поставлены первыя „pageants“, которыя имѣли такой громадный успѣхъ, что теперь каждое дѣло какой-нибудь городъ, а иногда два или три разомъ, слѣдуютъ примѣру Рочестера. Справедливость требуетъ сказать, что текстъ пьесъ плохъ, стихи неуклюжи; но интересно общее оживленіе, коллективное творчество дѣлаго городка или даже графства. «Pageants» происходятъ въ юлѣ или въ концѣ іюня и продолжаются дѣлкую недѣлю изо дня въ день. Они, вслѣдствіе удобства сообщенія въ Англии, привлекаютъ десятки тысячъ зрителей изъ разныхъ городовъ. Собранныя деньги идутъ на госпиталь или на мѣстный народный университетъ. „Pageants“ творятъ чудеса; непримиримые священники—диссентеры рѣшаются фигурировать въ роли католическихъ епископовъ или кардиналовъ; члены общества мира храбро воюютъ съ датчанами или сражаются на турнирахъ; чопорныя дочери сквайра (помѣщика) выступаютъ рядомъ съ дочерями сельскихъ работниковъ и т. д. „Pageants“ раздѣляются на XI, XII дѣйствій или «эпизодовъ». Нѣкоторые изъ нихъ повторяются во всѣхъ представленіяхъ. Такъ, на примѣръ, всюду выступаютъ друиды и римляне, всюду является королева „Бетсъ“ (Елизавета) и вездѣ есть... торжественныя похороны. Въ этомъ году за провинціей послѣдоваль Лондонъ. Теперь „Pageants“ утвердилъ округъ Чильси, бывшій когда-то отдѣльной деревней, но давно уже слившійся съ метрополіей. Чильси одинъ изъ самыхъ живописныхъ уголковъ Лондона на берегу Темзы. Здѣшній планъ занять громаднымъ паркомъ, на другомъ берегу рѣки. Театромъ является зеленый дугъ, а кустисами — кусты священнаго дуба и рододендроны, осыпанные алыми и розовыми цвѣтами. Когда я прибылъ, представленіе еще не начиналось; но болѣе 15 тысячъ зрителей заняли уже мѣста. По дорогѣ черезъ паркъ я видѣлъ Карла II на велосипедѣ; нѣсколько друидовъ, въ зеленыхъ мантияхъ и въ лиловыхъ вѣнкахъ на сѣдыхъ кудряхъ, курили трубки. Працники съ Балеарскихъ острововъ, для реализма снявшие часть туалета, абсолютно признаваемую теперь, читали „Daily Mail“. Маленькій бриттъ, въ рыжемъ парикѣ, въ костюмѣ, состоявшемъ только изъ одной блузы безъ рукавовъ, хохоталъ, какъ безумный, надъ карриатурами „Punch“. На каждомъ шагѣ встрѣчались анахронизмы подобнаго рода. Но вотъ звучитъ сигнальный рогъ, и „Pageants“ начинаются. Сперва появляются „Temesis“ и „Unda“, т. е. Темза и морской приливъ. Рѣка, конечно, изображена рѣчнымъ богомъ. „Unda“, одѣтая русалкой (учительница одной изъ школъ, какъ я узнаю), сообщаетъ, что на сѣверо-западъ отъ Чильси у брода прибыли сто триремъ съ неизвестными воинами. Это римляне, переправившіеся изъ Галліи. На сцену торжественно выходятъ друиды, окру-

таѣя personoj disfosas biblioteojn, tra-rigardas enciklopediojn por ellabori kostumon. Al persona kreado estas donata vasta libereco. Kaj jen estis prezentitaj la unuaj „pageants“, kiuj havis tian grandegan sukceson, ke nun ĉian someron ia urbo, kaj iafaje du aŭ tri samtempe, sekvas la ekzemplon de Rochester. La justeco postulas diri, ke la teksto de dramoj estas malbona, versoj estas negraciaj; sed interesa estas la ĝenerala vivigo, kolektiva kreado de la tuta urbeto aŭ eĉ grafdistrikto. „Pageants“ estas farataj en julio aŭ en fino de junio kaj daŭras la tutan semajnon ĉiutage. Ili, dank’ al la oportuneco de l’ interkomunikigado en Anglujo, allogas dekmiilojn da rigardantoj el diversaj urboj. La ricevitan monon oni uzas por malsanulejo aŭ por loka popola universitato. „Pageants“ kreas miraklojn: nepacigemaj pastroj — „dissenteroj“ konsetas figuradi en rolo de katolikaj episkopoj aŭ kardinaloj; membroj de la societo de l’ paco kuraĝe militas kontraŭ danoj aŭ batalas en turniroj; afektaj filinoj de skvairo (bienhavanto) aperas apud filinoj de vilaĝaj laboristoj k. t. p. „Pageants“ estas dividitaj en XI, XII aktojn aŭ „epizodojn“. Kelkaj el ili estas ripetataj en ĉiuj prezentaĵoj. Tiel, por, ekzemplo, ĉie aperas druidoj kaj romanoj, ĉie aperas la reĝino „Bets“ (Elisabeto) kaj ĉie estas... Solena ceremonio de enterigo. En tiu ĉi jaro la provincon sekvis Londono. Nun „Pageants“ estis konfirmitaj de l’ distrikto Ĝilsli, kiu estis iam aparta vilaĝo, sed delonge jam kunigis kun sia metropolio. Ĝilsli estas unu el plej pentrindej anguletoj de Londono sur la bordo de Temzo. La malantata plano estas okupita de grandega parko sur la alia bordo de la rivero. Teatro estas la verda herba kampo, kaj kulisoj estas arbitaĵoj de sankta kverko kaj rododendronoj, supersutitaj per purpuraj kaj rozkoloraj floroj. Kiam mi venis, la prezentado ankoraŭ ne komenciĝis; sed pli ol 15 miloj da rigardantoj okupis jam lokojn. Dum la vojo tra la parko mi vidis Karlon II sur biciklo; kelkaj druidoj en verdaj manteloj kaj en violaj florkronoj sur grizaj bukloj fumis pipojn. Ĵetlistoj de l’ Bалеарaj insuloj, por realismo formetintaj de si unu parton de tueto, absolute necesan en la nuna tempo, „Daily Mail“. Malgranda brito, en flavruĝa peruko, en kostumo, kiu konsistis nur en unu bluzo sen manikoj, ridegis, kiel freneza, rigardante karikaturojn de „Punch“. Sur ĉiu paŝo renkontigadis anafronismo de simila speco. Sed jen sonas signala korno, kaj la „Pageants“ komenciĝas. Unue aperas „Temesis“ kaj „Unda“, t. e. Temzo kaj la mara alfluo. La rivero, certe, estas figurita per rivera dio. „Unda“, en vesto de nimfo (la instruistino de unu el lernejoj, kiel mi sciigas), komunikas, ke en la nord-okcidento de Ĝilsli apud la malprofundaĵo de la rivero alvenis cent „tiriremoj“ *) kun nekonataj mi-

*) Ŝipoj kun tri, metitaj unu super alia, vicoj de remiloj.

женные воинственными бриттами, усатыми, волосатыми, съ голыми руками и ногами. Все это—местные жители: клэрки, работники, художники, священники, чиновники. Но какие великодушныя двуглавыя мышцы! Какія крѣпкія ноги! Врядъ ли древніе бритты могли похвастаться чѣмъ-либо лучшимъ! Друиды правятъ древній обрядъ „Gorsedd“, возстановленный на основаніи старыхъ уэльскихъ балладъ и лѣтописей. Архи-друидъ возвѣщаетъ громогласно, что теперь миръ среди племени, въ знакъ чего всѣ пьютъ изъ священнаго рога. Барды (местные поэты) поютъ и читаютъ свои произведенія. Но въ этотъ моментъ раздается конскій топотъ. Влетаетъ гонецъ на конѣ, покрытомъ водчѣй шкурой. Вѣсти—отчаянныя: бритты разбиты у переправы, римляне захватили бродъ и сейчасъ будутъ здѣсь. Бѣгутъ женщины; плачутъ дѣти; друиды напрасно хотятъ успокоить толпу. И вотъ на дугѣ, въ сопровожденіи ликторовъ и легионеровъ, въ сверкающихъ латахъ выѣзжаетъ въ колесницѣ Юлій Цезарь. Великій полководецъ знаетъ, однако, какъ удержать завоеванный край, и объявляетъ, что оставляетъ бриттамъ лхъ волю, обычаи и вождей. Примѣру Юлія Цезаря слѣдуютъ теперь потомки бриттовъ. Слѣдующій эпизодъ, отдѣленъ промежуткомъ въ 700 лѣтъ.

Мы—въ VIII вѣкѣ, во время перваго эпизода въ Чильси. Третье дѣйствіе переноситъ насъ еще на восемь вѣковъ, къ началу XVI вѣка, на деревенскій праздникъ. Мѣстные художники и историки недаромъ перерыли тысячи книгъ въ британскомъ музеѣ. Передъ нами сельская ярмарка, веселая, жизнерадостная. Сотни дѣвушекъ и юношей (воспитанники и воспитаницы низшихъ и среднихъ школъ Чильси) пляшутъ вокругъ „майскаго дерева“, поютъ старинныя пѣсни, размысканныя въ забытыхъ сборникахъ. Затѣмъ являются скomorохи, гудочники и пр. Каждый изъ участниковъ самъ готовитъ свой костюмъ. Дѣйствующія лица входятъ въ роль, и дѣйствительно, чувствуютъ себя перенесенными въ эпоху Елизаветы. Слѣдующіе три эпизода посвящены борьбѣ народа съ абсолютизмомъ. На сценѣ фигурируютъ толстый, высокій Генрихъ VIII и благородный Томасъ Моръ, который жилъ въ Чильси и отсюда былъ отправленъ въ Тоуръ, а потомъ—на плаху. Не стану передавать содержанія всѣхъ „эпизодовъ“. Иные имѣютъ въ виду только зрительный эффектъ, какъ напримѣръ, неизбѣжныя торжественныя похороны. Нужно отдать справедливость устроителямъ, что похороны инсценированы съ необыкновеннымъ реализмомъ: пахнетъ даже ладаномъ, но нельзя сказать, чтобы не-англичанину этотъ эпизодъ особенно нравился. Любопытны тѣ эпизоды, въ которыхъ выступаютъ выдающіяся лица, имена которыхъ связаны съ Чильси. Блестящая актриса XVII вѣка Нелль Гвинъ, выведенная въ безчисленныхъ балладахъ и романахъ, циничный скептикъ Карлъ II, мрачный Свифтъ, Addisonъ, докторъ Сэмюэль Джонсонъ и тѣнь его—Босуэлъ и т. д. Въ роляхъ этихъ выступа-

литистовъ. Tio estas romanoj, transirintaj el Galujo. Sur la scenon solene eliras druidoj, ĉirkaŭitaj de militemaj britoj, kun grandaj lipharoj kaj longaj haroj, kun nudaj manoj kaj piedoj. Ĉiuj ili estas lokaj logantoj; klerkoj (kontoristoj), laboristoj, pentristoj, pastroj, oficistoj. Sed kiaj belegaj dukapaj muskoloj (bicepsoj)! Kiaj fortaj piedoj! Mалеerte la antikvaj britoj povis fanfaroni pro io pli bona! La druidoj faras la antikvaj baladoj kaj kronikoj de Uels (Wallis). La ĉefa druido proklamas laŭte, ke nun estas paco inter gentoj, kion ĉiuj signas, trinkante el sankta korno. Bardoj (lokaj poetoj) kantas kaj deklamas siajn verkojn. Sed en tiu ĉi momento eksonas piedfrapado de ĉevaloj. Alflugas kurjero sur ĉevalo, kovrita per felo de lupo. La sciigoj estas senesperaj: la britoj estas tute venkitaj apud la transirejo, la romanoj forprenis ĝin kaj tuj estos tie ĉi. Kuras virinoj; ploras infanoj, druidoj vane penas trankviligi la amason. Kaj jen sur la kampon, akompanata de liktoroj kaj legianoj, en brilanta kiraso veturas en kaleso Julio Cezaro.

La granda militestro scias, tamen, kiel konservi en siaj manoj la almititan landon, kaj proklamas, ke li lasas al britoj iliajn liberecon, morojn kaj estrojn. La ekzemplon ĉe Julio Cezaro sekvas nun la posteuloj de l' britoj. La sekvanta epizodo estas limigita per intertempo en 700 jaroj.

Ni estas en la VIII jarcento, dum la unua epizodo en Ĉilsli. La tria akto transportas nin ankoraŭ trans ok jarcentoj, al la komenco de la XVI jarcento, en vilagan feston. La lokaj pentristoj kaj historiistoj ne vane disfosis milojn da libroj en la brita muzeo. Antaŭ ni estas vilaga foiro, gaja, vivegoja. Centoj da junulinoj kaj junuloj (ĝelernantoj de malsuperaj kaj mezaj lernejoj de Ĉilsli) dancas ĉirkaŭ „maja arbo“, kantas antikvajn kantojn, trovitajn en forgesitaj kolektlibroj. Poste aperas arlekenoj, sonilistoj kaj cet. Ĉiu el partoprenantoj mem preparas sian kostumon. La agantaj personoj eniras en sian rolon kaj, efektive, sentas sin transportitajn en la epokon de Elisabeto. La sekvantaj tri epizodoj estas dediĉitaj al batalado de l' popolo kontraŭ la absolutismo. Sur la sceno agas la dika, alta Henri VIII kaj la nobla Tomas Mor, kiu loĝis en Ĉilsli kaj el tie ĉi estis sendita en Toŭer, kaj poste—sur ĉesafodon. Mi ne rakontagos la enhavon de ĉiuj „epizodoj“. Kelkaj celas nur al okulvida efekto, kiel ekzemple, la neevitebla solena enterigo. Pro justeco al la aranĝintoj oni devas diri, ke la enterigo estas surscenigita kun neordinara realismo: eĉ ladono odoras, sed oni ne povas diri, ke al ne-anglo tiu ĉi epizodo tre plaĉas. Interesaj estas tiuj epizodoj, en kiuj aperas eminentaj personoj, kies nomoj estas ligitaj kun Ĉilsli.

Brilanta aktorino de la XVII jarcento Nell Gvin, figurita en sennombraj baladoj kaj romanoj, cinika skeptikulo Karlo II, malgaja Swift, Addison, doktoro Semjuel Djonson kaj lia ombro—Bosuel k. t. p. En tiuj ĉi roloj aperas

ють мѣстные литераторы, актрисы, журналисты. Каждый изъ нихъ изучилъ специально изображаемое лицо, входитъ въ роль и, судя по печальному тексту, импровизируетъ. Такъ, напримѣръ, Неддъ Гвинъ и Карлъ обмѣниваются залпомъ остротъ, которыхъ нѣтъ въ текстѣ. То же самое дѣлаетъ „Гаррикъ“ и „Пегъ Уоффинстонъ“ (знаменитая актриса XVIII). „Pageants“ заканчиваются большимъ парадомъ, въ которомъ выступаютъ всѣ дѣйствующія лица. Обращу вниманіе еще на то, что каждый округъ, городъ или графство, устраивающее „Pageants“, представляютъ своего рода отдѣльную муниципальную республику. Въ жизнь ея не могутъ вмѣшаться мѣстные представители центральной власти, ибо ихъ нѣтъ здѣсь. Англія обходится безъ губернаторовъ, исправниковъ, полицеймейстеровъ и становыхъ.

„Pageants“, сами по себѣ, покуда еще далеко не блещутъ литературными достоинствами; но они, мнѣ кажется, крайне интересны въ томъ отношеніи, что намѣчаютъ новый путь театру: въ коллективномъ творчествѣ, быть можетъ, лежитъ возрожденіе его.

(Лондонъ, 15 іюня.)
(„Рѣчь“).

lokaĵ literaturistoj, aktorinoj, ĵurnalistoj. Ĉiu el ili studis speciale la prezentatan personon. eniras en rolon—kaj, se oni ĵugas laŭ presita teksto, improvizas. Tiel, por ekzemplo, Nell Gvin kaj Karl interŝangas per tuta parafaro de spritaĵoj, kiuj ne estas en la teksto. Tion saman faras „Garrik“ kaj „Peg Uoffinston“ (la glora aktorino de la XVIII, jarcento). La „Pageants“ finiĝas per granda parado, en kiu partoprenas ĉiuj agantoj. Mi turnos atenton aukorati al tio, ke ĉiu distrikto, urbo aŭ grafdistrikto, kiu organizas „Pageants“, estas siaspece aparta municipala respubliko. En ĝian vivon ne povas enĵurdi lokaĵ reprezentantoj de la centra registaro, ĉar ili ne ekzistas tie ĉi. Angluĝo bone ekzistas sen guberniestroj, distriktestroj, poliestroj kaj vilaĝaj poliestroj.

La „Pageants“ mem ĝis nun ankoraŭ tute ne brilas per siaĵ literaturaj indecoj; sed ili, saĵnas al mi, estos tre interesaj en tiu rilato, ke ili signas novan vojon por la teatro: en kolektiva kreado, povas esti, kuŝas ĝia renaskiĝo.

(Londono, la 15-an de junio.)

Vs. Loĵko.

Посланы отвѣты пѣсьмами:

Н. Н. Финагину, Н. Константиновскому, С. М. Старковскому, А. С. Петрову, Э. Теркманъ, С. М. Рыжкову, А. Анкраву, учит. Агухову, свщ. О. Ковалеву, Б. А. Рѣшикову, Ш. Я. Тарану, К. Д. Иванову, Г. Е. Зашлякингу, А. А. Шенфельдъ, Е. В. Шелестъ, Ф. И. Менделевичъ, И. Бантину, А. Пальмъ, А. Лисвицкому, М. Мансфельдъ, В. В. Соловьеву, А. П. Змаянову, Г. Колободотскому, Ѳ. Ѳ. Богданову, П. И. Попову, В. Высокому, Г. А. Сутцлову, И. Меренлендеру, А. Н. Ильзину, свщ. О. Бесѣдъ, Е. А. Бржоснiewскому, П. Пикулеву, М. Е. Акинфьеву, П. В. Игнатову, С. Н. Кличъ, Ф. Бородину, М. Паничу, Им. Тукасъ, И. Мильштейну, А. Ф. Чурсину, П. Корроль, С. В. Колчину, В. Брауде, Я. С. Кутенко, В. Агекяну, А. Мущкатбляту, В. В. Goverдовскому, учит. В. Федорову, М. Плонскому, Ф. Ф. Метелицыну, А. К. Борисову, В. И. Бѣ-

ловежскому, В. М. Дьяченко, И. Захарову, Альберту Брусь, Р. М. Ванчину, I. И. Грасибовскому, Уч. Соболю, Вл. Дубасъ, А. В. Устинову, А. А. Ламакину, учит. П. Абрамону, Ш. Фридману, Ф. С. Матюшкину, П. К. Везне, Т. П. Сорочкину, В. И. Шумкову, Я. С. Каменскому, Е. Н. Днѣстроуццо, Зубцовскому, М. В. Семенко, В. Бареноту, М. Дорошенко, В. П. Сухарникову, С. Г. Герману, I. Френкель, М. Блоху, И. И. Бондаренко, В. Н. Тхоржевскому, А. Н. Богатыреву, Ф. Янъенъ, М-ле Вильчевой, К. А. Трапкину, П. А. Прессъ, В. С. Морозкину, И. Гайзинъ, Ѳ. Д. Куликову, Г. Тимченко, Гегудъ Лерманъ, В. Воронову, К. Яблокову, В. Войновичъ, П. Дурнобрагову, А. Абрене-ту С. И. Разумовскому, А. М. Обризовскому, уч. Г. Р. Данько, студ. С. Ашхикину, Ив. А. Дунаеву, Я. И. Агагуляну, Н. П. Афанасьевой, С. Никонову, Н. Г. Черезову, И. Орловскому, С. Н. Кузнецову, А. М. Архипову, А. Каплянъ.

Взаимопомощь читателей.

Reciproka helpado de legantoj.

I. Отдѣлъ общій.

По поводу статьи „Борьба съ пьянством“.

Пишущій эти строки весьма пессимистически настроенъ относительно возможности отрезвления когда-либо нашего общества, особенно простого народа.

Ясно, что абсолютнаго запрещенія торговли алкоголемъ правительствомъ никогда не допустить: это невыгодно въ финансовомъ отношеніи, да и въ политическомъ: перестанутъ пить да вдругъ, упаси Богъ, ударятся въ политику. Следовательно, пьянство способствуетъ „благонамѣренности“. Въ этихъ видахъ, всякія общественныя ходатайства о закрытіи въ томъ или иномъ пунктѣ „казенки“ не пользуются благосклонностью начальства.

Такимъ образомъ получается картина неутѣшительная. Народъ обреченъ на безпробудное пьянство. Сидя въ нынѣшнемъ темпомъ, лѣтъ черезъ 10 онъ рискуетъ одичать, превратиться въ пьянаго звѣря; нѣкогда великая нація превратится въ вырождающееся племя, въ коемъ преступники и душевно-больные будутъ составлять громадный процентъ. Что это такъ будетъ, доказываетъ современная дѣйствительность. Паденіе нравственности ужасающее. Въ Петербургѣ, напр., живетъ множество лицъ, называемыхъ въ просторѣчи „вотами“ (сугенеры). Разъ есть производители есть и потребители. Всего замѣчательнѣе то, что ни сами коты, ни ихъ подруги не находятъ въ своемъ поведеніи ничего зазорнаго. Неправда ли, милая идиллія? Да и что имъ думать, если „власти“ смотрятъ на это сквозь пальцы?

Да, я мрачно смотрю на вещи, но имѣю полное основаніе. Нація близка къ паденію. Страннѣе всего то обстоятельство, что причину неуспѣховъ въ прошлой войнѣ никто не усмотрѣлъ въ пьянствѣ, народномъ пьянствѣ. Ясно, что большинствомъ это плохо сознается. Уже если Франція теряетъ свои силы вслѣдствіе алкоголизма, въ ней сильно распространенаго, и если въ ней также многочисленны „коты“, „хулиганы“, „апаши“ и т. п., также какъ и душевно-больные, то чтоже сказать о больнои, нищей,

I. Fako ĝenerala.

Pri la artikolo «Batalo kontraŭ drinkemeco».

Skribanto ĉi tiujn liniojn sentas tre pesimistan humoron rilate je la ebleco de l' iama sobriĝo de nia societo, precipe de l' simpla popolo.

Kompreneble estas, ke la Registaro neniam allasos la absolutan malpermeson de l' komercado je l' alkoholo: ĉi tio estas malprofite rilate je l' financoj, kaj ankaŭ je l' politiko: oni ĉesos drinki kaj subite, gardu nin Dio de tio, ekpolitikados. Sekve, la drinkado helpas al la „bonintenceco“. Pro tiuj ĉi konsideroj, ĉiaj societaj petoj pro la fermo de l' „regna“ brandbutiko en tiu aŭ alia loko ne guas afablecon de l' estraro.

Tiamaniere formiĝas bildo nekonsolanta. La popolo estas dediĉita al la sendesa drinkado. Se li irados kun la nuntempa rapideco, li riskas post 10 jaroj sovaĝiĝi, aliformiĝi en malsobran beston; iam granda nacio aliformiĝos en degenerantan genton, en kiu krimuloj kaj anim-malsanuloj formas grandegan procenton. Nune estanteco provas, ke tio ĉi estas tiel. La malaltiĝo de l' morala nivelo estas terura. En Peterburgo, ekzemple, logas multo da personoj, nomataj simplalingve „katoj“ (souteneurs). Se ekzistas produktantoj, ekzistas kaj konsumantoj. Plej rimarkinde estas ke nek la katoj mem, nek iliaj amikinoj ion hontindan trovas en sia konduto. Ĉu ne vere, tio estas ĉarma idilio. Sed kial ja ili tion pripensus, se la „estroj“ rigardas ĉi tion okulfermite?

Jes, mi mallume observas la objektojn, sed mi havas por tio bonan fundamenton. La nacio estas proksima al falo. Plej stranga estas tiu cirkonstanco, ke neniu rimarkis la kaŭzon de l' neprosperoj dum la lasta milito—en la drinkado, popola drinkado. Klare estas, ke tio ĉi malbone estas konsciata de l' plejmulto. Se eĉ Franclando perdas siajn fortojn de l' alkoholismo, en ĝi forte disvastigita kaj se en ĝi ankaŭ multenombraj estas „katoj“, „huliganoj“, „aparoj“ k. t. p., same kiel la anim-malsanuloj, kion do oni povas diri pri malsana, malriĉa, malklera Ruslando. Ĉia provo savi ĝin estas neprosperonta, same kiel

невѣжественной Россіи. Всякая попытка спасти ее безнадежна, также, какъ безнадежно уговаривать блѣдгоряччана не вѣдаться въ окно.

Пониманіе вреда пьянства почти не распространено въ нашемъ „образованномъ обществѣ“. „Руси есть веселіе пити“, „что нѣмцу смерть, то русскому здорово“. Сколько въ подобныхъ изреченіяхъ самаго жалката невѣжества и недомыслия, прегендующаго на остроуміе и оригинальность!...

Наша интеллигенція! Помогаетъ ли она меньшему брату, гибнущему отъ ужаснаго яда? Стремилась ли она указать весь вредъ? Увы, какъ уже сказано, интеллигенція, наша русская интеллигенція, едва ли чѣмъ отличается отъ народа въ пониманіи алкоголизма... и не отстанетъ отъ него. Вѣрнѣе, — даетъ ему соблазнъ: „господа тоже пьютъ, — значитъ не вредно“.

У интеллигенціи тоже нѣтъ идей. Веселіе, удовольствіе — для нея синонимъ бражничества и чревоугодія. Вистъ, винтъ, выпивка, бессмысленныя сплетни, бессмысленный флиртъ, прожиганіе жизни. Убѣжденія, девизъ: — К.-В.-Д. Это ли жизнь? Ничего идейнаго, благороднаго.

Виновать, я забылъ предупредить, что у насъ есть интеллигенція и „интеллигенція“. Первую я не рѣшаюсь называть интеллигенціей: это тѣ же дѣти народа, получившія образованіе и не прячущіяся отъ народа по городамъ, а несущія свѣтъ въ темныя деревни; это — идеиные учителя, священники, многие врачи и т. д. Къ разряду же „интеллигенціи“ я отношу буржуазію всѣхъ видовъ и сословій, въ которую входятъ даже и перечисленныя профессіи. Поговорите-ка съ такимъ „интеллигентомъ“, ну, хоть объ идеѣ эсперантизма. Увѣрять, что въ 99 случаяхъ изъ 100 вы наткнетесь на самый пустынный смѣшокъ! Ха, ха, ха! Братство народовъ, международныя дружбы, международныя языки!.. Ха, ха, ха! Какая мальчишеская утопія!... Естественно, что и къ идеѣ трезвости онъ подходитъ съ вышеуказанными заученными премудростями: „Руси есть веселіе пити“, и такъ далѣе въ этомъ родѣ. Вотъ и весь откликъ. У этихъ „интеллигентовъ“ идея въ сущности одна: идея обогащенія, для удовлетворенія своихъ буржуазныхъ вождельнѣй, преимущественно, самыхъ низменныхъ и эгоистичныхъ.

Что же остается дѣлать? Да ничего! — По моему, пьющіе и погибающіе пьютъ и погибаютъ, если того хотятъ. Блаженъ тотъ, кто имѣетъ настолько силы воли и здраваго смысла, что не увлечется общимъ безумнымъ потокомъ и останется безстрастнымъ позитивнымъ зрителемъ. Nihil admirari (самое лучшее) и утѣшаетъ себя мыслью, что все къ лучшему въ семь лучшемъ изъ міровъ. Вѣдь стихійные порывы, эти психическія эпидеміи, неудержимы. При царѣ Александрѣ за куреніе табуку рвали ноздри... и все-таки курильщики существовали. Закроютъ двери

senprospera estos admono deliranton ne sin eljeti tra fenestron.

La kompreno de l' malutilo de la drinkado preskaŭ tute ne estas disvastigita en nia „klara societo“. „Gajo de Rusujo estas la drinkado“, „kio la germanon mortigas, tio la rusion sanigas“. Kiom da plej bedaŭrinda malklero kaj neprofund penseco, pretendanta esti sprita kaj originala, estas en la similaj sentencoj!..

Nia inteligentularo! Ĉu ĝi helpas al la malpliaga frato, pereanta de l' terura veneno? Ĉu ĝi penis rimarkigi la tutan gian malutilon? Ve, kiel jam estas dirite, la inteligentularo, nia rusa inteligentularo, malcerte distingigas je io de l' popolo en la kompreno de l' alkoholismo... kaj ne staras post ĝi rilate tion. Pli vere estos diri, — ĝi delogas la popolon: „la sinjoroj ankaŭ drinkas, — sekve, ne estas malutile drinki“.

La inteligentularo ankaŭ ne havas la ideojn. Gajo, plezuro — estas por ĝi la sinonimoj de l' drinkado kaj bongusta mangado. La visto, la sraŭbo (vint' *), la drinko, la sensencaj ĉikanoj, la sensenca flirto, la bruligado vivon. La konvinkoj, la devizo: — L. V. (laŭ ventdirekto — proverbo, montranta, ke la persono diranta ĉiam konsentas la plejmulton). Ĉu vivo estas ĉi tio? Nenion idean, noblan oni havas.

Senkulpigu min, mi forgesis averti, ke ekzistas la inteligentularo kaj „la inteligentularo“. La unuan mi ne kuragas nomi — la inteligentularo: tio ĉi estas samaj idoj de l' popolo, klerigitaj, kaj ne kaŝigantaj de l' popolo en urboj, sed portantaj lumon en la senlumajn vilaĝojn; tio estas — ideaj instruistoj, pastroj, nemultaj kuracistoj k. t. p. Al la kategorio de la „inteligentularo“ mi almetas la burgaron de ĉiuj specoj kaj statoj, kiu konsistas ankaŭ de l' nomitaj profesioj. Parolu kun tia ĉi „inteligentulo“, nu, pri la ideo de l' esperantismo, ekzemple. Mi estas konvinkita, ke en 99 okazoj el 100 vi renkontos plej senenhavan moketon: „Ha, ha, ha! La frateco de l' popolo, la internaciaj amikajoj, la internacia lingvo!.. Ha, ha, ha!.. Kia buba utopio“!.. Nature estas, ke ankaŭ al la ideo de l' sobroko li aliros kun la suprecitaj ellernitaj saĝegaj sentencoj: „Gajo de Rusujo estas la drinkado“ k. t. p. similspece. Jen la tuta resono! Ĉi tiuj „inteligentuloj“ havas nur unu, esence, ideon: la ideo de l' riĉiĝo por la kontentigado de siaj burgaj fiemoj, precipe, de la plej malaltaj kaj egoistaj.

Kion do fari restas? Do nenion! — Laŭ mia opinio, ke drinkado kaj pereo de la drinkantoj kaj pereantoj, se ili tion volas. Felika estas tiu, kiu havas sufiĉe da forto de l' volo kaj da sana prudento, por ne esti fortrenita de l' komuna senprudenta fluego kaj por resti senpasia pozitiva observanto. Nihil admirari estas plej bone kaj li konsolos sin per la penso, ke ĉio estas por la bono en ĉi tiu plej bona el mondoj. La atencoj de element-

*) Nomoj de l' kartludoj.

кабаковъ,—и начнется контрабанда. Были бы лишь жаждующіе!

Подписчикъ „Espero“ № 1825.

Примѣч. Редакціи. Мы не сомнѣваемся, что многіе изъ читателей дадутъ подобающій отвѣтъ на эту замѣтку.

Въ защиту народныхъ учителей.

Реформа народной школы, такъ же какъ и средней, назрѣла давно. Въ числѣ многихъ нововведеній необходимо ввести и новѣйшее преподаваніе по правиламъ современной дидактики и педагогики, такъ какъ дѣйствительно въ нашихъ школахъ осталась еще древняя рутинна и мертвечина. Но я не согласенъ съ г. Тихомировымъ въ томъ, что народные учителя являются виновниками нежелательнаго, стариннаго преподаванія. Что въ школѣ не должны имѣть мѣста побои, ругательства и т. п., не подлежитъ сомнѣнію, но если въ нашихъ русскихъ школахъ встрѣчаются учителя, дѣйствующіе противно упомянутому мнѣнію, то причиной этому служатъ факторы, не зависящіе отъ воли учителей. На основаніи личнаго опыта (я имѣлъ честь состоять школьнымъ учителемъ) я убѣдился, что у насъ въ Россіи идейный народный учитель немислимъ. Хотя многіе изъ учителей, идя на святое поприще учительское, и несутъ блага стремленія, похвальные идеи, однако, къ прискорбію, эти идеи остаются безъ всякаго практическаго осуществленія. Что же изъ того, что идейный учитель для себя только идейный, въ теории только идейный, если онъ не въ силахъ реализовать на дѣлѣ ни одного своего благого намѣренія и порыва? Причинъ тому, что школьный учитель не можетъ стоять на должной высотѣ много, а главныя изъ нихъ—униженіе и оскорбленіе его авторитета. Идейный учитель долженъ быть, во-первыхъ, независимою личностью, а во-вторыхъ, не долженъ нуждаться въ кускѣ хлѣба насущнаго. Извиняюсь за грубое выраженіе: куда тамъ обдѣнать до идей, когда желудокъ пустъ, когда онъ долженъ трепетать предъ каждымъ урядникомъ.

При правильной постановкѣ школьнаго дѣла учитель долженъ болѣе всѣхъ являться авторитетною личностью, такъ какъ не пользующійся уваженіемъ и популярностью учитель бесполезенъ для дѣла. Но среди нашего невѣжественнаго народа, гдѣ любой денежный мѣшокъ представляется болѣе идеальной личностью, чѣмъ самый гениальный умъ,—загнанному народному учителю трудно, а подчасъ совершенно невозможно поставить себя въ мало-мальски сносное положеніе. Чтобы не быть униженнымъ, чтобы имѣть хоть какой-либо вѣсъ въ глазахъ народа,

fortaj, ĉi tiuj psiaĥaj epidemiaj estas ja nedeteneblaj... Dum la regado de caro Aleksio oni elsiradis la nazflankojn pro la fumado de l' tabako... kaj tamen la fumintoj ekzistis tiam. Se oni fermos la drinkejajn pordojn,—la kontrabando komenciĝos. Estu nur soifantoj.

Abonanto de „Espero“ № 1825.

Tradukis Ĉensiranto.

Rimarko de la Redakcio. Ni ne dubas, ke multaj el legantoj donos indan respondon el tiu ĉi artikoleto.

Por defendo de popolaj instruistoj.

Reformo de la popola skolo same kiel de la meza jam de longe maturiĝis. Inter multaj akceptotaj novaĵoj necese estas enkonduki ankaŭ la plej novan instruadon laŭ reguloj de l' nuntempa didaktiko kaj pedagogio, ĉar, efektive, en niaj lernejoj restis ankoraŭ malnova rutino kaj mortajo.

Sed mi ne konsentas kun s-ro Tiĥomirov, ke popolaj instruistoj estas kaŭzantoj de l' nedezirinda, antikva instruado. Ke en lernejo ne devas havi lokon batoj, insultoj kaj sim.—tio estas senduba, sed se en niaj rusaj lernejoj renkontiĝas instruistoj, agantaj kontraŭe al la dirita opinio, kaŭzo de tio ĉi estas la faktoroj, ne dependantaj de la volo de instruistoj. Per mia persona sperto (mi havis la honoron esti lerneja instruisto) mi konvinkigis, ke ĉe ni en Rusujo ideama popola instruisto estas ne pensebla. Kvankam multaj el instruistoj, irante sur la sanktan arenon instruistan portas en si bonajn intencojn, laŭdindajn ideojn, tamen, bedaŭrinde, tiuj ĉi ideoj restas sen ia ajn praktika realigo. Kian do valoron havas ke ideama instruisto nur por si mem estas ideama, nur teorie ideama, se li ne havas fortojn realigi praktike eĉ unu sian bonan intencon kaj deziron?

La kaŭzoj pro kiuj lerneja instruisto ne povas stari sur deca alteco, estas multaj, sed la ĉefaj el ili estas malaltigo kaj malhonorigo de lia aŭtoritato. Ideama instruisto devas esti, unue, sendependa persono, kaj due, li ne devas bezoni pecon de pano ĉiutaga. Mi petas pardonon pro malgentila esprimo: ĉu povas mizerulo havi ideojn, kiam lia stomako estas malplena kiam li devas tremi antaŭ ĉiu vilaĝa policestro. En bona arango de la lerneja afero instruisto devas pli ol ĉiuj esti aŭtoritata persono, ĉar nehavanta estimon kaj popularecon instruisto estas senutula por la afero. Sed inter nia malklera popolo, kie ĉia mona sako saĝnas pli ideala persono ol plej genia intelekto, — al lacigita popola instruisto estas malfacile, kaj iafaje—tute neeble, meti sin en staton eĉ nur iom konvencan. Por ne esti malhonorigita, por havi eĉ ian signifon en opinio de la popolo, instruisto neeviteble devas krei la konstruaĵon de aŭtoritato el tiu sama materialo, kiun uzas vilaĝa policestro aŭ bienhavanto. Ho ve! ne vetis ankoraŭ por ni tiu tempo, kiam ni ko

учитель неизбежно должен создавать здание авторитета изъ того же материала, что упретреблять становой или же помпидчикъ. Увы! не настало еще для насъ то время, когда мы станемъ отличать золото отъ мѣди; не настало еще поднѣять культура нашего народа, чтобы онъ могъ оцѣнивать душевныя качества чловѣка и роль школьнаго учителя! У народа сознательнаго, культурнаго, конечно, прежде всего оцѣниваются умъ, способности чловѣка, его жизненная дѣятельность, а не грубая сила или богатство. У нашего же народа,—гдѣ сознания важности роли школьнаго учителя нѣтъ, гдѣ не могутъ отличить глупца отъ талантливѣйшаго чловѣка,— учитель идеальныи, поступающій по новѣйшимъ правиламъ дидактики, скорѣе не будетъ пользоваться уваженіемъ, чѣмъ тотъ, который возстаетъ въ духѣ схоластическаго режима. Народъ нашъ любить болѣе учителей строгихъ, учителей—начальниковъ. Учителя, который не деретъ за уши дѣтей или не ставитъ ихъ на колѣни, народъ не представляетъ; если же находится такой учитель, то на него смотрятъ презрительно, невысоко; онъ не пользуется симпатіями общества, его считаютъ слабымъ, неспособнымъ. Можетъ быть, приведенная мною черта народа не обща, но по крайней мѣрѣ она господствуетъ въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ. Не будетъ учитель съ новымъ направлениемъ и взглядами на воспитаніе хорошъ и въ глазахъ начальства. Высказанныя мною причины создаютъ такое положеніе вещей, что учитель прежде всего долженъ угодить вкусамъ начальства, дабы не потерять насущнаго куска хлѣба, а также, само собою разумѣется, и вкусамъ народа. Что же удивительнаго, если поставленный въ такое положеніе учитель погрѣшаетъ противъ чувства гуманности и дидактическихъ правилъ.

Написавъ эти послѣдныя строки изъ одного только желанія защитить народныхъ учителей, которыхъ г. Тихомировъ склоненъ обличить въ грубости и пр., и вная всю неполноту и бѣглость своей замѣтки, призываю наличныхъ многочисленныхъ подписчиковъ, среди которыхъ къ тому же не мало народныхъ учителей, возможно обстоятельно и

Учитель-палачъ и учитель-другъ.

Прочитавъ статью г. Тихомирова о положеніи нашей народной школы и о бѣ отношеніи учителей, я считаю необходимымъ еще болѣе подтвердить сообщенное имъ и благодарить его отъ лица всѣхъ, имѣющихъ дѣло съ дѣтьми, за выраженіе негодованія противъ такихъ учителей, которые вѣдряютъ познанія въ умы дѣтей посредствомъ различныхъ наказаній и у которыхъ на первомъ планѣ стоитъ «дисциплинарное выяснаніе» за всякое отступленіе отъ установленнаго ими недѣлаго режима.

menos distingui oron de kupro; ne tiom ankoraŭ estas levita la kulturo de nia popolo, por ke ĝi povu taksi animajn kvalitojn de homo kaj rolon de lerneja instruisto. Ĉe popolo,—kie ne estas la konscio de l'graveco, de rolo de lerneja instruisto, kie oni ne povas distingii malsaĝulon de plej talenta homo,—instruistaj ideema, kiu agas laŭ la plej novaj didaktikaj reguloj, pli ofte ne havos estimon, ol tiu, kiu agas laŭ skolastika reĝimo. Nia popolo pli amas instruistojn severajn, instruistojn—estrojn. Instruiston, kiu ne punas infanojn, tirante iliajn orelojn, aŭ ne starigas ilin sur genuojn, popolo ne povas imagi; se do troviĝas tia instruisto,—lin oni rigardas senestime, malalte: li ne havas simpatiojn de l' societo, lin oni opinias malforta nekapabla. Povas esti, la notita de mi trajto de la popolo ne estas universala, sed almenaŭ ĝi reĝas en kelkaj lokoj. Ne estos la instruisto kun nova direkto kaj opinioj pri edukado bona ankau en la okuloj de sia estraro.

La suprenomitaj kaŭzoj kreas tian staton de aferoj, ke instruisto plej antaŭe devas kontentigi la gustojn de l'estraroj por ne perdi ĉiutagan pecon da pano, kaj ankau kio estas mem komprenebla, la gustojn de l' popolo. Kio do estas mirinda, se metita en tian situacion instruisto pekas kontraŭ la sento de humaneco kaj didaktikaj reguloj.

Skribinte tiujn ĉi laŭfortajn liniojn, pro sola nur deziro—defendi popolajn instruistojn, kiujn s-ro Tiĥomirov estas inklinita kulpigi pro maldelikateco kaj cet., kaj sciante tutan neplenecon, malprofundecon de mia artikoleto—mi alvokas niajn multenombrajn abonantojn, inter kiuj estas, guste, ne mal multe da popolaj instruistoj, kiel eble plej detale kaj ĉiufanke analizi nian kronike—malsanan, sed tre gravan demandon „pri popola skolo kaj pri ĝiaj instruistoj“.

Abonanto F. Ollkov.
Tradukis Radiŝ.

всесторонне разсмотрѣть нашъ хронически-больной, но очень важный вопросъ „о народной школѣ и ея учителяхъ“.

Подписч. Ф. Оликовъ.

Instruisto—ekzekutisfo kaj instruisto—amiko.

Traleĝinte la artikolon de s-ro Tiĥomirov pri la stato de nia popola lernejo kaj pri rilato de inslruistoj, mi konfesas, ke estas necese ankoraŭ pli multe konfirmi la komunikiton de li kaj danki lin de ĉiuj, kiuj havas afefon kun infanoj, por la esprimo de indigno kontraŭ tiaj instruistoj, kiuj enradikigas sciojn en la kapojn de infanoj per diversaj punoj kaj kiuj sur unua plano uzas „disciplinan ekzekuton“ por ĉia rompeto de la sen-senca reĝimo, kiun ili mem kreis.

И правда, удручающее впечатлѣніе производятъ дѣти, вышедшія изъ такой школы, гдѣ примѣняется старинный методъ наказанія со всѣми его горькими послѣдствіями. Ученикъ въ такой школѣ—застѣнчивый, запуганный, какъ ворона, боящаяся куста, недобрѣчивый, если и послушный, то только изъ-за страха... Что же получится изъ него, когда онъ сдѣлается гражданиномъ?

Школьное обученіе вмѣстѣ съ воспитаніемъ имѣютъ важное значеніе въ жизни особенно нашего русскаго крестьянина. Тѣ 3—5 лѣтъ, которыя онъ въ свои молодые годы посвящаетъ школѣ, оставляютъ въ немъ неизгладимое, свѣтлое воспоминаніе на всю его тяжкую, горькую, безотрадную жизнь. Имѣя это въ виду, пусть каждый добросовѣстный учитель оставитъ эти мимолетные 3 года какъ нельзя лучше, какъ нельзя благороднѣе, пусть онъ заступитъ ребенку мѣсто отца, и не отдавая, отъ котораго, можетъ быть, онъ уже и такъ бѣгаетъ изъ дому, а отдавая, о которомъ онъ послѣ вспоминалъ бы не иначе, какъ «съ благодареніемъ». Не выирая на упреки инспектора или наблюдателя о неудовлетворительной дисциплинѣ въ школѣ, если таковыя будутъ, пусть учитель трудится такъ, какъ подсказываетъ ему его моральный долгъ безъ котораго не должно быть и учителя; пусть не обращаетъ онъ вниманія на мнѣніе людей, непонимающихъ въ обученіи и воспитаніи дѣтей и уважающихъ только такого учителя, котораго боятся ученики, какъ огня (а этотъ порокъ часто встрѣчается въ молодыхъ, неопытныхъ учителяхъ), тогда его искренно полюбятъ дѣти, и онъ ими будетъ достойно оцененъ, а отъ этого зависятъ успѣхи въ обученіи и воспитаніи.

Если въ обученіи главный успѣхъ зависитъ отъ отношеній учителя къ ученикамъ, то тѣмъ болѣе въ воспитаніи, на которое, вѣстаетъ, должно быть обращено серьезное вниманіе. Чѣмъ учитель ближе къ ученикамъ, тѣмъ онъ больше можетъ вложить нравственныхъ понятій въ душу ихъ и тѣмъ нѣжнее и благороднѣе сдѣлать ихъ сердца. А для этого учителю и воспитателю никоимъ образомъ нельзя употреблять мѣръ, отталкивающихъ отъ него дѣтей.

Что собою представляетъ побой ученика линейкой за то, что онъ не вызубрилъ какого-нибудь стихотворенія или чего-нибудь, требующаго напряженія памяти и неприсоединяющаго ровно никакой пользы? Тасканіе за волосы за то, что онъ въ игрѣ съ товарищемъ пролилъ ведро съ водой? рваніе за уши за что-либо въ этомъ родѣ? Развѣ такое обращеніе съ дѣтми не является безнравственнымъ, даже болѣе того—преступнымъ? Правъ ли учитель, обращающійся такимъ образомъ съ вѣренными ему живыми дѣтскими душами, изъ которыхъ онъ долженъ приготовить достойныхъ труженниковъ для своей родины? Нѣтъ, онъ согрѣшилъ передъ своею совѣстью и, еще болѣе, передъ самими дѣтми.

Съ какими глазами подходитъ такой учитель къ ученику для его наказанія? Какого мнѣнія объ учителѣ будетъ ученикъ послѣ наказанія?

Kaj vere, premtantanta impreson faras infanoj, elirintaj el tia lernejo, kie estas uzata la malnova metodo de puno kun ĉiuj ĝiaj maldolĉaj sekvoj. Lernanto en tia lernejo estas hontema, timigita, kiel korniko, timanta arbeton, nekofidema, kaj eĉ se li estas obema, tio estas nur, pro timo... Kio do riceviĝos el li, kiam li fariĝos regnanto?

La popola instruado kune kun la edukado havas gravan signifon en la vivo precipe de nia ruslanda vilaĝano. Tiuj 3—5 jaroj, kiujn li dum siaj junaj jaroj dedikas al lernejo, restigas en li neforigeblan, luman rememoron por tuta lia malfacila, malfeliĉa, malagraba vivo. Memorante pri tio ĉi, estas necese, ke ĉiu konsciencia instruisto faru tiujn ĉi preterflugantajjn 3 jarojn kiel estas eble plej bone, kiel estas eble plej noble; estas necese, ke li anstataŭ al infano patron kaj ne patron-ekzekutiston, de kiu la infano, povas esti, jam forkuras el hejma domo, sed patron-amikon, pri kiu li poste rememorus ne alie, kiel „kun estimego“. Ne rigardante la riproĉojn de inspektoro aŭ observisto pri nekontentiga disciplino en lernejo, se tiaj estos, la instruisto laboradu tiel, kiel parolas al li lia morala devo, sen kiu ja ne devas esti instruisto; estas necese, ke li ne turnu la atenton al opinio de homoj nekomprentantaj en instruado kaj edukado de infanoj kaj estimantaj nur tian instruiston, kiun timas lernantoj, kiel fajron (tiu ĉi do difekto ofte renkontiĝas en junaj, nespartaj instruistoj), kaj tiam lin sincere amos la infanoj, kaj li estos de ili juste taksita, kaj de tio ĉi dependas sukcesoj en instruado kaj edukado.

Se en la instruado ĉefa sukceso dependas de rilato de instruisto al lernantoj, des pli ja—en la edukado, al kiu, ĝustatempe, ni diru, oni devos turni seriozan atenton. Ju pli la instruisto estas proksima al lernantoj, des pli povas enmeti moralajn ideojn en aliajn animojn kaj des pli delikataj kaj pli noblaj fari iliajn korojn. Sed por tio ĉi instruisto kaj edukisto neniel devas uzadi rimedojn, forpuŝantajn de li la infanojn.

Kion estas, se oni batas lernanton per liniilo pro tio, ke li ne ellernis ian versaĵon aŭ ion, kio postulas streĉigon de memoro, sed alportas nenian utilon? Se oni tiras harojn de lernanto pro tio, ke li dum ludado kun kolego elverŝis sitelon kun akvo? se oni ŝiras orelojn por io de tia ĉi speco? Ĉu tia ĉi rilato al infanoj ne estas senmorala, eĉ plikrima? Ĉu prava estas instruisto, aganta tiamaniere kun konfiditaj al li vivaj iufanaj animoj el kiuj li devos prepari bonajn laborantojn por sia patrujo? Ne li pekis antaŭ sia konscienco kaj, ankoraŭ pli multe, antaŭ mem la infanoj. Kun kiaj okuloj aliras tia instruisto al lernanto por puni lin? Kia opinio havos la lernanto pri la instruisto post la puno? Estas sendube ke tia rilato estas rekte netolerebla, kaj delonge jam venis tempo, kiam nia popola lernejo devas liberigi de tiaj instruistoj—ekzekutistoj! Oni povas diri, ke al instruisto kun varma temperamento estas malfacile sin deteni de la puno de peto-

Нѣтъ сомнѣнія, что такое отношеніе—прямо нетерпимо, и давно уже пора освободиться нашей народной школѣ отъ такихъ учителей-палачей!

Скажутъ, учителю съ горячимъ темпераментомъ трудно удержаться отъ того, чтобы не наказать шаловливаго и къ тому же еще безтолковаго ученика. Я отвѣчу: учителю хорошо имѣть горячій темпераментъ,—онъ долженъ смягчить его всѣми возможными средствами, т. е. онъ долженъ достойнымъ образомъ приготовить себя къ великому дѣлу воспитанія и обученія дѣтей. Человѣкъ съ какимъ-либо духовнымъ недостаткомъ терпимъ въ какой-нибудь другой профессіи, но учителю обязательно нужно искоренить этотъ порокъ, иначе пусть онъ лучше оставитъ учительство. Какъ ни въ комъ другомъ въ учителя должны быть воспитаны умъ, сердце и воля. Скажутъ, наказать тѣлесно можно только разъ-два, а потомъ можно только грозить и напоминать о наказаніи, но зато ученики будутъ послушны и смиренны. Я отвѣчу: это старое разсужденіе, котораго очень легко опровергнуть, и я укажу лишь самое существенное. Дѣйствительно, ученикъ будетъ послушенъ, скромнень, учтивъ, но только на глазахъ учителя палача, а на свободѣ онъ окажется самымъ обремененнымъ и дурнымъ мальчикомъ. Если же учитель-палачъ сумѣетъ до того запугать своего воспитанника, что онъ и вездѣ будетъ послушенъ и скромнень, то такой учитель еще больше будетъ грѣшенъ, потому что онъ дѣлаетъ изъ ученика лицемера или раба, потерявшаго всякую самостоятельность. А дѣла учителя-не убивать въ душѣ ребенка добрыхъ природныхъ началъ, а по возможности развивать ихъ, основываясь на нравственномъ началѣ.

Итакъ, очевиденъ весь вредъ отъ употребленія грубыхъ наказаній въ школѣ, которыя деморализируютъ души дѣтей и дѣлаютъ грубые ихъ сердца. Къ этому вреду должно еще прибавить вредъ тѣлесный. Вѣдь тѣло ребенка не скала; стоитъ только слегка ударить его линейкой, и сейчасъ же на томъ мѣстѣ появится такъ называемый „сinyaк“, а то и оцудло. Въ бѣшенствѣ же «ревностный» учитель можетъ—Богъ знаетъ—что сдѣлать: уши нарвать до того, что ребенокъ сдѣлается глухимъ, и за волосы оттаскать такъ, что они полетятъ ключьями, и покормить «березовой кашей», т. е. выпоротъ розгами и пр. Я знаю много случаевъ, когда нѣкоторые учителя въ порывѣ бѣшенства такъ наказываютъ своихъ воспитанниковъ, что эти наказанія оставляютъ слѣды на всю жизнь. Напомню, кстати, случай, разсказанный г. Ив. О-вомъ въ № 82 „Бирж. Вѣдом.“ Въ Америкѣ, въ штатѣ Огайо, учительница, по подозрѣнію въ кражѣ карандаша, привозившая высунутый языкъ ученика къ краю стула. Это уже какое-то варварство, даже не хочется вѣрить, но это фактъ! Какія же могутъ быть здѣсь рѣчи о воспитаніи?

Нужно искоренить изъ школы не только такія «бѣшенныя» и «азартныя» наказанія, о которыхъ я только что упомянулъ, но и

lema kaj, krom tio, ankoraŭ sensenca lernanto. Mi respondos: al instruisto ne estas bone havi varman temperanton,—li devas kvietigi ĝin per ĉiuj eblaj rimedoj t. e. li devas inde prepari sin al granda afero de edukado kaj instruado de infanoj. Homo kun ia anima difekto estas tolerebla en ia alia, profesio, sed instruisto nepre devas elradikigi tiun ĉi malvirton, alie, li devas rifuzi, de l'instruista agado. Pli ol en iu alia, en instruisto devos esti edukitaj saĝo, koro kaj volo. Oni diros, ke puni korpe oni povas nur unu—du fojon kaj poste estas eble nur minaci kaj rememorigi pri la puno, sed tamen la lernantoj estos obeemaj kaj kvietaj. Mi respondos: tio ĉi estas malnova konsidero, kiun oni povas tre facile disbati, kaj mi montros nur la plej esencan. Efektive, la lernanto estos obeema, modesta, gentila sed nur antaŭ okuloj de instruisto—ekzekutisto, sed en libereco li estos plej kolerigita kaj malbona knabo. Se do instruisto—ekzekutisto povas tiel timigi sian edukaton, ke li ankau ĉie estos obeema kaj modesta, tiam tia instruisto estos ankoraŭ pli pekinta, ĉar li faras el lernanto hipokritulon aŭ sklavon, perdintan tute memstarecon. Sed la celo de instruisto estas ne mortigadi en la animo de infano bonajn naturajn elementojn, sed laŭeble disvolvadi ilin, sin fondante sur la morala principo. Tiel, videbla estas la tuta malutilo de l'uzado de maldelikataj manieroj en lernejo, kiuj malmoraligas la animojn de infanoj kaj faras pli maldelikataj iliajn korojn. Al tiu ĉi malutilo oni devas ankoraŭ aldoni la malutilon fizikan. Ja la korpo de infano ne estas ŝtonego: se nur facile oni ekbatos lin per liniilo, tuj do en tiu loko aperos dolorema „blua makulo“ kaj eĉ svelo. Dum furiozezo do „fervara“ instruisto povas—Dio scias—kion far: la orelojn eksiri tiel, ke la infano farigos surda, la harojn ektiri tiel, ke lli flugos kiel floketoj, kaj nutri lin per „betula kaĉo“ *) t. e. bati per vergoj kaj cet. Mi konas multajn okazojn, kiam kelkaj instruistoj en la furioza momento tiel punadis siajn edukatojn, ke tiuj ĉi punoj restigadis postsignojn por la tuta vivo. Mi rememorigos, gustateme, la okazon, rakontitan de s-ro Iv. O—v, en № 82-de Birĵevija Vjedomosti“. En Ameriko, en la ŝtato Ogaĵo, la instruistino, pro suspekto en ŝtelo de kraĵono, alnajlis la elŝovintan langon de lernanto al rando de seĝo. Tio ĉi estas jam ia barbareco, eĉ ne estas kredeble, sed tamen tio ĉi estas fakto! Kiaj do povos esti tie ĉi paroladoj pri edukado?

Estas necese elradikigi el lernejo ne sole tiajn „furiozajn“ kaj „hazardojn“ punojn pri kiuj mi ĵus diris, sed eĉ tiajn, kiel longtempa starado kolone, sur la genuoj kun la lignero en la manoj, longtempa sidado „sen tagmango“, forpelo el domo dum la frosto kaj cet., ĉar de tiuj ĉi punoj estas tiom same granda malutilo, kiom estos malgranda, la utilo.

*) Tiel en Rusujo oni titolas vergojn de betulo.

такія, какъ продолжительное стояніе столбомъ, на колѣняхъ съ полѣномъ въ рукахъ, долгое сидѣніе «безъ обѣда», изгнаніе на морозъ и пр., потому что отъ этихъ наказаній настолько же много вреда, насколько мало пользы.

Нужно или не нужно употреблять наказанія тогда, когда нѣтъ возможности исправить ученика другими мѣрами? По моему мнѣнію, самымъ терпимымъ наказаніемъ въ этомъ случаѣ можетъ считаться исключеніе ученика, съ вѣдома родителей его, на нѣкоторое время изъ школы. Тогда такой ученикъ пойметъ свои ошибки и будетъ стараться вернуться въ среду своихъ товарищей-учениковъ, и у него явится желаніе исправиться. Но такіе случаи у хорошаго учителя очень рѣдки: онъ не допуститъ ученика сдѣлаться достойнымъ изгнанія. Если вліяетъ на ученика не только учитель, но и другое лицо, то такое вліяніе учитель долженъ устранить.

Если произволъ, вездѣ долженъ быть изгнанъ, какъ нѣчто, совершенно несогласующееся съ совѣстью, то тѣмъ болѣе онъ долженъ быть изгнанъ изъ школы. Учитель долженъ быть дѣтямъ вмѣстѣ и отцомъ и другомъ. Тогда только образуется въ школѣ одна семья, согрѣтая взаимной сердечной теплотою, тогда только учитель можетъ посвятить добрыя сѣмена, которыя дадутъ обильную жатву! Быть такимъ учителемъ—не очень трудно. Стоить только истинно полюбить дѣтей и почитать ихъ, стоитъ только выкинуть въ ихъ дѣтскій міръ и отдаться своему благородному дѣлу. Я говорю о подготовленныхъ къ этому учителяхъ.

Учителя, неподготовленные къ этому, энергично должны бороться противъ своей грубости и противъ своихъ привычекъ наказывать дѣтей, въ деталяхъ должны понять свои пороки и погрѣшности и съ корнемъ уничтожить ихъ. Для этого существуетъ теперь прекрасная и богатая литература, касающаяся воспитанія дѣтей, которою, по силѣ возможности, долженъ пользоваться всякій учитель.

Много учителей въ нашихъ народныхъ школахъ вышло изъ-подъ палки. Если эти учителя будутъ воспитывать такъ же, какъ и ихъ воспитывали, и будутъ думать, что иначе воспитывать и нельзя, то такіе учителя еще больше нуждаются въ собственномъ перевоспитаніи на новыхъ разумныхъ началахъ. По моему мнѣнію, на первомъ мѣстѣ въ исцрвленіи грубыхъ учителей стоитъ педагогическая литература и литература вообще. Я самъ недавно вышелъ изъ школы. Въ первый годъ моего учительства я вступилъ въ такія отношенія къ ученикамъ, въ какихъ самъ находился въ школѣ своими учителями, т. е. смотрѣлъ на нихъ свысока. Ученики не очень были довольны мною, особенно дѣвочки, и въ результатъ я подвергся привычкѣ примѣнять репрессивныя мѣры. На другой годъ, подъ вліяніемъ благотворно дѣйствующихъ книгъ, я оставилъ свое мнѣніе о такомъ способѣ воспитанія,

ou estas necesa al ne—la uzado de puno tiam, kiam ne estas eble plibonigi lernanton per aliaj rimedoj? Laŭ mia opinio, plej uzebla puno en tiu ĉi okazo estas eligo de lernanto el lernejo, kun sciigo de liaj gepatroj, por ia tempo. Tiam tia lernanto kompenos siajn erarojn kaj penas reiri en nombron de siaj kolegoj—lernantoj, kaj en li aperos la deziro plibonigi. Sed tiaj okazoj ĉe bona instruisto estos tre maloftaj: li ne lasos, ke la lernanto farigu elpelinda. Se al la lernanto influas ne sole la instruisto, sed ankaŭ alia persono, lian influon la instruisto devas forigi. Se la arbitro ĉie devas esti forigita, kiel io, tute nekonsentanta kun konscienco, des pli ĝi devas esti forigita el lernejo. La instruisto devas esti por infanoj samtempe patro kaj amiko. Tiam nur formiĝos en lernejo unu familio, varmigiĝa per reciproka kora varmeco, tiam nur la instruisto povos semi bonajn semojn kiuj donos riĉan rikolton! Esti tia instruisto ne estas tre malfacile. Sufiĉe estas nur efektive ekami infanojn kaj kompreni ilin, estas sufiĉe nur eniĝi en ilian infanan mondon kaj tute aldoni sin al sia nobla afero. Mi parolas pri preparitaj al tio ĉi instruistoj.

La instruistoj, kiuj ne estas preparitaj al tio ĉi, devas energie bataladi kontraŭ sia maldelikateco kaj kontraŭ kutimoj puni la infanojn, en detaloj ili devas kompreni siajn difektojn kaj pekojn kaj detruji ilin kun radikoj. Por tio ĉi ekzistas nun bonega kaj riĉa literaturo, koncernanta la edukadon de infanoj, kiun, laŭ ebleco, devas uzadi ĉia instruisto.

Multaj instruistoj en niaj popolaj lernejoj eliris el sub bastono. Se tiuj ĉi instruistoj edukados same kiel oni ilin edukadis, kaj pensas, ke alie eduki eĉ ne estas eble, ja tiaj instruistoj ankoraŭ pli bezonas sian propran reedukigon sur nova, prudenta fundamento. Laŭ mia opinio, sur la unua loko en plibonigo de maldelikataj instruistoj staras la pedagogia literaturo kaj la literaturo ĝenerala. Mi mem antaŭnelonge eliris el lernejo. Dum la unua jaro de mia instruista agado, mi komencis tiajn rilatojn al lernantoj, en kiuj mi mem troviĝis en lernejo kun miaj instruistoj, t. e. mi rigardis la lernantojn desupre. La lernantoj estis ne tre kontentaj de mi, precepte la knabinoj, kaj en rezultato—mi kutimis uzadi represivajn rimedojn. En la dua jaro, sub influo de bone efikantaj libroj, mi forlasis mian opinion pri tia rimedo de edukado, kiun oni uzadis al mi kaj ekster kiu mi ne vidis „savon“; aperis agrabla rezultato la lernantoj ĉesis timi min, kiel antaŭe, sed komencis ami min, kaj mi estis kontenta de ili.

Por la fino mi diros ion pri rimedoj, kiujn devas uzadi konsciencaj instruistoj por plibonigo de instruistoj—ekzekutistoj. Ĉefa kondiĉo de l'influo de konsciencaj instruistoj al siaj kolegoj kun maniero de ekzekutistoj konsistas en komuneco kaj en amika interligo. Ĉe ni ofte okazas, ke instruisto de una vilaĝo ne estas konata kun instruisto de alia vilaĝo, kvankam ili vivas jam multajn jarojn najbare.

который примѣняли ко мнѣ и внѣ котораго я не видѣлъ «спасения»; получился оградный результатъ: ученики перестали меня бояться, какъ раньше, а начали любить меня, и я сталъ доволенъ ими.

Напоследокъ скажу кое-что о мѣрахъ, которыя должны примѣнять добросовѣстные учителя къ исправленію учителей-палачей. Главное условіе воздѣйствія добросовѣстныхъ учителей на своихъ коллегъ съ ухватками палачей заключается въ общеніи и въ дружеской связи. У насъ часто бываетъ, что учитель одного села незнакомъ съ учителемъ другого села, хотя живутъ они уже много лѣтъ въ сосѣдствѣ. Въ этомъ случаѣ не можетъ быть и рѣчи о какомъ-либо воздѣйствіи. Значитъ, для преслѣдуемой дѣли учителя въ большей или меньшей мѣрѣ должны организовать товарищества. Эти товарищества и будутъ наставниками для учителя инквизитора. Въ этихъ товариществахъ учителя должны другъ другу помогать и словомъ и дѣломъ, поддерживать другъ друга, облагораживать, замѣчать свои ошибки и погрѣшности и стараться исправить ихъ. Чѣмъ больше будетъ такихъ товариществъ, и чѣмъ энергичнѣе примутся они за искорененіе этой привычки наказанія дѣтей, тѣмъ лучше. Если въ обществѣ учителей одинъ изъ нихъ изъ горлости не захочетъ исправиться, не поддастся никакимъ убѣжденіямъ, то нужно послѣ всѣхъ благородныхъ средствъ къ его исправленію удалиться отъ него, игнорировать его и всячески давать ему знать о его порокахъ. Можетъ-быть, въ отчужденіи онъ, не желая компрометировать себя, исправится.

Переписка

Желаю переписываться съ читателями и читательницами «Вѣстн. Зн.» на яз. русскомъ и эсперанто, Рига, Артиллерійская ул., 57, А. Ротбери.

Желаю переписываться на яз. эсперанто по научнымъ вопросамъ и о жизни молодежи. Вольфъ Гольдбергъ, Варшава, ул., Милля 17.

Желаю переписываться на яз. эсперанто съ украинцами Галиціи, обмѣниваться описаніями культурной жизни галичанъ и украинцевъ, живущихъ въ Россіи, а также по общеобразовательнымъ вопросамъ. М. Новыи-Сенжары, Полт. губ., В. Обломскій.

Желаю переписываться съ товарищами-подписчиками по вопросамъ самообразования и саморазвитія. Адр.: Область Войска Донского, Сиротинской станицы хут. В.—Бузиновскій, Гавр. Арс. Сутуловъ.

Желаю переписываться о вопросу о женскомъ равноправіи. Курскъ, Н. Н. До востребованія.

En tiu ĉi okazo ne povas esti eĉ parolado pri ia ajn influo. Sekve, por tiu ĉi celo la instruistoj devas pli at malpli organizadi kolegarojn. Tiuj ĉi kolegaroj estas instruistoj por instruisto-inkvizitoro. En tiuj ĉi kolegaroj la instruistoj devas unu la alian helpadi per parolo kaj afero, subtenadi unu la alian, plinoblighadi, rimarkadi siajn erarojn kaj pekojn kaj penadi korekti ilin. Ju pli multaj estos tiaj kolegaroj kaj ju pli energie ili komencos la elradikigadon de tiu ĉi barbara kutimo puni la infanojn, des pli bone estos. Se en la societo de instruistoj iu el ili pro fiereco ne volos pliboniĝi, cedos al neniam konvinkoj, tiam oni devas post ĉiuj noblaj rimedoj por lia plibonigo malproksimiĝi de li ignoradi lin kaj ĉiel fari, ke li sciu siajn malvirtojn. Povas esti en aparteco li, ne volante sin kompeteti, pliboniĝos.

Jen estas ĉio, kion mi volis diri responde al la artikolo de s-ro Tihomirov. Seiu trovos aliajn rimedojn de batalado kontraŭ kutimoj de instruistoj punadi la infanojn, li diru sian opinion, ĉar tio ĉi estas afero de l' serioza graveco.

Instruisto L. Fjodorov.
Tradukis I. S. Ŝkabara.

Вотъ все, что я хотѣлъ сказать въ отвѣтъ на статью г. Тихомирова. Если кто найдетъ другіе способы борьбы съ привычками учителей наказывать дѣтей, пусть выскажетъ свое мнѣніе, потому что это дѣло серьезной важности.

Учитель шк. гр. Л. Федоровъ.

Interkorespondado de legantoj.

Mi deziras korespondadi kun gelegantoj de „Vest. Zn.“ kaj „Espero“ en la lingvoj rusa kaj internacia. Aдр. Riga Artillerijskaja str. 57. A. Rotberi.

Mi deziras korespondadi en lingvo Esperanto pri sciencaj demandoj kaj pri vivo de junularo. Aдр. Volf Goldberg, Varsovio (Rusujo—Polujo) str. Mila 17.

Mi deziras korespondadi en la lingvo Esperanto kun malgranduloj de l'Galicio, intersangadi priskribojn de la kultura vivo de galicianoj kaj malgranduloj, vivantaj en Rusujo, kaj krom tio ĉi interkorespondadi pri ĝenerale—klerigaj demandoj.

Aдр. М. Новыи-Сенжару, Полтавской губ., В. Обломскій.

Mi deziras korespondadi kun kolegoj-abonantoj pri demandoj de memklerigado. Aдр. Oblast Vojjska Donского Sirotnskajn stаница. Ĥut. V.—Buzinovskij Gov. Ars. Sutulov.

Дорогой товарищ, С. Тихомиров!
Примите привѣтъ отъ человѣка, который
былъ безгранично обрадованъ, прочтя вашу
статью въ № 1 „Espero“.

Боритесь, голубчикъ, вы не одинъ.

Одна изъ подписчиць

Воззванія.

Товарищи-подписчики! Защищая другихъ,
я лишился должности, которая была для меня
единственнымъ средствомъ для существованія.
Состоя на службѣ, я началъ было заниматься
самообразованіемъ. Теперь же всѣ надежды
и планы рушились, и положеніе ужасное.
Помогите же въ присканіи какой-нибудь
конторской работы. Кончилъ курсъ уѣзднаго
училища и два года занималъ должность
конторщика при красильной фабрикѣ. Адресъ:
Почтовая станція «Кривякино», Московской
губерн. фабрика Братъевъ Каценовыхъ.

Г. В. Поздняковъ.

Учитель, окончившій уч. сем. и имѣвшій
2-хъ годичную практику, проситъ бакинскихъ
подписчиковъ «Вѣстн. Зн.» оказать содѣйствіе
въ нахожденіи для него подходящей работы,
какъ-то: работы въ конторахъ, книжныхъ ма-
газинахъ и пр. Адресъ: Б. Морская, домъ
Междумова, № 26. Вараздатъ Погосянъ.

„Константинъ Каревъ, Москва,
противъ городск. манежа, д. кн. Гагарина,
кв. 7, обращается съ покорнѣйшей просьбой
къ тѣмъ изъ г.г. подписчиковъ или ихъ род-
ственниковъ и знакомымъ, кто лечился отъ
задланія у Неткачева въ Москвѣ, также
у Рейхе или у Вагнера въ Петербургѣ, со-
общить ему о срокахъ и сущности и достигнутыхъ
результатовъ леченія. Въ свою очередь можетъ
быть полезенъ подобными же свѣдѣніями о
лечебницахъ Шмиллера и Эрнста въ Москвѣ.
За всякое сообщеніе будетъ весьма благо-
даренъ. Почт. расх. принимаю на себя.

Kara kamarado S. Tiĥomirov!
Akseptu la saluton de homo, kiu estis senlime
ekĝoja, traŭlante Vian artikolon en unua numero
de la „Espero“. Bataladu, mia kara, Vi estas
ne sola.

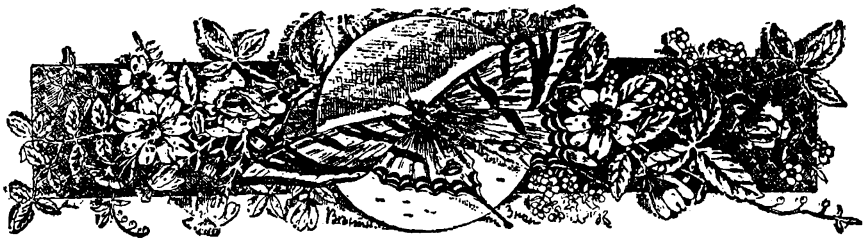
Unu el abonantinoj.

Я. В. Кирхловъ, с. Калгалакша, Ар-
хангельской губ. проситъ товарищей по журна-
лу, знакомыхъ съ дѣломъ консервированія раз-
ной рыбы, теоретически и практически, со-
общить свой адресъ для переписки по этому
производству. Желательно получить совѣты
отъ рижскихъ или ревельскихъ подписчиковъ
и читателей.

Товарищи-подписчики! Убѣдительно про-
шу васъ сообщить мнѣ, если представится
случай, о какой-нибудь подходящей долж-
ности. Могъ бы заняться письменной рабо-
той: быть табельщикомъ, надсмотрщикомъ,
транспортнымъ приказчикомъ и т. д. Сейчасъ
сиджу безъ работы и крайне нуждаюсь. Ад-
ресъ: Астрахань, 4-я Адмиралтейская, д. 5,
кв. Орлова, для П. Лазарева.

Товарищи! не согласится ли кто изъ васъ
готовить меня заочно по-русскому языку за
курсъ гимназій? Адресъ: г. Николаевскъ
Самарской губ., учителю
П. А. Архангельскому.

Иванъ Ивановичъ Мадковъ (гор. На-
манганъ, Ферганской област., Баронская ул.)
проситъ товарищей по журналу, живущъ въ
Петербургѣ, указать ему магазинъ или кіоскъ,
откуда бы онъ могъ приобрести №№ 1 и 3
журн. „Вѣстн. Зн.“ за 1905 г., или же при-
обрѣтъ бы названные №№ отъ старыхъ под-
писчиковъ, даже и за удвоенную цѣну. Всѣ
почтовые расходы беру на себя.

II. Одѣлъ молодежи.

Побѣда смерти.

Въ своемъ письмѣ, помѣщенномъ въ 6-мъ № „Вѣстника Знанія“ за 1907 годъ, я говорилъ о самоубійствѣ, какъ о слѣдствіи безсилія, слабости психики самоубійцы. Возражая мнѣ на это письмо г. Беркманъ выставилъ обратное положеніе: самоубійцы сильны, и только благодаря наличности этой силы они уходятъ изъ этого міра.

Кто правъ?—Посмотримъ въ литературу.

Передъ нами цѣлый рядъ самоубійць: чеховскій Ивановъ, Треплевъ, купринскій студентъ, найденовскій Картинкинъ, андреевскій Сергій Петровичъ.

Всѣ эти самоубійцы были то, что называется, неудачники, пасынки суровой жизни, которая безпощадно сыпала на ихъ головы ударъ за ударомъ: то она взваливала на ихъ плечи непосильную работу, задачи, трудно достигаемыя цѣли, нисколько не заботясь о соответствіи силъ, то безжалостно разрушала свѣтлыя, прекрасныя мечты, радужныя надежды, губя крупныя задатки, туша Божію искру въ грязномъ, гниломъ, зловонномъ болотѣ, обиденщины. Въ своихъ ударахъ она была не только жестока, но и возмутительно несправедлива: она одѣлила ихъ горемъ, по горемъ „дряблымъ, бездѣятельнымъ“, которому „нѣтъ оправданія“ и котораго „никто изъ нихъ не уважалъ“. Презрѣніе къ своимъ страданіямъ, презрѣніе къ самому себѣ, презрѣніе къ своей жизни, одно только гнетущее презрѣніе...

И стыдъ, жгучій, огненный стыдъ самопрезрѣнія жжетъ и палитъ имъ сердца, уничтожая дряблость трупичности, слабость души и выкованная острый пламенный мечъ уваженія личности, которымъ они смѣло съ радостной улыбкой закалываютъ себя.

Когда они жили, брѣвжа, и ненавидя себя, свое безволіе, свою трусость, свое рабство, они были слабы; они не могли работать, они не могли создавать общественныхъ цѣнностей, не могли бороться. Вотъ почему я утверждаю, что съ общественно-этической точки зрѣнія они были слабы. Но когда ихъ самопрезрѣніе доходило въ своемъ развитіи до колоссальныхъ размѣровъ и мгновенно превращалось въ святое, великое уваже-

II. Fako de junularo.

Venko de l'morto.

En mia letero, presita, en la 6-a № de „Vjestn. Zn.“ por 1907 jaro, mi porolis pri memmortigoj, kiel pri sekvo de senforteco de la psifiko de memmortigantoj. Kontraŭparolante al tiu ĉi mia letero, s-ro Berkman aperigis kontraŭan tezon: la memmortigantoj estas fortuloj, kaj nur dank'al ekzisto de tiu ĉi forto ili foriras el tiu ĉi mondo.

Kiu estas prava?—Ni rigardu en la literaturon. Antaŭ ni estas la tuta vico de memmortigintoj: Ivanov kaj Treplev de Ĉeĥov, la studento de Kuprin, Kartiukin de Najdenov, Sergej Petroviĉ de Andrejev.

Ĉiuj tiuj ĉi memmortigintoj estis tio, kion oni nomas neprosperuloj, duonfiloj de l'severa vivo, kiu senindulge ŝutadis sur iliajn kapojn unu baton post la alia: jen ĝi surkuŝigis sur iliajn ŝultrojn nelaufortajn, laboron, problemojn, malfacile atingebajn celojn, neniom zorgante pri la konformeco de fortoj, jen senkompate detruadis lumajn, belon revojn, ĉielarkajn esperojn, pereigante grandajn kapablojn, estingante Dian fajron en malpura, putra, malbonodora marĉaj de l'ordinareco. En siaj batoj ĝi estis ne sole kruela, sed ankaŭ indignige nejusta: ĝi donis al ili malĝojon, sed malĝojon „velkan, pasivan“, por kiu „ne ekzistas pravigo“, kaj kiun „neniu el ili estimis“. Malestimo al siaj suferoj, malestimo al si mem, malestimo al sia vivo, sola nur premanta malestimo...

Kaj honto, bruliga, fajra honto de memmalestimo premas kaj bruligas iliajn korojn, detruante velkecon, ĉifonecon, malforfecon de animo kaj forgante akran flaman glavon de estimo al persono, per kiu ili kuraĝe kun ĝoja rideto mortigas sin.

Kiam ili vivis, malkontente murmuretante, gemante kaj malamante sin, sian senvolecon, sian malkuragecon, sian sklavecon, tiam ili estis malfortuloj; ili ne povis labori, ne povis krei socialajn satindaĵojn, ili ne povis bataladi. Jen kial mi diras, ke de sociale-etika vidpunkto ili estis malfortuloj. Sed kiom ilia memmalestimo atingadis en sia disvolvigo ĝis kolosaj mezuroj kaj subite transformiĝis en sanktan, grandegan estimon de Homo en si mem, kiam

ние въ себѣ чело вѣ ка, просыпались могутія молодыя силы, они спокойно и даже улыбаясь уходили изъ мира „печаля и слезъ“. И въ это тѣ моментъ они были сильны.

Фактомъ самоубійства они отрицали свою слабость.

Доказывая, что самоубійцы сильны, что они способны проявлять громадную энергию, которой можно пѣть хвалебные гимны, г. Беркманъ сталъ незамѣтнымъ образомъ противорѣчить себѣ. Въ первой части своего письма онъ соглашался со мною, что безусловная цѣль жизни „взрачиваніе сверхчеловѣка“ и такъ же, какъ я, вѣрилъ, что человѣкъ станетъ „бессмертнымъ богомъ, иди все выше и выше“. Но увидѣвъ, что „его туда толкаетъ другая, находящаяся внѣ его, сила“, онъ разочаровывается, и для него „все значеніе человѣческой жизни отпадаетъ само собой“.

Я согласенъ съ товарищемъ Беркманомъ, что человѣкъ не свободенъ, что за спиной его стоитъ желѣзная необходимость, которая заставляетъ его работать, бороться и творить, которая обуславливаетъ формы проявленія его мысли, воли, страсти... но согласенъ не совсемъ. По Беркману, выходить, что человѣкъ, какъ бы онъ ни старался, какъ бы онъ ни хотѣлъ, какъ бы онъ ни стремился освободиться изъ оковъ неумолимой внѣшней силы для того, чтобы перестать идти къ Богу, онъ все-таки будетъ долженъ идти. Стремясь всей силой своей мысли доказать зависимость человѣка отъ внѣшнихъ условий, г. Беркманъ не вноситъ самое это желаніе въ кругъ строгой законосообразности явленій и этимъ самымъ придаетъ этой послѣдней фаталистическій, роковой отбѣнокъ.

Въ такомъ пониманіи взаимоотношенія свободы и необходимости, какъ приверженцами закономѣрности человѣческихъ поступковъ, такъ и противниками ея, заключается грубая ошибка. Мыслить необходимость, какъ нѣчто абсолютно отличное отъ свободы, представлять ее чѣмъ то безусловно-внѣшнимъ, рѣшительно отрѣзаннымъ отъ внутренняго міра человѣка, видѣть въ ней какіе то ужасные крючки, которые безпощадно тянутъ человечество куда то впередъ,— совершенно невозможно. Нѣтъ. Необходимость — это совокупность извѣстныхъ условий, тѣсно сопрягающихся съ человѣческой психикой, неразрывно связанныхъ съ ней. Совершенно не представляя собою чего-либо абсолютно-внѣшняго, эти условия проникаютъ въ самыя сокровенныя глубины внутренней, психической жизни человѣка, претворяются тамъ въ свободное и какъ бы само опредѣляющееся стремленіе къ тѣмъ или другимъ чѣямъ и органически сливаются съ мыслями, страстями и волею человѣка.

Посмотрите на развитіе жизни самоубійцы.

Они живутъ, и страшное бремя давить ихъ души, дряблая слабость сковываетъ ихъ волю, гнилая плѣсень покрываетъ ихъ страсти, и только одна мысль не спитъ и въ ужасѣ и отчаяніи сознаетъ это страшное поруганіе человѣка и въ мукахъ безсилія напрасно

vekigis potencaj junaj fortoj, tiam ili tran-kvile kaj eĉ ridetante foriradis el la mondo „de malĝojo kaj larmoj“. Kaj en tiu ĉi momento ili estis fortuloj.

Per la fakto de memmortigo ili neigis sian malfortecon.

Pruvante, ke memmortigantoj estas fortaj, ke ili estas kapablaj montri grandegan energion, al kiu oni povas kanti laŭdantajn himnojn, s-ro Berkman komencis, mem tion ne rimarkante, kontratparoli al si mem. En la unua parto de sia letero li konsentis kun mi ke absoluta celo de la vivo estas la „kreskigado de superhomo“, kaj same kiel mi, li kredis, ke homo farigos „senmorta dio, irante ĉiam pli alten kaj alten“. Sed ekvidinte, ke „lin tien puŝas alia, ekzistanta ekster li, forto“, li disrevigas, kaj por li „la tuta signifo de la homa vivo falas tute mem“.

Mi estas konsenta kun la kolego Berkman, ke homo ne estas libera, ke post lia dorso staras fera neceseco, kiu devigas lin laboradi, bataladi kaj kreadi, kiu donas kondiĉojn de formoj de l'aperigo de lia penso, volo, pasio... sed mi estas konsenta ne tute. Laŭ s-ro Berkman estas, ke homo, kiel ajn li peni kiel ajn li deziru, kiel ajn li celadu liberigi el katenoj de neelpetebla ekstera forto, por ĉesi iri al Dio,—tamen devos iri. Celante per la tuta forto de sia penso prui la dependecon de homo de eksteraĵ kondiĉoj, s-ro Berkman ne enportas tiun ĉi deziron mem en la rondon de severa legkonformeeco de fenomenoj kaj per tio sama li aldonas al tiu ĉi lasta fatalan nuancon.

En tia kompreno de reciproka rilato de libereco kaj de neceseco, kiun konfesas kiel la adeptoj de la legmezureco de homaj agoj, tiel ankaŭ la kontraŭloj de ĝi, estas granda eraro. Prezenti la necesecon kiel ion absolute distingan de la libereco, prezenti ĝin iu absolute—ekstera, tute fortranĉita de l'intera mondo de l'homo, vidi en ĝi iajn terurajn haketojn, kiuj senidulge tiras la homaron ien antaŭen, estas tute neeble. Ne. La neceseco—estas arto de certaj kondiĉoj, estantaj en firma kontakto kun homa psiĥiko, nedisigeble kunligitaj kun ĝi. Tute ne estante iu absolute—ekstera, tiuj ĉi kondiĉoj penetras en la plej kaŝitajn profundojn de l'interna, psiĥika vivo de l'homo, transformigas tie en liberan kaj kvazaŭ memdifinantan celadon al tiuj aŭ aliaj celoj kaj organike kunfluigas kun pensoj, pasioj kaj volo de l'homo.

Ekrigardu la disvolvigon de la vivo de memmortigantoj.

Ili vivas, kaj terura ŝarĝo premas iliajn animojn, velka malforteco katenigas ilian volon, putra ŝlimo kovras iliajn pasiojn kaj nur unu penso ne dormas kaj en teruro kaj malespero konscias tiun ĉi teruran malhonoron de homo kaj en turmentoj de l'ensorteco vane krias pri tio ĉi. Kaj el ĉio tio ĉi post la dorso levigas la minaca neceseco foriri, kaj la pasia deziro iras renkonte, al ĝi.

Ekrigardu la vivon de homo—batalanto—Li trovigas en la potenco de necesaj, neevi. teblaj legoj, difinantaj la karakteron de lia

кричать объ этомъ. И изъ всего этого за спиной встаетъ грозная необходимость уйти, и страстное желаніе идти ей навстрѣчу.

Посмотрите на жизнь чеховѣка-борца.

Онъ во власти необходимыхъ, неизбѣжныхъ законовъ, опредѣляющихъ характеръ его общественнаго бытія, характеръ и степень его сознанія во всёхъ его многообразныхъ формахъ, двигающихъ его впередъ, по пути развитія, культуры и прогресса, но на встрѣчу этой необходимости съ горячей, бурной страстностью идетъ прекрасное чело-вѣческое стремленіе къ творчеству, которое видитъ въ немъ свое высшее наслажденіе, свое высшее счастье.

„Всякій чело-вѣкъ,—пишетъ г. Беркманъ въ концѣ своего письма,—выше средняго, познавъ собственное убожество и безцѣльность существованія, теряетъ охоту жить“, и самый прекрасный подвигъ чело-вѣческаго духа самоубійство, потому что „они (самоубійцы)—олицетворенный протестъ противъ несправедливости природы и несовершенства всего міроданія“.

Какъ согласовать только что вышеизложенное съ вѣрою въ смыслъ и цѣль чело-вѣческой жизни, я не знаю, но, какъ бы то ни было, г. Беркманъ сильно ошибается, признавъ протестъ самоубійцы за настоящій дѣйствительный протестъ. Нѣтъ, для меня протестъ самоубійцы—протестъ пассивный, протестъ проявленія отрицательной, разрушающей силы; хотя онъ и достоинъ глубокаго уваженія, какъ гордое возмущеніе чело-вѣка противъ несправедливости жизни, но онъ уступаетъ протесту активному, протесту положительному, созидающему, протесту чело-вѣка-творца, побѣдоносно идущаго все впередъ и впередъ!

Самоубійца борется, но, видя побѣду надъ собой, убиваетъ себя: въ немъ возмущается личность, не вынося перспективы медленной, тусклой, пошлой смерти отъ грязи, которой

Игра въ кукушку.

Какихъ только войнъ не видно распинаемое исторіей и добровольно распинающее себя чело-вѣчество!

Наконецъ, еще „вчера“, совсѣмъ на нашихъ глазахъ новая великая держава міра,—моложе всѣхъ широтъ и долготъ, объявила неслыханную, безумную войну... войну сам ой ж и з н и, войну самому факту, самому, такъ сказать, замыслу земнаго существованія.

Въ лѣтописяхъ исторій появляется новый кровавый синодикъ, новое огромное кладбище безъ крестовъ и безъ естественныхъ, дорогихъ слезъ надъ покойникомъ. Не изъ чего поплакать и не надъ кѣмъ: въ этихъ страшныхъ могилахъ лежатъ какіе-то „чужіе“ всѣмъ останки тѣхъ, которые дерзнули посягнуть на самую жизнь, которые плонули въ лицо всему живому и прекрасному, прокричавъ въ послѣдній разъ передъ смертью:

sociala estado, la karakteron kaj gradon de lia konscio en ĉiuj ĝiaj multaj formoj, movantaj lin antaŭen sur la vojo de disvolvigo, kulturo kaj progreso; sed renkonte al tiu ĉi neceseco kun varmega, malkvieta pasieco iras la belega homa celado al kreado, kiu vidas en ĝi sian plej altan ĝuon, sian plej altan feliĉon.

„Ĉiu homo,—skribas s-ro Berkman en fino de sia letero,—kiu estas pli alta ol mezaj homoj, ekkoninte propran malriĉecon kaj sencellecon de l'ekzistado, perdas la deziron vivi“, kaj la plej bela heroaĵo de homa spirito estas memmortigo, ĉar „ili (memmortigantoj) estas personigita protesto kontraŭ nejusteco de l'naturo kaj malperfekteco de la tuta universo“.

Kiel konsentigi la ĵus suprediriton kun kredo en senco kaj celo de la homa vivo—mi ne scias, sed kiel ajn ĝi estu, la kolego Berkman forte eraras, konfesinte la proteston de memmortigantoj kiel veran efektivan proteston. Ne, por mi la protesto de memmortigantoj estas protesto pasiva, protesto de l'aperigo de neiganta, detruanta forto; kvankam eĉ ĝi meritas profundan estimon, kiel fiera indignigo de homo kontraŭ maljusteco de l'vivo, tamen ĝi cedas al protesto aktiva, protesto pozitiva, kreanta, protesto de homo—kreado, venke iranta ĉiam antaŭen kaj antaŭen! La memmortiganto batalas, sed, vidante venkon super si, mortigas sin: en li ribeligas persono, ne elportante la perspektivon de malrapida, malklara, malnobla morto pro malpureco, kiun ĉirkaŭetas en lin nevidebla malamiko. La homo—kreado batalas kaj venkas.

Al. Gladisev.

Tradukis Radis̄.

забрасываетъ его невидимый врагъ. Чело-вѣкъ-творецъ борется и побѣждаетъ.

Ал. Гладышевъ.

Ludo je kukolo.

Kiajn nur militojn ne vidis la krucumata de l' historio kaj memvole krucumanta sin homaro!

Fine, ankoraŭ „hierat“, tute antaŭ niaj okuloj, nova, granda regno de l' mondo,—la junularo de ĉiuj latitudoj kaj longitudoj anoncis nekonitan, frenezan militon... militon kontraŭ la vivo mem, militon kontraŭ la fakto mem, kontraŭ mem, ni tiel diru, ideo de surtera ekzistado.

En la kronikoj de l' historio aperas nova sanga nomaro, nova grandega tombejo sen krucoj kaj sen naturaj, karaj larmoj je mortinto. Ne ekzistas kialo de ploro kaj ne estas je kiu plori: en ĉi tiuj teruraj tomboj kuŝas iaĵ „fremdaj“ por ĉiuj restaĵoj de tiuj, kiuj arrogante atencis la vivon mem, kiuj kraĉis sur la vizaĝon de ĉio vivanta kaj bela, kriinte lastan fojon antaŭ la morto: „Vivu la memortigo“!

„Да здравствует самоубийство!“

Историческая Голгофа человечества, начавшаяся съ распятыя живого Бога, много съ того времени подготовила жертвъ искупительныхъ. Были войны за вѣру—и крестноспасы или освобождать гробъ Господень... и съ трескомъ шпилью на кострахъ инквизицій почернившее мясо „еретиковъ“. Потому были объявлены бой вѣковѣчному закабаленію въ рабство челоѵка челоѵкомъ же, чернокожихъ бѣлолицыми, благородными хамовъ; одинъ зоологическій родъ возставалъ на другой, какъ это было, напр., у насъ въ Россіи, до 1861 г., когда благородные господа даже не хотѣли вѣрить въ существованіе души у мужика, замѣняя ее „даромъ“. Потому содрогнулись „священныя“ короны, смиренно преклонивъ колѣни передъ естественными правами челоѵка и гражданина.

Много-много и еще было оснований для пытки въ крестномъ шествіи человечества отъ первой Голгофы... И, какъ заключительный аккордъ къ этой почти несомкаемой кровавой музыкѣ исторіи, грянули социальная революція пролетариата.

А между тѣмъ въ это самое время старыя науки-время уже непримѣтно сплелъ паутину изъ новыхъ историческихъ условий, въ которыхъ безжалостно заглушаются искупительныя жертвы нашей русской неразберихи.

Огромная держава міра, молодежь всѣхъ широтъ и долготъ объявила походъ... противъ самой жизни челоѵка, независимо отъ какихъ бы то ни было случайныхъ, вполнѣ понятныхъ и смягчающихъ вину самоубійства, обстоятельствъ.

Историческая Голгофа на нашихъ глазахъ разрѣшается послѣднимъ бунтомъ, послѣднимъ кровавымъ пиромъ, гдѣ молодые, полныя силъ и надеждъ, люди пьютъ,—за нѣсколько часовъ до самоумерщвления,—вино, подъ безумные тосты, „Да здравствуетъ смерть! Да здравствуетъ самоубійство!“

Понять психологію этой модной и страшнoй маніи—дѣло очень сложное и трудное.

Когда нибудь позволю и я себѣ высказать нѣсколько собственныхъ соображеній по этому вопросу.

Теперь же мнѣ хочется только сказать по поводу самоубійствъ, что они въ высшей степени надоминируютъ собой извѣстную офицерскую игру „въ кукушку“.

Происходитъ эта дикая игра обыкновенно въ такіе „исторческіе“ моменты, когда офицерство допивается въ ш ш е, чѣмъ до „зеленаго змѣя“, и именно, до степеней „ку-ку!“.

И вотъ люди, у которыхъ подъ вліяніемъ вина, ни мысли, ни желанія, ни тѣни сознанія въ головѣ а какая-то черная ту маящая угарную голову, пропасть, босые разсыпаются по угламъ темной комнаты. Одинъ становится, съ пистолетомъ въ рукахъ, посерединѣ. И вотъ начинается игра. „Ку-ку!“—кричитъ кто-нибудь изъ угла и стоищій посрединѣ долженъ попасть въ него выстрѣломъ.

Потѣха, конечно, пикантная, но...

Такъ наша извѣрившаяся, безпринципная молодежь, заблудившаяся въ тьмѣ жизни, съ

Historia Kalvario de l' homaro, komenciĝinta de l' krucumo de Dio viva, de tiam englutis multe da oferoj elaĉetantaj. Estis la militoj pro la kredo—kaj la krucistoj iris liberigi la Sinjorran Ĉerkon... kaj krakade muĝis sur la brulantaj lignaroj de l' inkvizicio la karno nigringinta de „herezistoj“. Poste estis proklamita la batalo kontraŭ ĉiama sklavigo de homo per homo, de nigrhaŭtuloj per blankvizaguloj de ĉiamidoj per nobeloj; unu zoologia speco ribelis kontraŭ la alia, kiel estis ĉi tio ekz. de ni en Rusujo ĝis 1861 j., kiam noblaj sinjoroj eĉ ne volis kredi la ekziston de animo ĉe vilaĝano, ĝin anstataŭigante de „vapor“o. Poste ekstrems la sanktaj kronoj, humile genufleksinte antaŭ naturaj rajtoj de l' homo kaj regnaro.

Multe-multe ankoraŭ estis da haltoj por turmentado dum la kruciro de l' homaro de l' unua Kalvario... Kaj, kiel fina agordo de ĉi tiu presraŭ nesilentanta muziko de l' historio, ektondris sociaj revolucioj de l' proletariaro.

Inter alie, en sama tempo la maljuna araneotempo jam plektis nerimarkite araneajon de novaj historiaj kondiĉoj, el kiuj senkompatе estas envolvataj la elaĉetantaj oferoj de nia rusa tumulto.

Grandege regno de l' mondo, la junularo de ĉiuj latitudoj kaj longitudoj anoncis militon kontraŭ l' homo, sendepende de kiaj ajn okazaj, tute kompreneblaj kaj malgrandigantaj kulpon de memmortigo, ĉirkaŭstancoj.

La historia Kalvario antaŭ niaj okuloj paskas lastan ribelon, lastan sangan festenon, dum kiu junaj kaj plenaj je l'esperoj kaj fortoj homoj drinkas kelkajn horojn antaŭ la memmortigo-vinon kun frenezaj tostoj: „Vivu la morto! Vivu la memmortigo!“

Kompreni la psikologion de ĉi tiu moda kaj timiga manio estas afero tre komplika kaj malfacila.

Iam ankau mi permesos al mi diri kelkajn proprajn konsiderojn pri tiu demando.

Nun do mi deziras diri pri la memmortigo, ke, ĝi pleje rememorigas per si la konatan oficiran ludon „je kukolo“.

Okazas ĉi tiu sovaĝa ludo ordinare en tiaj „historiaj“ momentoj, kiam la oficiraro drinkas pli, ol „ĝis la verda serpento“, kaj nome, ĝis la grado „ku-ku!“.

Kaj jen homoj,—en kies kapoj, laŭ influo de l' vino, estas nek penso, nek deziro, nek ombro de l' konscio, sed ia nigra, haladzumitan kapon, profundaĵo,—nudpiedaj diskuras en la angulojn de malluma ĉambro. Unu starigas, kun pistolo en mano, meze de l' ĉambro. Kaj jen oni komencas la ludon: „Ku-ku!“—krias iu el angulo kaj staranto en mezo penas atingi lin per pafu.

Amuzo, certe, pikanta, sed...

Same nia pardinata, kredon senprincipa junularo, erariginta en la mallumo de l' vivo, el diversaj anguloj diverstone krias „ku-ku!“.

„Vivu la morto!“ „Ni kraŭ sur ĉion!“ kaj ia nevidebla mano jam, rigardu, celas per tubifnon pistola la malfelicajn oferon de l' danĝera ludo kaj... finita la komedia, kiel skribis unu

разных угловъ и на разные лады кричить ку-ку:

„Да здравствуетъ смерть!“

„Напеть на все“, и какая-то невидимая, рука уже, глядишь, навела дуло пистолета на несчастную жертву опасной игры. И... finita la comedia!, какъ писалъ одинъ застрѣлившійся гимназистъ VIII класса, 17-лѣтний юноша: „Умираю потому, что не вижу цѣли и смысла въ жизни. Умираю, не навидя людей. Прощаюсь съ товарищами единомышленниками.“

Finita la comedia!

Оговариваемся: есть и были всегда самоубійства понятныя и, такъ сказать, приемлемыя здоровымъ инстинктомъ самой жадной привязанности человѣка ко всему живому.

Но манія, но мода на самоубійства, это, какъ хотите, „игра въ кукушку“...

П. Г.

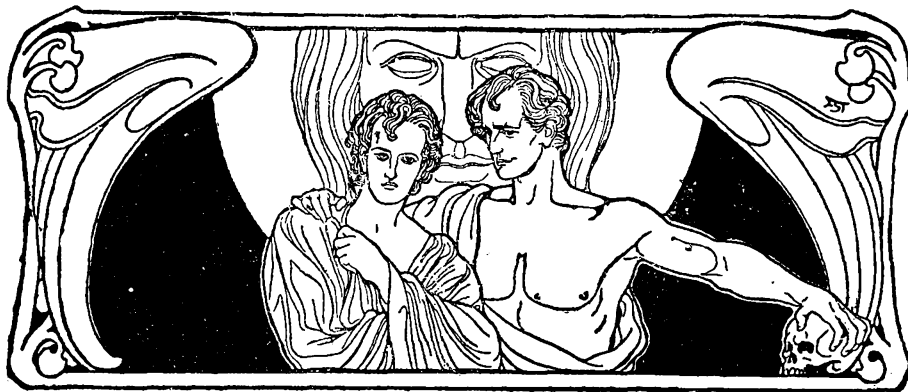
memmortiginta per pafu junulo 17-jara, gimnaziano de VIII klaso: „Mi mortas tial, ke ne vidas celon kaj sencon de l' vivo. Mi mortas, malamante la homojn. Mi adiaŭas kolegojn—samideanojn!“

Finita la comedia! *).

Ni rimarkigas: estas kaj estis ĉiam memmortigoj kompreneblaj kaj, ni tiel diru, akcepteblaj de l' sana instinkto de plej avida aldoniteco de l' homo al ĉio viva. Sed manio, sed modo je la memmortigoj, tio ĉi estas, kiel ajn vi deziru,—“ludo je kukolo...“

Tradukis Ĉensiranto. P. G.

*) Finita estas la komedio.

III. Спорные вопросы жизни и нравственности.

Может ли женщина сравняться съ мужчиною?

Милостивый государь, господинъ редакторъ! Не знаю, право, какъ и начать тотъ шекотливый вопросъ, на который хотѣлъ бы чтобы вы или ваши читатели мнѣ и другимъ подобнымъ мнѣ маленькимъ людямъ отвѣтили.

Дѣло въ томъ, что въ кружкѣ молодежи, къ которому имѣю честь принадлежать и я и который состоитъ изъ гимназистовъ старшихъ классовъ, нѣсколькихъ студентовъ, уволенныхъ изъ университета, акцизныхъ чиновниковъ, одного молодого священника, псаломщика, семинаристовъ, офицера, военнаго врача и довольно большого числа женъ чиновниковъ, гимназистокъ и одной окончившей Смольный институтъ (простите, господинъ редакторъ, за эти подробности, но онѣ дадутъ понятие о нашемъ обществѣ).—такъ, вотъ, среди этого кружка часто ведутся разные бесѣды, сопровождающіяся нерѣдко жаркими спорами. Но самыя горячія пренія вызываетъ

III. Disputeblaj demandoj de l'vivo kaj moralo.

Ĉu povas la virino kompari sin kun la viro?

Estimata Sinjoro Redaktoro!

Mi certe ne scias, kiel mi devas komenci tiun malsimplan demandon, al kiu mi volus, ke vi aŭ viaj legantoj respondu al mi kaj al aliaj similaj al mi „malgrandaj homoj“.

La afero estas en tio, ke en la rondeto de la gejunularo, al kiu mi havas la honoron aparteni kaj kiu konsistas el gimnazianoj de supraj klasoj, kelkaj elmetitaj el universitato studentoj, akcizaj oficistoj, juna pastro, psalmlegisto, seminarianoj, oficiro, milita kuracisto, granda nombro de oficistoj, gimnazianoj, el kiuj unu finis la kurson de l'instituto Smolnij (pardonu, Sinjoro Redaktoro, pro tiuj ĉi detaloj, sed ili klarigos la esencon de nia societo),—tiel, jen inter la rondetanoj ofte okazas interparoladoj, akompanataj de varmegaj disputoj. Sed la plej varmegaj disputoj sekvigas ĉe ni la demando pri la virina egalrajteco, aŭ, se vi volas, eĉ

у насъ вопросъ о женскомъ равноправіи, или, если хотите, даже не объ этомъ, такъ какъ значительная часть нашего общества все-таки настроена либерально и не прочь предоставить женщинамъ одинаковыя права съ мужчиною,—а о томъ можетъ ли женщина когда-либо сравняться съ мужчиною по своему интеллекту.

Вамъ господинъ редакторъ, этотъ вопросъ, пожалуй, покажется очень наивнымъ и вы, можетъ быть, не захотите помѣстить этого письма, но я васъ буду очень просить не ставить насъ безъ отвѣта.

Впрочемъ, виновать, самаго-то главнаго я не сказалъ. Среди нашего общества имѣется одинъ старій, горбатый фельдшеръ, человекъ очень умный и даже ученый (говорятъ, онъ могъ бы быть докторомъ, если бы захотѣлъ, но ему что-то помѣшало—кажется, жена убѣжала или какое-то иное было огорченіе). Этотъ старикъ приходитъ иногда на наши вечернія засѣданія и слушаетъ, по большей части не принимая участія въ разговорахъ. Но какъ только зайдетъ рѣчь о женщинахъ или вступитъ въ споръ какая-нибудь барышня, такъ онъ тотчасъ вмѣшивается и начнетъ „брить“. Мы его не особенно то любимъ. Но послушать бываетъ интересно, особенно, когда сѣдятся докторъ со „старикомъ“. Докторъ, конечно, человекъ либеральный, и его почти всѣ поддерживаютъ, но противъ „старика“ ничего не подѣлаешь—очень ядритый человекъ, къ тому же, повидимому, нѣтъ образованнѣе насъ всѣхъ. Со стороны даже смѣшно бываетъ, какъ онъ ихъ всѣхъ „бреетъ“, и главное, вѣзья разобрать, шутитъ ли онъ или серьезно говорить...

Особенно онъ любитъ принимать тонъ тургеневскаго Пгасова, и это ему очень дается, по крайней мѣрѣ, нашихъ барынь, особенно, барышень, глѣющихся поступить въ „курсы“ онъ прямо-таки доводитъ до бѣлаго каленія.

Обыкновенно онъ держится „политики“ подтруниванія и не то шутя, не то серьезно ворочить: „да что ужъ тутъ толковать,—женщина существо низшее... гласъ народа—гласъ Божій, а онъ говоритъ, что волось доюгъ, да умъ коротокъ... Человѣчество за всю свою исторію не знаетъ ничего великаго, созданнаго женщиною, которое перешло бы въ отдаленному потомству... ни къ какому истинному творчеству женщина неспособна и дѣль пережевывать добытое мужчиною... бѣдныя, жалкія созданія съ птичьимъ мозгомъ и птичьимъ умишкомъ...“

Когда онъ „отпалитъ“ одну изъ такихъ фразъ, очевидно, нарочно, то на него, конечно, какъ коршуны, набросятся и барыньки, и ихъ галантные кавалеры, а „старикъ“ словно того только и ждалъ. Онъ внимательно слушаетъ, какъ ему со всѣхъ сторонъ кричатъ о рабствѣ, въ которомъ съ незапамятныхъ временъ держатъ мужчину женщину, не давая ей развиваться; о великихъ женщинахъ („старикъ“ при этомъ смѣется и машетъ съ неподражаемымъ пренебреженіемъ рукою); о незначительности разницы вѣса мозга

не при тѣ, чѣмъ la pli granda parto de nia societo estas opinianta libérale kaj estas preta doni al la virino la rajtojn egalajn, kiel al la viro,—sed pri tio, ĉu povas la virino kompari sin iam kun la viro laŭ sia intelekto. Al vi Sinjoro Redaktoro, povas esti, tiu ĉi demando saĝnos tre naŭva kaj vi, eble, ne volos enpresii tiun ĉi leteron, sed mi tro petos vin ne lasu nin sen respondo. Ĉetere, pardonu min, mi ne diris pri la plej grava. Inter niaj societanoj estas maljuna ĝiba subĥirurgo, homo tre saĝa kaj eĉ instruita (oni parolas, ke li povus esti doktoro, se li ekvulus, sed io malhelpis al li—saĝnas, ke la edzino de li forkuris aŭ ia alia estis la malĝajo). Tiu ĉi maljunulo venadas iafaje en niajn vesperkursidojn kaj aŭskultadas, plej ofte ne partoprenante en paroloj. Sed nur kiam komencos la parolado pri virinoj aŭ ekdisputos ia fraŭlino, li tuj ankaŭ partoprenas kaj komencas „razi“. *) Ni lin tre ne amas. Sed aŭskultadi lin estas interese, speciale, kiam ekdisputas la doktoro kun la maljunulo. La doktoro, kompreneble, estas la homo liberala, kaj lin preskaŭ ĉiuj subtenadas, sed kontraŭ la maljunulo nenion oni povas fari—tre „venena“ homo li estas kaj krom tio li estas, videble, la plej klera el ni. Rigardante deflanke, ĉi tiu estas eĉ ridinde, kiel li ĉiujn ilin „razas“, kaj, ĉefe, oni ne povas eĉ kompreni, ĉu li parolas sercante aŭ serioze...

Speciale li amas preni la tonon de Pigasov el romano de Turgenjev, kaj tio ĉi tre prosperas al li; almenaŭ, niajn sinjorinojn kaj precipe, fraŭlinojn, preparantajn farigi kursistinojn, li rekte alkondukadas ĝis „blanka brulruĝigo“ **)

Ordinare li preferas „politikon“ de serĉado, kaj oni ne povas kompreni, ĉu li parolas sercante aŭ serioze: „eĉ ne valoras disputi pri tio, ke la virino estas pli malalta ekzistaĵo... la voĉo de l'popolo—estas Dia voĉo, kaj ĝi diras, ke la haroj estas longaj, sed „la saĝo estas mallonga“... la homaro dum la tuta sia historio konas nenion grandegan, kreitan de virino kio estus transdonita al malproksimaj posteuloj... la virino estas kapabla por nenia vera kreado, ŝi povas nur „remaĉadi“ la akiraĵojn de viro... ili estas malfeliĉaj, kompatindaj kreitaĵoj kun birda cerbo kaj kun birda saĝeto“...

Kiam li ekparos unu el similaj frazoj, videble intence, tiam lin, kompreneble, atakos, kiel vulturoj, „le sinjorinetoj“ kaj iliaj „galanteriaj-kavaliroj“, kaj la maljunulo kvazaŭ nur tiu ĉi atendas. Li atente slatulkultas, kiel al li el ĉiuj flankoj krias pri la sklaveco, en kiu de nerememorebla tempo la viro tenas la virinon, ne donante al ŝi sin inteligentigi; pri la grandaj virinoj (dum tio ĉi la maljunulo ridas kaj svingas per mano kun la neimitebla malsato), pri la nesignifa diferenco en la pezo de cerbo de la virino kaj de la viro, ke ofte eĉ okazadis, ke virin-

*) Tiel oni parolas ruse pri la fortega kontraŭdoro.

**) Rusa esprimo (Rim. de l'trad.).

женщины и мужчины, при чем часто выходить на повѣрку, что сами ненавистники женщин оказывались по вѣсу своего мозга ниже женщинъ...

Этого намека какъ то однажды сдѣлалъ докторъ, за что былъ награжденъ со всѣхъ сторонъ довольными улыбками.

Старикъ обыкновенно держится полшутливого тона и на заявленія о великихъ женщинахъ отвѣчаетъ вопросомъ: гдѣ же тѣ женщины, которыхъ можно бы поставить рядомъ съ именами Ньютоновъ, Дарвиновъ, Сократовъ и др. мужей, на которыхъ молится человечество?—Ничего подобнаго женская половина человечества не представила и не можетъ представить, интеллектъ не ея доля; женщина можетъ быть только посредственностью, можетъ стать выше средняго мужчины, можетъ дать замѣчательныхъ профессоровъ, адвокатовъ, кого хотите, но она не дастъ гения...

Само собою понятно, что со «старикомъ» спорять съ пѣною у рта, начинаютъ пугаться въ сравнительную оцѣнку разныхъ гениальныхъ людей, но изъ этого, конечно, ничего не выйдетъ, такъ какъ факта отсутствія гениевъ опровергнуть мы не умѣемъ, и намъ приходится опять повторять старую пѣсню объ историческомъ работѣ женщины.

«Старикъ» отмахивается руками отъ нападающихъ и на прощаніе бросаетъ намъ шутку, которая всѣхъ возмущаетъ, но, признаясь, и нѣсколько конфузится.

— Что вы толкуете о томъ, будто васъ нигде не допускаютъ, если даже въ области, которая всегда составляла царство женщины, въ кухнѣ, и то прекрасная половина не переходитъ за предѣлы посредственности, и лучшей похвалой для кухарки является назваться «кухарка за повара». Нѣтъ, ужъ оставьте. Достаточно было мужчинѣ, существу вышему, вступить въ эту область, приложить свой творческій гений, какъ женщина должна была ступеваться.

Возмущеніе всеобщее, но этого мало, что бы побѣдить «старика».

Интереснѣ всего, когда докторъ пытается повернуть разговоръ на «научную» почву и переходитъ къ анатоміи.

Тутъ «старикъ» прямо неподражаемъ. Онъ серьезно, но съ яснымъ для всѣхъ пренебрежительнымъ снисхожденіемъ слушаетъ своего «старшаго коллегу» (такъ онъ ехидно называетъ молодого доктора, который, кстати сказать, далеко не чувствуетъ въ себѣ этого старшинства).

— Да, да, извилины, говорите вы... Нельзя опредѣлять высоту интеллекта вѣсомъ мозга... Да, да... А затѣмъ, женщина меньше ростомъ, значитъ, и мозгу должно быть меньше... Такъ. Соображенія удивительно новыя.

Докторъ конфузится, но старается не показывать виду, насколько его смущаетъ насмѣшливый тонъ этихъ орывочныхъ фразъ, которыя бросаетъ «старикъ».

— Что-жъ изъ того, что не новыя, лишь бы они были вѣрны, а въ этомъ нѣтъ никакого

malestimuloj havis la cerbon pli malgrandpezan, ol la virinoj. Ĉi tiun aludon esprimis unufoje la doktoro, por kio la estis rekompenĉita de ĉiuj flankoj per kontentaj, ridetoj.

La maljunulo ordinare havas duonsercantan tonon kaj al la avizoj pri la grandaj virinoj respondas per la demando: kie do estas tiuj virinoj, kiujn oni povus kompari kun la nomoj de Njuton, Darvin, Sokrato kaj de aliaj viroj, al kiuj „pregas“ la homaro?—Neniun similan prezentis la virina duono de l'homaro, kaj ne povas prezenti, intelekto ne apartenas al ŝi; la virino povas esti nur mezinteligenta, ŝi povas fariĝi pli alta ol meza viro, povas doni el siaj vicoj rimarkindaj profesorojn, advokatojn, kiun vi volas sed ŝi tamen ne donos... genion. Estas menkompreneble, ke kun „la maljunulo“ oni disputas havante ŝaŭmon sur la buŝo, oni komencas fari la komparan taksadon de diversaj geniaj homoj, sed el tio ĉi certe nenio povas esti eltirita, ĉar la faktoro de foresto de geniulinoj ni ne povas rifuzi, kaj ni devas ankaŭ ripetadi la malnovan kanton pri la historia sklaveco de la virino.

„La maljunulo“ svingadas per la manoj renkonte al la atakantoj kaj anstataŭ „la adiato“ ĵetas al ni la serĉon, kiu indignigas ĉiujn, sed, oni devas konfesi, ankaŭ nemulte konfuzas.

— Kial vi parolas pri tio, ke oni nenien vin lasas, se eĉ en la regiono, kiu ĉiam estis la regno de virino, en la kuirujo, ankaŭ „la bela duono“ de l'homaro ne eliras el la limoj de mezeco, kaj la plej bona laŭdo por la kuiristino estas titoli ŝin „kuiristino anstataŭ kuiristo“. Ne, lasu pli bone. Estis siĉe al la viro, pli alta ekzistajo, eniri en tiun ĉi regionon, almeti ŝian kreantan genion, kaj la virino devis foriri sur malantaŭan planon.

La indignigo estas generala, sed tio ĉi io estas sufiĉa por venki la maljunulon.

Estas plej interese, kiam la doktoro penus turni la paroladon al la sciencaj demandoj kaj transiras al la anatomio. Dum tio ĉi „la maljunulo“ estas rekte neimitebla. Li serioze kaj kun la klara por ĉiuj malsatema malsvereĉo aŭskultas ŝian „pli altan kolegon“ (tiel li „venene“ titolas la junan doktoron, kiu, povas diri ĝustloke, tute ne sentas en si tiun ĉi superecon).

„... Jes, jes, vi parolas pri elfleksoj... Ne estas eble difini la altecon de intelekto per la pezo de cerbo... Jes, jes... Kaj krom tio la virinoj estas pli malgrandkreskaj, tio ĉi signifas, ke la cerbon ili devas havi pli malgrandan... Jes. La konsideroj estas mirinde novaj...“

La doktoro konfuziĝas, sed penas ne montri, en kia mezuro lin konfuzas la ridema tono de tiuj ĉi abruptaj frazoj, kiujn ĵetas „la maljunulo“.

— Kio do riceviĝas el tio, ke ili ne estas novaj, nur estu ili pravaj, kaj en tio ekzistas neniu dubo. dank'al kio ĉiuj tiuj ĉi retrogradaj paroloj perdas ĉiun signifon...

— Ne, mia juna sinjoro... mi aŭskultis vin

сомнѣнія, почему всё эти ретроградныя утвърждения теряютъ всякое значеніе...

— Нѣтъ, молодой человекъ, я васъ очень внимательно слушаю, ожидая что-нибудь услышать въское, болѣе или менѣе нешаблонное, не затасканное, которое бы выдерживало хотя слабую критику, но, къ сожалѣнію, вы все повторите, что я слышалъ еще въ молодости и что никого не убѣждало. Вы не знаете даже, что здѣсь рѣчь идетъ о среднемъ челоуѣкѣ, стало быть, можно сравнивать одинаковаго роста и вѣса мужчину и женщину, и ихъ мозги все-таки будутъ различаться въ ту же сторону—превосходства мужчины... Вы перевели споръ на научную почву, въ область анатоміи, но для того, чтобы мнѣ отвѣтить, вамъ надо бы было получше знать сравнительную анатомію. Будь я на вашемъ мѣстѣ, я бы вамъ отвѣтилъ.

Докторъ покраснѣлъ, но, не желая признать себя въ глазахъ всего общества побѣжденнымъ, съ апломбомъ отвѣтилъ.

— Ну-съ, насчетъ чего-чего, а анатоміи, то же вамъ со мною спорить...

Всѣ мы, однако, видимъ что „старикъ“ силенъѣ.

Простите, господинъ редакторъ, что я такъ растянулъ свое письмо. Но еще одна маленькая подробность, которая главнымъ образомъ и заставила меня написать это письмо, чтобы получить разъясненіе моихъ недоумѣній.

Дѣло въ томъ, что я случайно, сидя въ кафе въ городскомъ саду, подслушалъ, какъ „старикъ“ говорилъ со своимъ пріятелемъ товарищемъ, разспрашивавшимъ его о житьѣ-бытьѣ въ нашемъ городѣ. Они усьлись совсѣмъ близко отъ меня на скамейкѣ, и я слышалъ почти весь разговоръ, начатый очевидно недавно.

—... Да такъ, знаешь, молодежь обыкновенная. Ни одной сильной головы. Образование обычное, наше казенное, безъ всякаго слѣда вчитанности и умѣнія пользоваться вычитаннымъ.

— Грустно становится смотрѣть на нихъ. Я ихъ все подзуживаю на почвѣ женскаго вопроса, да ничего не выходитъ: нѣтъ здѣсь ни ума, ни умѣнія найти возраженія. Все жду, зовошь кто-нибудь сумѣетъ отвѣтить толково на мои, помнишь, старые выпады противъ «бабьяго пола».

Въ это время подошла компанія молодыхъ людей и прервала интересный для меня разговоръ «стариковъ». Я понялъ, что имѣются возраженія на всѣ ехидныя выходки „старика“, и онъ ждетъ ихъ отъ насъ для того ли, чтобы снова опровергнуть, или, чтобы сказать „и я такъ думаю“.

Разрѣшите же мнѣ, товарищи, мои недоумѣнія.

Василій Писаило.

tre atente, atendente ekaŭdi ion signifhavantan, pli aŭ malpli neordinaran, ne sablonan, kio povus sin submeti al la malforta kritiko, sed bedaŭrinde vi ripetas ĉion, kion mi atdis ankoraŭ dum la juneco kaj kio neniu certigis. Vi eĉ ne scias, ke tie ĉi estas la parolado pri meza homo, sekve, oni povas kompari la viron kun la virino de egala kresko kaj pezo, kaj iliaj cerboj tamen diferencos en la flanko, favora al supereco de la viro. Vi transkondukis la disputon sur la sciencan bazon en la regionon de la anatomio, sed por ke vi povus al mi respondi, vi devus pli bone koni la komparan anatomion. Se mi estus sur via loko, mi respondus al vi...

La doktoro ruĝigis, sed ne dezirante konfesi sin venkita en la okuloj de la tuta societo, li respondis kun aplombo:

— Nu, eble pri io alia, sed pri la anatomio vi ne devus kun mi disputi...

Tamen, ni ĉiuj vidas, ke „la maljunulo“ estas pli forta.

Pardonu, Sinjoro Redaktoro, ke mi tiel longigis mian leteron. Sed ankoraŭ unu malgranda detalo, kiu tefmaniere devigis min skribi al vi tiun ĉi leteron, por ricevi la klarigon de miaj nekomprenejaĵoj.

La afero estas en tio, ke mi okaze, sidante en laŭbo de la urba ĝardeno, atdis, kiel „la maljunulo“ parolis kun sia alveturinta al li kolego, demandanta lin pri la vivo en nia urbo. Ili sidigis tute proksime de mi sur la benko, kaj mi atdis preskaŭ la tuton paroladon, komencitan videble antaŭnelonge.

... Jes, vi scias, la gejunularo estas ordinara... nenia forta kapoekzistas. La klerigo estas ordinara, nia oficiala, sen ia postsigno de legemeco kaj sen kapablo uzi la ellegiton. Estas malĝoje rigardi ilin. Mi ĉiam incitadas ilin sur la fondo de la virina demando, sed nenio eliras el tio ĉi, tie ĉi ekzistas nek la saĝo, nek la scio trovi kontraŭdirojn. Ĉiam mi atendas, ke eble, iu povos respondi klare al miaj malnovaj, atakoj, ĉu vi memoras, kontraŭ la virina sekso...

En la sama tempo alvenis la kompanio de gejunularo kaj interrompis interesan por mi paroladon de „la maljunuloj“. Mi komprenis, ke ekzistas kontraŭdiroj por ĉiuj „venenoj“ paroloj de „la maljunulo“ kaj li atendas ilin de ni por denove ilin neigi aŭ ĉu eble, por diri: „kaj mi same opinias“.

Klarigu do al mi, kolegoj, miajn nekomprenejaĵojn.

Vasilij Pisajlo.

Esperantigis N. Aleksandrov.

„Lasciate ogni speranza“*).

(Отвѣтъ г-ну З-рсу на статью „Умерли старые боги“.)

Вы говорите, м. г., будто я отрицаю земное человеческое счастье, а между тѣмъ я и не думаю его отрицать. Нѣтъ! я отрицаю эгоистичное счастье людей, стремление къ которому столь часто является слѣдствіемъ атеистическаго (въ практическомъ или теоретическомъ смыслѣ) міросозерцанія. Конечно, я знаю, что и среди атеистовъ были прекрасные, безкорыстные люди, какъ напр., Л. Фейербахъ и др., но въ же время для массы, для большинства людей, не обладающихъ высокими моральными задатками, атеизмъ есть прямой путь къ эгоизму. Это положеніе сформулировалъ еще Достоевскій. „Или безсмертіе или антропофагія“, сказалъ онъ, „или Богъ, вѣчная жизнь, или все позволено“. Эта же мысль открыто утверждалась въ атеистическомъ катехизисѣ Шурихта. Такое то эгоистическое счастье я и отрицаю. Что же касается общечеловѣческаго счастья, то его я не только не отрицаю, но стремленіе къ нему считаю долгомъ всякаго истиннаго сына земли и человѣчества. И поскольку наука есть средство для достиженія этой цѣли, я ее только приветствую.

Въ то же время я продолжаю утверждать, что есть тайны, которыхъ человѣческій умъ не рѣшитъ никогда. Дживонсъ замѣтилъ по поводу теории эволюціи, что она не сколько вопросовъ рѣшила, сколько поставила новыхъ. Чѣмъ дальше идетъ наука, тѣмъ все больше новыхъ и новыхъ областей и вопросовъ открывается передъ полемъ ея зрѣнія, и человѣческій умъ въ безсиліи останавливается передъ ними, будучи не въ силахъ разрѣшить ихъ. „Наука“, говоритъ Виндельбандъ, „сама по себѣ, не въ состояніи дать намъ міросозерцанія, къ которому мы должны стремиться, какъ къ вѣдцу нашей сознательной жизни“.

Наука не въ состояніи достигнуть тайну міра, не въ состояніи постигнуть истину, потому что истина абсолютна и для достиженія ея потребовалась бы вѣчность. Но черезъ нѣсколько миллионъ лѣтъ наука умретъ вмѣстѣ съ человѣчествомъ. Современная наука устами Эрнста Геккеля, величайшаго изъ своихъ апологетовъ, заявила, что ея (научная) истина всегда будетъ относительна, что научное міросозерцаніе будетъ измѣняться съобразно съ послѣдними изслѣдованіями эпохи. Итакъ, вмѣсто единой чистой истины намъ предлагаютъ суррогатъ истины. Кто хочетъ, пусть удовлетворяется этой „истинной“, мы же въ исканіи истины держимся лозунга Бранда „все или ничего“, ибо твердо увѣрены, что если и есть истина, то она должна быть абсолютна, все же ос-

„Lasciate ogni speranza“*).

(Respondo al s-ro Z—rs pro lia artikolo „Mortis malnovaj dioj“.)

Vi parolas, estimata sinjoro, ke mi malkonfesas teran homan feliĉon, sed ĝuste mi eĉ ne pensis ĝin malkonfesi. Ne! mi malkonfesas egoistan feliĉon de homoj, celado al kiu tie ofte estas sekvo de l' ateista (en praktika aŭ teoria senco) mondkompreno. Certe, mi scias, ke ankaŭ inter ateistoj estis belaj, neprofitemaj homoj, ekzemple, L. Fejersbaĥ kaj aliaj, sed en la sama tempo por la amaso, por plimulto de homoj, kiuj ne havas altajn moralajn ecojn, la ateismo estas rekta vojo al egoismo. Tiun ĉi tezon formuligis ankoraŭ Dostojevskij: „Aŭ senmorteco, aŭ antropofagio“, diris li, „aŭ Dio, eterna vivo, aŭ ĉio estas permesita“. Tiu sama penso malkovre estis konfirmita ankaŭ en ateista kateĥismo de Ŝuricht. Jen tian egoistan feliĉon mi malkonfesas. Tuzante do ĝeneraleheman feliĉon, mi ĝin ne sole ne malkonfesas, sed celadon al ĝi mi opinias devo de ĉiu vera filo de la tero kaj de l' homaro. Kaj dum la scienco estas rimedo por atingi tiun ĉi celon, mi ĝin nur salutas.

En la sama tempo mi daŭrigas paroli, ke „ekzistas misteroj kiujn homa racio neniam solvos“.

Ĝevons rimarkis pri la teorio de evolucio, ke ĝi ne tiom solvis da demandoj, kiom metis da novaj. Ju pli antaŭen iras la scienco, des pli multe da novaj regionoj kaj demandoj ĉiam aperas antaŭ ili, ne povante solvi ilin. „La scienco“, diras Vindeband, „per si mem ne povas doni al ni mondkomprenon, al kiu ni devas celadi, kiel al krono de nia konscia vivo“.

La scienco ne povas kompreni misteron de la mondo, ne povas kompreni veron, ĉar la vero estas absoluta kaj por kompreni ĝin estas necesa la eterneco. Sed post kelkaj milionoj da jaroj la scienco mortas kune kun la homaro. La nuntempa scienco per Ernst Hekkel, kiu estas la plej granda el ĝiaj apologetoj, diris, ke ĝia (sciencia) vero ĉiam estos relativa, ke sciencia mondkompreno ŝanĝigados konforme kun lastaj esploroj de epoko.

Tiel, anstataŭ unu pura vero al ni oni proponas kvazaŭon de la vero. Kiu volas, tiu kontentigu per tin ĉi „vero“, sed ni en la serĉado de vero konfesas la devizon de Brand—„ĉio aŭ nenio“, ĉar ni firme kredas, ke se ekzistas la vero ĝi devas esti absoluta, ĉiuj do ceteraj „veroj“, veroj relativaj estas malvero. Tial ni ne akceptos tian „veron“, kiu hieraŭ troviĝis en la monista materialismo de E. Hekkele, kaj morgaŭ estos en la energetika mondkompreno de Maĥ kaj Ostvald aŭ de parencaj al ili adeptoj de l' empiriokritika skolo de Avenarius.

*) „Оставьте надежду, входящие сюда.“ Написъ на дверяхъ ада изъ „Божественной комедіи“ Данта.

*) „Forlasu esperon, kiuj eniras tien ĉi.“ Surskribo sur pordo de l' infero el la „Dieca komedio“ de Dante.

тальные „истины“, истины относительные—ложь. Поэтому мы не приемлем такой «истины», которая вчера заключалась в монистическом материализмѣ Э. Геккеля, а завтра будетъ в энергетическомъ мирозерцании Маха и Оствальда или родственныхъ имъ послѣдователей эмпириокритической школы Авенариуса.

Нѣтъ! Мы пойдемъ за тѣмъ лучезарнымъ явленіемъ торжествующей духовности „за Тѣмъ Абсолютнымъ Свѣтомъ и Истиной, коимъ имя—Христосъ, сказавшій про Себя: „Я—Истина“. Только при свѣтѣ Евангелія разрѣшаются «проклятые» вопросы мира и жизни. „Дайте мнѣ новую концепцію жизни“, скажетъ скептику вѣрующей, „дайте мнѣ объясненіе мира и зла, укажите дѣлъ жизни, удовлетворите требованія моего разума“. Но скептикъ не можетъ ничего отвѣтить на этотъ вопросъ, и религія остается единственной силой, которая даетъ его разрѣшеніе.

Руководствуясь вѣчнымъ свѣтомъ Евангелія, мы утверждаемъ, что истина не является удѣломъ образованнаго мыслителя. Если бы даже общее образованіе и поднялось, тѣмъ же менѣе полгѣдствіе все богѣе проникающей въ науку специализаціи, вслѣдствіе раздѣленія труда, научно философскаго образованности (необходимая для выработки научнаго мирозерцанія) не была бы одинаковой, а потому научная истина не была бы всѣмъ доступна въ одной степени. Но вѣдь и такое положеніе вещей возможно лишь въ отдаленномъ будущемъ, а живущія и грядущія поколѣнія должны, слѣдов., довольствоваться вашими: «терпѣніе, терпѣніе и терпѣніе». Нѣтъ! было бы колоссальной мировой несправедливостью, если бы истина, какъ говорите вы, предназначалась лишь для „избранниковъ“. Истина, въ силу своей абсолютности, должна быть понятна какъ образованному, такъ и необразованному, какъ ученому, такъ дикарю и ребенку. Евангельская истина, заключающаяся въ любви, доступна всѣмъ, ибо любовь есть общечеловѣческое чувство.

„Послѣднія и высшія истины“, говоритъ проф. философіи въ Берлинѣ Ф. Паульсенъ,—„имѣютъ свои основанія не въ научномъ познаніи, но вытекаютъ изъ сердца и воли. Всякій изъ насъ вѣрнѣ въ себя, въ будущее и прогрессъ, въ конечную побѣду истины, права и добра на землѣ. Все это вещи, которыя не могутъ быть доказаны. Въ концѣ концовъ, человекъ живетъ вѣрою, а не знаніемъ“.

Правда, ко Христу можно придти черезъ науку, черезъ «критику критической критики», и большинство вѣрующаго интеллигентовъ (какъ и пишущій эти строки) пришли ко Христу именно этимъ путемъ. Но, увы! этотъ путь часто приводитъ къ формальной вѣрѣ, лишенной жизненной силы, потому что она не затрагиваетъ великой области сердца.

На мой вопросъ, что скажете вамъ разумъ, когда пробилъ вашъ предсмертный часъ, вы отвѣчаете, что спокойно ум-

Ne! Ni iros post tiu radiluma fenomeno de l' triumfanta spiriteco, post Tiu Absoluta Lumo kaj Vero, kies nomo estas—Kristo, dirinta pri si mem: „Mi estas Vero“. Sole per la lumo de l' Evangelio solvigas „malbenitaj“ problemoj de la mondo kaj vivo. „Donu al mi novan koncepticon de la vivo“, diros kredanto al skeptikulo, „donu al mi klarigon de la mondo kaj de malbono, montru celon de l' vivo, kontentigu postulojn de mia spirito“.

Sed skeptikulo nenion povas respondi al tiu ĉi demando, kaj religio restas sola forto, kiu donas gian solvon.

Gvidante nin per la eterna lumo de l' Evangelio, ni diras ke la vero ne estas sorto de klera pensulo. Se eĉ plialtigus la generala klereco, tamen pro la ĉiam pli penetranta en la sciencojn specialigado, en sekvo de diferencigado de laboro, science filozofia klereco (necesa por allaboro de sciencia mondkompreno) ne estus egala kaj tial la sciencia vero ne estus atingebla por ĉiuj en sama grado.

Sed eĉ tia stato estas ebla nur en malproksima estonteco, la vivantaj do kaj venontaj generacioj devas, sekve, esti kontentaj per via „pacienco, pacienco kaj pacienco“? Ne!—tio estus kolosa universala maljusteco, se la vero, kiel vi parolas estas difinita nur por „elektitoj“. La vero, per sia absoluteco, devas esti komprenebla kiel al klera homo tiel al malklera, kiel al scienculo, tiel al sovgulo kaj al infano. La evangelia vero, kiu konsistas en amo, estas atingebla por ĉiuj, ĉar la amo estas komunehoma sento.

„Lastaj kaj plej altaj veroj“, diras la profesoro de filozofio en Berlino F. Paulsen—„havas siajn fundamentojn ne en sciencia scio, sed elfluas el koro kaj volo. Ĉiu el ni kredas en si mem, en estonteco kaj progreson, en finan venkon de la vero, rajto kaj bono sur la tero. Ĉio tio ĉi estas objektoj kiuj ne povas esti pruvitaj. En fina rezultato homo vivas per la kredo, sed ne per scio.“

Vere, al Kristo oni povas veni per scienco, per „kritiko de kritika kritiko“, kaj la plej granda parto, de kredantaj inteligentuloj (same kiel la aŭtoro de tiuj ĉi linioj) venis al Kristo ĝuste per tiu ĉi vojo. Sed, ho ve! tiu ĉi vojo ofte alkondukas al formala kredo, kiu estas senigita de viva forto, ĉar ĝi ne tuŝas la grandan regionon de koro.

Al mia demando, kion diros alvi via racio, kiam venos via morta horo, vi respondas, ke vi trankvile mortos, se la scienco faoiligos viajn antaŭmortajn suferojn. Ve! tia bravigo havas pli ofte lokon sur papero, ol sur antaŭmorta lito. Tiuj ĉi vortoj estis kompreneblaj en la buŝo de tia pura homo, kiel Darwin, sed por la plej granda parto de simplaj homoj la tezo de Platon: „ĉiuj timas la morton“... restas vera ĝis la nuna tempo.

Ĉiujn suferigas la turmentanta sento de necerteco, kiu atendas nin en la tombo, ĉiujn timigas la ebleco de terura postĉerka renkonto kun pura Dio, kiun ni krucumas dum la tuta vivo per niaj aferoj.

рете, если наука облегчит ваши предсмертные страдания. Увы! такое бравирование имѣть чаще мѣсто на бумагѣ, чѣмъ на смертномъ одрѣ. Эти слова были понятны въ устахъ такого чистаго человѣка, какъ Дарвинъ, но для большинства простыхъ смертныхъ положеніе Платона: „всѣ страшатся смерти“... остается въ силѣ до сихъ поръ. Всѣхъ томитъ мучительное чувство неизвѣстности, ожидающей насъ въ могилѣ, всѣхъ страшитъ возможность страшной загробной встрѣчи съ чистымъ Богомъ, «Котораго мы распинаемъ всю жизнь своими дѣяніями. Наука же, говорящая, что гробъ есть вѣнецъ жизни человѣческой, безсильна разрѣшить кардинальную загадку смерти, и если она облегчитъ ваши физическія предсмертныя страданія, то ваши страданія духовныя только усилитъ. „Господа“, говоритъ Фламарионъ у гроба своего друга Марпона, „если этотъ гробъ есть послѣдняя цѣль бытія и послѣднее слово всего, тогда все твореніе не имѣетъ смысла, и безконечная вселенная съ ея солнцами и лунами, со всѣми ея мірами, со всѣми надеждами менѣе цѣлесообразна, чѣмъ дѣятельность собаки или муравья; эта послѣдняя имѣла бы цѣль, а природа не имѣла бы никакой!“

Наука безсильна отвѣтить на самые кардинальные вопросы жизни и разума; ея системы построенія міра смѣняются какъ въ калейдоскопѣ и такая участь ждетъ ее до послѣднихъ дней ея существованія. Настанетъ день, когда человѣчество, погребенное подъ мрачнымъ саваномъ льдовъ, исчезнетъ съ арены мировой исторіи. Вмѣстѣ съ ней исчезнетъ и наука, и надъ опустѣвшей землей будетъ похороннымъ звономъ раздаваться злобный хохотъ демона смерти, какъ бы издѣваясь надъ погибшимъ человѣчествомъ, которое въ продолженіе столѣтій вѣковъ скиталось по землѣ въ бесплодныхъ поискахъ Абсолютнаго. Свѣтлая, манящая предстаетъ передъ нами Изида, лучезарная богиня знанія, ея глубокой взоръ зоветъ насъ къ неизвѣданному счастью, а полуоткрытыя уста шепчутъ слова міра и надежды, на высокомъ челѣ ея, извитомъ бѣднымъ уреусомъ, начертана огненными буквами таинственная надпись. Эта надпись есть мене, текехъ, фаресъ науки, и тотъ, кто сумѣетъ ее прочесть, видитъ, какъ лучезарная богиня превращается въ мрачную Ананке, богиню необходимости, готовую радовать человѣка ярмомъ своихъ желѣзныхъ законовъ. Эта надпись та самая, которую Данте нашель на вратахъ ада,—она гласитъ: „Lasciate ogni speranza!“

Р. С. Нѣсколько словъ про domo sua. Вы говорите, что не ожидали отъ студента „такой проповѣди“. Плохо же вы знаете студенческую жизнь, если думаете, что среди студентовъ нѣтъ вѣрующихъ, а если таковые и есть, то своей вѣрой обязаны только тому, что „не пожелали читать никакихъ другихъ книгъ, кромѣ духовныхъ“. Могу вамъ сообщить, что въ настоящее время существуетъ всемірный христіанскій студенческій союзъ,

La scienco do, parolanta, ke ĉerko estas krono de vivo homa, estas senkapabla solvi fundamentan problemon de la morto, kaj se ĝi faciligos viajn fizikajn antaŭmortajn suferojn, tamen viaj suferoj spiritaĵi ĝi nur plifortigos. „Sinjoroj“, porolis Flammarion apud la ĉerko de sia amiko Marpon, „se tiu ĉi ĉerko estas lasta celo de l'ekzistado kaj lasta vorto de ĉio, tiam la tuta kreitaĵo ne havas sencon kaj la senfina universo kun ĝiaj sunoj kaj lunoj, kun ĉiuj ĝiaj mondoj, kun ĉiuj esperoj estas malpli prudenta, ol la agado de hundo at' formiko; tiu ĉi lasta havus celon, la naturo do nenian havus!“

La scienco estas senforta por respondi al plej gravaj demandoj de la vivo kaj racio; ĝiaj sistemoj de mondkonstruo anstataŭtas unu la alian kiel en kolejdoskopo kaj tia sorto atendas ĝin ĝis lastaj tagoj de ĝia ekzistado. Venos tago, kiam la homaro, enterigita sub malluma mortvesto de glacioj, malaperos de l'areno de l'tutmonda historio. Kune kun ĝi malaperos ankaŭ la scienco, kaj super la dezertiginta tero sonados, kiel sonorado de enterigantaj ceremonioj, malbonkora rido de la demono de morto, kvazaŭ mokante la pe-reintan homaron, kiu dum tiom da jecentoj vagadis sur la tero, senfrukte serĉante Absoluton. Luma, alloganta aperas antaŭ ni Izido, radiluma diino de scio, ŝia profunda rigardo vokas niŭ al neguita feliĉo, kaj duonmalfermita buŝo mormuretias parolojn de paco kaj espero, kaj sur ŝia alta frunto, ĉirkaŭvolvita per blanka ureuso, estas surskribita per fajraj literoj mistera surskribo. Tiu ĉi surskribo estas mene, tekeh, fares de la scienco, kaj tiu, kiu tralegos ĝin, vidos, kiel la radiluma diino transformigas en malluman Ananke, diinon de neceseco, kiu estas preta dispremi homon per juĝo de siaj feraj legoj. Tiu ĉi surskribo estas tia sama, kiun Dante trovis sur la pordego de l'infero—ĝi anoncas: „Lasciate ogni speranza!“

P. S. Kelkaj vortoj pro domo sua. Vi diras ke vi ne atendis de studento „tian predikon“. Malbone ja vi konas la studentan vivon, se vi pensas, ke inter studentoj ne estas kredantoj, kaj se tiaj estas, ili sian kredon sildas nur al tio, ke ili „ne deziris legadi iajn aliajn librojn, krom religiajn“. Mi povas al vi komuniki, ke en la nuna tempo ekzistas tutmonda kristana studenta ligo, kiu (laŭ raporto de 1906 jaro) en la nomdro de siaj membroj havas 115.000 da studentoj el 2.000 universitatoj de diversaj landoj. Certe, tie preskaŭ ne estis rusaj studentoj, ĉar ili ne sciis pri tiu ĉi movado, sed dum la lastaj, jaroj (kiam, sajnus, dank' al libereco de parolo la senkredeco devus pli disvastigi, inter studentoj) ankaŭ en Rusujo komencis aperi tiuj ĉi ligoj. En la marto de la nuna jaro tia ligo formigis en nia universitato. Ĝu vi, povas esti, pensas, ke tiu ĉi sendese kreskanta ligo naskigis dank' al malklereco de siaj membroj. „Malklereco estas patrino de kredo“, vi intencas, sajnne, ripeti la malnovan tezon de materialistoj kaj, sekve, malkleruloj, laŭ

который (по отчету 1906 года) в числѣ своихъ членовъ насчитываетъ 115.000 студентовъ изъ 2.000 университетовъ разныхъ странъ. Правда, тамъ почти не было русскихъ студентовъ, ибо они не знали объ этомъ движеніи, но за послѣдніе годы (когда, казалось бы, благодаря свободѣ слова, невѣрія должно было бы больше распространиться среди студентовъ) и въ Россіи начали появляться эти союзы. Въ мартѣ текущаго года такой союзъ образовался въ нашемъ университетѣ. Не думаете ли вы, что этотъ непрерывно возрастающій всемірный союзъ обязанъ своимъ существованіемъ невѣжеству своихъ сочленовъ. „Невѣжество есть мать вѣры“—готовы, кажется, вы повторить старыи тезисъ матеріалистовъ, и, слѣдов., невѣжды, по вашему, Паскаль, Ньютонъ, Лейбницъ, Пастеръ, Либихъ, Пироговъ, Романсъ, В. Соловьевъ, Ранке, Друммондъ, и другіе, потому что они защищали и защищаютъ христіанскіе принципы! Невѣжды—Кеплеръ, Декартъ, В. Гершель, Бэконъ, Максъ Мюллеръ, Юсафъ Гиртль, Мильбрашъ, Гемфри, Дэви, Гюйль, Ляйелль, Байеръ, Линней, Медлеръ, Кювье, Агоссибъ, Песталлоцци, Карлейль, Фламмаріонъ, Крафтъ - Эбингъ Вундт, Джемсъ, потому что они признавали и признаютъ бытіе Бога и вѣковѣчныя права религіи! Невѣжда—Кантъ, въ интимной перепискѣ называвшій Евангеліе неизсякаемымъ источникомъ всѣхъ истин! Невѣжда—Фехнеръ, говорившій, что лишь въ Богѣ успокаивается его душа! Невѣжда—кн. С. Н. Трубецкой, нашъ незабвенный ректоръ, считавшій евангельскій идеалъ Царства Божія высшимъ идеаломъ человѣчества! Невѣжда—Паульсенъ, сказавшій на одномъ германскомъ педагогическомъ конгрессѣ, что воспитателямъ человѣчества можно назвать только Іисуса Христа! Невѣжды, наконецъ, наши философы-идеалисты С. Н. Булгаковъ, Н. А. Бердяевъ, В. Ф. Эрль и др., потому что теперь, когда атеизмъ покорилъ себѣ полъ-міра, они горячо призываютъ къ христіанству, какъ къ единой истинной концепціи жизни!

Вы говорите: „Богъ умеръ“, а маститый философъ фонъ-Эйкенъ констатируетъ фактъ, что въ настоящее время, послѣ полу-вѣкового владычества матеріализма, наступаетъ новая великая религіозная эпоха, наступающая въ силу того историческаго закона, открытаго Гёте, по которому въ исторіи человѣчества происходитъ постоянная борьба вѣры и невѣрія, постоянная смѣна эпохи атеизма съ эпохами владычества вѣры, причѣмъ послѣднія, по мнѣнію Гёте, всегда были богаче въ культурномъ отношеніи.

Христосъ воскресаетъ въ нашихъ душахъ, озаряя ихъ вѣчнымъ свѣтомъ своей истины, и ему отдадимъ мы всю нашу жизнь и всѣ силы и не примемъ вашего «новаго бога»—кровяваго бога социализма, который, пожирая жезливой пятой трупы прошедшихъ и текущихъ поколѣній, неуклонно стремится къ идеалу своего новаго человѣка, къ идеалу фурье-щедринской торжествующей свиньи-

via, opinio, estas Paskal, Newton, Leibniz, Paster, Libiŝ, Pirogov, Romanes, V. Solovjov, Ranke, Drummond kaj aliaj, ĉar ili defendis kaj defendas kristanajn principojn! Malkleruloj estas Kepler, Dekart, V. Herŝel, Bekon, Maks Müller, Josaf Hirtl, Milbras, Memfri, Devi, Gjujl, Lajel, Bajer, Linney Medler, Cuvié, Agassid, Pestalocci, Karlejl, Flammari- on, Kraft-Dbing, Vundt, Ĝenis, ĉar ili konfes- is kaj konfesas la ekzistadon de Dio kaj, eternajn rajtojn de religio! Malklerulo estas Kan- t, kiu en intima korespondado nomis Evangelion neelberpebla fonto de ĉiuj veroj! Malklerulo estas Feŝner, kiu parolis, ke nur en Dio trankviligas lia animo! Malklerulo estas la princo S. N. Trubeckoj, nia neforge- sebla rektoro, kiu konfesis la evangelian ideal- on de la Regno Dia, plej alta idealo de l'homaro! Malklerulo estas Paulsen, dirinta dum unu germana pedagogia kongreso, ke edu- kanto de la homaro oni povas nomi sole Iezu- on Kriston! Malkleruloj estas, fine, niaj filo- zofoj—idealistoj S. N. Bulgakov, N. A. Berdja- ev, V. F. Ern kaj aliaj, ĉar nun, kiam la ateismo akiris duonon de la mondo, ili var- mege alvokas al kristanismo, kiel al sola vera konceptio de l'vivo!

Vi diras: „Dio mortis“, sed la estimata filozofa fon- E j k en atestas fakte, ke en la nuna tempo, post la ducentjara reĝado de materialismo, venas nova granda religia epoko, venas laŭ tiu historia leĝo trovita de Gete, laŭ kiu en la historio de l'homaro fa- rigas konstanta batalado inter kredo kaj sen- kredeco, konstanta intersangado de epokoj de ateismo kaj de epokoj de reĝado de kredo, kaj la lastaj, laŭ opinio de Gete, ĉiam estis pli riĉaj en kultura rilato.

La Kristo revivigas en niaj animoj, lumi- gante ilin per eterna lumo de sia vero, kaj al li fordonos ni tutan nian vivon kaj ĉiujn fortojn kaj ne akceptos vian „novan dion“—sangan dion de socialismo, kiu, premante per fera kalkano kadavrojn de l'pasintaj kaj vi- vantaj generacioj, sensancele rapidas al idea- lo de sia nova homo, al idealo de Furje- ŝedrin'a triumfanta porko—(Gastrosofo *), aŭskultante nek ĝemojn, nek plorojn, nek plorojn, kiuj, kiel fantomoj, persekulantaj krim- man konsciencon sur la pentraĵo de Franc- stuk, kuras post ĝi, petante la eternan ĉiel- on pri justa rekompenco.

Ho! ni scias, kiel estos malfacila por ni la defendado de evangeliaj veroj en universitato, kiu estas nesto de l'senkredeco, sed ni ja ne esperas, ke ni venkos per niaj propraj for- toj,—nia forto estas en ligo kun Tiu, kiu diris pri Si: „Mi venkis la mondon!“...

Studento de la Moskva Universitato

Sergej Vinogradov
Tradukis I. Ŝkabara.

* La vorto, formita el grekaj radikoj. g a s t e r—stomako kaj s o f i a—saĝeco.

гастрософа*), не слухая ни стонѡвъ, ни рыданій, ни слезъ, которые подобно тѣнямъ, преслѣдующимъ преступную совѣсть на картинѣ Франца Штука, несутся за нимъ, выходя въ вѣчному небу о справедливомъ возмездіи.

О! мы знаемъ, какъ трудно будетъ намъ защищать истины Евангелія въ университетѣ,

Новый Богъ.

„Старый Богъ, живущій на небесахъ, умеръ. Онъ не въ силахъ былъ дать счастье землѣ и оттого долженъ былъ перестать царствовать. Теперь царить новый Богъ, и имя ему—Наука... Радость и счастье несетъ этотъ Богъ міру...“

Такъ говорить... наука.

Жили когда-то, да и теперь еще живутъ, люди, которые вѣрили и вѣрятъ, что человекъ не властенъ надъ собой, что имъ управляетъ Богъ, что этотъ Богъ живетъ на небѣ и видитъ оттуда все, что бы ни дѣлали люди, что для того, чтобы Онъ не разгнѣвался, этому Богу нужно молиться, зажигать свѣчи, дымить кадилью, исполнять ненужные и непонятные обряды и т. д. и т. д. Если тебѣ плохо живется—проси Бога, Онъ сдѣлаетъ чудо, и тебѣ станетъ лучше. Если ты боленъ,—отслужи молебень, и ты выздоровѣешь. Если на твоѡ отечество напали враги,—помолись усерднѣе, и Богъ покоритъ „подъ ножи твои всякаго врага и супостата...“ Словомъ, при этомъ Богѣ человеку можно дать счастье только чудо.

Не правда-ли, какъ это, ну, хоть допустимъ, наивно?

Но вотъ явился другой Богъ. Онъ живетъ не на небѣ, а въ лабораторіяхъ, въ кабинетахъ ученых и видитъ оттуда многое, и сила у него громадная. Этотъ Богъ, не Богъ бѣдныхъ, невѣжественныхъ, забытыхъ людей, а Богъ людей образованныхъ, людей мысли и знанія.

Но какая-же разница между поклонникомъ стараго Бога и поклонникомъ новаго?

И тотъ и другой одинаково жаждутъ счастья. И тотъ и другой думаютъ, что не плохо было-бы, если-бы всѣ люди были счастливы. Только поклонникъ стараго Бога думаетъ, что если помолиться усерднѣе, да чтобы побольше народу при этомъ, „собрать“, да исполнить всѣ, какіе существуютъ только, обряды, то, пожалуй, можетъ быть, и случится какое-нибудь чудо, и прибавится немножко счастья на землѣ. Поклонникъ-же новаго Бога думаетъ, что если изучить всѣмъ химію, астрономію, физіку, математику, спиритизмъ, оккультизмъ и др. науки, то отъ этого лучше будетъ жить. Поклонникъ стараго Бога не знаетъ ничего самаго, онъ только надѣется на чудо, на таинственное, что

*) Слово, составленное изъ греческихъ корней: гастр—желудокъ и софія—мудрость.

этомъ очажъ невѣрія, но мы и не надѣемся достичь побѣды собственными силами,—наша сила въ союзѣ съ Тѣмъ, Кто сказалъ про себя: „Я побѣдилъ міръ!...“

Студентъ Московск. Университ.

Сергій Виноградовъ.

Nova Dio.

„La malnova Dio, kiu loĝas en la ĉielo mortis. Li ne estis kapabla doni feliĉon al la tero kaj tial lia reĝado devis ĉesigi. Nun ekregis nova Dio, kaj lia nomo estas—Scienco... Ĝojon kaj feliĉon portas tiu ĉi Dio al la mondo“...

Tiel parolas la scienco.

Vivas iam, kaj ankaŭ vivas ankoraŭ nun, homoj kiuj kredis kaj kredas, ke homo ne havas potencon super si mem, ke lin regas Dio, ke tiu ĉi Dio loĝas en la ĉielo kaj vidas de tie ĉion, kion ajn faru homoj, ke por ne kolerigi tiun ĉi Dion, oni devas preĝi al li, bruligi kandelojn, fumi per bonodorigilo, plenumi malnecesajn kaj nekompreneblajn ceremoniojn k. t. p. Se via vivo malbone fartas—petu la Dion, Li faros miraklon, kaj via vivo pliboniĝos. Se vi estas malsana — faru meson, kaj vi saniĝos. Se vian partujon atakis malamiko—preĝu pli fervore, kaj la Dio submetos „sub piedojn viajn ĉian malamikon kaj kontraŭulon“... Per unu vorto, ĉe tiu ĉi Dio, nur miraklo povas doni al homo feliĉon.

Ĉu ne vere, kiel tio ĉi estas, nu ni diru nur, naive?

Sed jen aperis alia Dio. Li loĝas ne en la ĉielo, sed en eksperimentejoj, en kabinetoj de sciencistoj kaj vidas de tie multon, kaj lia forto estas grandega. Tiu ĉi Dio ne estas Dio de malriĉaj, malkleraj, timigitaj homoj, sed Dio de homoj kleraj; de l' homoj de la scio kaj penso.

Sed kia do estas diferenco inter adoranto de la malnova Dio kaj adoranto de la nova?

Kiel la unu, tiel ankaŭ la dua egale diziras feliĉon. Kaj la unua, kaj la dua opinias, ke ne estus malbone, se ĉiuj homoj estus feliĉaj. Nur la adoranto de l' malnova Dio pensas, ke se oni komencus preĝi pli fervore kaj se por tio ĉi kunigus kiel eble plej multaj homoj kaj se oni plenumus ĉiujn, kiuj ekzistas ceremoniojn, tiam, eble okazos ia miraklo kaj, povas esti, pligrandigos la feliĉon sur la tero.

La adoranto do de la nova Dio opinias, ke se ĉiuj ellernos la ĥemion, astronomion, fizikon, matematikon, spiritismon, okultismon kaj aliajn sciencojn, tiam la vivo fariĝos pli bona. La adoranto de la malnova Dio nenion scias mem, li nur esperas je miraklo, je mistero, ke jen,—li kredas,—de ie aperos io tia, kio subite ŝanĝos ĉion al bono—la adoranto de la nova Dio scias multon kaj kredas nenion

вотъ, моля, неизвѣстно откуда явится что-нибудь такое, что сразу измѣнитъ все къ лучшему—поклонникъ новаго Бога знаетъ многое и ни во что таинственное не вѣритъ, но... только я хотѣлъ-бы у него спросить: какъ-же это мы, изучая химию или тамъ еще что-нибудь въ этомъ родѣ и оставаясь такими-же злыми ненавистниками другъ друга и побѣдая другъ друга (ужь химия-то едва ли насъ исправить въ этомъ отношеніи), какъ-же это мы вдругъ сдѣлаемся счастливыми? Выходъ одинъ: очевидно, опять чудо.

Итакъ, въ самомъ корнѣ между поклонникомъ стараго Бога и поклонникомъ новаго бога нѣтъ никакой существенной разницы въ способахъ достиженія всеобщаго счастья: какъ тотъ, такъ и другой надѣются только на чудо, хотя послѣдній и отрывается отъ этого.

Но, не довольствуясь ниспроверженіемъ Стараго Бога, наука (или, можетъ быть, нѣкоторые представители ея) смѣшиваетъ съ Нимъ въ одно понятіе—Христа и христіанство. Старый Богъ, Христосъ и христіанство—это синонимы.

„Христіанство должно рухнуть и уже рушится... Крушеніе христіанства неизбежно... Слова Христа не имѣютъ больше силы, такъ какъ отжили свое время...“

Но я прежде всего спросилъ-бы васъ, люди науки, что вы понимаете подъ словомъ—христіанство? Если вы считаете христіанствомъ то, что изготавили императоры, короли и герцоги, папы, патриархи и кардиналы, оберъ-прокуроры и митрополиты, архіепископы и просто епископы, священники и пасторы въ своихъ дворцахъ, Ватиканахъ, Святѣйшихъ Синодахъ, въ своихъ храмахъ, костелахъ и т. п.—то вѣдь это христіанство, не цѣль вѣрующихъ (хотя его и преподносятъ темной массѣ подъ видомъ „цѣли жизни“... загробной), а средство небольшого числа людей, средство для достиженія возможно большихъ благъ здѣсь на землѣ, вовсе не христіанскаго характера. И это „христіанство“ не рушится до тѣхъ поръ, пока большинство людей не перестанутъ жить по указкѣ. И если теперь существующее „христіанство“ окажется почему-либо непригоднымъ—людя, которымъ это нужно, изобрѣтутъ и другое „христіанство“ и опять будутъ преподносить безвольной массѣ въ видѣ „цѣли жизни“ этотъ продуктъ, а суть, конечно останется одна и та же. Если-же считать христіанствомъ религію, (или отношеніе человѣка къ окружающему его міру), основанную на тѣхъ словахъ, которыя говорилъ жившій давно человѣкъ, именуемый Христомъ, то это христіанство не рухнетъ никогда, хотя, можетъ быть, и будетъ называться другимъ именемъ. Всякій человѣкъ, дѣлающій добро другому человѣку не изъ личнаго эгоизма, а изъ безкорыстный чистой любви къ самому добру есть исполнитель словъ Христа, хотя-бы онъ и не слышалъ про Него. А потому мы будемъ надѣяться, что этого христіанства въ будущемъ будетъ больше, такъ какъ его было слишкомъ мало до сихъ поръ,

misteran, sed... mi nur volus demandi lin: kiel do ni, studente la ĥemion at ankoraŭ ion similan kaj restante tiaj samaj malbonaj malamantoj de niaj similuloj kaj kvazaŭ mangante unu la alian (estas dubinde, ke la ĥemio plibonigos nin en tiu ĉi, rilato), kiel do ni subite fariĝos feliĉaj? Nur sola konk-ludo restas: evidente, ree e miraklo.

Tiel, en la mem radikoj inter adoranto de l' malnova Dio kaj adoranto de la nova Dio nenia estas esenca diferenco en rimedoj atingi universalan feliĉon: kiel tiu, tiel ankaŭ la alia esperas nur je miraklo, kvankam la lasta sin rifuzas de tio ĉi.

Sed, ne haltante post faligo de la malnova Dio, la scienco, (aŭ, povas esti kelkaj reprezentantoj de la scienco), miksas kun Li en unu ideo—la Kriston kaj la krisaanismon. La malnova Dio, Kristo kaj kristanismo—tio ĉi estas sinonimoj.

„La kristanismo devas detruigi kaj jam detriĝas... La Pereo de l' kristanismo estas neevitebla: Paroloj de la Kristo ne havas plu forton, ĉar ilia tempo jam estas „travivita“...“

Sed mi plej antaŭe demandus vin, la homoj de l' scienco, kion vi komprenas sub la vorto—„kristanismo“? Se vi nomas kristanismo tion, kion kreis imperiestroj, reĝoj kaj dukoj, papoj, patriarkoj kaj kardinaloj, oberprokuroroj kaj mitropolitaj, ĉefepiskopoj kaj simple episkopoj, pastroj kaj aliaj en siaj palacoj, Vatikanoj, Plej Sanktaj Sinodoj, en siaj preĝejoj kaj t. p.—tiam ja tiu ĉi kristanismo ne estas celo de kredantoj (kvankam ĝin oni alportas al malluma amaso sub formo de „celo de l' vivo“... postmorta), sed la rimedo de malgranda nombro de homoj, la rimedo por atingi lateble plej grandajn bonojn tie ĉi sur la tero, havantajn tute ne kristantan karakteron. Kaj tiu ĉi „kristanismo“ ne falos ĝis kiam la plimulto de homoj ĉesos vivi laŭ fremda komando. Kaj se la nun ekzistanta „kristanismo“ okazos ial sentaŭga—la homoj, kiuj tion ĉi bezonas, elpensos alian „kristanisman“ kaj ree alportados al senvala amaso en formo de „celo de la vivo“ tiun ĉi produkton, sed la esenco, kompreneble, restos tiu sama. Se do oni opinios, ke la kristanismo estas religio (aŭ rilato de la homo al ĉirkaŭanta lin mondo), fondita sur tiuj paroloj, kiujn parolis la vivinta antaŭ longa tempo homo, nomata Kristo, jen tiu ĉi kristanismo neniam falos, kvankam, povas esti, ĝi eĉ portos alian nomon. Ĉiu homo, faranta bonon al lia homo ne pro persona egoismo, sed pro neprofitama pura amo al la bona mem, estas plenumanto de paroloj de la Kristo, eĉ se li nenion atdis pri Li. Kaj tial ni esperu, ke en la estonteco estos pli multe da tiu ĉi kristanismo, ĉar ĝis nun estis tro malmulte de ĝi, malmulte estas eĉ nun, kaj ĉar ĝin pasie deziras ĉiuj la plej bonaj homoj, ne esceptante ankaŭ la homojn de l' scienco. Kaj la homoj de l' scienco ankaŭ esperas, ke en la estonteco la homo staros pli malproksime de bestoj formanĝantaj unu la alian. Tiam kio do estas komuna inter „kristanismo“ malnova Dio kaj Kristo?

мало и въ настоящее время, и такъ какъ его жаждутъ всё дѣлшіе люди, не исключая и людей науки. И люди науки также надѣются, что въ будущемъ человѣкъ будетъ дальше отстоять отъ звѣрей, поѣдающихъ другъ друга.

Такъ что же тутъ общаго между „христианствомъ“, старымъ Богомъ и Христомъ?

„Христианство“ — это суррогатъ религій, подносимой одними людьми другимъ, въ личныхъ интересахъ первыхъ. Это — религія по „циркулярному предписанію“.

Старый Богъ — это безпорядочное смѣшеніе „христианства“, древне-языческихъ преданій и заповсѣй души въ темной и отсталой массѣ людей. Это — религія по указкѣ, пережитокъ прошлаго, передающійся просто по наследству.

Христосъ же былъ человѣкъ, который, отвергая всякія людскія указки, жилъ только по указаніямъ своей совѣсти и дѣлалъ по этимъ указаніямъ одно добро людямъ, — и завѣщалъ намъ, кто Ему внималъ, слушать только самого себя, голосъ своей совѣсти и дѣлать одно добро. Это былъ человѣкъ, сердце котораго не наполнилось злобой даже тогда, когда Онъ умиралъ на крестѣ, избитый, поруганный, ослѣванный человѣкомъ-звѣремъ. Даже умирая, Онъ простилъ всѣхъ своихъ враговъ.

Неужели слова и примѣры этого человѣка перестанутъ быть когда-либо руководителями въ нашихъ дѣйствіяхъ? Если — да, то и новый нашъ Богъ — наука, не принесетъ намъ счастья.

Что такое наука?

Наука есть сила. Если я изучаю что-либо, — я дѣлаю отъ этого сильнѣе по отношенію къ другимъ, которые ничего не изучали. Но ядѣ быть сильнѣе, не значить дать счастье людямъ. Положимъ, что явился бы человѣкъ, который могъ-бы поднять сотни и даже тысячи пудовъ. Возможно, что онъ при своей громадной физической силѣ сдѣлалъ-бы много добра, помогая бесильнымъ людямъ. Но такъ же возможно, и даже болѣе вѣроятно, что онъ свою силу употребилъ-бы на служеніе лично самому себѣ, покоряя слабыхъ и обращая ихъ въ своихъ рабовъ. Умственную силу можно использовать также двоякимъ способомъ: на благо и во вредъ бложнымъ. Значитъ, наука есть сила, зависящая отъ чего-то другого, что можетъ ее направлять такъ или иначе. Направленная такъ, — она принесетъ пользу, направленная иначе, — принесетъ вредъ. Достаточно вспомнить ученаго-патриота Эдиссона, грозившаго истребить всѣхъ, кто только осмѣлится тронуть его отечество. Да и не одинъ Эдиссонъ: добрая половина великихъ и малыхъ изобрѣтений идетъ только на взаимное истребленіе людей. Для чего существуютъ всё эти громаднѣйшія пушки, минометы, броненосцы, миноносцы, подводныя лодки, усовершенствованныя ружья и т. п.? Для чего они предназначены? Какая громадная затрата труда, и умственного, и физического, для того, чтобы изобрѣсть и сдѣлать все это! И ка-

La „Kristanismo“ estas kvazaŭ religio, alportata de unuj homoj al aliaj pro personaj interesoj de la unuaj. Tio ĉi estas la religio laŭ „cirkulera instruco“.

La malnova Dio estas senorda miksaĵo de l' „kristanismo“ de antikve — ido listaj tradicioj kaj de postuloj de animo en malklara kaj neprogresema amaso da homoj. Ĝi estas religio laŭ komando, restaĵo de l' estinteco, transdonata simple per heredeco.

Sed la Kristo estis homo, kiu malkonfesis ĉiajn homajn komandojn, vivis nur laŭ ordonoj de sia konscienco kaj faradis laŭ tiuj ĉi ordonoj nur bonon al homoj, — kaj testamentis al ĉiuj, kiuj lin atskultis, obei nur al si mem kaj al voĉo de sia konscienco. Tio estis homo, kies koro ne plenigis de kolero eĉ tiam, kiam li, mortante, pendis sur la kruco, albatita, malhonorigita, kraĉita de homo — besto. Eĉ mortante, li pardonis ĉiujn siajn malamikojn.

Ĉu efektive la paroloj kaj ekzemplo de tiu ĉi homo ĉesos iam esti gvidantoj en niaj agoj? Se — jes, tiam eĉ nia nova Dio — la scienco, ne alportos al ni feliĉon.

Kio estas la scienco?

La scienco estas forto. Se mi ion studas — mi per tio ĉi farigas pli forta en rilato al aliaj homoj, kiuj nenion studadis. Sed esti pli forta — ja ne signifas doni feliĉon al homoj. Ni supozu, ke aperus homo, kiu povus levi centojn aŭ eĉ milojn da pudoj. Estas eble, ke li per sia grandega fizika forto farus multe da bono helpante al senfortaj homoj. Sed same povas esti, kaj tio ĉi estas eĉ pli kredbla, ke li sian forton uzus por servado al si mem, venkaute malfortajn homojn kaj farante ilin siaj sklavo. Intelektan forton oni povas ankaŭ uzi dumaniere: por bono kaj por malutilo de proksimuloj. Sekve, la scienco estas forto, dependanta de io alia, kio povas ĝin direkti tiel aŭ alie. Direktita tiel — ĝi alportos utilon, kaj direktita alie — ĝi alportos malutilon. Sufiĉe estas ekmemori la scienciston — patrioton Edisson, kiu minacas ekstermi ĉiujn, kiuj nur kuraĝos ektusi lian patrujon. Kaj eĉ ne sola Edisson: bona duono de grandaj kaj malgrandaj elpensajoj havas la celon de reciproka ekstermado de homoj. Por kio ekzistas ĉiuj tiuj ĉi grandegaj paflegoj, „mitralezoj“, kirasŝipoj, minŝipoj, subakvaj ŝipetoj, perfektigitaj pafiloj kaj t. p.? Por kio ili estas ditinitaj? Kia grandega elspezo de laboro, intelekta kaj fizika por elpensi kaj krei ĉion tion ĉi! Kaj kia estas utilo de tio ĉi? Ne utilo, sed malutilo kaj kia malutilo! Tiuj ĉi alportas malutilon r e k t e, sed kiom ekzistas ankoraŭ da diversaj elpensajoj, malutilantaj n e r e k t e!

Sekve, la forto nur tiam alportos feliĉon, kiam ĝin regos prudenta volo. Sed ĝuste tiun ĉi volon ne donas al ni nia nova Dio, kaj eĉ neniam donos, kvankam li penas aligi al si tiun ĉi rolon. Sekve, kune kun la akirado de l' potenco super la naturo, kaj eĉ pli antaŭ ol tio ĉi, oni devas edukadi en si tiun ĉi volon, kiu direktas prudentan forton.

кая польза от этого? Не польза, а вредъ. и какой вредъ! Эти приносить вредъ прямо, а сколько еще разныхъ изобрѣтений, вредящихъ ко с ве н о!

Значать, сила тогда только принесеть счастье, когда ея будетъ управлять разумная воля. Воли-то этой именно и не дасть намъ нашъ новый Богъ, и не дасть никогда, хотя онъ и пытается присвоить себѣ эту роль. Значить, вмѣстѣ съ приобрѣтениемъ силы надъ природой, и даже прежде этого, нужно воспитывать въ себѣ эту волю, направляющую разумно силу.

Наука имѣеть громадное значеніе въ жизни челоуѣчества—этого нельзя отрицать. Всякій челоуѣкъ желаетъ и долженъ желать быть сильнымъ. Всякій челоуѣкъ долженъ всегда и вездѣ, насколько это доступно каждому въ отдаленности, изучать окружающее его для того, чтобы быть господиномъ этого окружающаго, для того, чтобы приобрѣсть себѣ силу надъ этимъ окружающимъ. Но эта сила

Альтруизмъ и отношеніе къ животнымъ.

Желая сдѣлать кое-какія справки, я долженъ былъ просмотрѣть нѣсколько номеровъ „Вѣсти. Знан.“ за 1906 годъ, гдѣ я замѣтилъ, почему-то ускользнувшую отъ моего вниманія въ прошломъ году, статью г. Бурмагина (см. №№ 7 и 8 „В. З.“ 1906 г), отвѣта на которую такъ и не появлялось въ журналѣ, а между тѣмъ мысли, высказанныя авторомъ, настолько оригинальны, что я рѣшаюсь сказать о нихъ нѣсколько словъ, несмотря на то, что замѣтка появилась почти два года тому назадъ.

Первое впечатлѣніе, которое получается по прочтеніи этой статьи,—унытающее; кажется, что мы дѣйствительно не правы, что всѣ наши альтруистическія идеи только пустыя громкія фразы, но выкинувъ и разобравшись въ каждомъ словѣ, дѣлается ясно, что авторъ ошибается. Попробую, какъ умѣю, доказать это.

Авторъ упрекаетъ насъ въ томъ, что мы, люди, хлопочемъ только о себѣ, забывая животныхъ, мы не совершенны, мы не можемъ обойтись безъ зла и творимъ его на каждомъ шагѣ, даже кипяченіемъ воды мы заставляемъ умирать тысячи существъ; всякое совершенствованіе напрасно, такъ какъ въ челоуѣкѣ борются постоянно двѣ природы: духовная съ физической. Вотъ главныя мысли автора. Самая же существенная слѣдующая: „Творить добро, такъ ужъ творить вездѣ и всюду, а не только для себя.“ Что же хочеть сказать г. Бурмагинъ послѣдней фразой? какой изъ нея выводъ? Мнѣ кажется, отвѣтъ на этотъ вопросъ можетъ быть только одинъ: не дѣлать добра вовсе! Вѣдь, если творить добро только людямъ, то будетъ „эгоистично“ и „односторонне“, а всему живому я не въ состоянціи, то что же мнѣ остается дѣлать,

La scienco havas grandegan signifon en la vivo de l' homaro—tion ĉi oni ne povas nei. Ĉiu homo deziras kaj devas deziri esti forta Ĉiu homo devas ĉiam kaj ĉie, kiam tio ĉi estas atinge bla por ĉiu aparte, esplori lion ĉirkaŭtanta por esti mastro de tiu ĉi ĉirkaŭtanta, por akiri forton super tiu ĉi ĉirkaŭtanta. Sed tiu ĉi forto devas koni sian lokon kaj ne preni por si nekonformajn rolojn. Tion do kio direktos tiun ĉi grandegan forton al bono de ĉiuj sendiference homoj—ni nomos Dio kaj tiun ĉi Dion ni adoros.

Ivan Baĉurin.

Trad. Ciklauri.

должна знать свое мѣсто и не брать на себя несоотвѣтствующія ей роли. То-же, что направить намъ эту великую силу на благо всемъ безъ различія людямъ,—мы будемъ называть Богомъ, и этому Богу мы поклонимся.

Иванъ Бакуринъ.

Altruismo kaj rulato al bestoj.

Dezirante fari kelkajn informigojn, ni devis trarigardi kelkajn numerojn de „Vjestn. Zn.“ por 1906 jaro, kie mi rimarkis, ial forglitintan de mia afento en la pasinta jaro, artikolon de s-ro Burmagin (rig. №№ 7-an kaj 8-an de „Vestn. Zn.“ 1906), respondo al kiu tute ne aperis en la revuo, sed tamen la pensoj, eldiritaj de l' aŭtoro, estas tiom originalaj, ke mi decidis diri pri ili kelkajn vortojn, malgraŭ ke la noto estis presita preskaŭ antaŭ du jaroj. Unua impresio, ke mi ricevas post tralego de tiu ĉi artikolo, estas premanta; ŝajnas, ke ni efektive estas nepravaj, ke ĉiuj niaj altruistaj ideoj estas nur malplena laŭtaj frazoj, sed se oni enpenigos kaj analizos ĉiun vorton, tiam fariĝas klare, ke la aŭtoro eraras.

Mi provas, kiel mi scias, prui tion ĉi.

La aŭtoro riproĉas nin pro tio, ke ni, homoj zorgas sole pri ni mem, forgesante bestojn, ni ne estas perfektaj, ni ne povas esti sen malbono kaj faras ĝin ĉiumomente, eĉ holiĝante akvon, ni mortigas milojn da ekzistadoj, ĉia pliperfektigado estas vana, ĉar en la homo konstante batalas du naturoj: la spirita kaj la fizika.

Jen estas ĉefaj pensoj de la aŭtoro. La plej do esenca estas ĉi tiu: „se fari bonon, tiam fari ĝin ĉie kaj ĉiee, sed ne sole por si mem.“ Kion do volas diri s-ro Burmagin per lasta sia frazo?

Ĉia estas el ĝi konkludo? Al, mi ŝajnas, ke respondo al tiu ĉi demando povas esti nur unu: oni tute ne devas fari, bonon! Ja se fari bonon sole al homoj estas „egoiste“ kaj „unuflanke“, sed al ĉio viva mi ne estas kapabla alporti bonon, kion do tiam mi devas fari, se ne ĉesi fari bonon al iu ajn! se, preparante akvon por teo, mi jam fariĝas katzo de miloj da mortoj, kio do estas kompare kun tiu ĉi

как не перестать дѣлать добро кому бы то ни было! Если приготавлива воду для чая, я уже дѣлаюсъ причиной тысячи смертей, то что же въ сравненіи съ этимъ числомъ жизнь одного только человѣка.

Однако сдѣланный мною выводъ изъ мыслей автора не только морально несправедливъ (другой же выводъ—невозможность), но и безуменъ съ точки зрѣнія логики и логическую несостоятельность его легко уяснить себѣ изъ построения самаго примитивнаго силлогизма. Кромѣ того онъ еще и вреденъ, такъ какъ, заручившись такимъ оправданіемъ своихъ поступковъ, человѣкъ со спокойной совѣстью пойдетъ убивать и грабить въ полную увѣренность, что онъ такой же злодѣй, какъ и тотъ, кто отвѣчаетъ на зло добромъ! Что касается микроскопическихъ существъ, то мы при всемъ нашемъ желаніи не въ состояніи заботиться объ ихъ жизни, потому уже, что не видимъ ихъ. Вообще г. Бурмагинъ впадаетъ въ крайнюю ошибку, когда считаетъ жизнь человѣка и жизнь животнаго эквивалентными, равнозначущими.

Съ моей точки зрѣнія лишить жизни животное, напримѣръ, млекопитающее болѣе безнравственно, чѣмъ сдѣлать то же съ какой-нибудь амебой или инфузоріей. Когда мы говоримъ о насильственной смерти и порицаемъ все, такъ или иначе связанное съ насиліемъ, ее вызывающимъ, мы разумѣемъ сумму физическихъ и духовныхъ страданій, неизбежныхъ для человѣка при прекращеніи его бытія; но можно ли говорить не только о духовныхъ, но даже о физическихъ страданіяхъ одноклѣточного существа, не имѣющаго ни мозговыхъ центровъ, ни нервовъ, ничего, кромѣ протоплазмы?

Если же смерть не связана со страданіемъ, и умирающее существо настолько примитивно по своей организаціи, что даже не въ состояніи понять и почувствовать переживаемый имъ моментъ, то вызвать ли во мнѣ смерть такого существа, мною убитаго, упрекъ совѣсти? Могутъ ли они вообще въ такомъ случаѣ имѣть мѣсто? Вѣдь, отвѣчая на выше приведенные вопросы утвердительно, людямъ пришлось бы изъ-за každаго нечаянно разбитаго глинянаго горшка падать духомъ и считать себя убійцами! Одноклѣтныя животныя очень трудно разстаютъ съ жизнью; притомъ имъ дѣленіе пополамъ есть не болѣе какъ стимулъ къ новой жизни, естественной смерти они не знаютъ; многіе бактерии и бактеріи способны переносить какую-угодно низкую или высокую температуру. Наконецъ, вслѣдствіе естественнаго подбора, гибли лишь слабыя микроорганизмы; большинство же ихъ размножалось и приспособлялось къ совершенно новымъ условіямъ жизни, вызваннымъ какимъ-нибудь «несчастливымъ случаемъ» (съ нашей, человѣческой точки зрѣнія). Чѣмъ животное сложнѣе по структурѣ своего тѣла, тѣмъ оно чувствительнѣе къ внѣшнимъ раздраженіямъ. Человѣкъ же, какъ существо съ сложной физической организаціей и крайне развитымъ интеллектомъ, интенсивнѣе животныхъ реагируетъ на

mombro la vivo de unu nur homo. Tamen farita de mi konkludo el pensoj de la aŭtoro estas ne sole morale nejusta (alia da konkludo ne estas ebla), sed ĝi estas senprudenta de vidpunkto de logiko, kaj logikan bankrotecon de ĝi estas facile klarigi al si el konstruo de la plej primitiva silogismo. Krom tio ĝi estas ankoraŭ malutila, ĉar provizinte tian pravigon de siaj agoj, homo kun trunkavila konscienco ekiros mortigi kaj rabi, estante konvinkita, ke li estas nur tia sama egoisto, kiel tiu, kiu respondas al malbono per bono! Kio da koncernas mikroskopajn ekzistaĵojn, ni eĉ havante tian deziron ne povas zorgadi pri ilia vivo, jam tial ke ni ne vidas ilin. Ĝenerale s-ro Burmagin faras ekstreman eraron, kiam li opinias la vivon de homo kaj la vivon de besto ekvivalentaj, egalsignifaj.

De mia vidpunkto forpreni la vivon de besto, ekzemple, de iu suĉbesto, estas pli senmorale ol fari tion saman kun ia amebo aŭ infuzorio.

Kiam ni parolas pri perforta morto kaj mallaŭdas ĉion, tiel aŭ alie kunligitan kun perforto, kiu kaŭzas ĝin, ni pensas la sumon de fizikaj kaj spiritaĵaj suferoj, neeviteblaj por homo dum rompo de lia vivo; sed ĉu oni povas paroli ne sole pri spiritaĵaj, sed eĉ pri fizikaj suferoj de unucelula ekzistaĵo, havanta nek cerbajn centrojn, nek nervojn, nek ion krom protoplasmoo?

Se do la morto ne estas ligita kun sufero, kaj mortanta ekzistaĵo havas tiom primitivan organizacion, ke eĉ ne povas kompreni kaj senti la travivatan momenton,—ĉu elvokos en mi la morto de tia ekzistaĵo, mortigita de mi, riproĉojn de la konscienco? Ĉu povas ili ĝenerale havi lokon en tia okazo? Ja respondante al suprediritaĵaj demandoj jese, homoĵ devus pro ĉiu okazo rompiĵa argila poto perdi kuragoo kaj opinii sin mortigantoj.

La unucelulaĵaj bestoj tre malfacile lasas la vivoo; la apartenanta al ili disdividiĵo en du partoojn, estas ne pli ol stimulo al nova vivo, la naturan vivoo ili ne konas; multaj baciloj kaj bakterioj havas kapablon elportadi ian ajn malaltan aŭ altan temperaturon. Fine, en sekvo de natura alelektiĵo, pereadis nur malfortaj mikroorganismoj; la plimulto do de ili plimultiĵadis kaj alkonformiĵadis al tute novaj kondiĵoj de la vivo, kaŭzitaĵ per iu „malfeliĉa“ (de nia homa vidpunkto) okazo. Ju pli malsimpla estas besto laŭ strukturo de sia korpo, des pli ĝi estas sentema al eksteraj incitoj. La homo do, kiel ekzistaĵo, havanta malsimplan fizikan organizacion kaj ekstreme disvolviĵitan intelekton, pli intensive ol bestoj reagaa al vivo kaj realeco.

Tial, mortante, krom suferoojn ĝi travivas ankoraŭ malsimplan psiikan procesoon, kiu estas fonto de spiritaĵaj suferooj, kiuj ne povas esti ĉe bestoj. Se ne paroli jam pri doloraj sentooj, la mortanton turmentas la neceseco por eterneco adiaĵi kun proksimaj, karaĵ

жизнь и действительность. Поэтому, умирая, кроме страданий онъ переживаетъ еще болѣе сложный психическій процессъ, являющійся источникомъ духовныхъ страданій, которыхъ не можетъ быть у животныхъ. Не говоря уже о болевыхъ ощущеніяхъ, умирающаго тяготитъ необходимость навѣки проститься съ близкими, дорогими его сердцу людьми, любившими его и любимыми имъ, необходимостью навсегда разстаться съ тѣми идеалами, надеждами, вѣрованіями и мечтами, которые тянули къ жизни, дѣлали ее великой и красивой. Поэтому, вѣроятно, я не ошибусь, если скажу, что чѣмъ человѣкъ культурнѣе, тѣмъ ему тяжелѣе разставаться съ жизнью. Я соглашусь съ авторомъ только въ одномъ; мы, люди, до сихъ поръ были дѣйствительно несправедливы къ животнымъ; мы эксплуатировали ихъ силу для своихъ личныхъ выгодъ, мы шли на компромиссъ съ нашими нравственными убѣжденіями и совѣстью, чтобы оправдать такое безчеловѣчное занятіе какъ охота, оправдать, несмотря на то, что мы охотились только ради развлечения (!); мы употребляемъ въ пищу животныхъ, благодаря вивисекціи заставляемъ ихъ умирать въ страшныхъ мученіяхъ. Однимъ словомъ, животныхъ пока рабы наши, но люди уже понимаютъ, насколько они виноваты передъ ними. Не вѣря въ будущее, г. Бурмагинъ не желаетъ вѣрить и въ прогрессъ въ наукѣ и техникѣ, который безусловно рано или поздно вытѣснитъ мускульную силу, употребляемую уже въ настоящее время лишь въ сельскомъ хозяйствѣ да на первобытныхъ деревенскихъ заводахъ, въ родѣ маслобоенъ и пр.; развитіе же телемеханики и разрѣшеніе такихъ вопросовъ, какъ улавливаніе солнечной энергіи безъ посредства растений и передача ея на разстояніе, вытѣснитъ изъ употребленія, «живую» силу. Уже теперь мы видимъ автомобили и электрическіе трамваи, число которыхъ растетъ съ каждымъ годомъ, въ будущемъ, я въ этомъ увѣренъ, лошади будутъ показывать въ музеяхъ, какъ рѣдкость. Приготовленіе искусственнымъ путемъ пищевыхъ продуктовъ избавитъ насъ отъ необходимости питаться мясомъ. Отъ охоты-удовольствія будущее общество, менѣе кровожадное и болѣе культурное, отвернется съ отвращеніемъ.

Всѣ соображенія, которыя не позволяютъ мнѣ раздѣлять убѣжденій автора и заставляютъ считать его пессимистическое міропониманіе слишкомъ необоснованнымъ и указывающимъ на неосвѣдомленность его въ некоторыхъ вопросахъ біологіи.

«Человѣкъ на каждомъ шагу творитъ зло», «смерть не совершеннѣе», «надѣяться на будущее нечего», говоритъ г. Бурмагинъ. Но формулируя такимъ образомъ свои мысли, онъ совершенно забываетъ о прогрессѣ, этой надеждѣ и упованіи человѣчества, о великихъ откровеніяхъ человѣческаго духа и генія: о наукѣ, искусствѣ и техникѣ; забываетъ, что этой могучей триадѣ суждено передавать, усовершенствовать весь міръ; забываетъ, наконецъ, о прогрессѣ въ естество-

al lia koro homoj, amintaj lin kaj amataj de li, neceseco por ĉiam adiaŭi kun tiuj idealoj, esperoj, kredaĵoj kaj revoj, kiuj altiradis lin al la vivo, faradis ĝin granda kaj bela. Tial mi kredeble, ne eraros, se diros, ke ju pli homo estas kultura, des pli malfacile estas al li adiaŭi kun la vivo. Mi konsentos kun la aŭtoro nur en unu punkto: ni, homoj, ĝis nun estis efektive neĵustaj al bestoj: ni ekspluatadis ilian forton por niaj personaj profitoj, ni faris kompromison kun niaj moralaj konvinkoj kaj konscienco, por pravigi tion sensencan nehumanan okupigon, kiel ĉaso, pravigi, malgraŭ tio, ke ni ĉasas sole pro amuzo (!); ni uzas bestojn por nutraĵo, dank' al vivisekcio ni devigas ilin mortadi en teruraj turmentoj. Unuvorte, la bestoj ĝis nun estas niaj sklavoj, sed, homoj jam komprenas kiom ili estas kulpaĵaj antaŭ ili. Ne kredante la estontecon, s-ro Burmagin ne volas kredi la progreson en la scienco kaj tekniko, kiu nepre pli aŭ malpli baldaŭ forpelos la muskolan forton, uzatan jam en la nuna tempo nur en la vilaĝa mastrado kaj en tiaj primitivaj vilaĝoj fabrikoj, kiel, ekz., buterfabrikoj k. ĉ. La disvolvigo do de telemekaniko kaj solvo de tiaj demandoj, kiel kaptado de la suna energio sen pero de kreskaĵoj, kaj transdonado de ĝi trans ia spaco, forpelos el uzado la „vivan“ forton. Jam nun ni vidas aŭtomobilojn kaj elektrajn tramvojojn, kies nombro kreskas ĉiujare kaj en la estonteco, mi tion kredas, la ĉevalon oni montrados en muzeoj, kiel maloftaĵon. Preparado artmaniera de nutraj produktoj liberigos nin de la neceseco nin nutri por viando. De la ĉaso—amuzo la estonta societo, malpli sangamanta kaj pli kultura, deturnos sin kun abomeno.

Jen estas konsideroj, kiuj ne permesas al mi konsenti kun konvinkoj de la aŭtoro kaj devigas opinii lian pesimistan mondkomprenon tro senfonda kaj montranta lian nekonatecon en kelkaj demandoj de l'biologio.

„La homo ĉiunmomente kreas malbonon“. „La mondo ne estas perfekta“, „Oni ne devas esperi la estontecon“, parolas s-ro Burmagin. Sed formuligante tiamaniere siajn pensojn, li tute forgasas la progreson, tiun ĉi esperon de la homaro,—grandegajn kreaĵojn de la homa spirito kaj genio; la sciencan, arton kaj teknikon; forgasas, ke tiu ĉi potenca triado havas sorton refari, pliperfektigi la tutan mondon; li forgasas, fine pri progreso en la naturscienco, kiu fordonas en arkivon ne sole ĉiujn malsanaĵojn, sed, povas esti, la plej teruran, abomenan morton, tiel longe regintan super la mondo, devigas foriri en la regionon de malĝojaj rememoroj.

S. N. S—v.

Tradukis V. Radíš.

знаніи, который дастъ въ архивъ не только всѣ болѣзни, но, быть можетъ, и самое ужасное, отвратительную смерть, такъ долго царившую надъ міромъ, заставитъ уйти въ область печальныхъ преданій.

C. H. III—вз.

IV. Научная переписка.

Нѣчто о ереси.

Вопрѡсъ педагогическій.

Въ одномъ изъ сельскихъ двухклассныхъ училищъ Кіевской губерніи недавно имѣло мѣсто столкновение священника-законоучителя съ народнымъ учителемъ на почвѣ... черта!

Преподавателя «закона Божія», священника Г., съ урока позвали на требу, а потому онъ просилъ завѣдующаго училищемъ поручить кому-либо изъ учителей позаниматься за него до конца урока. Какъ разъ на урокъ завѣдующаго шли самостоятельныя занятія учениковъ, поэтому замѣнить батюшку оказалось болѣе удобнымъ самому завѣдующему. Принявъ отъ батюшки «книгу закона», г. А. (такъ вонуть завѣдующаго) сталъ спрашивать урокъ, гдѣ говорилось, между прочимъ, о дьяволѣ или чортѣ, какъ его обыкновенно называютъ, и его козняхъ, чинимыхъ людямъ; при чемъ одинъ изъ учениковъ, вѣроятно, для большей иллюстраціи похождения чорта рассказалъ, что у него дома на чердакѣ каждую почти ночь чортъ ходитъ, стучитъ, и что даже видѣлъ его слѣды, похожіе на козявныя копытца. Г-нъ А. посмѣялся надъ рассказомъ наивнаго ученика и объяснилъ всѣмъ, что такое въ сущности чортъ. Объяснилъ такъ, какъ понималъ его онъ самъ. Черезъ короткое время законоучитель вернулся въ классъ и, провѣряя, усвоили ли ученики пройденное съ завѣдующимъ, натолкнулся на объясненіе ученика о личности чорта. Ученикъ, конечно, сказалъ законоучителю, что никакого чорта съ рожками и хвостикомъ нѣтъ, что подъ дьявольскимъ искушеніемъ нужно подразумѣвать злые помыслы чelовѣка и худыя его дѣла; что чортъ есть злой духъ, не имѣющій происхождения, безплотный, а потому представлять его въ какомъ бы то ни было образѣ явная бессмыслица. При этомъ добавилъ, что такъ ему объяснилъ завѣдующій. Законоучитель Г. покраснѣлъ. Онъ, съ предисловіемъ «дурракъ», рѣзко оборвалъ ученика и грубо крикнулъ «садись». За симъ, съ торжественностью сана іерейскаго объяснилъ, что

IV. Ciencia Korespondado.

Io pri herezo.

En unu el vilagaj duklasaj lernejoj en la Kieva gubernio okazis antaŭ nelonge konflikto inter pastro-religiinstruisto kaj popola instruisto pro la... „diablo“.

La instruisto de l' religio, la pastron G., dum leciono oni vokis por fari ian ceremonion, tial li petis la administranton de la lernejo, ke li komisu iun el instruistoj fini anstataŭ li la lecionon. Ĝuste tiun ĉi tempon en la leciono de l' administranto estis memstaraj laboroj de la lernantoj, tial anstataŭ la pastron okazis la plej oportune al la administranto mem.

Prezinte de la pastro „la libron de l' religio“, s-ro A. (tiel oni nomas la administranton) komencis demandi lecionon, en kiu estis dirate, intercetere, pri diablo aŭ pri „ĉort“ *), kiel ordinare oni nomas lin kaj pri liaj intrigoj, farataj al homoj; dum tio ĉi unu el lernantoj, kredible, por pli bona ilustrado de l' aventuroj de la diablo, rakontis, ke ĉe li en la hejmo preskaŭ ĉiunokte iradas en subtegmento la diablo, frapadas, kaj ke oni eĉ vidis liajn postsignojn, similaĵn al hufoj de kapro.

S-ro A. ridis la rakonton de la naiva lernanto kaj klarigis al ĉiuj; kio propre estas la diablo. Li klarigis tiel kiel li mem komprenis.

Post mallonga tempo la instruisto de religio revenis en la klason kaj, kontrolante, ĉu komprenis la lernantoj tion, kion instruis la administranto renkontis klarigon de unu lernanto pri la persono de la diablo. La lernanto, certe diris al la instruisto de religio, ke nenia diablo kun kornetoj kaj vosteto ekzistas, ke diablajn tentojn oni devas kompreni malbonajn pensojn de l' homo kaj malbonaj liaj aferoj; ke la diablo estas malbona spirito, ne havanta spacon senkorpa kaj tial imagi lin en ia ajn figuro estas videbla senŝenĉaĵo. Ĉe tio li aldonis, ke tiel al li klarigis la administranto.

*) „Ĉort“ estas rusa nomo de diablo.

чортъ существуетъ и имѣть такой же безобразный видъ, какой имѣютъ его изображенія на иконахъ и что такіе рисунки можно видѣть на дверяхъ и стѣнахъ монастырей; что онъ являлся въ такомъ образѣ многимъ праведникамъ для искушенія, и что завѣдующій объяснилъ это неправильно, ибо онъ менѣе компетентный человѣкъ въ священномъ писаніи. По окончаніи урока о Г. воспѣшля въ канцелярію, гдѣ были въ сборѣ всѣ учителя, кромѣ завѣдующаго, и заявилъ имъ, что нужно составить совѣтъ для обсужденія вопроса о ереси, которую проповѣдуетъ своимъ итецамъ господинъ завѣдующій. Въ это время пришелъ самъ виновникъ ереси, и тутъ-то произошла „перепалка“. Законоучитель съ крикомъ во всю свою поповскую мочь доказывалъ, что дьяволъ существуетъ въ обыкновенномъ своемъ образѣ: обросшій киун шерстью, мохнатый, съ безобразною рожею человѣка, съ острыми, какъ у лисацы, ушами, съ небольшими (телячьими) рожами, съ длиннымъ, вверху закрученнымъ, обезьяньимъ хвостомъ и съ ногами, оканчивающимися вмѣсто ступни человѣка телячьими копытами. Пальцы рукъ имѣютъ длинные когти. Что дьяволъ обладаетъ свойствомъ мѣнять свой обыденный образъ (вѣроятно, какъ вѣдьмы и колдуньи) и можетъ представиться другимъ праведникамъ въ образахъ всевозможныхъ чудовищъ, о которыхъ даже самая богатая фантазія художника не имѣетъ представленія. Что не признавая чорта такимъ, какимъ представляетъ его представитель церкви, завѣдующій проповѣдуетъ ересь, о которой придется доложить директору, а потомъ и архіерею. Напрасно неожиданный еретикъ доказывалъ безплотность добрыхъ и злыхъ духовъ: представитель религіи остался непреклоненъ. На сторону священника, недовольнаго своимъ завѣдующимъ и страха ради иудейска, стали учителя. Эта обыденная исторія закончилась самымъ обыкновеннымъ финаломъ. Коллеги по народному уродованію, то бишь образованію, помирились, сдавшись на компромиссы съ обѣихъ сторонъ, и разъ навсегда дали себѣ слово никогда не спорить: о чортѣ, съ чортомъ, при чортѣ, на чортѣ, и т. д. Просклонявъ это символическое навнаніе зла во всѣхъ числахъ и падежахъ, мирно разошлись по домамъ. А въ душѣ, понятно, остались каждый при своемъ мнѣніи; впрочемъ, за представителя церкви я не ручаюсь. Но что подумаютъ дѣти объ этомъ спорѣ? Учитель говоритъ, что чорта плотскаго нѣтъ, а батюшка говоритъ, что есть и „батюка“ съ матерью говорятъ, что есть, хотя никто изъ нихъ не видѣлъ его. Изъ этихъ мальчиковъ вырастутъ взрослые мужи, поумнѣютъ, а поумнѣвши, прочитаютъ, поразспросятъ и придутъ къ тому заключенію, что плотскаго чорта дѣйствительно нѣтъ, никогда не было и не могло быть, и что батюшка обманывалъ ихъ въ школѣ—вѣроятно съ цѣлю запугать. А кто обманетъ въ наукѣ одинъ разъ, тому не повѣрится во многомъ. Мнѣ кажется, что толкуя такимъ образомъ о личности злого духа, священники

La religinstruisto G. rugigis. Kun antaŭdiro „malsagulo“, li akre interrompis la lernanton kaj malgentile kriis „sidiĝu“. Poste kun soleneco de l' pastra rango, li klarigis, ke la diablo ekzistas kaj havas tiun saman malbelan eksterajn, kian havas liaj figuraĵoj sur sanktpentraĵoj kaj ke tiajn figuraĵojn oni povas vidi sur pordoj kaj muroj de monaĥejoj; ke li aperadis en tia figuro al multaj sanktuloj por ilin tenti kaj logi kaj ke la administranto nevere klarigis ĉi tion, ĉar li estas malpli kompetenta homo en la Sankta Skribo.

Post fino de la leciono la pastro G. rapidigis en la kancelarian; kie jam kunvenis ĉiuj instruistoj, krom la administranto, kaj diris al ili, ke necese estas formi konsilejon por diskuto de la demando pri la herezo, kaj direktori kiun predikas al siaj edukatoj la sinjoro administranto. En tiu ĉi momento venis mem la herezkatzanto, kaj jen tie ĉi okazis „batalo“. La religiinstruisto kun krio laŭ sia tuta pastra forto pruvis, ke la diablo ekzistas en sia ordinara figuro: superkreskinta per lano, lanhara, kun malbela homa vizagego kun akraj oreloj, kiel ĉe la vulpo, kun negrandaj bovidaj kornetoj, kun longa, supren tordita, simia vosto kaj kun piedoj, kies fino estas anstataŭ homa plando bovidaj hufoj. La manfingroj havas longajn ungegojn. Ke la diablo posedas la eoon ŝanĝi sian ordinaran figuron (kredeble, kiel sorĉistinoj kaj sorĉistoj!) kaj povas prezenti sin al aliaj sanktuloj en ekstero de diversaj monstroj, pri kiuj eĉ la plej riĉa fantazio de pentristo ne havas prezenton. Ke ne konfesante la diablon tian, kian lin prezentas la reprezentanto de l' eklezio, la administranto predikas herezon, pri kiu oni devos raportari al la direktoro kaj poste ankaŭ al la episkopo. Vane la neatendita „herezisto“ pruvidis la senkorpecon de bonaj kaj malbonaj spiritoj: la reprezentanto de la religio restis nenaceligebla. Al flanko de l' pastro, nekontentaj de sia administranto kaj „pro timo hebrea“, starigis la instruistoj: Ĉi tiu ordinara historio finigis per tute ordinara fino. La kolegoj en popola kripligo, t. e. klerigo, interpacigis, cedinte pro kompromiso de ambaŭ flankoj kaj unufoje por ĉiam donis al si promeson neniam disputi: pri la diablo, kun la diablo, ĉe la diablo, sur la diablo k. t. p., deklinaĉinte ĉi tiun simblan nomon de l' malbono en ĉiuj nombroj kaj kazoj. Ili pace disiris hejmen.

Sed en animo, certe, ili restis ĉiu kun sia opinio; cetero, pri la reprezentanto de la eklezio mi ne garantias. Sed kion opinioj la infanoj pri ĉi tiu disputo? La instruisto diras, ke diablo korpa ne ekzistas, la pastro do diras, ke li ekzistas, kaj la patro kun patrino diras ke li ekzistas, kvankam nesiu el ili lin vidis. El ĉi tiuj knaboj elkreskos plenaĝaj viroj, plisagigis kaj, plisagiginte, legados, demandados kaj konkludos, ke diablo korpa efektive ne ekzistas, neniam ekzistis kaj ne povis ekzisti, kaj ke la pastro trompadis ilin en la lernejo, kredeble, por timigi. Sed kiu trompos en la scienco unu fojon, tiu ĉi ne kre-

ставять большой минус своему авторитету. На самом дѣлѣ, откуда вѣсто понятие о тѣлесном образѣ дѣвола? Въ исторіи говорится, что прежде видимой и разумной твари, т. е. человѣка, Богъ сотворилъ невидимую разумную (если невидимая, то кто же знаетъ о ея качествахъ?) тварь и (здѣсь допущено неправильное выраженіе, такъ какъ невидимый духъ не можетъ называться тварью)—духовъ, которые называются Ангелами. Ангелы суть духи безтѣлесные, невидимые.

Одинъ изъ сихъ свѣтлыхъ духовъ съ нѣкоторыми подчиненными ему духами, имѣлъ дерзость выйти изъ послушанія всеблагой волѣ Бога, Творца всего, и черезъ то лишился дарованнаго ему свѣта и блаженства и сдѣлался злымъ духомъ. Его называютъ дьяволомъ. Нигдѣ въ Евангеліи о плотскомъ образѣ духовъ тоже не сказано. Слѣдовательно, излагая исторію популярнѣе, проще: дѣволъ есть духъ безтѣлесный, невидимый, а слѣдовательно, всездѣущій, какъ и всѣ ангелы, но лишенный хорошей жизни, добрыхъ помысловъ и дѣлъ. Роль злого духа по отношенію къ людямъ вслѣдствіе отверженія его Богомъ, а потому противника Истины, Блага, Любви, противоположна роли добрыхъ духовъ, ангеловъ. А такъ какъ роль дѣвола соблазнять людей на всякія худыя дѣла и помыслы, то обратно выходить, что всѣ худыя дѣла и помыслы людей суть навѣты злого духа. Отсюда можно вывести вполне точное опредѣленіе о дѣволѣ, какъ существѣ. Дѣволъ есть зло, зло во всѣхъ видахъ и положеніяхъ, такъ какъ во всякомъ злѣ и неправдѣ фигурируетъ злой духъ; это, такъ сказать, его работа. Сказанія о встрѣчахъ праведниковъ съ плотскимъ чортомъ отошли въ область преданія, въ область болыной, но богатой фантазіи. Три четверти христіанскаго населенія скептически относятся къ этимъ сказаніямъ, это многимъ извѣстно. Однажды мнѣ одинъ крестьянинъ рассказалъ такой случай изъ его жизни. Страшная матеріальная нужда и къ тому же пожаръ, падежъ скота, смерть единственной работницы—жены, заставили его поклобаться въ вѣрѣ, такъ какъ никакія горячія молибы не предотвращали безконечнаго испытанія. Само собою разумеется, что голодный—не запоешъ! Что дѣлать? Воровать нехорошо, а другіихъ путей для пріобрѣтенія презрѣннаго металла не выдумашь. Рѣшился пріобрѣтнуть къ послѣднему средству. Онъ слышалъ, что всѣ почти богачи получили свои богатства посредствомъ злого духа—чорта. Слышалъ также, что стоитъ только отдать душу чорту, (что дѣлается будто бы посредствомъ контракта, на которомъ нужно расписаться собственною кровью), какъ онъ осыплетъ золотомъ и серебромъ въ такомъ изобиліи, что некуда будетъ дѣвать денегъ. И онъ рѣшился загубить свою душу для того, чтобы спасти отъ голодной смерти свою многочисленную семью. Въ темную ненастную ночь онъ отправился въ находящійся близъ еса дѣсъ, взявъ по обрыву въ пропасть и

dos en multo. Sajnas al mi, ke klarigante tiamaniere la personon de l' malbona spirito, la pastro starigas grandan minuson al sia aŭtoritato. Efektive, de kie estas prenita la ideo pri korpa figuro de l' diablo? En la historio estas dirate, ke „antaŭ la videbla kaj racia kreaĵo, t. e. la homo, Dio kreis malvideblan racian (se nevidebla, tiam kiu konas ĝian ecojn) kreaĵon (ĉi tie estas lasita erara esprimo, ĉar nevidebla spirito ne povas esti nomata kreaĵo) „spiritojn, kiuj nomigas Anĝeloj. La anĝeloj estas spiritoj senkorpaj, malvideblaj. Unu el tiu ĉi lumaj spiritoj kun kelkaj subaj al li spiritoj, arrogantigis ĉesi obei la bonegan volon de Dio, Kreinto de ĉio, kaj pro tio senigis de la donacinta al li lumon kaj feliĉo kaj ĝis malbona spirito. Oni nomas lin diablo“. Nenie en la evangelio estas dirite pri korpa figuro de la spiritoj. Sekve, rakontante la historion pli populare kaj simple: la diablo estas spirito senkorpa, malvidebla kaj, sekve, ĉieesta, kiel ankaŭ ĉiuj anĝeloj, sed senigita de bona vivo, bonaj intencoj kaj agoj. La rolo de malbona spirito rilate al la homoj, ĉar de la rifuzis sin la Dio kaj ĉar, sekve, li havas sian kontraŭulon en Vero, Bono, Amo, estas kontraŭa al la rolo de bonaj spiritoj, la anĝeloj. Kaj ĉar la rolo de la diablo estas logi la homojn al diversaj malbonaj agoj kaj intencoj, kontraŭe sekvas, ke ĉiuj malbonaj agoj kaj intencoj de l' homoj estas influitaj de l' malbona spirito. De tio ĉi oni povas konkudi tute precizan difinon pri la diablo, kiel pri estaĵo. La diablo estas malbono, malbono en ĉiuj formoj kaj statoj ĉar en ĉiu malbono kaj malvero figuras la malbona spirito; tio estas, tiel diri, lia laboro. Rakontoj pri renkontoj de sanktuloj kun la diablo korpa foriris en la regionon de legendo, en la regionon de malsana, sed riĉa fantazio. Tri kvaronoj da kristana logantaro skeptike rilatas al tiuj ĉi legendoj, tion ĉi multaj scias. Unufoje unu vilagano rakontis al mi jenan okazon el sia vivo. Terura materiala malriĉeco kaj brulego, mortado de brutoj, morto de l' sola laboristino—edzino, ŝanceligis lin en la kredo, ĉar neniaj varmegaj preĝoj forigadis la senfinan suferadon. Estas mem kompreneble, ke malsata homone ekkantos! Kion fari? Steli estas malbone, sed aliajn vojojn al akiro de triviala metalo vi ne eltrovos. Li decidis sin turni al la lasta rimedo. Li addis, ke ĉiuj niaj riĉuloj ricevis sian riĉaĵon per la malbona spirito—la diablo. Li addis ankaŭ, ke oni devas nur fordoni sian animon al la diablo (kio estas farata kvazaŭ per kontrakto, kiun oni devas subskribi per sia propra sango), kaj li superŝutos per oro kaj argento en tia kvanto, ke vi ne scios, kien meti la monon. Kaj li decidis pereigi sian animon por savi sian multenombrian familion de malsata morto. En malluma nokto kun malbona vetero li ekiras en la arbaron, kuŝantan apud la vilaĝo, rampis laŭ deklivego en profundajn kaj ekvokis la diablon. La vetero estis terura: pluvo, ventego, mallumo. Longe kaj vane li penis elvoki la diablon—li ne

сталъ звать дiавола. Погода была ужасная: дождь, буря, темнота. Долго и напрасно старался онъ вызвать чорта—его не было. Весь промокшій до костей и не дождавшись того, кого хотѣлъ, крестьянинъ выругался, плюнулъ и пошелъ домой почти на разсвѣтѣ. Съ тѣхъ поръ онъ не вѣритъ въ существованіе дiавола и частенько рассказываетъ о своемъ поступкѣ въ своемъ кружкѣ. Подобные опыты дѣлаются многими. Значитъ, навязать крестьянину свою мысль о существованіи плотскаго чорта священники не могутъ потому, что не было случая, чтобы человѣкъ въ здоровомъ умѣ встрѣтилъ бы гдѣ либо такую безобразную фигуру. Зоологія также не имѣетъ въ своей коллекціи такого экземпляра. Если же, вопреки разуму поддаться грубому обману—признать существованіе плотскаго чорта, какъ твари, то нужно признать и его размноженіе, т. е. какой-либо десятокъ чертей, отверженныхъ Богомъ, физически не можеть соблазнять миллиарды обитателей земного шара. Если же признать размноженіе чертей естественнымъ путемъ, то значить, черти двуполые? А это вѣдь абсурдъ. Зачѣмъ же представителямъ христіанскихъ религій ставить себя въ такое глупое положеніе? Толковать о томъ, чего нѣтъ и чему все равно не повѣрять, значить „корчить Лазаря“, быть посмѣшникомъ, самоунижаться. Можно ли послѣ этого священникамъ обижаться на то, что народъ относится къ нимъ безъ должнаго уваженія? Эволюція мысли безостановочно движется впередъ и давно пережила первобытныхъ, дикія представленія, и съ этимъ нужно считаться духовенству всѣхъ религій. Давно бы пора исправить всѣ „романтическія бредни“... Мнѣ, признаться, не думается, чтобы невѣріе въ плотскаго чорта считалось ересью, скорее—наоборотъ.

Н. Е.—нко.

Невѣроятная исторія.

Въ апрѣльской книжкѣ французскаго журнала „Je sais tout“ помѣщена статья, въ которой описывается встрѣча охотниковъ съ чудовищемъ—ператозавромъ, имѣвшая мѣсто въ Аляскѣ, въ мѣстности Partridge Creek. Такъ какъ ператозавръ принадлежитъ къ породѣ, признаваемой давно вымершей и несуществующей больше на земномъ шарѣ, то вся эта исторія кажется мнѣ очень маловѣроятной, хотя авторъ статьи о „Чудовищѣ изъ Partridge Creek“ приводитъ имена свидѣтелей и указываетъ точно время и мѣсто этого необыкновеннаго событія.

„Однажды,—рассказываетъ авторъ статьи, г. Ж. Дюпюи,—одинъ изъ моихъ друзей, Буттлеръ, вслѣдживая лосей въ Partridge Creek, былъ очень удивленъ слѣдующимъ явленіемъ: мирно пасшiesя около источника лоси вдругъ, испуская полные смертельнаго ужаса крики, обратились въ бѣгство. Желая выяснить причину этого страха, Буттлеръ подошелъ къ мѣсту, гдѣ были лоси, и замѣтилъ на землѣ

estis. Tute malsekiginta ĝis la ostoj kaj ne atendinta tiun, kiun li volis, la vilagano ekin-sultis, kraĉis kaj iris hejmen, preskaŭ dum sunleviĝo. De tiu tempo li ne kredas la ekziston de l' diablo kaj ofte rakontas pri sia ago en sia rondeto. Similaj eksperimentoj estas farataj de multaj.

Sekve, trudi al vilagano sian penson pri ekzisto de l' diablo korpa la pastroj ne povas, ĉar ne estis okazo, ke homo kun sana saĝo renkontis ie tian malbelan figuron.

Ankaŭ la zoologio ne havas en sia kolektitaro tian ekzempleron.

Se do kontraŭ la racio cedi al mallerta trompo—konfesi la ekziston de l' diablo korpa, kiel kreaĵon, estas necese konfesi ankaŭ lian multobligon, ĉar ia deko de diabloj, rifuzitaj de la Dio, ne havas fizikan povon delogi la miliardojn da loĝantoj de l' terglobo.

Se do konfesi la multobligon de l' diabloj laŭ natura maniero, sekvos, ke la diabloj estas duseksaj? Sed tio ĉi estas absurde. Por kio do la reprezentantoj de la kristanaj religioj metas sin en tian malsaĝan situacion? Priparoladi tion, kio malestas kaj kion oni, certe, ne kredos, estas „ludi la rolon de malfeliĉa Lazaro“, esti mokaĵo, memnuliĝi. Ĉu povas post ĉi tio la pastroj ofendiĝi pro tio, ke la popolo rilatas al ili sen konvena estimo?

La evolucio de la penso senhalte moviĝas antaŭen kaj jam delonge travivis la primitivajn sovagaĵajn ideojn; tion do ja devas pesi la pastraro de ĉiuj religioj.

Delonge estas tempo korekti ĉiujn „romantikajn legendojn“...

Mi, tion mi konfesos, ne pensas, ke la senkredo al la diablo korpa povus esti opiniata la herezo; pli vere—kontraŭe.

N. E.—нко.

Tradukis E. Budzinski.

Nekredebla historio.

En la aprila libreto de la franca revuo „Je sais tout“ estas presita unu artikolo, kiu rakontas pri renkonto de ĉasistoj kun monstro ceratosaur, en Alasko, en la loko Partridge Creek. Ĉar ceratosaur apartenas al speco, kiun oni konsideras delonge malaperinta kaj neekzistanta plu sur la terglobo, tial la tuta tiu ĉi historio saĝnos al ni tre malmulte kredinda, kvankam la aŭtoro de l' artikolo pri „La Monstro de Partridge Creek“ notas la nomojn de l'atestintoj kaj montras precize tempon kaj lokon de tiu ĉi neordinara okazo. La kredindeco de ĉio tio ĉi kusas sur la respondeco de la revuo. „Je sais tout“, el kiu ni prenas la malsupre sciigojn.

„Unu fojon,—rakontas la aŭtoro de l' artikolo, s-ro G. Dupuy,—unu el miaj amikoj, Buttler, ĉasante alkojn*) en Partridge Creek,

*) Alko — лось — fr. original (élan)—germ. das Elentier (in Canada)—angl. Canadian elk.

совершенно свѣжій отгискъ туловища огромнаго животнаго. Брюхо его оставило отпечатокъ глубиною болѣе, чѣмъ въ 2 фута, длиною, въ 30 ф. и шириною—въ 12 ф. По бокамъ отпечатались слѣды четырехъ гигантскихъ лапъ размѣромъ въ 5 ф.-дл., $2\frac{1}{2}$ ф. шир. съ когтями больше 1 фута длиною, глубоко возвышавшимся въ торфяное болото“...

„Пораженные этимъ открытiемъ, мы (т. е. авторъ, г. Дюпюи, трое его спутниковъ, въ числѣ которыхъ былъ Буттлеръ, и пятеро индѣйцевъ—туземцевъ) на слѣдующій день переправились въ лодкахъ черезъ широкую рѣку Стюартъ. Весь день мы бродили безъ всякихъ результатовъ, обойдя равнину маленкой рѣки Mc Questen, Partridge Creek и мѣстность между Barlow и высокими снѣговыми горами.

estis tre mirigita de jena okazo: pace paŝtigintaj apud fonto alkoj subite, ellasante ple-najn de morta teruro kriojn ekforkuris. De-zirante klarigi kaŭzon de tiu ĉi timo, Buttler aliris al tiu loko, kie estis la alkoj, kaj ri-markis sur la tero tute fresan represon de korpo de ia grandega besto. Ĝia ventro re-stigis represon de pli ol 2 futoj, longan de 30 f. kaj largan de 12 f. En flankoj represigis postsignoj de kvar gigantaj piedegoj de 5 f. de longeco, $2\frac{1}{2}$ f. de larg. kun ungegoj de pli ol 1 futo de longeco, profunde enpu-sigintaj en torfan marĉon“...

„Frapitaj de tiu ĉi eltrovo, ni (т. е. la aŭtoro, s-ro Dupuy, tri liaj akompanantoj, inter kiuj estis Buttler, kaj kvin indianoj—enlandanoj) la sekvantan tagon transiris en ŝipetoj trans largan riveron Stewart. La tutan

Dek minutoj de teruro. Десять минутъ ужаса.—

Наконецъ, къ вечеру, измученные долгимъ хождениемъ по болоту, мы развели огонь надъ каменистымъ оврагомъ; я не могу точно сказать, въ какомъ это было мѣстѣ, такъ какъ мы, вертѣлись, бродили по всемъ направле-нiямъ и исходили мѣстность по крайней мѣ-рѣ въ 50 миль въ окружности, ни на мину-ту не останавливаясь для отдыха.

Было больше десяти часовъ. Солнце скло-нялось къ закату. Усталые, съ разбитыми членами, мы смотрѣли теперь на освѣщенную поверхность огромной трясины, черезъ кото-рую мы только что пробрались. Чай кипѣлъ, всѣ уже собирались опустить въ котелокъ свои жестяныя чашки, какъ вдругъ разда-ется шумъ катящихся камней, и необычное хрипѣнiе, сильное, ужасное, заставило насъ всѣхъ вскопчить на ноги!...

Звѣрь, тотъ звѣрь, котораго мы ждали,

tagon ni vagis tute senrezultate, traŝirinte la ebenajon de malgranda rivero Mc Questen, Partridge Creek kaj lokon inter Barlow kaj altaj negaj montoj.

Fine, vespere, tre laciĝintaj de la longa marŝado sur marĉego, ni faris fajron super ŝtona abrupto; mi ne povas precize diri, en kiu loko tio ĉi estis, ĉar ni nin turnadis, vagadis en ĉiuj direktoj en regiono de almenaŭ 50 mejloj de ĉirkaŭo, eĉ por unu minuto ne haltante por ripozo.

Estis pli ol dek horoj. La suno deklinigis. Lacaj, kun malviglaj membroj, ni rigardis nun la lumigitan supraĵon de l' grandega marĉo, kiun ni ĵus transiris. La teo bolis, ĉiuj jam sin preparis trempi en la kaldronon siajn la-dajn tasojn, kiam subite oni aŭdas bruon de ruliĝantaj stonoj, kaj neordinara terura raŭko, devigis nin ĉiujn eksalti sur la piedojn!..

черный, гигантских размеров, с губами, покрытыми кровавой лѐной, и челюстями, пережевывающими какую-то пищу, вспыхивая тяжелой, чудовищной массой на противоположный склон оврага, заставляя обрушиваться огромные каменные глыбы!.

В ужасѣ я, Лаванье и Вимурь (имена спутниковъ) вскочили, но ни одинъ звукъ не могъ вырваться изъ нашего пересохшаго гортла. Безсознательно молча мы схватились за руки. Всѣ пятеро индѣйцевъ бросились ницѣ на землю, дрожа какъ листья, а Буттлеръ уже бѣжалъ внизъ по холму...

— Цератозавръ... Это цератозавръ поллярнаго круга, — бормоталъ Лаванье, стуча зубами.

Чудовище оставалось въ какихъ-нибудь двадцати шагахъ отъ насъ и, усѣвшись на землю, неподвижно съ этой высоты смотрѣло на красное солнце, освѣщавшее съверную пустыню дьявольскимъ свѣтомъ.

Въ это время, въ продолженіе долгихъ десяти минутъ мы могли созерцать это ужасающее явленіе, прикованные къ мѣсту невѣдомой намъ сверхъестественной силой. Мы вполне владѣли нашимъ чувствами. Это не подлежало и не подлежить ни малѣйшему сомнѣнію. Передъ нами было живое существо, а не тѣнь.

... Цератозавръ повернулъ свою гигантскую шею, но, казалось, не видѣлъ насъ. Зарывокъ его достигалъ, не преувеличивая, 18 футовъ въ высоту. Все его тѣло, начинающая отъ развнутой пасти, украшенной рогами, походящимъ на рогъ носорога, до конца хвоста, которымъ онъ сбросилъ огромный камень, покотившійся съ глухимъ шумомъ въ глубь пропасти, достигало по меньшей мѣрѣ пятидесяти футовъ. Кожа, похолодная на кожу

La besto, tiu besto, kiun ni atendis, nigra, giganta, kun lipoj, plenaj de sanga saŭmo, kaj makzeloj, maŝantaj ian nutraĵon, rampis, peza, monstra, sur la kontraŭan flankon de l' abrupta kavego, faligante grandegajn ŝtonpeŝegojn!.

Frapitaj de teruro, mi Lavagneux kaj Lee-more (la nomoj de l' akompanantoj) eksaltis, sed neniu sono povis elflugi el nia sekiĝinta gorgo. Senkonscie, silente ni nin ekkaptis per la manoj. Ĉiuj kvin indianoj falis al la tero, tremante kiel folioj, kaj Buttler jam kuris malsupren de la monteto...

— Ceratosauro...

Tio estas la ceratosauro de la cirklo polusa, — murmuris Lavagneux, frapante la dentojn.

La monstro haltis en apenaŭ dudek paŝoj de ni kaj, sidiginte sur al tero, senmove de tiu ĉi alteco rigadis la ruĝan sunon, kiu lumigis la nordan dezerton de diabla lumo.

En tiu ĉi tempo, dum longaj dek minutoj ni povis observi tiun ĉi terurigitan aperaĵon, alforĝitajn al la loko de nekonata al ni supernatura forto. Ni tute posedis niajn sentojn. Tio ĉi ne estis kaj ne estas eĉ iom dubbla. Antaŭ ni estis viva kreaĵo, sed ne ombro.

... La ceratosauro turnis sian gigantan kolon, sed, sajnjs ĝi ne vidis nin. Ĝia postkolo atingis, ne trograndigante, 18 futojn de alteco. La tuta ĝia korpo, komencante de l' malfermita buŝego ornamita per korno, simila al tiu ĉi de la rinocero, ĝis fino de la vosto, per kiu ĝi faligis grandegan ŝtonon, ekruligintan kun surda bruo en la profundaĵon, atingis almenaŭ kvindek futojn. La felo, simila al tiu ĉi de l' apro, la tuta estis kovrita de densaj haregoj de nigregriza koloro. La ventro estis kovrita

La monstro de „Partridge Creek“: la besto tenas en sia buŝego unu „cariboo“ (cervo de Alasko). Malsupre—fotografajo el la muzeo de New—Jork, permesanta juĝi la proporciojn de antaŭa piedego de besto antaŭdiluviala (antaŭsuperakvega), la allosaŭro simila al la priskribata monstro.

Чудовище изъ „Partridge Creek“: животное держитъ въ своей пасти „карибу“ (олень Аляски). Внизу—фотографическій снимокъ изъ Нью-Йоркскаго музея, позволяющій судить о размѣрахъ передней лапы допотопнаго животнаго, аллозавра, походяго на описываемое чудовище.

gis fino de la vosto, per kiu ĝi faligis grandegan ŝtonon, ekruligintan kun surda bruo en la profundaĵon, atingis almenaŭ kvindek futojn. La felo, simila al tiu ĉi de l' apro, la tuta estis kovrita de densaj haregoj de nigregriza koloro. La ventro estis kovrita

вепря. вся была покрыта густой щетиной черносѣраго цѣста. Брюхо было покрыто густымъ слоемъ грязи.—Въ эту минуту къ намъ подошелъ Буттлеръ и сказалъ, что, по его предположенію, животное вѣситъ около 30 тоннъ (1800 пудовъ).

... Вдругъ ператозавръ задвигалъ челюстями, размалывалъ какую-то твердую пищу, и мы услышали какъ въ хрустѣніе маленькихъ косточекъ... Изъ его пасти шла бѣлая цѣна; внезапно однимъ прыжкомъ онъ поднялся на заднія лапы, испустилъ замогильный, ужасный, неописуемый ревъ—и сдѣлавши гибкій поворотъ, двигался подобно кенгуру,—соскочилъ ужаснымъ прыжкомъ въ оврагъ, увлекая за собой цѣлыя кучи камней!...

Авторъ прибавляетъ къ своему описанію, что онъ рѣшилъ опубликовать его только послѣ того, какъ нѣсколько времени спустя имъ было получено—уже въ Парижѣ—письмо отъ упомянутого выше г. Лаванье, описывающаго свою вторичную встрѣчу съ чудовищемъ—ператозавромъ. Смѣется ли авторъ надъ публикой, или онъ серьезно увѣренъ въ томъ, что не ошибся? Не принялъ ли онъ со страху какое-нибудь дѣйствительно неизвѣстное до сихъ поръ арктическое животное за чудовище первобытныхъ временъ? Эти вопросы невольно напрашиваются у каждого изъ насъ, особенно, если мы примемъ въ соображеніе, что ператозавры животные мѣлового періода. Но все же сообщеніе Дюпюа нельзя какъ мнѣ кажется, совершенно обойти молчаніемъ. Не будетъ ли товарищи—читатели болѣе освѣдомлены на этотъ счетъ?*)

Л.

Обаятельная сила науки.

Только что окончилъ „Основы математики“ Лезана.

Я читалъ эту книгу, какъ говорится, за поемъ. Съ перваго взгляда это многимъ можетъ показаться довольно страннымъ, не правда-ли? Въдѣ математику большинство почему-то считаетъ сухой наукой, которая и создана-то для холодныхъ умовъ.

Будучи семинаристомъ я думалъ точно такъ же. Что-жъ подѣлаешь? Мы изучали тамъ и геометрію, и ариметику, и алгебру. Придетъ нашъ учитель въ классъ и вызоветъ къ доскѣ. Туманной, дурманящей головой вереницей, скучно, безпорядочно тянутся безсмысленно вызубренные математическія формулы. Отвращеніе, почти ужасъ, вызываетъ это безобразно разсѣченное тѣло великой, дивно-стройной науки. Холодные

*) Все это сообщеніе носитъ характеръ, такъ сказать, «американскій» и очевидно относится къ области «не любо—не слушаи, а врать не мѣшай» Читателямъ, знакомымъ съ палеонтологіею, не мѣшало бы подѣлиться съ товарищами познаніями, объяснить почему сообщеніе не заслуживаетъ довѣрія. *Ред.*

de densa tevelo de koto.—En tiu ĉi momento al ni aliris Buttler kaj diris, ke li pensas, ke la besto pezas ĉirkaŭ 30 tonoj (1800 pudoj).

... Subite la ceratosauro ekmovis siajn makzelojn, dismuelante ian malmolan nutraĵon, kaj ni ekaŭdis kvazataj kraketon de malgrandaj ostoj... El ĝia buŝego iris blanka saŭmo; subite per unu eksalto ĝi leviĝis sur malantaŭajn piedegojn, faris tomban, teruran, nepriskribeblan kriegon — kaj farinte lertan turnon, sin movante simile al „kangourou“ (kenguru)—ĝi eksaltis per teruriga movo en la kavegon, trenante post si grandegajn amasojn de silikoj!..

La aŭtoro aldonas al sia rakonto, ke li decidis publikigi ĝin, nur kiam post kelka tempo jam en Parizo — leteron de la suprenomita s-ro Lavagneux, priskribanta sian duan renkonton kun la monstro—ceratosauro. Ĉu ridas la aŭtoro publikon aŭ ĉu li serioze kredas, ke li ne eraras? Ĉu eble akceptis pro timo ian efektive nekonantan ĝis nun artikan beston kiel monstren de primitivaj tempoj? Tiuj ĉi demandoj nevole aperas en ĉiu el ni, aparte, se ni konsideros, ke ceratosauroj estas bestoj de la „kreta periodo“. Tamen la komunikon de s-ro Dupuy oni ne povas, laŭ mia opinio; preteriri silenti. Ĉu ne estos niaj kolegoj—legantoj pli bone informitaj pri tio ĉi?*) *L.*

La carmantanta forto de la scienco.

Mi ĵus finis la „Fundamentojn de l'matematiko“ de Lesan'. Mi legis tiun ĉi libron kun avido, simila al tiu ĉi de drinkegulo. Por la unua rigardo al multaj tio ĉi povas ŝajni sufiĉe stranga, ĉu ne vere? Ja la matematikon la plej granda parto de homoj ial opinias malseka scienco, kiu eĉ kreita estas per malvarmaj racioj.

Estante ankoraŭ seminariano, mi pensis tiel same. Kiel do alie? Ni ellernadis tie la geometrion, la aritmetikon, la algebron. Venas nia instruisto en la klason kaj elvokas al tabulo.

En nebula, daturanta la kapon, vico, enue, senorde tirigas sansence ellernitaj matematikaj formuloj. Abomenon, preskaŭ teruron, ekscitas tiu ĉi malbela dishakita korpo de l'granda, mirinde gracia Scienco. Malvarmaj pecoj

*) Tiu ĉi novaĵo havos, tiel diri, „amerikan“ karanton, kaj certe apartenas al la regiono „se ne plaĉas ĝi al vi—ne askultu, sed ne malhelpu mensogadon“.

Al la legantoj, sciantaj paleontologion, ni rekomendas klarigi al kolegoj, kial tiu ĉi sciigo ne meritas kredon. *Red.*

куски трупа, ни искорки жизни, ни намека на единое целое. Что же учитель? Кончается опрос учеников. Учитель молчит минуту... пять... десять... „Посмотрите, сколько времени“, говорит он, наконец. Ученики уходят в коридор и возвращаются. „Без двадцати одиннадцать“.— „Ваши часы отстанут“, говорит учитель: „подвиньте на 5 минут вперёд“. Проходить еще 5 минут. Учитель молча играет своими часиками с массивной цѣпочкой нового золота и какими-то причудливыми брелоками. Звонюк. „Возьмите дальше, сколько можете; там трудного ничего нет“, говорит учитель и медленным шагом устаю бредет из класса. (Конечно, приводимая мною картинка—не повседневное явление семинарской жизни, но и не утрировка. Это лишь одна из мелких, но тем не менее характерных для общего строя черт).

И мы брали „дальше“, зубрили для того лишь, чтобы как-нибудь отдѣлаться во время урока, а потом все улетучивалось из головы надолго, до самых экзаменов с их генеральной зубрежкой.

Удивительно ли послѣ этого, что большинство из нас дальше азбучных истин математики по окончаніи курса почти ничего не знало, а если иные и знали что, так только жалкіе отрывки без общей связи, без послѣдовательности. Таким же (если еще не болѣе), как многие другіе, профаномъ въ математикѣ (да и въ ней ли только?) вышелъ я из семинари. Поступилъ я учителемъ, учу годъ, другой. Но какъ училъ я, особенно сначала, объ этомъ не стоитъ и говорить...

И вотъ попадаетъ мнѣ въ руки такая книга, какъ „Основы математики“. Послѣ сказаннаго мною выше, каждому, кто хоть сколько-нибудь знакомъ съ нею, будетъ вполне понятно мое увлечение ею и та страсть, съ какою я поглащаю страницы за страницей. Захватывающая оригинальность изложения, новизна приемовъ изслѣдованія, безупречная простота и ясность въ доказательствахъ математическихъ головоломокъ и—главное, по моему мнѣнію, достоинство книги—то, что талантливый авторъ своимъ сочиненіемъ какъ—то невольно заставляетъ задумываться надъ многими. что въ иномъ случаѣ прошло бы совершенно незамѣченнымъ. Авторъ даетъ вамъ въ руки электрической фонарикъ. Если вы хоть сколько-нибудь знакомы съ механизмомъ его, то нажмите кнопку,—и во все стороны блестящими потоками пойдутъ лучи яркаго свѣта, прорѣзая окружающій васъ мракъ, котораго вы до сихъ поръ, можете быть, и не замѣчали.

Я прочиталъ книгу въ два дня. Это, признаюсь, скоро, даже слишкомъ скоро. Мысли, точно волны, беспорядочно, стихійно буживали у меня въ головѣ, сталкиваясь, внезапно исчезая и столь же внезапно вырастая вновь. Наконецъ,—это кажется страннымъ и самому мнѣ,—я почему-то остановился на квадратурѣ чиселъ, именно: на разности квадратовъ. Въ умѣ замелькали чис-

de kadavro, neniu fajrero de vivo, neniu aludo al unu tuto. Kion do faras la instruisto? Finiĝas la demandado de lernantoj. La instruisto silentas unu minuton... kvin... dek... „Rigardu, kia estas horo“, diras li, fine. Lernanto iras en koridoron kaj poste reiras. „Sen dudek minutoj dekunu horoj.“—„Via horloĝo tro malrapide moviĝas“ diras la instruisto: „movu ĝe 5 minutoj antaŭen“, Paŝas ankoraŭ 5 minutoj.

La instruisto silente amuziĝas per sia horloĝeto kun masiva ĉeneto el nova („amerika“) oro kaj per iaj strangaj brelokoj. Sonoro. „Prenu por lerni plu, kiom vi povas; tie nenio estas malfacila“, diras la instruisto kaj per malrapidaj paŝoj lace foriras el la klaso. (Certe, la pentrita de mi sceneto—ne estas ĉiutaga fenomeno de l' seminaria vivo, sed ankaŭ ĝi ne estas troigo. Tio ĉi estas nur unu el malgrandaj, sed tamen karakteraj por nia ĝenerala ordo, trajtoj).

Kaj ni prenadis „plu“, parkere lernis sole por iel liberiĝi dum leciono, sed poste ĉio forflugadis el kapo por longa-tempo, ĝis mem ekzamenoj kun ilia ĝenerala parkerado.

Ĝu mirinde estas post tio ĉi, ke la plej granda parto el ni pli ol alfabetajn verojn de l' matematiko nenion sciis, kaj se kelkaj sciis ion, tio estis nur mizeraj fragmentoj sen ĝenerala kunligo, sen konsekvenco. Tia sama (se ankoraŭ ne pli granda), kiel multaj aliaj, profano en la matematiko (kaj ĉu en ĝi sole?) eliris mi el la seminario. Mi fariĝis instruisto, instruas jam unu jaron, duan. Sed kiel instruis mi, precipe en la komenco, tio ĉi ne estas inda, ke pri ĝi oni parolu... Kaj jen okazas en miaj manoj tia libro, kiel „Fundamentoj de l' matematiko“. Post dirito de mi supre, por ĉiu, kiu eĉ iom estas konata kun ĝi, estos tute komprenebla mia ravo pro ĝi kaj tiu paŝo, kun kiu mi englutadis paĝon poste paĝo.

Ĝarmanta originaleco de l' parolo, noveco de manieroj de esplorado, senripoĉa simpleco kaj klareco en argumentado de matematikaj kaprompaĵoj kaj—la plej ĉefa, laŭ mia opinio, indeco de la libro—tio, ke la talenta aŭtoro per sia verko iel nevole devigas ekpensi pri multo, ke en alia okazo preterpaŝus tute nerimarkita. La aŭtoro donas al vi en la manojn elektran lanternon. Se vi eĉ iom estas konata kun ĝia mekanismo, surpremu butoneton,—keĵ en ĉiujn flankojn per brilantaj riveroj ekverŝigos radioj de hela lumo, trafrantaĉante la ĉirkaŭantan vin mallumon, kiun vi ĝis nun, povas esti, eĉ ne rimarkis.

Mi tralegis la libron dum du tagoj. Tio ĉi, mi konfesas mem, estas rapide, eĉ tro rapide. Pensoj, kvazaŭ ondoj, senorde elemente forte bruegis en mia kapo, sin interpuŝante, subito malaperante kaj, same subite kreskante denove. Fine, tio ĉi ŝajnas stranga ankaŭ al mi mem, mi ial haltis sur la kvadrato de nombroj, nome: sur la diferenco de kvadratoj. En la cerbo enflugis nombroj, nombroj kaj nombroj. Sed tio estis por mi ne mortaj nombroj, sed kvazaŭ vivaj ekzistaĵoj, kontraŭ

ла, числа и числа. Но это было для меня не мертвые числа, а точно живые существа, съ которыми я боролся, стараясь подвести ихъ подъ мѣрку закона, который былъ бы равно обязательенъ и справедливъ для малыхъ и великихъ. Это было ночью. Утомленная мысль не отличалась ни проворствомъ, ни ясностью. Я уснулъ, а во снѣ кругомъ меня со смѣхомъ летали числа, весело напѣвая:

Возьми, поймай,
Законъ намъ дай!

На другой день на листкѣ бумаги я написалъ рядъ чиселъ:

1², 2², 3², 4², 5², и т. д.

Я стремился, какъ уже сказано выше, къ тому, чтобы однимъ словомъ формулировать разностное отношеніе квадратовъ чиселъ. Время летѣло незамѣтно, весь листокъ былъ испещренъ цифрами. Вдругъ чей-то смѣхъ и гонимый: „ты сегодня учить, вѣрно, не думаешь!“ Я вадрогнулъ. Это хозяйка пришла убирать самоваръ. Наскоро выпивая стаканъ совершенно остывшаго чаю, я читалъ на бумажкѣ: „равность квадратовъ двухъ рядомъ стоящихъ чиселъ равна суммѣ этихъ чиселъ“.

$$8^2 - 7^2 = 8 + 7.$$

„И то хорошо“, думалъ я, отправляясь въ классъ. Вечеромъ дѣло пошло уже гораздо скорѣе. „Разность квадратовъ двухъ черезъ цифру стоящихъ чиселъ равна удвоенной суммѣ этихъ чиселъ.“

$$7^2 - 5^2 = (7 + 5) \cdot 2.$$

„Разность квадратовъ двухъ черезъ двѣ цифры стоящихъ чиселъ равна утроенной суммѣ этихъ чиселъ“.

$$6^2 - 3^2 = (6 + 3) \cdot 3.$$

Но тутъ уже сразу бросилось въ глаза мнѣ то обстоятельство, что для опредѣленія разности квадратовъ чиселъ въ двухъ послѣднихъ примѣрахъ я умножаю сумму данныхъ чиселъ на ихъ разность. Вычисленіе, другое, третье,—и черезъ пять минутъ на бумажкѣ крупными жирными буквами стояло:

„Разность квадратовъ двухъ какъ и хъ у г о д н о чиселъ=произведенію суммы этихъ чиселъ на ихъ разность“.

$$17^2 - 8^2 = (17 + 8) \cdot 9.$$

Я ликовалъ. Упрямые числа были побѣждены. Они признали, наконецъ, неоспоримую справедливость предложеннаго имъ закона.

Но тутъ вдругъ молніей воспоминаніе о семинаріи пронизало мой мозгъ. Вѣдь это тамъ учили! Я готовъ былъ въ куски изорвать все, что сдѣлалъ. Но прошло нѣсколько минутъ, я успокоился. Въ головѣ работали другія мысли. То, надъ чѣмъ я трудился, вѣдъ только атомъ математики. И человѣческой геній, прибавляя каждый такой атомъ въ великую цѣпь науки, долженъ былъ, подобно мнѣ въ настоящее время, также упорно и настойчиво стремиться къ цѣли. Только теперь я вполнѣ понимаю, какими тернистымъ путемъ шла мысль, чтобы

kiuj mi batalis, penante submeti ilin sub mezurilon de leĝo, kiu estus egale deva kaj justa por malgranduloj kaj grandeguloj.

Tio ĉi estis dum nokto. La laciginta penso estis nek rapidema, nek klara. Mi ekdormis, kaj en sonĝo ĉirkaŭ mi kun rido flugadis nombroj gaje kantante.

Nin kaptu, prenu,
La leĝo venu!

La sekvantan tagon sur folieto de papero mi skribis vicon de nombroj.

1², 2², 3², 4², 5², k. t. p.

Mi celis, kiel jam estas snpre dirita, formuligi per unu vorto la diferencan rilaton de kvadratoj de nombroj. La tempo flugis nerimarkeble, la tuta folieto estis kovrita per ciferoj. Subite ies rido kaj voĉo: „vi hodiaŭ instrui, certe, ne intencas!“ Mi ekremis. Tio ĉi la mastrino venis por forpreni samovaron. Rapide eltrinkante glason da tute malvarmiginta teo, mi legis sur la papereto: „la diferenco de kvadratoj de du apud starantaj nombroj egalas al sumo de tiuj ĉi nombroj“.

$$8^2 - 7^2 = 8 + 7.$$

„Eĉ tio ĉi estas bona“, pensis mi, irante en klason. Vespere la afero iris jam multe pli rapide. „La diferenco de kvadratoj de du trans, unu cifero starantaj nombroj egalas al duobligita sumo de tiuj ĉi nombroj“.

$$7^2 - 5^2 = (7 + 5) \cdot 2.$$

La diferenco de kvadratoj de du trans du ciferoj starantaj nombroj egalas al triobligita sumo de tiuj ĉi nombroj“.

$$6^2 - 3^2 = (6 + 3) \cdot 3.$$

Sed tie ĉi jam subite falis en miajn okulojn tiu cirkonstanco, ke por la difino de diferenco de kvadratoj de nombroj en du lastaj ekzemploj mi multobligas sumon de donitaj nombroj per ilia diferenco. Unu elkalkulo, dua, tria,—kaj post kvin minutoj sur papero per grandaj grasaj literoj estis skribita. „La diferenco de kvadratoj de du i a j a j n nombroj=sumo de tiuj ĉi nombroj, multobligita per ilia diferenco“.

$$17^2 - 8^2 = (17 + 8) \cdot 9.$$

Mi ĝojegis. La obstinaj nombroj estis venkitaj. Ili konfesis, fine, nedisputeblan justecon de l'proponita al ili leĝo. Sed en tiu ĉi momento subite kiel fulmo rememoro pri seminario trapikis mian cerbon. Ja ĉi tion tie oni instruis! Mi estis preta dissiri en pecojn ĉion, kion mi faris.

Sed pasis kelkaj minutoj, mi trankviligiĝis. En la kapo laboris aliaj pensoj. Tio, super kio mi laboris, estas ja nur unu atomo de l'matematiko. Kaj la homa genio, aldonante ĉiun tian atomon en la grandegan ĉenon de la scienco, devis, simile al mi en la nuna tempo, tiel same obstine kaj persiste iri al celo. Nur nun mi tute komprenos, per kia malfacila vojo iris la penso por krei tion, kion tiel facile ni komprenas kaj povas ellerni el libro. Kiom da fortoj kaj laboro estas elpezita sur la vojo, kiom estas da dis-

создать то, что так легко мы понимаем и можем усвоить изъ книги. Сколько потрачено на дорогъ силъ и труда, сколько было разбитых надеждъ! Я понялъ, что безъ умѣлаго воспитанія только личный опытъ научитъ насъ по достоинству цѣнить и уважать какъ наследіе минувшаго, такъ и кропотливую работу своего времени, поразительные итоги которой могутъ подвести только наши потомки.... Я не порвалъ своихъ листовъ. Они хранятся у меня по сіе время, вызывая каждый разъ одно изъ лучшихъ мопкъ воспоминаній и новыхъ свѣтлыхъ мыслей.

Подписчикъ № 27709.

Астрономія и „Апокалипсисъ“

(по поводу книги Н. А. Морозова „Открытие въ грозѣ“).

I

„Апокалипсисъ“ Иоанна Богослова, какъ известно, вызвалъ огромную литературу. О немъ писали и святые отцы церкви, и ученые равнины, и такіе гении науки, какъ Ньютонъ, и безчисленное множество христіанскихъ теологовъ, и новѣйшіе философы, какъ напр., Вл. Соловьевъ, и поэты и, просто люди, интересовавшіеся предметомъ, безъ имени и лица.

Такой усиленный приливъ испытующей челоѣческой мысли къ этому полуготарысячелѣтнему памятнику „священной“ литературы древности вполнѣ понятенъ. Если вся „Библия“ вообще окружена до сихъ поръ ореоломъ откровенія, боговдохновеннаго раскрытія людямъ неприкосновенной и вѣчной истины религіи, то „Апокалипсисъ“ Иоанна Богослова, съ его красочными фантастическими образами и туманнымъ смысломъ, претендующимъ на пророческое изображеніе судьбы всего міра, изначала была самымъ лакомымъ кусочкомъ для спора теологовъ и мыслителей, съ раздражающимъ и пріятнымъ запахомъ какой-то высшей Тайны.

Этотъ древній литературный сфинксъ, загадочно глядящій своими глубокими, мистическими глазами въ лицо испытующему челоѣчеству, вдругъ получаетъ необыкновенно простую и исчерпывающую разгадку при первомъ прикосновеніи точной науки, въ умныхъ рукахъ известнаго шлисельбургскаго узника, Н. А. Морозова.

Въ своемъ докладѣ*) „Апокалипсисъ съ астрономической точки зрѣнія“, прочитанномъ въ 248 очередномъ засѣданіи физическаго отдѣленія Русскаго Физико-Химическаго Общества при Петербургскомъ Университетѣ, 12 декабря 1906 г., Н. А. Морозовъ говорилъ: „Милліоны людей читали „Апокалипсисъ“ за полторы тысячи лѣтъ его существованія, и, однако, никому, повидимому, не приходило въ голову идеи о при-

*) См. „Вѣстн. Зн.“, № 2-й, 1907 г.

batitaj esperoj! Mi komprenis, ke sen sago eduko nur persona sperto instruos nin laŭ merritoj sati kaj estimi kiel heredajdon de l'pasinteco, tiel ankau detalegan laboradon de nia tempo, kies mirindajaj resumoj povos fari nur miaj posteuloj...

Mi ne dissiris miajn folietojn. Ili konservigas ĉe mi ĝis nun, elvokante ĉiujfoje unu el plej bonaj miaj rememoroj kaj novajn lumajn pensojn.

Abonanto № 27709.

Tradukis R a d y s.

Astronomio kaj „Apokalipso.“

(Okaze de la libro de N. A. Morozov „Revelacio en fulmotondro kaj ventego“).

I.

La „Apokalipso“ de Johano Teologo, kiel oni scias, estis kazo de grandega literaturo. Pri ĝi skribis sanktaj patroj de l'eklezio, kaj instruistuloj—rabenoj, kaj tiaj genioj de la scienco, kiel Newton, kaj sennombra multeco de kristanaj teologoj, kaj la plej novaj filozofoj, kiel ekzemple, Vl. Solovjov, kaj poetoj, kaj simple homoj sen nomo kaj persona, interesintaj sin per tiu ĉi objekto.

Tia forta alfluo de la esplora homa penso al tiu ĉi ekzistanta unu kun duono miljaron monumento de la „sankta“ literaturo de l'antikveco estas tute kompenebla. Se la tuta „Biblio“ estas ĉirkaŭita ĝis la nuna tempo per oreolo de revelacio, inspirita de Dio aperigo al homoj de la netuŝebla kaj eterna vero de religio,—la „Apokalipso“ de Johano Teologo, kun ĝiaj kolorhelaj fantaziaj figuroj kaj nebula senco, pretendanta al profeta prezento de la sorto de la tuta mondo, ĉiam estis la plej franda peceto por disputado de teologoj kaj pensuloj, kun incitanta kaj spica odoro de ia supra Mistero.

Tiu ĉi antikva literatura sfinkso, enigme rigardanta per siaj profundaj, mistikaj okuloj, en la vizaĝon de l'esplora homaro, subite ricevas neordinare simplan kaj elberpantan divenon kun la unua altuso de la preciza scienco, en la spertaj manoj de la konata Ŝliselburga malliberulo N. A. Morozov.

En sia raporto*) „Apokalipso de la astronomia vidpunkto“, legita en la 248 ordinara kunsido de la fizika parto de la Rusa Fizika—Ĥemia Societo de la Peterburga Universitato, la 12 decembro de 1906 jaro, N. A. Morozov parolis; „Milionoj da homoj legadis la „Apokalipson“ dum unu kaj duono de miljaro de ĝia ekzistado, kaj, tamen, al ni niu, sajnas, venadis en la kapon la ideo pri rekta interterrito inter duono de tiel nomataj „apokalipsaj bestoj“ kaj stelaroj de la ĉielo,

*) Rigardu „Vjestn. Zn.“, № 2-a, 1907 jaro.

мом соотношении между половиной такъ называемых „апокалиптическихъ звѣрей“ съ созвѣздіями неба, старинныя названія которыхъ сохранились и до сихъ поръ. Только отсутствие астрономическихъ свѣдѣній у теологовъ и можетъ объяснить тотъ фактъ, что, написавъ цѣлыя горы нелѣпныхъ толкованій, они не замѣтили настоящей сути всей книги. Я видѣлъ, напр., на иллюстраціяхъ къ древнимъ теологическимъ сочиненіямъ двухъ изъ этихъ звѣрей—Тельца и Льва—съ десятками глазъ на спинѣ, на животѣ, на хвостѣ, на ногахъ, съ глазами, летающими вокругъ нихъ. Вышло нѣчто чудовищно-уродливое. А между тѣмъ, если бы комментаторы знали, что это лишь фигуры созвѣздій, то они догадались бы, что глаза спереди и свади, кругомъ и около—это лишь мерцающія звѣзды, смотрящія на насъ, по поэтическому выраженію автора, изъ воображаемыхъ контуровъ древнихъ созвѣздій неба“.

Итакъ, неудивительно, что патентованные теологи написали горы книгъ объ „Апокалипсисѣ“, совершенно просмотрѣвъ настоящую суть книги.

Но въдъ „Апокалипсисомъ“ занимались и астрономы; и даже величайшій изъ нихъ, Ньютонъ, посвятивъ этому таинственному произведенію Іоанна Богослова цѣлый трактатъ, ни однимъ словомъ не обмолвился въ пользу чисто-астрономической догадки Н. А. Морозова. Для послѣдняго несомнѣнно, что Ньютонъ зналъ таинственное значеніе апокалиптическихъ звѣрей въ научно-астрономическомъ освѣщеніи.

„Почему же онъ не указалъ его?“ спрашиваетъ г. Морозовъ и отвѣчаетъ: „потому, что Ньютонъ приступилъ къ ихъ изученію, уже заранѣе допуская, что эти книги диктованы самимъ Богомъ, и что, если Богъ такъ долго скрывалъ отъ людей ихъ астрономическій смыслъ, то и онъ, Ньютонъ, не имѣетъ права раскрывать его постороннимъ.“

„Безуміе истолкователей!“—вотъ какъ называлъ великій Ньютонъ дерзкія попытки людей вырвать у этой загадочной, „боговдохновенной“ книги ея глубокую и лавѣки сокрытую отъ взоровъ смертныхъ тайну.

Но то, что тщательно замалчивалъ Ньютонъ, Н. А. Морозовъ рѣшается открыто и смѣло повѣдать своей аудиторіи, вооружившись астрономическимъ посохомъ и превосходнымъ знаніемъ древнихъ и новыхъ авторовъ, писавшихъ объ апокалипсисѣ, изучивъ ихъ въ подлинникахъ.

II.

Черезъ годъ послѣ прочитаннаго въ Физико-Химическомъ Обществѣ доклада, Н. А. Морозовъ выпустилъ въ свѣтъ обстоятельное, специальное изслѣдованіе по вопросу о происхожденіи „Апокалипсиса“, о его дѣйствительномъ авторѣ, времени написанія и внутреннемъ смыслѣ самаго текста. Трудъ свой почтенный авторъ назвалъ: „Откровеніе въ грозѣ и бурѣ“. Въ предисловіи къ нему, онъ говоритъ: „Въ настоящей книгѣ основнымъ является астрономическое вычисленіе време-

кies antikvaj nomoj konservigis eĉ ĝis nun. Nur malesto de astronomiaj scioj ĉe teologoj povas klarigi tiun fakton, ke, skribinte tutajn montojn de sensencaj komentarioj, ili ne rimarkis veran esencon de la tuta libro. Mi vidis, ekzemple, sur ilustraĵoj al antikvaj teologiaj verkoj du el tiuj ĉi bestoj—Bovidon kaj Leonon—kun dekoj da okuloj sur dorso, ventro, vosto, piedoj, kun okuloj, flugantaj ĉirkaŭ ili. Ricevigis io monstre—malbela. Sed, tamen, se la komentariistoj sciis, ke tio ĉi estas nur figuroj de stelaroj, ili kompenu, ke la okuloj antaŭe kaj poste, ĉirkaŭe kaj apude estas nur briletantaj steloj, rigardantaj nin, laŭ poezia esprimo de la aŭtoro, el imagaj konturoj de l'antikvaj stelaroj de la ĉielo“.

Tiel „ne estas mirinde, ke patentigitaj teologoj skribis montojn da libroj pri la „Apokalipso“, tute preterlasinte la veran esencon de la libro.

Sed ja per la „Apokalipso“ sin okupadis ankaŭ la astronomoj; kaj eĉ la plej granda el ili, Newton, dediĉinte al tiu ĉi mistera verko de Johano Teologo tutan traktaton, neniu vorton diris, kiu estus favora al la pure--astronomia hipotezo de N. A. Morozov. Por tiu ĉi lasta sendube, ke Newton konis la misteran signifon de l'apokalipsaj bestoj en la scienco--astronomia lumo.

„Kial do li ne montris ĝin?“ demandas s-ro Morozov kaj respondas: „tial, ke Newton komencis studi ilin, jam antaŭe allasante, ke tiuj ĉi libroj estas diktitaj de la mem Dio kaj ke, se Dio tiel longe kaŝis de homoj ilian astronomian sencon, sekve ankaŭ li, Newton, ne havas rajton, klarigi ĝin al aliaj homoj“.

„Frenezeco de klarigistoj!“—jen kiel nomis la granda Newton kuraĝajn penojn de homoj elsiri el tiu ĉi enigma, „inspirita de Dio“ libro ĝian profundan kaj por eterne kaŝitan de rigardoj de la mortuloj misteron.

Sed tion, pri kio fervore silentis Newton, N. A. Morozov decidigas malkovre kaj kuraĝe rakonti al sia aŭskultantaro, armiginte per astronomia bastono kaj bonega scio de antikvaj kaj novaj aŭtoroj, skribintaj pri la apokalipso, studinte ilin en originaloj.

II.

Unu jaron post la legita en la Fizika-Nemia Societo raporto, N. A. Morozov eldonis detalan specialan esploron de la problemo pri la „Apokalipso“, pri ĝia efektiva aŭtoro, pri la tempo de ĝia skribo kaj interna senco de la mem teksto. Sian laboron la estimata aŭtoro nomis „Revelacio en fulmotondro kaj ventego“. En antaŭparolo al ĝi li diras: „En tiu ĉi libro fundamenta estas la astronomia elkalkulo de la tempo de naskigo de la „Apokalipso“. Nova metodo de la difino de tempo, almetita al malnova libro, alkondukis, kiel tio ĉi ofte okazadis en la scienco, al neatendita eltrovo. La jaro, tago kaj mem la horo de la observo de Johano montrigis difineblaj kun astronomia precizeco.

La Neatenditeco de la eltrovo konsistas en

ни возникновения „Апокалипсиса“. Новый метод определения времени, приложенный к старой книге, привел, как это часто бывало в науке, к неожиданному открытию. И год, и день, и самый час наблюдений Иоанна оказались определяемыми с астрономической точностью“.

Неожиданность открытия сводится к выводу, основанному на точных астрономических данных, что „Апокалипсис“ написан в 395 году Иоанном Златоустом.

Особенностью книги Морозова является, таким образом, то, что он называет „астрономическим методом“ и „астрономической точностью“ рассуждений. „Пока астрономическое вычисление,—пишет он,—не поколеблено,—а это трудно сделать после повёрочных вычислений М. М. Каменского и Н. М. Ляпина в Пулковъ,—фундамент настоящего исследования остается прочным, а вместе с тем останутся прочными и все существенныя надстройки“.

Смелое, строго проверенное и вполне выдержанное во всех своих подробностях, астрономическое объяснение Н. А. Морозовым „Апокалипсиса“ естественно вызвало у некоторых, мистически настроенных, читателей этой священной книги горячяя возражения. Одним из опытов доказать всю непригодность „астрономической точки зрения“ в вопросе об „Апокалипсисе“ является, между прочим, брошюра г. Астрова „По поводу книги Н. Морозова „Откровение в грозе и буре““.

Приведем наиболее характерныя и существенныя места ея, оспаривающія научную ценность всего труда г. Морозова в приложении к толкованию „Апокалипсиса“.

III.

Астрономия, говорит г. Астров, есть наука о небесных светилах. Путем астрономических вычислений можно установить, какія астрономическія явления, т. е. какое расположение небесных светил можно было в тот или другой момент наблюдать с того или другого пункта земного шара.

Но говорит ли об астрономических явлениях то или другое произведение слова — это вопрос не астрономии, а слова и содержания самого произведения. Толкование становится темъ труднѣе, чѣмъ дальше стоять произведение от простой, так сказать, протокольной записи явлений природы, и приобретает исключительную трудность, когда об нихъ говорится иносказательно, а легорически.

Но, кроме реальных,—хотя бы и иносказательных,—описаний тѣхъ или другихъ вѣншихъ явлений, человеческая мысль и рѣчь, на высокихъ ступеняхъ своего развития, давно привыкла прибѣгать къ ихъ названіямъ, безъ всякаго отношенія къ ихъ реальной дѣйствительности, для того, чтобы

конkludo, fondita sur precizaj astronomiaj donitoj, ke la „Apokalipso“ estas skribita en 395 jaro de Johano Orbusulo.

Originaleco de la libro de Morozov estas, tiel, tio, kion li nomas „astronomia metodo“ kaj „astronomia precizeco“ de l'esplorado. „Ĝis la astronomia elkalkulo,—skribas li,—ne estas cancelita,—Sed tion ĉi estas malfacile fari post, revidaj elkalkuloj de M. M. Kamenskij N. M. Lapin en Pulkovo,—la fundamento de tiu ĉi esploro restas fortika, kaj kune kun tio ĉi restos fortikaj ankaŭ ĉiuj esencaj surkonstruoj“.

La kuraĝa severe revidita kaj tute konsekventa en ĉiuj siaj detaloj, astronomia klarigo, de N. A. Morozov, de la „Apokalipso“ nature sekvigis en kelkaj, plenaj de mistika humoro, adorantoj de tiu ĉi sankta libro varmegajn kontraŭdirojn. Unu el provoj argumenti la tutan netatgecon de la „astronomia vidpunkto“ en la demando pri la „Apokalipso“ estas, intercetero, broŝuro de s-ro Astrov Okaze de la libro de N. Morozov „Revelacio en fulmtondro kaj ventego“.

Ni notos la plej karakterajn kaj esencajn lokojn de tiu ĉi broŝuro, pridisputantajn la scienca valoron de la tuta laboro de s-ro Morozov rilate al komentario de la „Apokalipso“.

III.

La astronomio, diras s-ro Astrov, estas scienco pri la ĉielaj lumeroj. Per astronomiaj elkalkuloj oni povos difini, kiajn astronomiajn fenomenojn t. e. kian situacion de la ĉielaj lumeroj oni povis en tiu aŭ alia momento observi de tiu aŭ alia punkto de la tera globo.

Sed ĉu parolas pri astronomiaj fenomenoj tiu aŭ alia literatara verko—tio ĉi estas demando ne de la astronomio, sed la demando pri vortoj kaj enhavo de mem verko. La komentario fariĝas des pli malfacila, ju pli malproksime staras verko de simpla, tiel dirante protokola priskribo de fenomenoj de la naturo, kaj ricevas apartan malfacilecon, kiam pri ili oni parolas aliparole, alegorie.

Sed, krom realaj,—eĉ se alegoriaj—priskriboj de tiuj aŭ aliaj eksteraj fenomenoj, la homa penso kaj parolo, sur altaj stupoj de sia disvolvigado, delonge kutimis uzadi iliajn nomojn sen la rilato al ilia reala efektiveco, por esprimi travojn de animo, alie neesprimeblajn. Tio ĉi okazas en simboloj.

Simbolo, parolante per vortoj de Vladimir Solovjev, estas penso, neesprimebla per ordinara parolo, estas sento, ne havanta nomon.

Ĝoje-potenca affluo de pensoj.

Sen nomo kaj sen parol!

tio, pri kio diris Tjutjev en sia „Silentium“—pri kio pensis, povas esti, Lermontov, kiam li parolis.

Parolo malgrava

Kun senco kasita,—

Sed estas ĝi rava,

Kaj venas ekscito.

выражать переживания души, иначе невыразимы. Такъ бываетъ въ символахъ.

Символъ, говоря словами Владимира Соловьева,—это мысль, не выразимая обыкновенной рѣчью, это чувство, не имѣющее названія,

Мысли безъ рѣчи и чувства безъ названія

Радостно-мощный приборъ—

то, о чемъ сказалъ Тютчевъ въ своемъ Silentium,—что имѣлъ въ виду, быть-можетъ, Лермонтовъ, говоря:

Есть рѣчи—значенье
Темно иль ничтожно,
Но имъ безъ волненья
Внимать невозможно.

Въ такихъ случаяхъ названія явленій какъ бы реальныя являются для человѣка новымъ языкомъ, которымъ онъ пользуется для выраженія своихъ переживаній, и было бы задачей весьма бесплодной пытаться отнестись къ этому языку съ точки зрѣнія натуралиста. Тогда пришлось бы отыскивать страну, гдѣ живутъ химеры, и по таблицадамъ Леверрье вычислять, когда въ природѣ было или будетъ такое сочетаніе звѣздъ, о которомъ говорятъ современные поэты, въ издаваемыхъ въ настоящее время въ Москвѣ, книгахъ.

IV.

Обращаясь къ вопросу объ Апокалипсисѣ въ той постановкѣ, которую даетъ ему Морозовъ, слѣдуетъ признать, что астрономически можно установить лишь то, въ какомъ расположеніи представлялись бы наблюдателю небесныя свѣтила, если бы кто-нибудь сталъ наблюдать звѣздное небо 30 сентября 395 года на островѣ Патмосѣ. Что же касается до того обстоятельства, отразилось ли это расположеніе небесныхъ свѣтилъ на Апокалипсисѣ, то для этого нужно обратиться къ самому Апокалипсису и прежде всего отвѣтить, есть ли въ этой книгѣ непосредственное описаніе звѣзднаго неба?

Достаточно открыть Апокалипсисъ для того, чтобы увидѣть, что такое непосредственнаго описанія звѣзднаго неба въ немъ нѣтъ.

Этого не отрицаетъ и Морозовъ, который увидѣлъ въ немъ аллегорію, а въ первомъ и четвертомъ всадникахъ шестой главы—иносказательное указаніе на планету Юпитеръ, находящуюся въ созвѣздіи Стрѣльца, и планету Сатурнъ, находящуюся въ созвѣздіи Скорпіона. А такъ какъ по вычислениямъ оказалось, что Юпитеръ былъ въ Стрѣльцѣ одновременно съ пребываніемъ Сатурна въ Скорпіонѣ въ 395 году, то Морозовъ и заключаетъ, что Апокалипсисъ тогда и написанъ.

Прежде всего, во избѣжаніе недоразумѣній, необходимо указать на неточность терминологіи Морозова, который для выраженія понятія „иносказательность“ употребляетъ вмѣсто слова „аллегорія“ также слово „символь“. Что такое символъ, какъ видъ творчества, было сказано выше. Иносказаніе—это не символъ, а аллегорія.

Нельзя не замѣтить и того, что главнымъ

En tiaj okazoj la nomoj de fenomenoj kvaraŭ realaj estas por homo nova lingvo, kiun li uzas por esprimi siajn travivojn, kaj estus tre senfrukta provo rilati al tiu ĉi lingvo de la vidpunkto de naturalisto. Tiam estus necese elseri landon, kie vivas ĥimeroj, kaj laŭ tabeloj de Leverje elkalkuli, kiam en la naturo estis at estis tia kombino de la steloj, pro kiu parolas nuntempaj poetoj en la eldonataj en nuna tempo en Moskvo libroj.

IV.

Turnante sin al la demando pri la „Apokalipso“ en tiu formo, kiun donas al ĝi Morozov, oni devas konfesi, ke astronomie estas eble difini nur tion, en kia situacio aperus al observanto la ĉielaj lumeroj, se iu komencus observi la stelan ĉielon la 30—an de septembro de 395 jaro sur la insulo Patmoso. Koncernante do tiun cirkonstancon, ĉu tiu ĉi situacio de ĉielaj lumeroj influis la „Apokalipso“, por tio ĉi oni devas sin turni al la „Apokalipso“ mem kaj antaŭ ĉio respondi, ĉu en tiu ĉi libro estas senpera priskribo de la stela ĉielo?

Estas sufiĉe malfermi la Apokalipson por vidi, ke tia senpera priskribo de la stela ĉielo en ĝi ne estas.

Tion ĉi ne malkonfesus ankaŭ Morozov mem, kiu ekvidis en ĝi alegorien, kaj en unua kaj kvara rajdantoj de la sesa ĉapitro—alegorian montron al la planedo Jupitero, kiu troviĝas en la stelaro de Pafisto, kaj al la planedo Saturno, kiu estas en la stelaro de Skorpiono.

Kaj ĉar laŭ elkalkuloj montriĝis, ke la Jupitero estis en la Pafisto samtempe kun la trovigo de la Saturno en la Skorpiono en 395 jaro, tial Morozov konkludas, ke la Apokalipso estas tiam skribita.

Antaŭ ĉio, por eviti malkomprenigon, estas necese montri la neprecizecon de la terminologio de Morozov, kiu por esprimo de la ideo „aliparoleco“ uzas anstataŭ vorto „alegorio“ ankaŭ la vorton „simbolo“. Kio estas simbolo, kiel speco de kreado, pri tio estis dirite pli supre. La aliparolado—tio ĉi ne estas simbolo, sed alegorio.

Neeble estas ne rimarki ankaŭ tion, ke ĉefa en la astronomiaj elkalkuloj de Morozov estas tio, ke en 395 jaro la Jupitero troviĝis en la Pafisto samtempe kun estado de l' Saturno en la Skorpiono, sed estas sufiĉe malfermi la sesan ĉapitron de la Apokalipso en originalo, sed ne en la rakonto de Morozov por ekvidi, ke pri neniam samtempeco de aperoj de la unua kaj kvara rajdantoj povas esti parolo. La tuta tiu ĉi ĉapitro kontraste al kelkaj aliaj estas nepentraĵo, sed movo en tempo. La rajdantoj aperas severe konsekvente unu post la alia, „akompanante la multfojan rompadon de sigelajoj de l' sigelita libro. Kiam aperis la unua venka rajdanto, tiam ne estas ankoraŭ la malbonprofeta kvara rajdanto—morto, kiu aperas nur post la rompo de la kvara sigelo. Morto ne estas; dum estas venko. Kaj nenie, krom la sesa ĉapitro, tiuj ĉi rajdantoj aper-

въ астрономическихъ вычисленияхъ Морозова является то, что въ 395 году Юпитеръ находился въ Стрѣльцѣ одновременно съ пребываніемъ Сатурна въ Скорпионѣ, но достаточно открытъ шестую главу Апокалипсиса въ подлинникѣ, а не въ изложеніи Морозова, чтобы увидѣть, что ни о какой одновременности появленій перваго и четвертаго всадниковъ не можетъ быть и рѣчи. Вся глава эта, въ противоположность нѣкоторымъ другимъ, представляетъ не картину, а движеніе во времени. Всадники появляются строго последовательно одинъ за другимъ, сопровождая постепенное вскрытіе печатей запечатанной книги. Когда явился первый побѣдоносный всадникъ, тогда нѣтъ еще злобщаго четвертаго всадника—смерти, который появляется только по вскрытіи четвертой печати. Смерти нѣтъ; пока побѣда. И нигдѣ, кроме шестой главы, эти всадники болѣе не появляются во всемъ Апокалипсисѣ, состоящемъ изъ двадцати двухъ главъ.

V.

Какия доказательства приводятъ Морозовъ для обоснованія своего иносказательнаго пониманія, какъ планетъ и созвѣздій, этихъ двухъ всадниковъ шестой главы, перваго и четвертаго?

Онъ говоритъ, что конями въ древности обозначались планеты, а всадниками—созвѣздія, и обращаетъ вниманіе на ихъ атрибуты, которые, по его мнѣнію, совпадаютъ съ атрибутами названныхъ планетъ и созвѣздій.

Но доказать надо не то, что когда-нибудь и гдѣ-нибудь кони и всадники могли, между прочимъ, обозначать и небесныя свѣтила, а то, что именно свѣтила, а не что другое, обозначаютъ эти кони и всадники въ Апокалипсисѣ.

Вѣдь и «конь» и «всадникъ»—это явленія, прежде всего, реальныя. И древность, и наше время знаютъ реальныя всадниковъ и коней, съ такими же, какъ въ Апокалипсисѣ, атрибутами—бѣлый конь, лукъ, вѣнецъ, конь бѣдный, мечъ; вѣдь у всадниковъ могъ бывать и биваать—и побѣдоносный, и злобщій.

Допустимъ, что конями древніе могли аллегорически обозначать планеты, а всадниками—созвѣздія. Но вѣдь въ древности, какъ и теперь, говорили не о дѣтвѣ аллегоріями, и не всякій разъ, когда древніе произносили слова «конь» и «всадникъ», они непременно разумѣли небесныя свѣтила. Могли говорить и о самыхъ обыкновенныхъ коняхъ и всадникахъ, могли пользоваться ими, какъ образами, для выраженія символической идеи.

Почему въ данномъ случаѣ кони и всадники обозначаютъ именно свѣтила.—Морозовъ не указываетъ,—и не поддежить никакому сомнѣнію, что нельзя отвѣтить на этотъ вопросъ *вычислениями* по таблицамъ Леверье, т. е. астрономическимъ методомъ. При рѣшеніи этого вопроса астрономія бессильна.

ras plu en la tuta Apokalipso, enhavanta du dek du ĉapitrojn.

V.

Kiajn argumentojn montras Morozov por fondi sian alegorian komprenon de tiuj ĉi du rajdantoj de la sesa ĉapitro, la unua kaj la kvara,—kiel de planedoj kaj stelaroj?

Li diras ke per ĉevaloj en la antikveco oni nomadis planedojn, kaj per rajdantoj—stelarojn, kaj turnas atenton al iliaj atributoj, kiuj laŭ lia opinio, kunfalas kun atributoj de la nomitaj planedoj kaj stelaroj.

Sed pravi estas necese ne tion, ke iam kaj ie ĉevaloj kaj rajdantoj povis, interecetere, signifi ankaŭ ĉielajn lumerojn, sed tion, ke nome lumerojn, sed ne nion alian, signifas tiuj ĉi ĉevaloj kaj rajdantoj en la Apokalipso.

Ja „ĉevalo“ kaj „rajdanto“—estas fenomenoj, plej antaŭe, realaj. Kaj la antikveco, kaj nia tempo konas realajn rajdantojn kaj ĉevalojn, kun tiaj samaj, kiel en la Apokalipso, atributoj—blanka ĉevalo, pafarko, krono, ĉevalo pala, glavo; eksterajo de rajdantoj povis esti kaj estas — kaj venka, kaj malbonprofeta.

Ni allasu, ke per ĉevaloj la antikvaj homoj povis alegorie signifi planedojn, kaj per rajdantoj—stelarojn. Sed ja en la antikva tempo kiel ankaŭ nun, oni parolis ne sola per alegorioj, kaj ne ĉiufoje, kiam la antikvaj nomoj parolis la vortojn „ĉevalo“ kaj „rajdanto“, ili nepre pensis ĉielajn lumerojn. Oni povis paroli ankaŭ pri plej ordinaraĵoj ĉevaloj kaj rajdantoj, oni povis uzi ilin, kiel figurojn, por esprimo de simbola ideo.

Kial en tiu ĉi okazo la ĉevaloj kaj rajdantoj signifas nome lumerojn,—Morozov ne montras,—kaj estas tute sendube, ke oni ne povas respondi al tiu ĉi demando *per elkalkuloj* laŭ tabeloj de Leverje, t. e. per astronomia metodo. Dum solvado de tiu ĉi problemo la astronomio estas senforta.

Ĝis ne estas ŝancelita la astronomia elkalkulo,—skribas s-ro Morozov en antaŭparolo,—la fundamento de tiu ĉi esploro restas fortika, kaj kune kun tio ĉi restos fortikaj ankaŭ ĉiuj esencaj surkonstruoj“.

En la dirito estas klare, ke fundamenton penas konstrui ne Morozov—astronomiisto,—se ĉe liaj elkalkuloj estus reviditaj,—sed Morozov—historiisto.

Farante gravan metodologian eraron, li en sia historia libro trovas precizecon astronomian.

VI.

Nomante la esploratan libron historio de naskigo de la Apokalipso, Morozov konfesas sin historiisto,—konfesas sur la unua mem ĝia titola paĝo, mem, povas esti, sian konfesion ne rimarkante.

En la nuntempa stato de historiaj sciigoj ne tiel facile estas fari ekskursojn en la regiono de historio. La Apokalipson oni konas,

«Пока не поколеблено астрономическое вычисление, — пишет г. Морозовъ въ предисловіи, — фундаментъ настоящаго изслѣдованія остается прочнымъ, а вмѣстѣ съ тѣмъ остаются прочными и всѣ существенныя надстройки».

Изъ изложеннаго становится ясно, что фундаментъ пытается строить не Морозовъ астрономъ, — хотя бы вычисления его и были провѣрены, — а Морозовъ историкъ.

Дѣлая при этомъ грубую методологическую ошибку, онъ въ своей исторической книгѣ находитъ точность астрономическую.

VI.

Называя разбираемую книгу исторіей возникновенія Апокалипсиса, Морозовъ признаетъ себя историкомъ, — признаетъ на первой же, заглавной ея страницѣ, самъ, быть можетъ, своего признанія не замѣчая.

При современномъ состояннн историческихъ знаній не такъ легко дѣлать экскурсіи въ область исторіи. Апокалипсисъ знаютъ, о немъ пишутъ цѣлыя книги, начиная съ самыхъ первыхъ вѣковъ христіанства. Колоссальная работа челоѳической мысли и вдохновенія, которая вызвана этой книгой и ей посвящена.

Для Морозова, кажется, этой работы не существуетъ, а свидѣтельства объ Апокалипсисѣ, дошедшія до насъ еще отъ II, III и IV вѣковъ, когда Апокалипсисъ былъ предметомъ оживленныхъ обсужденій и споровъ, онъ просто объявляетъ подложными, — потому что они противорѣчатъ его „открытію“. Мало однако сказать, нужно и доказать, но этого Морозовъ не дѣлаетъ, и сдѣлать это, конечно, невозможно.

Утверждать, что Апокалипсисъ написанъ Иоанномъ Златоустомъ, это почти все равно, что сказать, что Шиллеръ написалъ „Гамлета“, или что „Война и Миръ“ принадлежитъ Достоевскому или Державину. Такъ далеко стоитъ „Откровеніе Иоанна Богослова“ отъ произведеній Иоанна Златоуста и по духу, и по стилю, и по языку. Извѣстно, что Апокалипсисъ написанъ на греческомъ языкѣ нелитературномъ, съ большимъ количествомъ еврейскихъ оборотовъ рѣчи, между тѣмъ какъ Иоаннъ Златоустъ, природный грекъ, который былъ однимъ изъ образованнѣйшихъ людей своего времени, писалъ на чисто-греческомъ литературномъ языкѣ. Документально извѣстно и то, что въ жизни Златоуста совсѣмъ не было тѣхъ событій, о которыхъ рассказываетъ Морозовъ.

Хорошіе разборы исторической стороны книги Морозова читатель найдетъ въ брошюрахъ В. л. Эрн а и Никольскаго ¹⁾, а

¹⁾ В. л. Эрн а „Откровеніе въ грозѣ и бурѣ“. 1907 г. Н. Никольскій. Споръ исторической критики съ астрономіей. 1907 г.

pri ĝi oni skribas tutajn librojn, komenca nte de la plej unuaj centjaroj de l' kristanismo. Grandega estas laborado de la homa penso kaj inspiro kiu estas sekvigita de tiu ĉi libro kaj al ĝi estus dediĉita.

Por Morozov, ŝajnas, tiu ĉi laboro ne ekzistas, kaj la atestaĵojn pri la Apokalipso, alirintajn ĝis ni ankoraŭ de la II, III kaj IV centjaroj, kiam la Apokalipso estis objekto de vivaj prijuĝoj kaj disputoj, li simple proklamas falsaj, — ĉar ili kontraŭ parolas al lia „eltrovo“. Estas malmulte, tamen, diri, estas necese ankaŭ argumenti, sed tion ĉi Morozov ne faras, kaj fari tion ĉi, kompreneble, ne estas eble.

Paroli, ke la Apokalipso estas verkita de Johano Orbusulo, estas preskaŭ tio sama, se oni dirus, ke Siller verkis „Hamleton“ aŭ ke „Milito kaj Paco“ apartenas al Dostojevskij aŭ Derjavin. Fiel malproksime staras la „Revelacio de Johano Teologo“ de verkoj de Johano Orbusulo laŭ spirito, laŭ stilo, laŭ lingvo. Estas sciata, ke la Apokalipso estas skribita en greka lingvo ne literatura, kun granda kvanto da hebreaj figuroj de parolo, dum Johano Orbusulo natura greko, kiu estis unu el la plej kleraj homoj de sia tempo, skribis en pure — greka literatura lingvo. Dokumente estas sciata tio, ke en la vivo de la Orbusulo tute ne estis tiuj faktoj, pri kiuj rakontas Morozov.

Bonan kritikon de la historia flanko de la libro de Morozov la leganto trovas en broŝuroj de V. l. Ern kaj Nikolskij ¹⁾, kaj ankaŭ en artikoloj de N. Aksakov ²⁾ kaj V. Šeepkin ³⁾.

Limigante nin per la demando de scienca metodologio, ni deziris esplori nur tion, ĉu estas efektive en konsidero de Morozov tio, kion li nomas ilia astronomia precizeco, kaj ni venis al neevitebla konkludo, ke tiu ĉi precizeco en ili ne estas kaj ne povas esti, ĉar ne estas eble el kalkuli tion, ĉu estis realaj tiuj rajdantoj, pri kiuj diras la sesa ĉapitro, — ĉu tio ĉi estas simboloj aŭ alegorioj.

La libro de Morozov ne estas scienca esploro. Ĝiaj historiaj konkludoj ne respondas al efektiveco. Paroli do pri astronomia precizeco de la libro — tio ĉi signifas fari gravan metodologian eraron kaj nescience konfirmi per aŭtoritato de l'astronomio tion, kio havas kun ĝi nenion komunan. Tiaj estas konkludoj de s-ro Astrov, al kiuj, mi permesas al mi turni la atenton de legantoj.

Modesta observanto.

Tradukis I. S. Škabara.

¹⁾ V. l. Ern. „Revelacio en fulmotondro kaj ventego“. 1907. N. Nikolskij. Disputo de historia kritiko kun astronomio. 1907.

²⁾ „Cerkovnij Vjestnik“ „Eklezia Kurjero“ 1908 jaro, № 1, 2 kaj 4.

³⁾ „Russkija Vedomosti“ („Rusaj sciigoj“) 1907 jaro, № 108.

также въ статьяхъ Н. Аксакова ²⁾ и В. Щепкина ³⁾.

Ограничиваясь вопросомъ научной методологии, мы желали разобратъ лишь въ томъ, имѣется ли въ дѣйствительности въ разсужденіяхъ Морозова то, что онъ называетъ астрономической ихъ точностью, и пришли къ неизбѣжному выводу, что этой точности въ нихъ нѣтъ и быть не можетъ, ибо нельзя *вычислить* того, реальны ли были тѣ всадники, о которыхъ говорить шестая глава, — символы ли это, или аллегоріи.

Книга Морозова — не научное изслѣдованіе. Историческіе выводы его не соотвѣтствуютъ дѣйствительности. Говорить же объ астрономической точности книги — это значитъ дѣлать грубую методологическую ошибку и ненаучно скрѣплять авторитетомъ астрономіи то, что не имѣетъ съ нею ничего общаго.

Таковы выводы г. Астрова, на которые я позволю себѣ обратить вниманіе читателей.

Скромный наблюдатель.

О русской музыкѣ во Франціи.

Письмо въ редакцію *)

Парижъ 23—20 Іюня 1908 г.

Милостивый Государь,
Господинъ Редакторъ.

Въ нѣкоторыхъ русскихъ газетахъ сообщались извѣстія о постановкѣ оперы „Снѣгурочка“ въ Орѣга-Соміке, и заслуга проведенія этого произведенія на французскую сцену неизмѣнно приписывается „энергіи г. Дягилева“, который такимъ образомъ является „проводникомъ нашего искусства среди французовъ“.

Г. Дягилевъ, изъ чувства вполне понятной скромности нигдѣ не пытался опровергнуть совершенно невѣрныя сообщенія, такъ какъ получаемыя имъ субсидіи на этотъ предметъ дѣйствительно, обязываютъ его объ этомъ заботиться.

Но я, какъ авторъ французскаго текста „Снѣгурочки“ и дѣйствительный инициаторъ проведенія русской музыки на французскую сцену на понятномъ французскомъ языкѣ, должна со всею силою моего слабаго голоса протестовать противъ непонятнаго мнѣ замолчания моего имени и выставленія вмѣсто него имени г. Дягилева, который здѣсь совершенно не при чемъ.

Для того, чтобы добиться постановки этой

²⁾ Церковный Вѣстникъ 1908 г., № 1, 2 и 4.

³⁾ Русскія Вѣдомости 1907 г., № 108.

*) Помѣщая настоящее письмо, мы написали одному изъ нашихъ парижскихъ корреспондентовъ, чтобы онъ собралъ болѣе подробныя и проверенныя свѣдѣнія, могущія освѣтить въ изложенные въ настоящемъ письмѣ факты.

Редакція.

пьесы, мнѣ пришлось потратить пять лѣтъ упорнаго труда.

Сначала я перевела „Бориса Годунова“ и сумѣла заинтересовать этимъ произведеніемъ директора Орѣга-Соміке.

Но явилось препятствіе со стороны недостаточнаго размѣра этой сцены. Тогда г. Карре, который уже успѣлъ убѣдиться въ достоинствахъ русской музыки, попросилъ меня дать ему что-нибудь другое, — я предложила ему „Снѣгурочку“. Переводъ былъ мною законченъ въ декабрѣ 1904 г., а контрактъ на постановку этой оперы былъ заключенъ со мною 16 февраля 1904 г. И вотъ все это время, пока, наконецъ, пьеса пошла, было употреблено мною на всевозможные переговоры и переписку. Я ѣздила даже въ Россію, гдѣ намѣрена была привлечь къ работѣ русскихъ художниковъ. Шумъ поднятый вокругъ „Снѣгурочки“, подальше мысль г. Дягилеву явиться въ 1907 году въ Парижъ со своими русскими концертами, которые, скажу кстати, успѣха не имѣли. Такимъ образомъ, „Снѣгурочка“ побудила г. Дягилева испробовать счастья съ русскими концертами, а не наоборотъ, какъ писали газеты, успѣхъ концертовъ якобы способствовалъ постановкѣ „Снѣгурочки“.

Мало того, г. Дягилевъ, „способствуя русскому искусству“ проникнуть въ Заграницу поѣхалъ въ Москву и тамъ постарался отговорить художника Коровина писать декорации для „Снѣгурочки“. И дѣйствительно, тотъ прислалъ мнѣ новую телеграмму съ отказомъ отъ работы. Но черезъ три дня г. Коровинъ самъ пріѣхалъ въ Петербургъ и со свойственной ему прямою сознанью, что поступилъ опрометчиво, послушавшись г. Дягилева. Я, конечно, тотчасъ написала г. Карре о томъ, что г. Коровинъ взялъ свой отказъ обратно. Но уже было поздно: обиженный директоръ заказалъ декорации французскимъ художникамъ.

Изъ этихъ фактовъ, которые могутъ быть доказаны имѣющимися у меня документами,

видно, что г. Дятлиевъ, если что и сдѣлалъ «для русскаго искусства», то далеко не безкорыстно, постановивъ же «Сибгурочки» онъ всѣми силами мѣшалъ, о чемъ я распространяться, однако, не буду. Г. Дятлиевъ „возилъ русское искусство“ на русскія деньги; я же не только ни одного русскаго гроша не получила, но, напротивъ, способствовала тому, что русская музыка взяла съ французовъ дань и, какъ я уже сказала, то же было бы и въ отношеніи русской живописи, если бы г. Дятлиевъ не мѣшался.

Прошу газеты, помѣщавшія извѣстія по существу настоящаго письма, дать мѣсто настоящему о п р о в е р ж е н і ю.

Примите увѣреніе въ совершенномъ почтеніи **П. З. Гальперинъ.**

Къ свѣдѣнію многихъ подписчиковъ.

ПСИХО-НЕВРОЛОГИЧЕСКІЙ ИНСТИТУТЪ.

Ученое и высшее учебное учрежденіе.

С.-Петербургъ, Английскій пр., д. 32.

Главной задачей Института является научная и всесторонняя разработка общей и экспериментальной психологии, психіатріи, ученія о нервной системѣ въ ея нормальномъ и болѣзненномъ состояніи, ученія о гипнозѣ и внушеніи, педагогической и общественной психологии, общей социологии, криминальной антропологии съ психологіей преступника, а также философскихъ наукъ, имѣющихъ тѣсное соприкосновеніе съ психикой человека.

Предметы, входящіе въ программу Института, раздѣляются на основныя и спеціальныя. Основные предметы читаются на первыхъ двухъ годичныхъ курсахъ Института и являются обязательными для всѣхъ слушателей Института. Въ группу основныхъ наукъ входятъ слѣдующіе предметы: на первомъ курсѣ—1) анатомія, 2) физиология, 3) химія, 4) физика, 5) общая біологія съ ученіемъ о наследственности, 6) общая психология, 7) сравнительная психология, 8) введеніе въ философію, 9) логика, 10) исторія, 11) исторія литературы, 12) общая социология и 13) математика.—На второмъ курсѣ: 1) анатомія нервной системы, 2) физиология нервной системы, 3) гистология нервной системы, 4) психофизиология органовъ чувствъ, 5) антропология, 6) экспериментальная психология, 7) исторія культуры, 8) исторія искусствъ, 9) политическая экономія, 10) общая теорія права, 11) общая теорія государства.

Спеціальныя предметы читаются на 3-мъ курсѣ въ теченіе одного года и распределены на четыре секціи: а) психологическую, б) педагогическую, в) криминальную и д) медицинскую.

Въ психологическую секцію входятъ: 1) индивидуальная психология 2) общественная психология, 3) психология народовъ, 4) общее языковознание, 5) сравнительное языковознание, 6) методология наукъ, 7) гносеология, 8) этика, 9) эстетика, 10) исторія философіи, 11) физиология и патология рѣчи, 12) умственная гигиена, 13) уголовная антропология съ психологіей преступника.

Въ педагогическую секцію входятъ: 1) анатомическія и физиологическія особенности развивающагося организма, 2) психология дѣтскаго возраста, 3) педагогическая психология, 4) исторія педагогическихъ ученій и современная педагогика, 5) исторія школы, 6) гносеология, 7) этика, 8) эстетика, 9) исторія философіи, 10) физиология и патология рѣчи, 11) врачебная педагогика умственноотсталыхъ и нервноболѣзныхъ дѣтей, 12) воспитаніе глухонѣмыхъ и слѣпыхъ дѣтей, 13) умственная гигиена.

Въ криминальную секцію входятъ: 1) исторія преступности, 2) уголовная социология, 3) ученіе о мѣрахъ борьбы съ преступностью, 4) уголовное право, 5) ученіе о доказательствахъ въ уголовномъ судѣ, 6) исторія юридико-политическихъ ученій, 7) сравнительная исторія права, 8) исторія экономическихъ ученій въ связи съ исторіей хозяйственнаго быта, 9) судебная медицина, 10) уголовная антропология съ психологіей преступника, 11) судебная психопатология.

Въ медицинскую секцію входятъ: 1) проводящіе пути центральной нервной системы, 2) спеціальная физиология нервныхъ центровъ, 3) химія нервной системы въ связи съ ученіемъ объ обменѣ веществъ, 4) патологическая анатомія нервной системы, 5) діагностика нервныхъ болѣзней, 6) клиническая невропатология, 7) клиническая психіатрія, 8) физическіе методы леченія нервныхъ и душевныхъ болѣзней, 9) хирургія нервной системы, 10) бактериология въ примѣненіи къ нервнымъ и душевнымъ болѣзнямъ 11) физиология и патология рѣчи, 12) врачебная педагогика, 13) умственная гигиена, 14) школьная гигиена, 15) уголовная антропология съ психологіей преступника, 16) судебная психопатология, 17) общая психология, 18) экспериментальная психология.

Кромѣ означенныхъ предметовъ, на всѣхъ четырехъ спеціальныхъ секціяхъ будутъ читаться 1) общая психопатология, 2) патологическая психология и 3) ученіе о гипнозѣ и внушеніи.

Одновременно съ этимъ въ Институтѣ будутъ вестись спеціальныя курсы (privati и privatissimi) по различнымъ научнымъ областямъ. Для изученія дѣтской психики, съ момента проявленія ея и дальнѣйшаго ея развитія вплоть до конца школьнаго возраста, а по возможности, до совершеннолѣтія Психологическаго Института устроилъ особое учрежденіе подъ названіемъ Психологическаго Института.

Условія приѣма въ Институтъ:

1) Въ число слушателей принимаются лица обоего пола, безъ различія національности и вѣроисповѣданія, окончившія курсы высшихъ или среднихъ русскихъ учебныхъ заведеній, а также заграничныхъ, съ соответствующими правами. 2) Слушатели Института въ первые два года проходятъ основные предметы, а затѣмъ, по своему желанію, избираютъ одну изъ указанныхъ специальныхъ секцій. 3) Слушатели Института съ высшимъ образованіемъ при прохожденіи первыхъ двухъ курсовъ могутъ быть освобождены отъ слушанія предметовъ, по которымъ они сдѣдаютъ удовлетворительно коллоквиумъ у профессора соответствующей кафедрѣ. 4) Слушатели Института, изслушавшіе оба основныхъ курса и одну изъ специальныхъ секцій, получаютъ дипломъ объ окончаніи курса Психоневрологическаго Института.

Начало учебнаго года въ Сентябрѣ. Приемъ прошеній съ 15-го Мая до 15-го Сентября. При прошеніи прилагаются метрическое свидѣтельство и аттестатъ объ окончаніи учебнаго заведенія. Приемъ ограниченъ. Плата 100 рублей въ годъ, вносится въ два срока по 50 рублей (при прошеніи и передъ началомъ 2-го семестра). Прошенія подаются въ Совѣтъ Института. Президентомъ Института избранъ академикъ В. М. Бехтеревъ, ученымъ секретаремъ—профессоръ А. В. Герверъ. Профессорами выбраны: Д. В. Айналовъ, В. И. Бауманъ, Ф. Д. Батюшковъ, М. В. Богдановъ-Березовскій, С. К. Будичъ, В. И. Варгановъ, Н. Е. Введенскій, Б. П. Вейнбергъ, В. А. Вагнеръ, Э. Д. Гриммъ, С. К. Гогель, Н. П. Гундобинъ, М. С. Дроботворскій, Д. А. Дриль, М. Н. Жуковскій, В. М. Истринъ, М. М. Ковалевскій, А. Ф. Лазурскій, Е. В. де-Роберти, П. Ф. Лесгафтъ, В. М. Нарбутъ, Д. Н. Овсяннико-Куликовскій, П. А. Останковъ, Г. П. Олейниковъ, В. Н. Пясецкій, Е. В. Тарле, П. Я. Розенбахъ, Л. А. Сакеттъ, В. С. Серебренниковъ, Б. И. Словоцовъ, В. Н. Сперанскій, Б. В. Томашевскій, М. П. Чубинскій, Г. В. Хлопшъ, О. А. Чечотъ, Н. Ф. Чигавъ. Преподавателями избраны: Ю. К. Бѣлицкій, А. С. Грибоѣдовъ, С. О. Грузенбергъ, К. Ф. Жаковъ, П. Ф. Каптеревъ, Н. И. Коробка, А. И. Карпинскій, А. А. Кроуіусъ, В. А. Мякотинъ, М. П. Никитинъ, Л. Г. Орманскій, Л. М. Пуссепъ, В. Я. Рубашкинъ, Д. В. Фельдбергъ, С. Л. Франкъ, Д. М. Цвѣтъ, С. И. Шохоръ-Троцкій, А. Л. Щегловъ.

Предостереженіе любителямъ газетныхъ объявленій.

Въ столичныхъ и провинціальныхъ газетахъ и журналахъ, въ особенности за послѣднее время, появилась публикація какого-то профессора „Alecis Tocallo“ (А. Токалло) въ Лондонѣ (61. High Nonborn, London England),

приглашающая русскую „довѣрчивую“ публику прислать ему на открыткѣ адресъ съ указаніемъ года, мѣсяца и дня рожденія,—послѣ чего онъ обѣщаетъ выслать въ закрытомъ письмѣ (совершенно бесплатно) свѣдѣнія о судьбѣ, т. е. опредѣлить прошлое, настоящее и будущее его корреспондента. Заинтересовавшись подобной рекламой, я сообщилъ ему свой адресъ.—Черезъ короткое время получаю письмо за подписью „Prof A. Tocallo“, въ которомъ онъ выворачиваетъ наизнанку мою „судьбу“, а въ заключеніе предлагаетъ вступить въ какой-то союзъ подъ названіемъ „Пирамида“, дающій много преимуществъ своимъ членамъ въ разрѣшеніи непостижимыхъ вопросовъ изъ области гипнотизма, спиритизма, монтевизма, окультизма и, кромѣ этого, обѣщаетъ выслать по этому вопросу 3 листа и планшетку „Tocollo“, предсказывающую будущее. Весь этотъ матеріалъ стоитъ 6 рубл., причѣмъ говорится въ отвѣтномъ письмѣ, что въ скоромъ времени цѣна будетъ повышена до 50 руб.

Я подписался. Послалъ 6 р. и черезъ нѣкоторое время получаю посылку изъ Петербурга отъ „Чарльзъ Край“ (СПБ. Мойка, 82, кварт. 54.)

Вскрываю. Сверху на посылкѣ красная бумажка съ надписью: „мы дѣйствуемъ лишь какъ отправители и намъ неизвѣстны условія продавца и покупателя. Мы не отвѣчаемъ за содержимое посылки, а также не принимаемъ дальнѣйшихъ заказовъ.—Чарльзъ Край“. Уже изъ этой надписи я догадался, что содержимое посылки—нѣчто подозрительное. И, дѣйствительно, въ ней оказалось: 3 брошюрки по 25—30 страницъ малаго формата, цѣна ихъ по 1 руб. каждая, и дощечка, выкрашенная въ черный цвѣтъ (обыкновенная черная—даже не выстрогана какъ слѣдуетъ), на колесахъ и съ маленькимъ стеклышкомъ сверху. Въ примѣчаніи подъ правилами пользования ею сказано: „Планшетка продается безъ гарантіи въ томъ, что каждый, производящій съ нею опыты, получитъ удовлетворительные результаты“. Сидѣлъ, сидѣлъ я надъ ней съ распростертыми руками и ничего не высидѣлъ. Жалѣю о потраченныхъ деньгахъ и времени.

Въ заключеніе не могу не указать еще на одно изъ многихъ подобныхъ объявленій, двухъ торговыхъ домовъ въ Парижѣ, предлагающихъ доставлять имъ фотографическія карточки, для „бесплатной“ высылки увеличенныхъ портретовъ художественной работы. На самомъ дѣлѣ, портреты эти бесплатно никогда не высылались, а подъ предлогомъ „на пере-

сылку“, требуется 11 франковъ. Для примѣра укажу на одну изъ этихъ фирмъ: „Société Continentale de portraits Modernes, 1. Rue Vauvenardues Paris (XVIII-е). Этотъ торговый домъ, увеличивъ съ моей фотографіи портретъ, потребовалъ на его пересылку 11 франковъ (4 р. 25 к.) и послѣ долгаго періода времени, видя что я не выкупаю, согласился уменьшить цѣну и выслалъ за 2 р. 90 коп.

Неужели нѣтъ мѣръ и средствъ обуздать этихъ, не въ мѣру расхлывшихся „профессоровъ“—экспроприаторовъ? Необходимо, путемъ широкой гласности посредствомъ печати, предупредить русскую довѣрчивую публику. Эту цѣль и преслѣдуетъ моя настоящая замѣтка.

Извѣстъ Васильевичъ Тодоровъ.
Село „Крымское“ Славяносербскаго Уѣзда.

КРИТИЧЕСКОЕ ОБОЗРѢНІЕ

Серія періодич. сборниковъ, издаваемая при Комиссіи по организаціи домашняго чтенія подъ редакціей:

Прив.-доц. **Н. Д. Виноградова** (философскій отдѣлъ). **М. О. Гершензона** (литератур. отдѣлъ). Прив.-доц. **П. П. Гензеля** (экономич. отдѣлъ). **Б. А. Кистяковского** (юридич. отд.). Прив.-доц. **Н. К. Кольцова** (естеств.-научн. отд.). Проф. **Д. М. Петрушевскаго** (историч. отд.).

Цѣль ИЗДАНІЯ:—поднять на уровень истинной научности дѣло оцѣнки текущей литературы.

ПРОГРАММА ИЗДАНІЯ: 1) **Систематическіе обзоры** научно-популярной литературы по разнымъ отраслямъ знанія, равно какъ и по беллетристикѣ. 2) **Критическіе отзывы** о вновь вышедшихъ книгахъ, брошюрахъ и журнальныхъ статьяхъ по всѣмъ отраслямъ знанія, а также и по беллетристикѣ. 3) Библиографическія свѣдѣнія. 4) Краткія ученые и литературныя извѣстія. 5) Почтовый ящикъ. Въ приложеніи будутъ печататься программы, составленныя **Комиссіей по организаціи домашняго чтенія.**

Сборники будутъ выходить ежемѣсячно, за исключеніемъ четырехъ лѣтнихъ мѣсяцевъ, книжками отъ 4 до 6 печ. листовъ, отъ 25 до 50 коп. за книжку.

Въ вышедшихъ 4-хъ выпускахъ помѣщены 13 обзоровъ, 154 рецензіи. Ц. 40 к. за вып. Вып. V выйдетъ 15-го декабря.

Книгопродавцамъ 30% скидки.—Объявленія (послѣ текста) о книгахъ, газетахъ и журналахъ принимаются по цѣнѣ въ 10 руб. за страницу

Складъ изданія—въ редакціи: Москва. Б. Никитская, д. Семеновича, кв. 56. Для Петербурга—въ кн. складѣ „Прометей“, Сп., Пушкинская, 15.

Редакторъ-издательница **Е. Н. Орлова.**

1) „ЮНАЯ РОССИЯ“

(„ДѢТСКОЕ ЧТЕНІЕ“.)

ежемѣсячный иллюстрированный журналъ для семьи и школы. Сороковой годъ изданія. Въ 1908 г. журналъ „Юная Россія“ („Дѣтское Чтеніе“) дастъ всѣмъ подписчикамъ 12 книжекъ журнала. **Безплатныя приложенія:** 1. **Л. Н. Толстой.**—Избранные рассказы для школы и семьи. 2. **Бретъ-Гартъ.**—Избранные рассказы для школы и семьи. 3. **Оскаръ Уальдъ.**—Сказки. 4. **Проф. А. Л. Погодинъ.**—Очеркъ исторіи Польши. Со многими рисунками. Въ годъ 4 р. 50 к. безъ пересылки., 5 р. съ пересылкой. „Юная Россія“ съ „Педагогическимъ Листкомъ“ (8 кн.). Безъ доставки, на годъ 5 р. Съ доставкой и перес., на годъ 6 р. Допускается разсрочка.

2) „ПЕДАГОГИЧЕСКІЙ ЛИСТОКЪ“,

Журналъ для воспитателей и народныхъ учителей. СОРОКОВОЙ годъ изданія; журналъ выходитъ 8 разъ въ годъ, книжками до 5 листовъ. 1 р. 75 к. безъ пересылки. 2 р. съ пересылкой. АДРЕСЪ РЕДАКЦІИ: Москва, Б. Молчановка, д. № 24. Подписка принимается и во всѣхъ извѣстныхъ книжныхъ магазинахъ. Книгопродавцамъ уступка 5 0/0.

Каталогъ высылается бесплатно по первому требованію
Издательница **Е. Н. Тихомирова.**

Редакторъ. **Д. И. Тихомировъ.**